BIBLIOTHECA
SCRIPTORVM GRAECORVM ET ROMANORVM
TEVBNERIANA

MVLOMEDICINA CHIRONIS

CLAUDII HERMERI

MULOMEDICINA CHIRONIS

EDIDIT

EUGENIUS ODER.

ADIECTA EST TABULA PHOTOTYPA.

LIPSIAE
IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI.
MCMI.

LIPSIAE: TYPIS B. G. TEUBNERI.

Printed in Germany

PATRI OPTIMO

ET

OTTONI MORGENSTERN

AMICO

S.

PRAEFATIO.

I. Ad mulomedicinam Chironis nostra aetate primus attendit Guilelmus Meyer nunc Gottingensis tunc Monacensis. legimus enim in actis Academiae Monacensis 1885 p. 395 haec: *Herr Wilh. Meyer ..... gab .. vorläufige Notiz von einem antiken Werke über Thiermedicin, welches er in der hiesigen latein. Handschrift No. 243 gefunden habe. Der grösste Theil dieses umfangreichen und hauptsächlich dem Chiron Centaurus und Apsyrtus zugeschriebenen Werkes sei eine um 400 n. Chr. gefertigte Übersetzung eines griechischen Textes. Diese lateinische Übersetzung habe Vegetius gekannt und der grösste Teil seines Werkes sei nur eine Umarbeitung dieses jetzt an das Licht gebrachten Werkes. Sachlich sei also dasselbe von beträchtlichem Werthe, indem es für uns zugleich in der griechischen wie in der lateinischen Litteratur das älteste Werk über Thiermedicin vorstelle. Sprachlich sei es nicht minder interessant, indem Vegetius vollkommen Recht habe mit der Characteristik 'vili sermone sordescunt.' Herr Meyer gedenke, einst wo möglich mit der Herausgabe dieses Werkes kritische Ausgaben des Vegetius, des Pelagonius und der Konstantinexcerpte zu verbinden und so diesen Theil der antiken Litteratur in das gebührende Licht zu setzen.*

Sed cum Meyer consilio destitisse videretur postquam Eduardus Woelfflinius in ephemeride *Archiv für Lateinische Lexikographie* X (1898) p. 413—426 specimen mulomedicinae (p. 4 12—12 15 editionis meae) publici iuris fecit,

seviri doctissimi ad Thesaurum Linguae Latinae condendum ab academiis quinque Germanicis delecti aestate anni 1897 mihi imperaverunt, ut mulomedicinam totam quam celerrime ederem, ex qua fore ut non pauca de sermone Latino rustico disceremus, suo iure sperabant. neque fas esse putavi munus mihi oblatum reicere, quoniam ab anno 1890 Hippiatricorum Graecorum (*H*), unde pendet Chiron ille Latinus, editionem praeparabam et solus anecdota prosapiae eius omnia collegeram.

II. Traditur Mulomedicina, ut vidimus, in codice Monacensi latino 243 saeculo XV p. Chr. n. scripto[1]), de quo conferas velim Catalogum codicum latinorum ab Halmio et Laubmanno Monachi 1868 emissum p. 44. insunt libri medicorum et mulomedicorum aevi medii Bernardi de Gordonio, Constantini Africani, Guillelmi de Saliceto Placentini medicorum; claudit agmen fol. 160 *sq.* Laurentii de Ronzinis 'liber marescalciae sive de cura equorum', quem praecedit Mulomedicina, de qua agimus.[2]) quae incipit fol. 104^r, finitur fol. 159. eget inscriptione, nam initio in sinistra columna f. 104ra legitur capitulorum index, in columna dextra f. 104rb autem ita orditur opus

1) Cf. tabulam phototypam et quae infra p. XX sqq. de scriptura dicam. grato profiteor animo me singulari Georgii de Laubmann liberalitati debere, quod codicem Berolini 1897 —1898 diutius quam annum cum pulvisculo excutere mihi licuit.

2) Ut aliquid de origine codicis comperirem, per litteras adii Franciscum Boll, virum doctissimum, qui qua est insigni comitate, haec mihi respondit: 'Die Hs. Clm. 243 war im Jahre 1582 bereits in der herzoglich bayrischen Bibliothek; sie steht in dem aus diesem Jahr stammenden handschriftlichen 'Catalogus manuscriptorum latinorum et germanicorum' p. 133 u. 134 verzeichnet (unter der Signatur St(atio) 4 Nr. 43). Wo sie herstammt, darüber liess sich direct nichts ermitteln. Der Einband ist wohl gleichzeitig, jedenfalls nicht viel später als die Niederschrift. Nun ist dabei eine Urkunde verwendet worden, die mehrere Orte aus dem Würzburgischen und einen Caplan des Goetz von Berlichingen erwähnt. Gebunden wurde die Hs. also wahrscheinlich im Würzburgischen Franken: dort wird wohl auch ihr Besitzer einst gewohnt haben. Aber wer das gewesen ist, weiss ich allerdings nicht.'

ipsum a verbis 'si quid enim' (infra p. 4,12), ut primas sententias interceptas esse liqueat.[1])

Divisum est autem opus in decem libros subscriptionibus ornatos, in quibus auctorum nomina quater traduntur.

Legimus enim in fine primi libri (infra § 55):

Chironis Centauri liber primus explicit
Incipit liber 2us (cf. tabulam phototypam)

ad calcem secundi libri (infra § 113):

Chironis centauri veteriniani de permixtis passionibus liber secundus explicit incipit liber tertius

---

1) Mulomedicina etiam in altero quodam codice aetatem tulit, quem possedit Godofredus Thomasius, medicus et polyhistor Norimbergensis (vixit 1660—1746 cf. Will, Nürnbergisches Gelehrtenlexicon IV 33). Thomasius ipse catalogum codicum suorum composuit, qui divulgatus est in libello, quem R. M. Meelführer Noribergae et Lipsiae 1699 edidit, cui est titulus *Accessiones ad . . bibliothecam promissam et latentem* (p. 131 —144). ibid. p. 132 codices chartaceos Thomasius commemorat: *Macer de virtutibus herbarum cum paraphrasi rhythmis Germanicis expressa;* deinde *Chironis Centauri, Absyrti et Cl. Hermerotis de arte veterinaria libri X. Oliverii Neapolitani de equis. Vegetius de oculo* (sic) *medicina cum glossario.* parum accurate ergo Fabricius Bibl. Lat. III 178 ed. Ernesti (sicut me docuit Franciscus Boll) annotavit: *Vegetium de mulomedicina nec minus Chironis Centauri Absyrti et Cl. Hemerotis de arte Veterinaria libros X et Oliverii Neapolitani librum de equis ms. servabat Norimbergae Gotfridus Thomasius.* immo duos codices fuisse vides. Ihmio, qui Fabricii locum cognitum haberet, sciscitanti nunc codicem Norimbergae esse negaverunt (cf. editionem Pelagonii p. 14). ex actis 'Neuer Zeitungen von Gelehrten Sachen auf das Jahr 1747, erster Theil (Leipzig) Nr. XVIII p. 162—165 discimus bibliothecam Thomasii anno ante defuncti tum integram quidem sed venalem fuisse. in bibliotheca Norimbergensi neque de catalogis librorum Thomasianorum, qui in actis Lipsiensibus commemorantur, neque de iis hominibus, qui codices illos anno 1747 vel postea emerint, quidquam hodie notum esse mihi responsum est. fortasse alii viri docti in indagandis bibliothecae Thomasianae ruderibus me feliciores erunt. mulomedicinae codicem Thomasianum hodie alicubi latere paene certum videtur.

in exitu libri noni (infra § 960):

Explicit liber nonus Chiron centaurus et
Absyrtus feliciter Incipit liber decimus

denique opere finito (infra § 976):

Claudius Hermeros veterinarius
liber decimus Explicit feliciter

Quae secuntur § 977 *sq.* aliunde illata esse ipse testatur librarius, cum ad 980 adnotet

hic iterum explicat finem operis

et ad 999 *nichil fuit plus in exemplari sed finis voluminis huius fuit carta 3ª antecedenti.*

Subscriptiones auctorum quid sibi velint et quo vinculo inter se coniunctae sint videamus. atque sub nomine iustissimi centaurorum librum de re veterinaria scriptum circumferri testatur Suidas s. v. *Χείρων.*[1]) Columella vero praef. 32 qui 'in pecoris cultu doctrinam Chironis ac Melampodis' laudibus effert, num de pseudepigrapho libro cogitaverit, haud diiudicare licet. Apsyrtus autem, mulomedicus celeberrimus, qui Constantini Magni aetate floruit[2]), tanta auctoritate fuit, ut, qui postea de re veterinaria agebant, eius scrinia prae ceteris compilarent. quo factum est, ut *βιβλίον* eius *ἱππιατρικὸν* in Hippiatricorum collectione Byzantina fere totum ad nos pervenerit. atqui in subscriptione libri noni Chironem et Apsyrtum merito copulatos esse docet Vegetius in praefatione § 1 sq. Artis suae Veterinariae. cuius verba cum summum habeant

---

1) *Χείρων, Κένταυρος· ὃς πρῶτος εὗρεν ἰατρικὴν διὰ βοτανῶν. Ὑποθήκας δι' ἐπῶν, ἃς ποιεῖται πρὸς Ἀχιλλέα· καὶ Ἱππιατρικόν· διὸ καὶ Κένταυρος ὠνομάσθη.* Cf. infra p. XVI.

2) *Ἄψυρτος, Προυσαεύς, Νικομηδεύς, στρατιώτης, στρατευσάμενος ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως ἐν Σκυθίᾳ παρὰ τὸν Ἴστρον. Ἱππιατρικὸν βιβλίον οὗτος ἔγραψεν, καὶ φυσικὸν περὶ τῶν αὐτῶν ἀλόγων· καὶ ἕτερα.* ipse initio operis Hipp. 1 *Στρατευσάμενος ἐν τοῖς τάγμασι τοῖς ἐπὶ τοῦ Ἴστρου ποταμοῦ ἔγνων τὰ συμβαίνοντα τοῖς ἵπποις κτλ.* scimus autem Constantinum annis 332—334 in Sarmatarum terra contra Gothos feliciter pugnavisse, cf. Pelagonius ed. Ihm p. 6.

momentum ad ipsum et Mulomedicinam novam recte aestimandam, integra afferre iuvat:

Mulomedicinae apud Graecos Latinosque auctores non fuit cura postrema. sicut enim animalia post hominem, ita ars veterinaria post medicinam secunda est. in equis enim ac mulis et adiumenta belli et pacis ornamenta consistunt. (2) sed quoniam minus dignitatis videbatur habere professio, quae pecudum promittebat medelam, ideo minus splendidis exercitata minusque eloquentibus collata docetur in libros. licet proxima aetate et Pelagonio non defuerit et Columellae abundaverit dicendi facultas. (3) verum alter eorum cum rusticae praecepta conscriberet, curas animalium levi admonitione perstrinxit, alter omissis signis causisque morborum tam magnae rei fundamenta neglexit. Chiron vero et Apsyrtus diligentius cuncta rimati eloquentiae inopia ac sermonis ipsius vilitate sordescunt. (4) praeterea indigesta et confusa sunt omnia, ut partem aliquam curationis quaerenti necesse sit errare per titulos, cum de eisdem passionibus alia remedia in capite alia inveniantur in fine. (5) additur etiam quod studio lucri quaedam ita sunt compositae potiones, ut pretium enorme contineant et curae taxatio animalis aestimationem prope videatur aequare, ut plerumque aut parci homines aut certe prudentes animalia sua casibus dedant aut damnosam curationem dissimulent. (6) his et talibus rationibus invitatus, cum ab initio aetatis alendorum equorum studio flagrarem, hanc operam non invitus arripui, ut conductis in unum Latinis dumtaxat auctoribus universis, adhibitis etiam mulomedicis et medicis non omissis (nam mulomedicinae doctrina ab arte medicinae non adeo multis discrepat, sed in plerisque consentit) in quantum mediocritas ingenii patitur, plene ac breviter omnia epitomata (trad. epitomae) digererem et signa morborum omnium declararem

Mulomedicina Monacensi nondum detecta in eis, quae Vegetius de Chirone et Apsyrto iudicat, nemo pedem

offendere non potuit.[1]) frustra enim interrogavit, cur scriptores inter se plane dispares, tamquam gemini essent, a Vegetio artissime inter se copularentur. Apsyrto enim, veterinario illustrissimo, qui in magna Hippiatricorum mole primum occupet locum, quid commune esse credamus cum fabuloso illo Centauro, e cuius libro — si fuit — ne syllaba quidem in Hippiatricis permansit[2])? quo modo fieri potuit, ut Vegetius auctorum illorum Graecorum eloquentiae inopiam ac sermonis vilitatem tamquam Latinorum acerrime castigaret ac reprehenderet?

Nunc vero res aperta et dilucida est. etenim in codice Monacensi exstat — quamvis temporum iniuriis foedissime vexata — de qua Vegetius loquitur compilatio, in qua Chironis Apsyrti aliorum mulomedicorum libri epitomati et in unum conflati et in Latinum sermonem rudissimum versi hodie leguntur. quo fit, ut quos Vegetius ex Chironis libro affert locos[3]), in Mulomedicina inveniantur: cf. Vegetii I 17, 16 cum § 199 sq. (812) infra; Veg. VI 14, 1 cum § 902; Veg. VI 27, 6 cum § 534 et 802. desunt quidem compositiones Chironianae, quae apud Vegetium VI 8, 1 et VI 13, 2 occurrunt. unde efficitur Mulomedicinam non integram ad nos pervenisse. quae Vegetius II 10, 5 ex Apsyrto se mutuatum esse dicit, ea in Mulomedicina § 157 reperimus. at frustra in Mulomedicina quaesivi quinque medicamentorum confectiones pusillas, quas Vegetius in sexto libro ex Apsyrto profert.[4]) perierunt ergo in codice Monacensi.

---

1) Cf. annotationem Schneideri ad. ll. in commentario Vegetii p. 24.

2) Vide infra p. XVI ann. 2.

3) Veg. VI 13, 4 compositionem pulveris quadrigarii ex Apsyrto profert: diversam praebet Mulomedicina § 820 et 842 (cf. 827). Veg. VI 14, 5 compositiones caustici, VI 22, 1 anacollematis, VI 27, 1 sq. duorum collyriorum desiderantur in Mulomedicina § 902 sq., 912 sq., 929 sq.

4) Utor editione Vegeti, quam curavit J. G. Schneider, quae adhuc est optima, quamquam vir ille doctissimus operis Vegetiani non recte libros sex pro quattuor codicum et Gesneri constituit.

Neque id mirum videtur, quoniam compositiones medicamentorum prae ceteris partibus operum apud utrumque testem pessime aetatem tulerunt. at Vegetius (paucis iis locis exceptis, in quibus Pelagonius cum Chirone et Apsyrto quater coniungitur[1]), ex quibus scriptoribus hauserit, non prodidit. immo affirmat parum accurate et bucca plena se ex 'diversis' vel 'multis' vel 'omnibus auctoribus enucleata collegisse.'[2]) quid quod Mulomedicina detecta cognoscitur eum, Pelagoniana si detrahas, sua inde fere omnia impudenter deprompsisse? sane retractavit Mulomedicinam ita, ut squalorem sermonis diligenter abstergeret et prae Chirone latino velut alter Cicero esse videatur: materiam vero uberrimam et ordinem rerum a Chirone olim constitutum aut mordicus tenuit aut in peius mutavit.[3]) quae cum ita sint, Vegetium compilatorem vilis-

---

1) Apparet Pelagonius inter Chironem et Apsyrtum Veg. VI 13, 3; 14, 2; 27, 3; cum Chirone solo Veg. I 17, 16.

2) 'Diversi auctores' Veg. II 36, 2; III 27, 1; IV praef. 2; VI 27, 8. 'universi' I praef. 6, cf. supra. 'omnes' I 17, 6. 'multi' III 8, 1 VI 7, 5. 'plurimi' I 17, 4. plerumque relegat Vegetius in 'auctores' (aliquanti—alii).

3) Hoc in universum dici potest singularum partium ordine apud utrumque qui est multifariam perturbatus non respecto. uterque primo amplectitur passiones 'quaecumque plus iumentis periculi inferre consueverunt et difficilioribus obscurioribusque indigent curis' (Veg. II 1), cf. Mulom. lib. III 1—8 (§ 115—255 infra). deinde uterque sequitur 'ordinem a natura datum a vertice usque ad ungulas' (Veg. II 36, 2), cf. infra § 256—519. initio vero operis Chiron, antequam ad morbos interiorum partium corporis venit, chirurgiam tractat ita, ut a detractione sanguinis et ustione incipiat, cf. infra § 2—55. at Vegetius agit primo loco de malleo morbo I 1—20, deinde de minutione sanguinis et cauterio I 21—28. redit initio libri II, quem fingit Schneider, ad morbos graviores intestini corporis, ad quos malleus pertinet. deinde lib. III aegritudines capitis tractaturus III 13 ad chirurgiam venit, de qua usque ad finem libri III agit. tum libro IV de morbis boum cum dixerit 'cedens familiarium honestissimae voluntati', librum V ad lib. III annectit et in ceteris fere cum Chirone consentit. ordinem rerum a Vegetio perturbatum esse vides. quid quod exordium totius operis in Mulomedicina suo loco servatum (infra § 2)

simum iure appellare licet. neque dubium, quin Vegetius, quam non sui iuris esset, celare studuerit, cum Chironem loco allato gravissime increparet, quod omnia apud istum indigesta et confusa essent. pretium autem enorme multarum potionum Chironianarum ideo reprehendit, ne coactus sit Mulomedicinam usque ad umbilicum revolvere, quandoquidem ipse talibus medicamentis non parcit.[1])

Quam non ignoraverit Vegetius libros mulomedicorum, quorum omnibus temporibus ingens fuit numerus[2]), vel inde cognoscitur, quod in prooemio allato Chironi et Apsyrto Pelagonium et Columellam solos comites adiungit[3])

---

apud Vegetium in medio libro primo (I 21) apparet? Vegetio 'mulomedicinae commentarios ordinante' (IV 1) non solum 'amicorum querelam accepti operis continuationem suspendisse' iure contendemus. quod Chironi confusionem vitio vertit, hoc in ipsum recidit.

1) Veg. VI 7, 4 'nunc decursis omnibus, quae huius artis doctrina poscebat, ad compositiones necessariarum potionum medicamentorumque descendemus, ex quibus explorata congessimus et ea quae non tam ad utilitatem curandi quam ob caritatem emendi mulomedicorum cupiditas inflaverat, submovimus. ..... confectiones, ut dictum est, medicaminum proferemus electas ex auctoribus multis et et experimentis manifestissimis approbatas.' quae secuntur medicamentorum compositiones partim iam in praecedentibus libris prolatae sunt, partim tanto pretio stant, ut iure Vegetio ipsi probro vertas, quae 'auctoribus multis', id est Chironi (I praef. 4) crimini dedit. anhelantem audis scriptorem ad metam aegre pervenientem VI 27, 8 'licet parva et prope nulla de his, quae diversi auctores retulerunt, praeteriisse doceam, tamen quaecunque videbuntur probata conscripsimus. verum ne longior liber confusionem magis legentibus quam instructionem videretur afferre, modum plenum credimus faciendum', quibus opus ex improviso finitur a Vegetio.

2) Cf. Aristot. h. a. VIII 24; Varro rr. II 7, 16. in Hippiatricis, quae vocantur, librorum quinquaginta fere mulomedicorum servatae sunt reliquiae.

3) Columella, quippe qui rr. VI 30—35 brevissime et parum diligenter de morbis equorum egerit, in numero veterinariorum minime referendus erat. nec Vegetius curis boum exceptis (IV 1—25) quidquam ex eo mutuatus est. dein-

et ipsum Pelagonium iniuria vituperat, sicut ex libro Pelagonii servato apparet.[1])

III. Mulomedicinam fere anno 400 p. Chr. compositam esse persuasum habeo. nam Apsyrtus librum de re veterinaria graecum divulgavit post annum 334[2]), Vegetius autem floruit intra annos 383—450[3]), Pelagonius vero, qui scripsit post annum 350[4]), Mulomedicinam nondum novit.[5]) quam aut saeculo quarto exeunte aut ineunte quinto compositam esse censebimus.

Cuius qui fuerit status genuinus, ex §§ 115—163 et 266—306 perspicitur, ubi particulis multis lemmata auctorum, ex quibus haustae sint, praescribuntur. occurrunt autem praeter Chironem et Apsyrtum Sotio, Poly-

---

de iure mireris, quod a Vegetio cum Pelagonio multo iuniore copulatur, tamquam et ipse 'proxima aetate' floruerit.

1) Ihmius in editione Pelagonii p. 19 sq. 'ea quae Vegetius praef. § 3 vituperat Pelagonium omissis signis causisque morborum tam magnae rei fundamenta neglexisse iure miraberis, ita ut aut iniuste eum iudicare aut mutilo exemplari usum esse statuendum sit.' hoc minus probabile quam illud videtur, cum Vegetius 'proxima aetate' post Pelagonium scripserit neque eum in Mulomedicina epitomatum invenerit, in Chironem autem et ipsum vehementius iusto invehitur, ne cognosci possit, quantum ex illo mutuatus sit. Ihmius in calce editionis p. 240 sq. congessit locos, quos a Vegetio ex Pelagonio exscriptos esse putavit. nunc Mulomedicina Monacensi divulgata examinandum erit, ubi uterque ex eodem fonte hauserit.

2) Cf. supra p. VIII.

3) Auctorem Epitomae rei militaris etiam Artem Veterinariam composuisse hodie inter omnes constat. tempus vero, quo Epitoma edita sit, viri docti frustra adhuc accuratius definire conati sunt.

4) Cf. Pelagonius ed. Ihm p. 16.

5) Nam Pelagonius nonnulla Apsyrti capita aliter vertit atque in Mulomedicina leguntur, cf. e. g. infra § 451 sq. eas vero Mulomedicinae particulas, quas etiam apud Pelagonium legimus, aut ex eodem fonte haustas aut interpolatas esse puto. accedit, quod Vegetius et ipse Pelagonium a Chirone et Apsyrto tamquam proprium et peculiarem scriptorem distinxit.

cletus, Farnax scriptores.[1]) cum Apsyrti nomen recte ascriptum esse ex Vegetio semel, ex Hippiatricis bis probetur[2]), etiam cetera nomina fide nostra digna sunt, praesertim cum Sotio scriptor in Geoponicis quoque occurrat. vix a vero aberrabimus, si tres illos viros aequales Apsyrti fuisse statuemus. qua re Sotionem nemo iam cum scriptoribus cognominibus et multo antiquioribus et clarioribus confundet.[3])

At quid faciemus Centauro fabuloso? licetne in officinam impostoris introspicere? an opus quoddam anonymon, seu novicium seu cascum, ut commendarent discipulis, senis biformis nomine ornaverunt quarto p. Chr. saeculo mulomedici Graeci vel Latini? neutrum verum esse mihi persuadetur. sane Suidas, ut supra commemoravi, *Ἱππιατρικὸν βιβλίον* Chironi Centauro tribuit et homines barbari etiam 'de herbis' libros a Centauro

---

1) Chiron apparet quinquies: § 146, 148(= 152), 164, 344; in margine autem eius nomen additur quinquies: 239, 243, 244, 245, 256. Apsyrtus quater: 157, 161, 266, 303. Sotio octies: 132, 134, 137, 138, 270, 284, 290, 292; semel in margine 269. Polycletus octies: 125, 126, 127, 129, 131, 274, 288, 306. Pharnax vel ut in codice legitur Farnax, id est *Φαρνάκης* (an scribendum est *Φάρμαξ*, a *φάρμακον* derivatum?) sexies: 122, 124, 160, 268, 273, 275.

2) Cf. § 161 et Hipp. p. 39, 19; § 303 et Hipp. p. 98; § 157 et Veg. II 10, 5.

3) Zeller, Phil. d. Griech. II, 2^3 p. 931 ann. 3 'Was für ein Sotion der in den Geoponica häufig citierte ist, lässt sich nicht sagen; der Vf. der *διαδοχή* keinenfalls.' Gemoll, Untersuchungen über die . . Geoponica, p. 199 'so ist dieser Name eine Fälschung des Sammlers.' parvi sane refert Sotionem in ascriptionibus Geoponicorum duodetriginta auctorem appellari; at in ipso textu quinquies laudatur: Geop. XII 29, 1 de porris agit; V 9, 9 suadet, ut vitem cedria illinamus; V 10, 4 (= I 13, 2) de illunibus diebus; V 10, 3 quando vites plantandae sint; VII 6, 5 quando vinum transfundendum sit. rei rusticae scriptorem de mulomedicina egisse consentaneum est. quare fortasse non plane abicienda sunt lemmata Geop. VII 7 et 12, quibus Sotioni capita duo 'de boum cura', quae equorum curae simillima fuit, attribuuntur; cf. infra p. 80, 22 'Sotionis aliter de capitis dolore, si fuerit. et hoc circa boves fieri solet.'

'magistro Apulei' exaratos esse fingebant[1]), sed et Vegetius Chironem veterinarium tamquam verum scriptorem aut suae aut non ita remotae aetatis laudat[2]), et Mulomedicinae indoles vel obiter examinanti apparet nobis non cum falsario quodam rem esse sed cum mulomedico disciplinae peritissimo. neque per se admodum probabile videtur librum nescio quem subditivum cum libris Apsyrti aliorum arte copulatum et in Latinam linguam conversum esse. immo etiam in lemmatibus § 146 et 148 Chiron ita apparet, ut in eodem capite alii, quos supra annotavi, auctores de eodem morbo loquentes inducantur. est autem illa Mulomedicinae pars, quam melius ceteris aetatem tulisse iam dixi.[3]) Chironem autem ubique Centaurum cognominatum esse nemo mirabitur, qui incredibilem inscitiam eius hominis vel eorum homuncionum consideraverit, qui medio aevo Mulomedicinam, quae iam tum foedissimis sordibus obruta erat, fere totam impudentissime interpolaverunt et retractaverunt. qui cum ignorarent

1) Cf. Rose, Anecdota Graeca et Graecolatina II 122.

2) Sane legimus apud Vegetium ed. Schneider I 17, 16 (cf. infra § 199) 'Chiron vero Centaurus praeter alias compositiones' eqs. sed Ernestus Lommatzsch me docuit in codicibus Vegeti melioribus 'Centaurus' non addi. medio aevo ergo interpolatum est.

3) In qua parte Chironem minus quam ceteros scriptores expilatum esse memoria dignum iudico. imprimis hoc cognoscitur II 1 (§ 115—146), ubi Sotioni dimidia fere pars capitis debetur (96 lineae); Apsyrto fere quinta (54 lineae; nam § 115—120 et § 123 nomen eius supplendum); Polycleto circiter sexta (40 lineae); Chironi vero pars duodevicesima (14 lineae); quo unus inferior est Farnax, qui partem vicesimam quintam (10 lineas) suppeditat: cf. etiam § 266—306, ubi Sotion, Polycletus, Farnax in prima acie consistunt. unde si quid concludere licet de fontibus ceterarum partium Mulomedicinae genuinae, praeter Chironem et Apsyrtum tres illi scriptores multo magis adhibiti erant, quam hodie intellegere possumus, quandoquidem alibi nunc unius plerumque scriptoris anonymi sententiam audimus prolatam, non quinque scriptorum praecepta partim valde inter se repugnantia partim eadem, omnia vero uno filo serta.

Chironem mulomedicum nisi Centaurum, non modo cognomen addiderunt, sed totam Mulomedicinam ab eo scriptam opinati nomen eius iniuria intruserunt, ubi alium auctorem exscriptum esse nobis licet ostendere. apud Suidam autem culpa epitomatoris Hesychiani, qui nono p. Chr. saeculo fuit, Chiron Centaurus et Chiron mulomedicus in unum conflati sunt.[1])

In titulo vero Mulomedicinae praeter Chironem Apsyrtum unum a compilatore Latino nominatum esse ex Vegetio et ex subscriptione libri noni, ut supra commemoravi, comperimus, quamquam Sotionis Farnacis Polycleti excerpta iisdem saeptis contenta esse Vegetius docet, quippe qui excerpta illa cum excerptis Chironis et Apsyrti mixta legerit in Mulomedicina eodem loco, quo hodie ea legimus. nec mirum ceterorum scriptorum nomina in fronte Mulomedicinae deesse, quandoquidem Chiron et Apsyrtus, veterinarii facile clarissimi, iure principem locum obtinebant[2]), nec quinque auctores in

1) Id quod didici a Georgio Wentzel, viro doctissimo, sicut grato profiteor animo. epitomatoris ergo sunt etiam extrema verba *διὸ καὶ Κένταυρος ὠνομάσθη*, cf. supra p. VIII ann. 1. nescio igitur, an etiam Astrampsychus ille, qui librum de asinorum curatione scripsit, distinguendus sit a mago cognomine, quem de somniorum interpretatione egisse dicebant. Suidas quidem s. v. *Ἀ. ὃς βιβλίον ἰατρικὸν εἰς ὄνων θεραπείαν πεποίηκε· καὶ Ὀνειροκριτικόν*.

2) Inquirendum erit, num vinculo quodam Chiron et Apsyrtus inter se coniuncti sint et uter antiquior esse videatur. memoria dignum est, quod mallei morbi, quo nullus equis perniciosior est, quem nostrates 'Rotzkrankheit' vocant, Apsyrtus § 344 (Chironis lemma ibi falsum est) quattuor genera distinguit, Chiron vero § 168 septem. quae in Mulomedicina § 566 de cervice eiecta sananda praecipiuntur ('fascia tenuem . . . imponito, supra eo alligato' eqs.) Apsyrtus perversa esse ait Hipp. 81, 1 (*ἐν οἷς τινες ἐπιδέσμοις χρώμενοι . . . οὐδὲν ἀγαθὸν ποιοῦσιν*), cf. Schneideri ad Veget. III 41 annotationem. nec minus inter se repugnant Mulomedicinae § 460 de stranguria sananda (p. 152, 10 'demittito brachium in anum . . . . et reversato . . vesicam') et Apsyrti Hipp. 111, 18 (*οὐκ ἀληθεύουσι δέ τινες . . λέγοντες διορθῶσαι δεῖν τὴν κύστιν καὶ καθιᾶσι τὴν*

inscriptione una procedere poterant. quid quod nescimus, an praeter eos aliis mulomedicis Graecis occurramus in Mulomedicina?[1])

Quae a quo composita sit interrogantibus offert sese § 976 in subscriptione libri decimi, qui est ultimus, 'Claudius Hermeros veterinarius.'[2]) est quidem ceteroquin ignotus, sed et nomen homine anno 400 p. Chr. vivente haud indignum est[3]), et legitur eo loco, quo Mulomedicinae latinae auctorem appellari consentaneum est. qui num

---

χεῖρα διὰ τῆς ἕδρας κτλ.), quae exscripsit Pelagonius § 146, vide Schneideri ad Veg. V 14, 6 et II 23. Apsyrtus ergo cum Chironis sententias ll. aperte impugnet, post eum floruisse iudicandus est. Hipp. 7, 21 particula quaedam septem lineas complexa inscripta est *Εὐμήλου ἤτοι Χείρωνος*, quam ita interpretari licet, ut Eumelus particulam ex Chirone petiverit. id quod si verum est, cum Eumelus saepius ab Apsyrto laudetur, Chiron Apsyrto aliquanto antiquior fuit. at frustra particulam illam in Mulomedicina quaesivi. praetera in codice Milleri p. 72 *νξ'* caput inscriptum est *'Αλεξίππου πρὸς πᾶσαν βῆχα Χειρώνειον*. ibidem p. 100 *χηα'* Hierocles in epigrammate de medicamento quodam contra serpentis morsum ait *ὢ Χείρων τοῦτό σε πῶς ἔλαθεν*; ex utroque loco nihil de Chirone Mulomedicinae colligam.

1) Cf. infra ad § 416 (Agathotychus); 498 (Eumelus); 584 (Hieronymus Libycus); 762 (Eumelus). sane auctorum eorum capita, quae in Hippiatricis servata sunt, non ita cum Mulomedicina consentiunt, ut ipsa versa esse constet. ceterum ubicunque Mulomedicina et Hippiatrica congruunt, unus Apsyrtus subest, id quod semel moneo.

2) Perperam editores catalogi Monacensis 'Hemerii' et Thomasius 'Cl. Hermerotis' dixerunt, cf. supra p. VII ann. 1. videlicet Claudius Hermeros (i. e. *῞Ερμερος* vel *'Ερμέρως*), libertus quidam Graecus, in gentem Claudiam receptus est.

3) Ihmius ab editoribus catalogi Monacensis deceptus (cf. ann. 1) putavit (in editione Pelagonii p. 17, 4) auctorem Mulomedicinae non diversum esse a mulomedico, cui nomen Emeritus fuit, quem Pelagonius nonies affert, cum in Hippiatricis Graecis idem bis *'Ημέριος* appelletur. at non dubium, quin etiam hic (Hipp. p. 31, 16 coll. Pelag. 72; Hipp. p. 140, 1), *'Εμέριτος* legendum sit. neque ex particulis Emeriti a Pelagonio servatis comprobari licet eundem scriptorum in codice Monacensi significari. etenim nulla refert, quod medicamentum quoddam Emeriti (Pelag. 495) infra § 907 fere refert, cum in

re vera fuerit — quanquam id verisimillimum esse iudico — tamen propterea non utique certum esse iudico, quod in extrema parte Mulomedicinae omnia mista ac confusa sunt et opus antea in medio libro nono § 945 olim finitum esse perspicuum est.[1]) at pannorum, qui assuuntur 946 sqq., sartorem nominari quis credet? accuratius autem inquirendum erit, ubi in ipsa Mulomedicina Hermero, quem puto, occurramus, qui a retractatore isto stupido, cui librorum et capitum digestionem hodiernam debemus, distinguendus est.[2])

IV. Si qui forte erunt, qui manus vilissimo corpori admovere non horreant, interrogabunt, quid inde novi

---

ceteris inter se discrepent. praeterea Emeritus antiquior fuit Pelagonio, Hermeros iunior, cf. infra ad § 450.

1) § 946 sqq. secuntur particulae nonnullae 'de bubus, ovibus et suibus', quibus praefixum est τηλαυγὲς πρόσωπον exordium Columellae de bubus solis dicturi (lib. VI). § 959 rem ad umbilicum perductam esse indicatur verbis 'iam de omnibus quadrupedis medicinam demonstrasse sufficit.' sed praeter exspectationem 960 pergitur 'incipiam de colliria (*leg.* coloribus) iumentorum et qualitates colliriorum.' et iure mireris undecim lineis post libro nono finem imponi. liber decimus, qui anectitur, ex paucis atque variis frustulis constat, quem 976 perfectum esse nesciremus, nisi subscriptionem Hermeri ibi legeremus. 977—980 exaratis librarius annotat 'hic iterum explicat finem operis.' 981 praefatio nova valde corrupta apparet, cui 982—998 haud bene respondent. denique in ultimo fine 998 librarius, postquam archetypum fideliter cum pulvisculo descripit, ut ultima capita satis manca et confusa excusaret, subscripsit 'nichil fuit plus in exemplari sed finis voluminis huius fuit in carta 3ª antecedenti.' quibus verbis nos ad § 976 relegari puto.

2) Libros in opere genuino aliter constitutos fuisse compluribus evincitur argumentis. ac primum quidem offendit, quod libri inter se nimis quam discrepant, ambitum eorum si examinemus, sicut ex tabula insequenti cognoscitur, in qua paginas Teubnerianas, quas libri singuli continent, in conspectu posui: I 16 pag., II 15 pp., III 50 pp., IV 30 pp., V 28 pp., VI 13 pp., VII 43 pp., VIII 9 pp., IX 36 pp., X 4 pp. argumenta autem si respicimus, non divelli poterant lib. I a lib. II (§ 55), aut lib. III a lib. IV (§ 296). deinde libros VI et VII (§ 522—740), qui ad chirurgiam spectent, iure cum I et II

discamus de sermone Latino rustico, quo usi sint muliones circa annum 400 p. Chr. n.? quos lectores benevolos rogo, ut indices editionis meae adiunctos adeant locupletissimos, in quibus omnia, quae alicuius momenti esse videbantur, sub conspectu posui. indicibus autem ut recte utantur velim perpendant, quanta fides codicis Monacensis librario in universum habenda sit, cuius artem celerrime ex tabula phototypa calci editionis adiecta cognoscimus. expressus autem est in tabula finis libri primi Mulomedicinae cum subscriptione et cum quatuor lineis indicis libri secundi, id est infra p. 18, 28—21, 1. numeros capitum Vegetianorum, quae respondent particulis singulis Mulomedicinae, in sinistro margine duarum columnarum, ut

---

coniungas. libro V enim peracto (§ 519) res ita ad finem ducta est, ut exspectemus statim 'dinamidia', quae vocantur (p. 20, 17), secutura esse appendicis loco. tamen cave putes lib. VI sqq. a retractatore aliunde assutos esse operi genuino, cui non pauca capita eorum librorum vindicantur testimoniis Vegetii atque Hippiatricorum. atque farraginem plurimorum medicamentorum, qualem congestam legimus in lib. IX § 785 —976, 'in fine' operis Chironiani fuisse Vegetius diserte confirmat. mancam et perturbatam esse Mulomedicinam etiam inde cognoscitur, quod frustra plerumque eos locos indagamus, ad quos a scriptore delegamur. plane repugnat cum librorum ordine hodie constituto, quod VII 80 § 701 (p. 220, 19) legimus 'ceteras passiones et curas totius corporis in quinto libro demonstravi (demonstrabis *trad*).' capita genuini operis quanta fuerint, perspicimus ex III 1 § 115—228. etiam alibi ex compluribus frustulis unum caput genuinum consuere licet, velut I 2—9 § 16—26 (cf. p. 8, 29.) III 12—16 § 266—274; III 19—23 § 284—296. eidem homuncioni, qui libros constituit et capita saepe plane inepte dissecuit (cf. e. g. p. 15, 4; p. 235 sqq.), indices capitum primis octo libris praefixi debentur. quos qua stultitia composuerit, ut cognoscas, conferas velim e. g. inscriptionem 'de diligentia equorum' p. 231, 2 cum p. 232, 9. eundem operis retractatorem in prooemiis libri sexti p. 171, 11 et libri octavi p. 232, 9 loquentem deprehendimus. at initio Mulomedicinae p. 4, 12 auctor genuinus prodit. interdum etiam Apsyrtus primam indutus est personam, ut ex Hippiatricis intellegimus, cf. p. 107, 4; 132, 8; p. 148, 1. sed haec quaestio altioris indaginis est.

solet, plumbo ascripsit Guilelmus Meyer, Mulomedicinae editorem haud mediocriter sublevans. scriptura codicis satis aequalis est, sed lectu difficilior non solum propter syllabarum compendia permulta, sed quod nonnullas litterulas velut *st* et *sc*, *m* et *in* vel *ni* aegre discernas.

Rudissima autem est orthographia librarii et saeculo XV prorsus digna. confundit persaepe litteras vocales inter se, imprimis *a* et *e*, *e* et *i*, *i* vel *o* et *u*. *u* et *v* et *w* promiscue exarat. haud distinguit plerumque *ae* et *œ* et *e*. pro *i* crebro *y* apparet. *h* modo addit, modo omittit. permiscet *b* et *v*, *c* et *g*, *d* et *t*, *r* et *l*, has litteras perperam pronuntians. quo etiam fit, ut consonantes vel potius liquidas, quas vocamus, frequenter falso geminet aut pro geminatis unicam litteram ponat et ante *ia, ie, io, iu* pro *t* constanter *c* scribat. passim vero similibus apicibus litterarum deceptus permutat: *c* et *t*, *c* et *e*, *c* et *r*, *t* et *r*, *cl* et *d*, *m* et *in* vel *ni*, *n* et *u*, ut graviora hic referam. at prae ceteris *t* detrimentum fecit, pro qua aliae litterae fere omnes leguntur. quare archetypum codicis non antiquiorem saeculo XIII fuisse puto, a quo tempore *t* litterula minus clare exarata sit. *m* et *n*, quae linea transversa supra scripturam significantur, haud raro omittuntur, interdum stolide inculcantur. de aliis compendiis, quae apparent in codice, cum sint volgaria, non est, quod dicam, nisi quod *p* = *per* (*por, par*), *p̄* = *prae* (*pre*), ꝓ = *pro* aut *pondo* significant. *aut* (*ά*) et *autem* (*āūt* vel *āt*), *simul* (sıl') et *similiter* (s̄ıt) ubique permista videmus.

Praepositiones cum vocibus, ad quas pertinent, coniungi, in verbis compositis vero a simplici verbo separari solent. neque raro librarius voces male dissecuit et syllabas vel litterulas divulsas vocibus antecedentibus aut insequentibus agglutinavit et horrenda verborum monstra finxit. saepissime autem litteras vel syllabas vel voces totas transiluit aut inepte διττῶς scripsit aut transposuit nec pauca stolide interpolavit. porro syllabas finales et in declinatione et in coniugatione usque quaque conturbat,

ut saepe nesciamus, qua ratione verba inter se iungamus, praesertim cum scriba sententias non distinxerit. neque parvas molestias perpetua casuum et generum commixtio legentibus adfert. magna vero pars Mulomedicinae ita corrupta aetatem tulit, ut, ceteri testes (Vegetius, Hippiatrica, Pelagonius, Columella) plerumque sane nobis auxiliantes ubi deficiant, Oedipo opus sit, qui biformis senis, dis si placet, aenigmata solvat. immo saepissime puerum balbutientem audire nobis videmur: verba compagine quavis sententiae soluta, membra disiecta et iteratione conglomerata, fetus scribarum barbarorum medii aevi putidissimos — quis cloacam pestilentem detergebit?

At illuviem immensam qui sollerter et pro virili parte egerere studebit, ei periculum imminet, ne quae sermonis Latini rustici propria sint, in purgandi ardore tamquam commenta librariorum medii aevi interdum iniuria semoveat et tollat. etenim examinantibus nobis eas Mulomedicinae partes, quae satis bene in universum aetatem tulerint, dubium esse non postet, quin opus genuinum ab homuncione rudissimo et prorsus agresti conditum sit, quem eloquentiae inopia ac sermonis ipsius vilitate sordescere Vegetius suo iure dixit. quis autem hodie praefracte definiat, quid mulioni semiraso 400 p. Chr. florenti condonare debeamus? nebulonis vero illius inscitiam puerilem vel inde cognoscas, quod quae dixit Apsyrtus *καὶ τοῦτο δὲ ἐκ τῶν Γεωργικῶν Μάγωνος τοῦ Καρχηδονίου εὕρηται* vertit per ‘et hoc quod a rusticis magis inventum est, non praetermittamus, quod appellant ostium charcedonium’, cf. infra p. 146 21.

Quae cum ita essent, mihi persuasi unice verum esse verborum contextum quamvis sordidissima barbarie infuscatum in universum intactum relinquere, nisi ubi putabam me verba depravata et sensu carentia in pristinum statum restituere posse. at cum non ignorarem fore ut vel doctissimus quisque insanum quantum barbarismis cuiusvis generis futtilibus torqueretur, eorum quoque non paucos abieci. quorum mole ne adnotationes obruerem,

plerosque tacite sustuli, de quibus nunc agam, quandoquidem — ut scriptores rei rusticae aiunt — stercorum congestio locum suum tenere debet.

Atque saepe occurrunt monstra ex verbis dilaceratis et male conglutinatis orta, quae omnia induxi. nescio vero an haec memoria digna sint:

ilinigomen fragmastro fuscoli *pro* ilingon enfragma strofus coli 62 15
rene sana colema *pro* renes anacollema 155 26
arridas in tessis *pro* arida sintessis (*i. e.* σύντηξις) 47 10
quo demorigia *pro* quod emorigia (*i. e.* αἱμοῤῥαγία) 44 27
protocommios emisse *pro* protocomio semisse 83 22
qui dum oris *pro* quid umoris 184 18
caldaver venarum *pro* calda vervenarum 161 26
iocine reumor *pro* iocinere umor 48 28
infundit operos *pro* infundito per os 159 1
sed et *pro* sedet *et invicem saepius*
mensuri saticis *pro* mensuris Atticis 109 20
ruptione momenti *pro* ruptionem omenti 65 14
eviriet uret *pro* evirietur et 74 19
superari dum *pro* super aridum 225 16
fortiores se *pro* fortior esse 111 2
quae res *pro* quaeres 190 2
quia ut *pro* qui aut 225 12
quia quam *pro* qui aquam 69 10
irinillirica *saepe pro* irin Illirica.

Praepositiones meo arbitratu cum insequentibus vocibus coniunxi, velut scripsi:

supervenam *pro* super venam 215 2
supragambam *pro* supra gambam 17 21
subilia *pro* sub ilia 152 15.

Sescenties autem praepositiones a substantivis, quae inde pendent, segregavi.

Orthographiae barbarae rationem non stare posse vel inde elucet, quod librarius praeter soloecas verborum

formas passim utitur probis et rectis formis, quas ab illis iniuria depulsas esse censebimus.

Vix est quod dicam permultis locis *e* pro *ae* exarari, saepissime in syllabis finalibus vocum primae declinationis, deinde in *sepe* et *hec*.

Neque raro *y* pro *i* scripsit:

A in verbis graecis:

annacolyma 26 21 28 2 Chyronium 219 4 chyrurgiam 21 21 chyrurgia 21 22 coelyaco 130 2 133 26 coelyacum *ib.* dyastima *passim* epylampadium 213 27 epyploce 13 3 yctero 89 28 ydiotae 62 12 lychene 57 16 perytoneum 123 20 synapem 264 13 tysane *passim.*

B in verbis latinis:

cybum 169 10 cybo 181 25 cybaria 172 17 cycatrix 23 22 34 15 cycatricis 174 20 cyrros 193 13 hy (= hi) *passim* hyems 128 29 yems 81 6 192 19 yemis 219 10 yeme 80 30 195 14 hyberno 182, 23 208 27 213 15 230 27 yemalis 289 25 hylarem 55 25 yrcino 203 4 yrcinum 203 7 210 25 hyrundinis 248 11 yrundinum 98 1 yrundininis 98 2 ydeo 148 24 ydoneus 232 24 ylia *passim* ylicis 133 23 yris 297 20 ytalos 283 14 ytalici 272 32, 34 273 7 ytalice 272 34 ytalicum 272 8 273 10 274 20 scyllam 163 12 239 7 sydore 101 12 tybia 18 7 tyliagineis 192 7.

Vides in *hiems*, *hiemalis*, *hircinus* *h* iniuria omissam esse, quibus accedit *edinum* p. 61 9 pro *haedinum.*

Frequenter male adspiravit:

habundare *passim* habundatione 90 12

herbum *pro* ervum *ubique*

honera 47 5 207 4 honerum 118 27 honerant 205 22 honeratio 9 18 honeratione 48 14

adhures 16 24 135 20 adhuratur 263 3 adhustionem 19 21

cohyre 31 30 quohire 32 2 (cf. p. XXV) trahicere

passim adhypem 32 30 michi *passim* nichil *passim* Chimolea *vel* Chymolea *passim* chyprisinam 268 32 lichynio lintheolus *passim* thaurus *et* thaurinus *passim* arthemisiae 271 6 cathaplasmam 179 26 cathinum 285 2.

Secuntur consonantes perperam geminatae:

arrida 47 10 addicies 252 19 adferret (*pro* afferet) 106 24 Affram 266 16 ammulii 73 13 attramentum 277 17 280 28 bettae 150 16 climmate 67 19 colliculos 75 1 commedet *passim* commedere 90 7 discuttit 68 27 excuttit 132 5 percuttit 87 24 intollerabilem 67 30 pilligerare 182 11 protocommio 83 22 sallacem 237 20 tummum 124 8

Consonantes non geminatae:

efugandum 52 16 agravatione 69 27 alevabit 78 5 aligatura *vel* a ligatura *passim* anacolima *passim* anacolema 155 26 colidendo 67 6 destilaverit 176 19 facilime 72 10 108 9 malonibus 21 20 ovilum 255 4 palidi 132 1, 3 suili 276 10 amoniacum *passim* comeatur 228 16 consumabis 187 18; 276 2 strema (στρέμμα) *saepius* instremare 11 24 Britanica 271 7 Cl canales 286 23 cinamum *passim* silocinami 257 17 apendices 241 27 caparis 136 2 feramentum 182 6 corumpo *saepe* veruculam 27 30 brasicae 110 1 Aticus *passim* praemitet 189 20

Parum sibi constans fuit librarius in *co* — syllaba exaranda, pro qua interdum quo — scripsit. confudit *c* et *qu:*

cocis 115 27 coces 258 18 265 14 271 8 decoces 259 28 concocet 117 12 coce 239 10 cocito 18 22 98 2, 9 124 11 265 26 266 5, 8 273 30 decocito 22 17 252 31 *qu* pro *c:* quoques 246 2 dequoques 45 15 quoque 162 11 quo cito 79 5, 27

coactio: quoaccio 46 28 quoactionis 67 25 quo actione 66 18 quo actionibus 48 30 *qua* pro *coa:* quactionis 47 17 quactionem 48 10 quaactione 124 20

quagulatus 64 11, 16 quagulato 64 23 quagulatio 64 3.

coda (*i. e. cauda*): quo da 11 25 quoda 152 24 quodam 152 25.

coeo: quohyre 31 30 quohire 32 2, (*cf.* p. XXIII) quoeuntur 278 24.

arcuare: arquaverit 36 15.

p male inculcavit more conclamato:

autumpnus *crebro* contempnere 174 25 229 29 sompnum *passim* (sopnum 85 2 et 68 4) corumptus *et* corumptio *saepissime.*

Atque ut de *w* eiecta taceam, imprimenda curavi ubique *fecla* (φέκλη 'Weinsteinsalz') pro *feda* codicis, *hi* et *his* pro *hii* et *hiis*, *perfrixit* et *perfrictio* pro *perfixit* et *perfictio*, *ervum* pro *herbum, obturare* (*obturatio, praeobturare, praeobturatio*) pro *obdurare* eqs., *caput* pro *capud, de* pro *di* saepius (sed non constanter) in verbis compositis, — *tio* (*tia, tie, tii, tiu*) pro — *cio* (*cia, cie, cii, ciu*) velut in *racio*, *bricia* (i. e. *Bruttia*), *eciam*, *inicio* (i. e. *initio*), *Sòcio*, *elepanciotes.*

Densam hercle mendorum commemoratorum segetem si circumspicis, iis tacite sublatis quanto artioribus finibus adnotationem criticam concludere licuerit, cognoscis, quandoquidem plus trecenties illa subnotanda fuerunt.

Nunc vero de nonnullis barbarismis videamus, quos e contextu quidem verborum eieci, sed excepto uno in apparatu critico ubique notavi. ex quibus *ligua* pro *lingua* imprimis memoria dignus est. etsi *ligua* fere ubique (id est tricies) occurrit, *lingua* non apparet, ni fallor, nisi 97 11, tamen illud explosi. nam librarius suo arbitrio *n* omittit aut intrudit, ut penes nos iudicium sit, utram formam scribamus. deinde vero in universum sic sentio: nulli verbi cuiusdam formae barbarae, quamcumque in Mulomedicina exaratam videmus, fidem habendam esse, si praeter eam recta verbi forma et proba alias in codice Monacensi servata exstat, cuius librarium omnia more barbarorum detorsisse,

nihil emendavisse pateat. quare accidit quoque, ut in particulis Mulomedicinae male habitis soloecae formae crebrius quam in bene servatis occurrant. eiusdem prosapiae atque *ligua* sunt *sagwis* (*sag*[is]) pro *sanguis* et *sanguinis* item *saguilentus*, *saguineus*, *saguinare*, *iguen* pro *inguen*, *piguis* pro *pinguis*, *exstiguo* pro *extinguo*, *reliquo* pro *relinquo*. quae omnia oblevi, de *saguis* et de vocibus inde derivatis nil adnotans, quippe quae nimis crebro inveniantur. huc pertinet etiam *lipidus* pro *limpidus*, ut de iis vocibus taceam, in quibus librarius socors semel *n* aut *m* omisit, quas in apparatu critico attuli. *c* et *g* litterulas saepissime confundit. neque paucae voces sunt, in quibus mero arbitrio usus modo *c* modo *g* exaravit. tamen mihi persuadere non potui, ut has litteras plerumque inter se mutarem. etenim sunt, ubi dubitare liceat, utra scriptura homine rustico aetatis plumbeae magis digna sit. quam non sibi constiterit, vel inde cognoscas, quod modo *fricare* (*ad- con- in- per- prae- suf-*) modo *frigare eqs.*, modo *gamba* (*gambosus*) modo *camba*, modo *crassus* (*crassamen, crassitudo*), modo *grassus* posuit.

Quae cum ita sint, haud mirum est librarium in verbis graecis titubare. atque *claucus, claucoma, claucomaticus* quidem pro *γλαυκός κτλ.* ubique scripsit, haec autem variat (cf. ind. spec.): amurga (*ἀμοργή*) 103 16, amurca *alibi* anacallidis 87 6, anagallidem 87 8 placa 7 4 (*πληγή*), plaga *alibi* pompolicis (*πομφόλυξ*) 247 1, pompholice 276 4, pumponice 251 3, pomfoliga 275 19, pompoliga 278 25 saccipeni (*σαγαπήνου*) 261 2, sacchipeni 254 16, sagapenum *alibi* tracantum 72 31; 255 33 (*ex coni.*), dragantum *vel* tragantum *alias* traconita 252 4; 253 3, triconita 256 12 28 257 [2] 8 273 18 [19], tragonita 253 13 [256 13], trigonita *saepius*

Verba latina:

acra (= acris *fem.*) *ubique*, agra 208 23 bifurcium 6 5 9 9, bifurgium 182 4 *adn.* (*eieci*) caustigare 67 16, causticare *alibi* claudicare, clodicare, claudus, claudicatio,

claudigo, clodigo *passim,* claudico 194 4 *adn.* clodico 342 6 *adn.* 205 29 *adn.* glodigine 186 10 fumicare 216 13 fumigatio 59 15 suffumigato 59 18 suffumigare 52 15 87 30 148 5 magri 67 25 emagrescere 56 25, *alias* macer macrescere emacrescere marcescere 115 4 margor(?) 169 7, (mergor *trad.*, *scripsi* marcor) peduclum 136 8, peduglossam 285 1 *adn.* (*i. e.* pediculosam) protrigare 70 12, protricare (tricare, intricare) *alibi* vermico 201 14, 17, vermigo 201 20 22 verruga 16 23, verruca (—cula) *alibi* tubergula 111 13, tubercula *alibi*.

V. Mulomedicinam dum in lucem emitto haesitans, difficultatibus crebro hercle insuperabilibus exantlandis quam non par fuerim, plane sentio atque percipio. sed una me sustentat consolatio, quod Franciscus Buecheler (*B*), magister dilectissimus, in verbis Chironis emendandis me tam egregie adiuvit, ut taediosi operis dimidiam partem eius esse iure dicam. tamquam sua esset editio, non modo emendationes eximias cuivis fere plagularum paginae aspersit, quas plerasque in verborum contextum recepi, sed etiam quid de meis coniecturis sentiret, annotavit; saepe retinuit me, ne verba tradita sine iusta causa vel nimis violenter mutarem; haud raro animum erexit, ne parum mihi fiderem. neque neglexit interpunctionem, quam vocamus, interdum valde perplexam, quippe quae in codice fere omnino desideretur.

Praeter Buechelerum de editione mea optime meriti sunt Carolus Hoppe et Otto Morgenstern (*M*) amici, quorum illum in indicibus conficiendis indefessum et candidum habui socium, hic qua solet accuratione singulari plagulas correxit et nonnullas emendationes suppeditavit. grato autem animo prosequor etiam Ernestum Lommatzsch (*L*) amicum, qui me de Vegeti codicibus instruxit, et Georgium Goetz, professorem clarissimum, qui me per litteras docuit Chironi ex Glossis fere nihil auxilii suppetere. neque dedignatus est primas plagulas inspicere Eduardus Woelfflinius (*W*), Thesauri Latini signifer. bibliopolam vero honestissimum omnia quae optabam libera-

lissime et promptissime fecisse etiam hoc loco grate testari iuvat.

Etsi verborum contextus autumno anni 1899 typis expressus erat, adversa valetudine et munere scholastico impeditus sum, quominus indicibus conficiendis incumbens editionem prius publici iuris facerem. ita accidit, ut nunc non pauca habeam, quae aliter constituam atque feci, quae hic addam. horum autem omnium me in indicibus rationem habuisse scias.

Berolini mense Septembri 1901.

Punctis tribus interpositis indicavi in verborum contextu aliquid desiderari. crucem iis locis apposui, quibus unam duasve voces corruptas sagacioribus sanandas reliqui, cum de locis plane desperatis nihil omnino adnotarem. compendia ponderum et mensurarum — quae exprimenda curavi, sicut in codice traduntur — saepe inter se confusa, ut recte cognoscantur, praeter Hultschii librum Vegetii aliorum mulomedicorum locos laudatos quaeso adeas. *H* = Hippiatrica ed. Grynaeus Basileae 1537.

ADDENDA ET CORRIGENDA

p. 3 12 commisso *mutilatum ex* conmissurarum 15 4 • — 18 *l.* laccosae *cf.* 17 24 • 4 5 recenter: *cf.* recens *adv.* 18 30 • 5 28 *l.* composicio: *adiectiva in* -icius *Chironi in deliciis* • 6 10 *adn.* cludat *praebet etiam Gothanus Vegeti* • — 18 imposito (=-us) • — 21 triobulum *genuinum cf.* 84 11 • 7 8 *pro* cubet *nunc cum Woefflinio* statues *praefero* • 8 23 observabimus ne *eqs. stare non possunt: aut supplendum fere* ne ⟨hoc fiat si⟩ in *aut pro* ne *scribendum est* si *vel* cum; *de* legitima '*coitum*' *cf. ind. verb.* • 10 7 *sic distinguendum*: suffraginem tegentes in ipsa gracilitate, inferius *eqs.* • 10 29 *sq.*: *cf.* 209 26 *sq.* • 11 5 elimpidaverit *intrans. fort. recte trad.* • 11 6 *post* fieri *pone virgulam* • 11 7 *l.* ex quo calcaneo: *cf.* 210 1 auferes eum calcaneum ungulae • 11 16 *fort.* [in]stremmare, *cf. ind. verb.* • 12 13 *dele virgulam post* pedum • 13 17 *sq. l.* corroboratio poterit nervorum fieri, si tamen cura plenius rationabiliterque adhibetur • 13 21 *post* dominetur *pono virgulam* • 13 28 *pro* aestimo *rectius* existimo, *cf. p. 308* • *ib. l.* etiamnunc aterapeutas '*bisher noch unheilbar*' • 14 7 *l.* cap⟨it⟩ulis: *cf.* 187 19; *recte autem trad.* capulo 26 12 • 14 21 duritiam = duritiae, *cf. lin.* 28 • 14 22 os-sil[l]aginis • 15 3 *adn.* eluendo *sine dubio verum* • 15 11 *sqq. collata cum p. 153 20 sq. gravissime corrupta misereque truncata et interpolata, quomodo olim fere fuerint, ex Hipp. 228 16 sq. cognoscitur:*

H. 228 16 *πυρετοῦ (πυρέττοντος?) τὴν καῦσιν δεῖ ποιεῖσθαι ἀπὸ τῆς κεφαλῆς παρ' ἑκάτερα τῆς λοφιᾶς ῥάβδους μακρὰς παρὰ τὴν χαίτην προςτιθέντας ἐναλλὰξ γόμφους ὀρθοὺς ῥαβδοειδεῖς μέχρις τῆς ἐκφύσεως τῶν ὤμων. ἡγεμονικῆς γὰρ ὑπαρχούσης ἐν τῷ σώματι αὐτῆς καὶ μὴ κρατουμένης ὑπὸ τοῦ πάθους οὐ διαφωνήσει τὸ ζῷον.*

⟨febricitanti?⟩ ustio autem a capite (accipiet *trad.*) debet fieri a cervice pro ⟨utraque parte?⟩ virgas longas secus scapulas....

puncta inter virga⟨s⟩
usque ad lumbos.

caput enim principale est inter omnia membra corporis. quod cum non continetur a morbo, nullum periculum patitur iumentum...

καὶ τῶν ὀπισθοτονικῶν δὲ δεῖ καίειν τοὺς αὐτοὺς τόπους οὕτως. ἀντισπᾶται γὰρ τὸ πάθος.

similiter et posteriora loca oportebit inuri, ⟨in adversam partem⟩ enim se morbus abstrahit.

τὸν δὲ νεφριτικὸν καύσομεν κατὰ τὸν σύνδεσμον τῶν ἰσχίων καὶ τῆς κύστεως γόμφοις ὀρθίοις μὴ πλείοσιν εἰκοσιτεσσάρων παρ' ἑκάτερα τῆς ῥάχεως τοὺς ἡμίσεις τριστοιχίαν ποιούμενοι ἀπέχοντας ἀπ' ἀλλήλων πλάτος δακτύλων τριῶν.

qui adpellatur nefritis (*lin. 17—20 interpol. a Chirone ex 153 22 sq. quae, sicut antea ad emendandum contextum verborum adhibebo*) hunc inurimus per totos lumbos usquead vertebulum lumborum et vesicae, puncta recta non plus 24 alternis dorsis digitos tres ordines tres facientes ab aliis alio distantes latitudine digitis tribus.

τὰ δὲ παραπρίσματα καύσομεν παρὰ τὴν ἰγνύν, ἐὰν ᾖ πρόσφατα καὶ ἁπαλά.

et ipse vitia, quae uri debent, parapresmata appellantur. quae fiunt in concavis testiculorum (articulorum *v. l.*), [quas melcerides appellant], et haec ipsa adures, si fuerint mollia et nova. cum induraverint et veteruerint, in totum non sunt tangenda.

πῶρον δὲ πεποιηκότα οὐκέτι σφυρὰ δὲ καὶ γόνατα καύσομεν μανδακηδὸν ἐξ ἐπιπολῆς διὰ τὸ εἶναι τὸν τόπον ψιλὸν καὶ κατάνευρον.

nam plantas et genua urentes (urent ex?) hanc rationem non plus altitudinem eorum, ideo quia ipsa loca exilia sunt et gracilia et nerviosa.

ὅταν δὲ ᾖ ἐκ τῶν ὁδοιποριῶν καὶ φορτίων ῥύσιν ἔχων ἐπὶ τὸ γόνυ ἢ ἐκ προσκρούσματος πονῇ αὐτὸ καὶ χωλεύῃ χρονίως ἢ ὀλισθήσας καὶ πεσὼν διάτασιν πάθῃ τῶν ὀστέων, ἢ τὰ σφυρὰ ἐξ ὁδοιποριῶν καὶ φορτίων συμβαίνῃ πονεῖν καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς νεῦρα καὶ τὰς ἀρτηρίας οἰδαίνειν καὶ γίνεσθαι ἐκ τούτου παράσφυρον, καὶ τοῦτον δεῖ καίειν.

cum quando enim iumentum ex via aut ex sarcina ductionis laboraverit, naturale habens tenuem corium, dum in quod maxime frequenter facit offensum, dolorem accipiet, et inde claudicat per aliquod temporis et per negligentiam crescat aut lapsus ciciderit, ideo offendat ossum, (p. 165) rarum quoque intervallum faciat eodem et plantae laborant ex labore viarum aut ex sarcinae ductionem, inde enim contingit dolorem fieri, qui sunt in plantis nervi labo-

	rant, passi protinus intumescunt, quibus magis ustio maxime fieri debet.
ὅσοις δὲ ῥεύματα ἐμπίπτει εἰς τὰ σφυρὰ, ἅτινα παραπρίσματα ἢ μελικηρίδες ἢ ὑδατίδες καλοῦνται, ἢ εἰς τὰ γόνατα, οὐ δεῖ καίειν.	quibus huius morbi vitium se profundit in plantis, quae parapresmata appellantur aut mellicerides ⟨aut⟩ quae aquatilia vocantur, aut quod vitio facto in genuis, non debet uri.
ὁμοίως οὐδὲ τὰ ἐν ποσὶ στρέμματα καυστέον. συμβαίνει γὰρ κατάφραξιν γίνεσθαι τῆς χοινικίδος τῶν γόμφων ἐπιτιθεμένων ἐπὶ τὸ κύνοπλον καὶ τὴν ἔφυσιν, ὃ ἁμαρτάνουσιν οἱ ποιοῦντες.	similiter quae sunt in concavis articulorum, inuri non debet. contingit enim contractionem eis fieri. quod peccant facientes.
οὐ δύναται γὰρ ἑτέρα ὁπλὴ καταβῆναι καὶ γίνεται χωλός.	non enim potest deducere ⟨alteram plantam⟩, sed fit clodicus.
περιττώματα δὲ λέγεται, ὃ ῥωμαϊστὶ καλοῦσι φαρκίμινα (φαλκίνινα *trad.*). εἰσὶ δὲ ἐκβολαὶ ἐν τῷ σώματι ὅμοιαι δοθῆσι καὶ μείζονες καὶ πυοῦνται καὶ ἔκρηξιν λαμβάνουσιν αὐτόματοι. καὶ ταῦτα οὐ δεῖ καίειν. κτλ.	quod vocant graece ferisoma, latine farcimina. sunt autem per se vitia in corpore similia furunculis, quae collectionem foris faciunt, quae et per se rumpunt. sed et haec non debent uri.

apparet a p. 16 5 Chironem ita abhorrere ab Hippiatricis, ut alium scriptorem hic secutus esse videatur. sed corruptelae ita ingentes sunt, ut quid temporum iuiuriae debeatur, in medio relinquere melius sit.

17 5 *l.* nam • 17 24 *l.* laccosae, *cf.* 3 18 • 19 10 lingamentis *cf.* 182 17 liquamestis • 19 26 *pone virgulas post* pedibus *et post* articulorum • 20 24 *pone virgulam post* virginis • 22 3 *sq.: cf.* 29 20 *sq.* • 23 10 *adn. cf.* infestare 13 6 • 23 26 *adn. num* fistuli (-ae)? • 24 14 platocoriasis *eqs. hic incipit caput sextum, cf.* 21 3, de platocoriasin *inscr.* • 24 20 *adn. pro* malui enim *nunc propono* salvi enim, *quae cum prioribus verbis coniungenda sunt* • 25 12 *adn.* abysus *in cod. trad., non* abysus ab • 25 14 *post* fiunt *pone punctum* • 25 17 *post* est *pone punctum* • 26 3 *scrib.* antepridie • 26 6 *malim* obtalmostaten • 26 24 *interpunge* bibat, tantum si voluerit • 28 10 si -tetigerit *pro parenthesi ad* curabis *pertinent* • 28 12 *pro* pungenti *malim* pungens cui • 28 15 *num pro* cerato *scrib.* secato? • 28 17 *l.* lenteolum *pro* lenteolum • 28 25 *fort.* oncomatium? *cf.* oncomata 32 24 33 10 • 29 17 *sq.*

cf. 205 10 *sq.* • 29 16 *sq. cf.* 178 3 *sq.* • 29 29 stranguilia *ferri potest* • 30 7 ut superius demonstravi: *immo inferius* (31 8) *de re agitur* • 30 16 diosum *tenendum* • 31 21 *sq. huc Veg. III 27 pertinet, non ad l.* 20 • 31 23 cuniculi *ex Veg. haustum* • 31 27 *dele* ex • 31 28 [et] per • 32 9 *malim* praerumpere, *cf. ind. verb.* • 32 24 *l.* bubona⟨cia⟩ quas ⟨i⟩diotae buculas appellant, *cf.* 33 10 bubonacium *et* 62 12 idiotae • 32 26 *sq. rectius* quo modo *disiuncta* • 33 5 *ad verba* .. in -venae *supple* est; spirito = spiritus '*Wallung des Blutes*' (*Blähung?*) *πνευματικόν τι Bue* • 33 13 *hic ac non* 34 13 *incipit caput XX, cf. supra* 21 17 de suffusione *inscr.* • 34 14 *sq. interpunge* cum factum est in tempore cicatrix *eqs.* • 34 21 *incipit cap. XXI ac non 35 1* • 35 1 *sq.: cf.* 206 1 *sq.* • 35 10 *l.* genuis et impetus • 36 4 *in* macidas *fort. latet* mariscas • 36 12 *pro* tertio *lege* quarto, *cum* triduo *praecesserit* • 36 20 *l.* deretro • 37 1 sincomate *corruptum ex* sincopato, *v.* 72 7 *sq.* • 37 28 tempus ⟨pus⟩illum, *cf. κατὰ μικρὸν H 1 22* • 38 4 *malim* herbae novae • 38 10 *rectius* die, [de]bibet; *nam* de *διττῶς ex* die *ortum* • 38 12 curabis *recte trad., cf.* curationem curare *supra p. 310: ἡ στάσις ἔστω θερμὴ H., v. infra* 113 21 • 38 19 ⟨si⟩ sine • 39 23 *a verbis* si febricitare *nova incipit particula* • 40 9 *sq. sic restituit Bue* cottidie deterior fiet: furunculos in dorsu et quos (*τινάς*) in lateribus habebit, tussim subcutem, hoc est maleos quod dicitur, subcutem, qui ostendit ei esse morbum • 40 22 *fort.* argimoniam *suppl. ex 41 17* • 40 26 *Veg. II 5 ad l. 26, non ad l. 25 pertinet* • 41 5 sil *fort. medicamentum, v. ind. spec.* • 42 6 sed = *δέ* • 42 7 *l.* supravenit • 42 23 inspicere *aut servandum et vertendum esse* '*auf den* (*Peitschen*)*schlag zu achten*' *aut scribendum esse* incipere '*für den Versuch gehörigen Auftretens*' *putat Bue* • 42 30 et una ⟨die⟩ abstinere *vel* I die abstinere *aut* et in. . abstinere *aut* et [in] abstinere *Bue* • 43 27 alia per corpus passionis '*more Graecorum ut Tacitus* alia honorum *dixit*' *Bue* • *num pro* audiet *leg.* adiet = adibit (*i. e. admittet*)? *an* '*reagiert*' *vertendum? cf.* 259 11 • 45 13 *adn. in compendio* X̶ *deest in cod. linea transversa* • 46 4 posterini cubitum sinistri lateris '*in der linksseitigen Hinterwand des cubitus*', posterinus (*ἀπ. εἰρ.*) '*construitur ut* post *c. accus.*' *Bue* • 46 11 et cibum nec potum *fort. recte trad., cf.* et cibum nec potum 110 21 • 46 12 *et* 14 *adn. in* quaestio *et* calestio *fort. verbum graecolatinum velut* catestio (*a κατεσθίω derivatum*) *vel καχεξία latere putat Bue* • 46 29 *pro* primitione *conicio* perfrictione, *cf. l.* 24 perfrixit • 46 31 *pro* liquet, *quod exempli gratia* (*ob* alices 47 1) *proposuit, etiam* scias *vel* dices *suppleri posse putat Bue* • 47 5 *non opus est supplere* et, *nam* ex onera *eqs. coniungere licet cum* iocineris tensio *eqs.* • 47 7 *et* 9 *fort.* exaestuatio *unum verbum: res valde incerta* • 47 12 idem = item • 48 1 *sqq. oratio plane hiat, membra utique disiecta et iteratione conglo-*

merata secuntur • 48 10 coactionem = coactionum • 48 13 *pro* acutissime *praefero* accuratissime • 48 14 a cerebro capitis ex oneratione: *de verborum collocatione cf. supra p. 312* • 51 2—15 *redeunt infra* 74 10—23 • 51 4 parte ⟨priore *vel* adversa⟩: *cf.* facie 74 12 • 51 8 dominator[em], *cf.* 74 16 • 51 10 *l.* quotiens ei sanguine (= sanguis) emittitur, *cf.* 74 18 • 52 5 *l.* absimilibus • 52 10 *propono* a gregare (= gregale) *sc. multitudine* • 53 27 *sq. malim* cuius corium [non] d⟨ur⟩escit *i. e.* σκληρύνεται, *cf.* 107 1 *ubi eadem corruptela* • 55 10 *l.* quamsi • 55 16 *post* subustis *fort. lacuna, in qua de subrenali* (*cf.* 52 26) *actum erat* • 55 6 *l.* quae • 56 15 *sq.* signa, ⟨quibus possis⟩ morbum — intelligere, obscura et difficilis ratio *Bue*, *ego tradita verba verto 'sind zu verstehen dunkel, und schwierig findet sich die Art des Verständnisses'* • 57 14 cliendionum *cf. ind. verb.* • 59 5 a pestifera ⟨aura⟩ • 59 23 ciraceos *certe corruptum:* circa eos? maleos? *an* ciclo curare 74 25 76 15 78 11 *conferendum?* • 60 15 *l.* habeat [ad] temperiem suam • 60 16 *adn.* stanneo *cod.* • 60 27 *adn. l. supra* (*pro 'infra'*) *deest* • 61 7 *fort. rectius* extenteratum • 62 18 *sufficiunt* iscuria dissuria • 63 3 *cf. Veg. II 12* • 63 30 *dele virgulam post* cordapsus • 65 2 *sic distingue* calcitrant, id ipsum quasi • 69 4 *malim* sub ipso anu (manum *trad.*), *cf. l. 8* ad ipsum anum • 69 10 *et* 14 quod *'in welchem Falle'* • 70 8 vel (*pro quo* nec *scripsi*) *recte trad., cf.* 69 25 • 74 10—23 *cf. supra* 51 2—15 • 75 23 lanaria *Vegetio non respecto per se bonum ferri potest* • 75 28 *sq. melius* elleborizabis — ellebori — elleborum • 78 21 ⟨in⟩validus *an* valid⟨i⟩us? *cf.* 83 6 173 5 • 80 1 *sq. cf.* 171 20 *sq.* • 83 5 *sq. cf. H 243 sq.* • 83 6 ⟨in⟩sanus, *cf.* 87 21 ut fiat insanus simile rabioso: *eadem corruptela* 83 6 173 5 • 85 9 *l.* refrig⟨er⟩averit, *cf.* 72 2 • 84 14 Socione *cod.* • 84 26 *l.* ellebori, *cf. ad* 75 28 • 84 29 *malim* sicut ⟨s.⟩s, *cf.* 96 13 • 85 11 *post* trita *pone virgulam, non punctum* • 87 11 *fort.* ⟨ne hominem per⟩sequetur, *cf. l. 23* • 87 21 *sq.* ut ⟨exi⟩stimes eum ⟨non⟩ suae mentis esse, oculi *eqs., cf. l.* 27 interdum . . quasi suae mentis factus • 89 5 succutano *servare potui* • 89 20 *l.* ab interioribus, *v.* 119 21 • 89 34 *l.* vers⟨at⟩ione, *v.* 129 4 • 90 19 huiusmodi *Bue* • 90 21 spectat *in contextum recipiendum fuit, cf.* 242 26 *eandem corruptelam per e impurum ortam* • 90 22 *l.* terma⟨n⟩ticis • 91 6 signa *latet in* equa • 91 10 *'testiculos pius scriptor verecundatus esse videtur inferre hic et superius' Bue; fort.* ut exuitus s. s. *ortum est ex* at ex vi τοὺς Ӿ (*i. e.* διδύμους), *cf. Hipp. ll.* • 91 14 *sq. sic interpunge:* signa erunt huius, *cf. l. 19* • 92 4 *l.* silfi *vel* silis, *cf. ind. spec. et* 264 23 286 6 • 92 10 *l.* linioso (*sic etiam cod.*) • 92 20 *l.* perfrig⟨id⟩atione • 92 29 *dele colon post* vaporabis • 93 9 *l.* vectonica • 93 19 *l.* liniosum (*sic etiam cod.*), *cf. ad* 92 10 • 94 4 hic *plur. ferri potuit* • 94 12 *dele virgulam post* facies • 95 2 *fort. l.* trepidant, *cf. l. 7* tremore •

95 28 facito cauterium *verba aliunde* (96 10) *illata* • 96 13 *malim* ut ⟨s̃⟩s̃, *cf.* 84 29 • 96 25 *sufficit* aufonitrum, *cf.* 263 29 • 97 4 *retinendum* sinace, *cf.* 103 8 • 97 8 alteria *ferri potest* • 97 16 *l.* quod ⟨si⟩ • 98 1 *l.* hirundi⟨ni⟩num • 98 17 *malim* aquae qualitate • 99 18 mensis dimidia (*quod coni. Bue*) *mihi certum esse videtur* • 99 25 veratrum, *sicut alias, restituere debui, v. ind. spec.* • 100 16 *l.* silfi *vel* silis, *cf. supra* 92 4 • 101 26 *adn.* deorsum *recte coni. Bue, cum Veg. ll.* deiectum *scripserit* • 103 6 cauterio sequens *Bue* • 104 6 *adn. corrigendum* ἑλκοῦται (*pro* ἕλκονται) *ex* H 10 14 *et Chironis versione* exulceratur (104 9), *cf.* 108 20 • 104 15 alteria *fort. tolerandum, cf. ind. verb.* • 105 5 *sq. notabilis est* λέξις εἰρομένη • 107 1 *adn.*, *cf.* 126 19 • — 17 *malim* haut unum, *cf. ind. verb. s.* haut • — 18 ungulas ⟨solidas⟩ μώνυχας ὁπλάς (*ad l. 16*) *v. ind. verb. s.* ungula • 108 20 *interpunge* extrema omnia, cacumina • 109 12 *sq.: Cf.* 178 28 *sq.* • — 13 stranguilabitur *recte trad.*, *cf.* 112 22 178 22, 29 • — *ib.* stertet *cf.* 178 22 • — 22 *adn.* demittit *etiam* 74 5 *legitur* • 110 1 insertus *fort. recte trad.*, *cf.* 111 7 223 11 *et ind. verb.* • 111 7 insertus, *v. ad.* 110 1 • 111 16 *adn. transpone* '*sq.*' *post* curavimus • 111 19 distringito = destringito • 112 1 *sq. l.* absimiles forunculis • 112 9 *adn. post* '*Veg*' *excidit colon* • 112 31 antecessus = in antecessum • 113 19 *malim* curatio — curanda est, maxime (= -a) ut habeat virium • 113 21 curationibus *fort. recte trad.*, *cf.* 38 12 • 114 19 *l.* vivit • 114 30 litarg⟨ic⟩um • 115 12 *et* 22 *l.* artemisiam, *cf.* 84 10 • 116 12 *adn.* tempuribus *rectius* (*quam per* frequenter) *explicatur per* interdum • 117 19 *l.* usque donec *sine virgula* • 118 9 *l.* ex purgatione • 118 22 id est (i. e.) *cod.: recte; apage* inde • 118 25 *l.* existimant • 119 12 *pro* ciclaminis *fort leg.* dicaminis, *cf. ind. spec. s.* resina • *ib. adn. de* apocima *v. ind. spec.* • 120 10 *sq. l.* antepridie • 120 17 *rectius* catarticas • 121 1 enflagma *tolerari potest, cf.* alteria *sim.* • 121 12 *fortasse* ⟨h⟩aut ne • 121 21 *sq.*, *cf.* 138 21 *sq.* • 123 17 *adn. l.* '*cf. supra 222*' • 124 32 *l.* de sinte⟨c⟩tico • 125 10 *sic distingue* ducit, similiter et potus ad urinam. • 126 11 ⟨s̃⟩s̃ • 127 19 *l.* hisopi • 127 20 alium viridis quod satis est *sine virgula* • 128 3 *num pro* longiores *scrib.* molliores? *cf.* μαλακωτάτην *H* • 128 31 *l.* petroseli⟨n⟩um • — *ib.* argi⟨n⟩i, *cf.* 65 25 • 132 11 *pro* circa vitales *fort. leg.* viscerales • 138 21 *sq. cf.* 121 21 *sq.* • 142 7 urinam emittere *Bue recte, cf.* 69 9 • 142 11 *ad* dorsana *cf.* 104 15 arteria..iuxta dorsis • 142 24 mortua: *Chiron ergo* νεκρός, *Veg.* (stercus) κόπρος *apud Apsyrtum legerunt, qui re vera scripsit* πτερόν, *ut in cod. trad.* • 148 3 *ad* stercore involvere *cf.* stercore obrui 88 6 • 152 3 morborum *Bue recte, cf.* 237 22 demonstratio eorum morborum et curatio • 152 9 *cf. Veg. V 14, 5* • 152 19 ⟨pro⟩ modo? • — 20 *l.* introducito • — 25 ⟨pravus⟩ ambulat? ⟨rigidus⟩ ambulat? • 153 20 *sq. v. ad 38 10 sq.* • 153 24 *malim* se [se] de • — 28 *dele virgulam post* lumborum • 156 13

pro erectam *fort.* cretam *scrib.*; veretrum, *quod ex l. 16 suppleveram, minus placet* • 157 9 *l.* scarifabis *aut rectius* scarificabis; exscarifabis *ortum ex e impurum*; *idem l. 11 in* [ex]scarifationem, *cf.* 193 3, 9 • 157 9 *adn. in Vegeti verbis l.* loca *pro* lola • 157 27 bacillantur *fort. tolerare potui* • 160 8 *adn.* ligni *cod.* • 160 21 *malim* desub gamba • 160 29 *adn. l. ἰσχιαδικόν* • 166 10 *sq.* cauteriza.. loca ex aptis articulis aut nerviosis locis: *ad quae cf. 169 16 sq.* nunquam inuras articulum aut aliquem locum..nec in nerviosis locis: *unde colligitur* 166 10 ex *pro* extra *positum esse* • 170 21 *l.* [cor]rupta cartilago, *cf.* 177 15 • 171 11 *sq. fort. sic distinguendum* Veterina .. laborantia repentino .. solent, aliae .. demonstrant. absque .. sunt, quidquid *eqs.* • 171 20 *pro* totus *malim* locus, *cf.* 80 4 • 173 2 *l.* pravum *pro* parvum, *cf.* 78 20 102 21 180 31: parvum edit *Bue* • 173 8 *in* erita *fort. latet* ⟨melo⟩trida, *cf. l. 7*; *ad* rosaceo *suppleo* oleo, *cf. e. g. 174 9* • 173 24 *l.* si ⟨non⟩ potueris • — 25 *pro* eicere *l.* traicere, *cf. l.* 23 • — 29 *adn. cf.* 174 20 • 174 13 *l.* superalligato • — 14 *malim* ex (*pro* et) vino bono • — 25 *l.* herbam [aut] *aut* herbam aut⟨em⟩ • 175 1 cornum bubalum . . in ipsum turulum *coniungenda sunt*, *cf. Veg. ll.* cornu bubulum extremum, ubi solidum est: *virgula ergo post* turulum *transponenda* • — 14 *adn. add. cf. Pelag. 416* • 177 4 ne praebet labium inferius: *rectius* pravet *vel* depravet, *cf. Veg. ll.* • 177 26 *sq. cf. H* 177 24 *Ἐὰν ἀρτηρία ῥαγῇ, ἀναπνεῖ βαρὺ καὶ ῥέγχει καὶ βήσσει καὶ διὰ μυκτήρων φέρεταί τι πυῶδες καί τοῖς ἐμπροσθίοις ποσὶ χωλεύει οἵ τε ὄρχεις πυκνὰ πάλλονται καὶ οἱ κενεῶνες ἕλκονται, τὰ σκέλη ναρκᾷ καὶ τρέμει, αἱ φλέβες ἰσχυρῶς ξηραὶ ἢ πλήρεις τοῦ αἵματος, τὸ στόμα ἄφθας γέμει καὶ τῆς σαρκὸς οὐκ ἐᾷ τὴν χεῖρα θιγγάνειν. ὀρόβους οὖν χρὴ βρέχειν ἡμέρας δύο καὶ νύκτας καὶ ἀπηθῆσαι, ὅταν διάβροχοι γένωνται. ὅταν δὲ ὡς μάλιστα ξηρὰ γένηται, κατακόψαι λεπτὰ καὶ σήσαντα τιθέναι ἐν τῷ ποτῷ οἴνου ἡδέος μέλανος μέρη δύο καὶ ὕδατος μέρη πέντε μίξαντα. ἔσται γὰρ ὑγιὴς καὶ πίων ἐν ἡμέραις ξ′ βοηθούμενος: Chironis contextum misere truncatum et depravatum esse apparet neque* 177 20 in aceto *pro* facito *stare potest* • 178 3 *sq. cf.* 29 26 *sq.* • 179 11 *l.* toto • — 16 *malim* [quod], *cum in* QVOD *lateat* OCTO D(IES)˙ • — 27 *malim* donec [aut]: *ex* trautromatico *l. 28 ortum* • 180 29 *in* frictum *fort. latet* strictum • 181 28 *l.* ⟨cludat⟩ • 182 1 discendunt = descendunt, *cf.* 9 14 • — 2 conveniunt se *Veg. recte* • — 17 *l.* veteris, ligamentis, *cf.* 19 10 • 184 23 *l.* sagitta[m] eam pantice(m) abintus • 185 2 *adn. l. cf. p. 187 5* • 186 10 unguium = ungularum, *cf.* 202 13 • — 12 *l.* attritione, *cf.* 202 27 220 2 • — 23 vasis = basibus 207 14 • — 29 pulmone = pulmunculo 210 29 • 187 17 [summis his rebus] *Bue* • — 19 interpositis capitulis (*sc.* libri) *delet Bue* (*sicut l. 17*) *tamquam additamentum epitomatoris* • — 24 mali gran⟨at⟩i, *cf.* 155 18 281 14 •

188 12 *l.* quoqueversus • — 17 *adn.* eicis *superfluum* • — 18 *l.* laxas • 190 16 marmor a se citaveri[n]t *Bue, cf.* citare *in ind. verb.* • — 21 *cf. ibid.* • — 29 *malim* prendes eccopidem (ἐκκοπίδα) • 191 12 *dele virgulam post* cicatrice • — 21 *sufficit* tiliaginas • 192 5 minus te intelligis *Bue* • — 16 absungia *tolerare potui, cf.* 264 2 266 2 • 193 3 *malim* scarif⟨ic⟩atione, *cf. l.* 9 *et ind. verb.* • — 16 *adn.* evisco *forma barbara etiam apud Plin. Val. invenitur* • 194 7 *sq. cf.* 258 22 *sq.* • *ib. pro* laxaverit *in ind.* 185 22 luxu *et infra* 258 22 luxatum, *quod praeferam* • 196 6 succutanae *sufficit* • 197 3 *sic distingue* oleum tanquam frigidam, et • 198 14 cerasia *servandum fuit, cf.* 279 20 • 199 3 *adn.* contegisse *ad l. 3 pertinet* • 200 10 *praefero* adimes; '*anidem videtur esse accus. nominis in -ις' Bue* • — 11 *sq. l.* curabis, atubi (= adubi) . . cucurrerit, *cf.* 221 18 • — 26 *malim* oclamen ⟨i. e.⟩ fenestellum • 201 8 *rectius* fric[a]tam • 202 3 *sq. l.* paronicia (*per errorem* parronicia) • — 16 *praefero* delevare • 204 22 *l.* ascarotico, *v. ind. verb.* • — 24 *retinendum* ascarotica • 205 4 *num* cito excrescunt? *cf.* 201 17 • — 10 *sq. cf.* 29 17 *sq.* • — 27 ex *fort. retinere potui: v. ind. verb. s.* ab *et* ex • 206 11 *l.* [con]-solvito, *cf.* 137 13 189 9 191 23, 31 198 17 207 7 *al.* • — *ib. l.* ascarotico • 206 25 *in* trumbūs *terminatio Graeca* (*-ους*) *servanda* • — 28 *pro* coram *fort l.* cloram, *cf.* 211 18 • — 29 *quid in* per prulcum *lateat, incertum: num* ulcum (= ulcus)? • 208 10 *malim* excaliglat, *cf.* 201 1 • — 19 *sufficit* ischemon, *cf.* 44 28 • 209 9 *aut* [de]sine *aut* de ⟨ungula⟩ sine sanguinis decursionem fieri, *nam secunter l. 10* ut maior decursio sanguinis fiat; *cf.* 11 6 • 209 20 *adn. l. p. 203, 8* • — 25 *sq.: cf.* 10 26 *sq.* • 210 7 *retinendum* calcato • 210 13 *adn. l.* aridae *B* • — 16 *l.* fissuris • 211 27 *fort. rectius* si vendere volueris sanum, vendes • 212 20 procederit *tolerare debui*; *v.* p. 307 *s.* cadere • 213 1 *l.* [si] ⟨nec⟩ se *vel* si se ⟨non⟩ portabit: *opus est negativa particula, nam curatio adhibetur, ut possit* se portare (*l.* 20) • — 4 ana: *cf.* 221 9 • — 26 ypotauro: *idem* hippocentaurum 69 4 • 215 11 *l.* ascarotico • — 15 *l.* asci⟨n⟩dito • 216 22 *rectius* etiamnunc • 217 1 nisu *servandum, v. ind. spec.* • — 15 *latetne* supplantare *insolito more pro 'minuere' usurpatum?* • 217 32 *relegat scriptor ad* 187 26 • 218 9 ⟨in⟩ longum? • — 30 similiter . . curatur *nescio an in cod. recte cum prioribus coniuncta sint, cf.* 219 15 • 219 6 *fort. alterum* bene *delendum* • — 11 *l.* ascaroticu • — 22 *melius* delevare • 220 23 *malim* ex qualibet causa[m], *cf.* l. 27 ab aliqua causa • 221 18 *sq. fort.* caedes, usque quo . . venies, atubi (= adubi) deraseris vel . . eduxeris; *cf.* 200 11 • 222 20 mala = malum, *sic etiam* 292 17 • 223 7 *adn.* sane *minus placet, nam omnino Chironi ignotum* • — 26 cersonius: *v. ind. verb.* • 226 2 *l.* ascaroticum • 4 *fort.* ⟨iuxta verginalem *vel* veretrum⟩ vel iuxta anum *cf.* 225 28 • 227 10 abditum *Bue* • — 17 *in* ci-

beris *aliud quid latet atque* uteris • 229 3 *l.* creti⟨ati⟩ci • — 6 cretiatico *servari potest* • — 10 *in* utiliosius *fort. latet* periculosius; *v. l. 12* • — 14 *adn. add.* adlegare '*offerre*' *anbringen* • 230 27 *sq.* hiberno . . solvendam: *cf.* 208 27—29: *ib. transponendum* in ungulas fomentum mittimus • 231 23 *malim* exieri(n)t, *cf.* 238 7 • 232 3 *pro* tenuerit *apparet* 239 22 tendiderit • 234 1 *adn.* aurigam = admissarium • 238 7 *latetne* formam *in* fossam? • — 29 ⟨im⟩mundum? • — 30 *l.* rigor⟨os⟩issima • 239 9 *pro* ulcus *ind.* 231 32 *praebet* vulnus • — 22 *pro* tendiderit *ind. praebet* 232 3 tenuerit; *cf.* 120 21 • 240 1 *adn. l.* proaceciderit *cod.* • 240 8 [in] vesicam, *cf. H. ll.* τὴν κύστιν λαβὼν ἐντίθει • 241 2 *rectius post* uti *virgulam ponimus* • 242 11 quod = quot • *ib. adn. dele* tendentes • — 22 *adn. l.* numeroso pectore *Col.* • — 26 *adn. per errorem* 26 *numerus ante* expectantibus *positus: ponendus ante* teseti • 244 34 *l.* must⟨el⟩as, *cf. l. 20* • 246 4 *adn. post* cubis *supple lineam* | • 249 28 *l.* praesta⟨n⟩tim • 250 34 *rectius* folium *singul. ut alias* • 251 10 *l.* sagapeni, *cf.* 254 16 • 255 9 *etiam* gingib⟨er⟩is *legi potest* • 256 7 *fort.* inter manus *recte trad., cf. idem* 271 15 '*unter deiner Hand*' • — 13 *pro* fuscinum *l.* ruscinum, *cf.* 273 19 • 257 1 qui = aliqui • 258 22 cocodrilli ⟨stercus⟩, *v. ind. spec.* • 259 11 audiet *fort.* '*reagiert*', *cf.* 44 12 • 261 18 *sq.*: *cf.* 119 10 *sq.* • 262 26 *malim* amigdaleum • 263 22 *l.* agarici, *cf.* 273 15 • 264 23 *in* usti *fort. latet* silei *vel* silfi, *cf.* 92 4 *et ind. spec.*; *idem mendum fort. etiam* 286 6 • 269 7 *numerus* 893 *huc pertinet ac non ad l. 10* • — 31 *sqq. usque ad* 270 3 *redit* 280 14—17 • 270 8 lepide *servare potui*, *cf.* 280 20 • — 24 adhuc '*dazu*', *ut* 44 24 • 271 29 *rectius* aeronale, *cf. ind. spec.: idem* 272 12 • 276 33 *adn.* dya cantaridas *cod.* • 277 6 ungues, *ut* 28 9 • 279 7 *sq. per errorem* ex *ante* collirium *repetitum* • 281 14 *l.* mali gran⟨at⟩i, *cf.* 155 18 187 24 • 282 19 *malim* nostrate, *cf. l. 16* nostrati • 283 1 *adn.: adde cf.* 280 12 • 284 4 *l.* herba(m) trixaginem, *cf. ind. spec.* • 286 6: *cf. ad* 264 23 • 288 30 frumento loticio, *ut* alica loticia 73 1 • — 33 *l.* conferma, graece simpito, ⟨in⟩funde.

CLAUDII HERMERI

MULOMEDICINA CHIRONIS

EDIDIT

EUGENIUS ODER.

LIBER I.

1 de extractione sanguinis 1 104r a
2 de morbidis et p̃p
3 de fastidio et p̃p
4 de articulis et p̃p
5 de cretiaticis et p̃p
6 de suffusiciis pedum
7 de cretiaticis
8 de opistotonis
9 de la*ccis* in cambi*s*
10 de ustione
11 de cinesis conmisso
12 de cervicibus et *de* subre*nali*
13 de verruca in folliculo
14 de cocxa misera
15 de cocxa eiecta aut convolsa
16 de coxa fracta
17 si iumento natae fuerint lactosae in gambis
18 si iumentum gambam percussam habuerit
19 si quod iumentum gambam laxaverit aut articulos

---

3 p̃p = praeposito? ‖ 6 cretiaticis = *κριθιατικοῖς* i. e. *κριθίασιν* habentibus ‖ 10 lauce in cambie | cambis = gambis ‖ 12 cinesis = *κίνησις* ‖ 13 et asubre

20 si quod iumentum aquatilia habuerit in articulis
21 si quod iumentum ab onere percussum nervos praeciderit
22 si quod iumentum scaure factum fuerit
23 si iumentum rota insecuta fuerit recenter
24 si aquatilia fuerint in articulis aut in gambis
25 de reumate pedum
26 de impetigines, id est licenas
27 de uligine quae nascuntur in pedibus
28 de morbo renali iumentorum

. . . .

04r b 2 si quid enim per ignorantiam male factum vel contrarium circa animalium corpora fuerit, emendari non potest, vincitur enim corpus anima cedente *per* periculum. prima ergo pars est medicinae causarum rationem reddere, *deinde* ipsa adiutoria medicinae docere oportet, quomodo possint auxilium salubre corpori praestare propter diuturnam vitam et integritatem membrorum. quibus itaque rebus medicin*ae* *scientia* veterinae constet *omnis*, ex quibus adiutoriis atque . . corpor*a* iumentorum malam valitudinem *et* causa liberari possint, et omnem curam rationabiliter docere oportet. primum dico de sanguinis tractione.

3 I Firmissimum adiutorium est medicinae sanguinis detractio, verum tamen si rationabiliter et localiter fiat. licet paene in omnibus valitudinibus fieri sanguinis detractio praecipiatur, saepe tamen ignorantibus rationem per sanguinis detractionem periculum vitae fecisse contingit. non enim similiter omni aetate iumentorum vel

---

12 *initium operis mutilatum apparet* ‖ 14 per *add. Wölfflin* ‖ 15 causarum = morborum | deinde *add. W* ‖ 18 *sq.* medicina nescia veterinae constet nomen, ex quibus adiutoriis atque corpore iumentorum malam valitudinem causa et omnem curam liberari possint rationabiliter: *post* atque *suppleo fere* remediis. *Paulo aliter W*: constet nomine, e. qu. ad. corpora ium. mala valitudine atque causa *sqq.* ‖ 22 sagwīs | detractione *W*, extractione *index capitulorum* ‖ 23 *Vegetius I 21*

omni tempore, sed nec *om*nibus sanguinis detractio fieri praecipitur. cuius ergo tamen rationem protinus reddo.

primum de sanguine reddenda est ratio. qu*o*cunque 4 in corpore per ipsum vita constat, rursus detractus a corpore sanitatem praestet. ex quacunque enim causa valitudo *est*, in aliquam partem corporis quae pertinet, semper indigestione fatigatus sanguis corrumpitur, d*is*currit per omnia membra et totius corporis la*n*guorem infert. per quem incipiet strictura et tensio nasci, per inflationem venarum. qua*e* strictura et tensio | corporis aliter laxari 104^{v} a non potest, nisi per sanguinis detractionem. aliud enim compendium nullum est nisi sanguinis detractio, per quam universa corporis vitia et morbi abstrahi possunt. ideoque 5 praecipitur propter errorem alicuius passionis herbarum tempore quodquod annis de cervice iumento sanguinem detrahere debere, et si*c* in herbam mittere, ne novitas, sanguis detraction*e* mixtus corrupto ex aliqua valitudine, fervore suo quamcunque partem corporis interius vexatam solvat. nunc etiam negaverunt iumenta debere depleri consuescere veteres [auctores] auctores nostri, n*e* consuetudo deplendi omnibus annis fiat. quotiens enim 6 in consuetudine aliquo tempore detractio sanguinis detracta non fuerit, statim valitudines et morbos intra corpora fieri dixerunt. hanc ergo consuetudinem non faciendi recte observabimus et circa maiores aetates semper facere.

quemcunque tamen depleri oporteat, sic observandum erit, ut recte fiat. antepridie disponendus erit, ut minus cibetur, ut possit per diastimam compositio corpori esse, non turbolento per indigestionem. statues iumentum in

---

1 hominibus: *corr. Morgenstern* ‖ 2 tamen: iam *Bücheler* ‖ 3 quodcunque ‖ 6 est *addidi* ‖ 7 decurrit ‖ 8 laguorem ‖ 10 qua ‖ 15 quodquod annis: quotannis *Veg.* ‖ 16 si: *corr. Veg.* ‖ 17 detractationi: sanguis *nominativus aut explicativus aut absolutus B* | emixtus: veteri corruptoque sanguis novus admixtus *Veg.* ‖ 19 hinc etiam *W* ‖ 20 nec ‖ 26 quemcunque: *sc.* equum ‖ 28 composito corpore *Veg.* ‖ 29 *sq.* in solo autem aequali *Veg.*

aequali, cervicem illius loro cinges, quod lorum strictius teneatur super scapulas ab aliquo, ut possit ven*a* clarius
7 eminere. huc lo*r*um deductum inferius quam mediam cervicem, medio enim in loco cervicis vel inferius duobus palmis quam bifurcio, qui est ad gulam positum in lateribus faucium, sicut dixi, inferius vena sagitta pungi debet. sic antequam percutias, spongiola cum aqua deducis post pilum, ut possit clarius eminere. pollicem inferius quam lo*r*um deprimis, ut vena superius extumidior fiat et non
8 ludat, et sic *a*cutatam sagittam exigis. [hinc quae sit idem ratio, quod sanguis detractus quibusdam causis unctio-
104ᵛb nibus mixtus vel mero vel aceto | et oleo rursum eandem causam liniri praecipitur. ali *v*ero sanguine mixtum dixerunt ideo causis imponi propter collesin medicamentorum. hoc autem proprium non est. multis enim generibus colle*s*is medicamentorum aliter fieri potest. detractus autem sanguis propter quamcunque parte inbecillitate vel dolore suo corpori imposito ut remedium a*nti*pathiae prodest suo corpori omnemque imbecillitatem et dolorem *tollit*. nam sui corporis consuetudine *praest*et sanitatem adhaerens cor-
9 pori sanguis *et* exugit vitium.] ne hoc plus quam tribulum exegeris, ne gulam aut gurgulionem rumpas. hoc enim passu*m* vitae periculum contingere solet. percussa vena dabis fenum vel ferraginem viridem, ut possit manducando per motum maxillarum per venam melius aco*n*tidiare. facies decursionem sanguinis, quantum tibi satis fuerit, prout magnitudinem corporis videris.

---

1 *infra 564* ‖ 2 venas ‖ 3 locum ‖ 5 gylan ‖ 6 venas agita ‖ 7 sic: set *B* | deluis *W*, deterges *Veg.* ‖ 9 locum ‖ 10 eludat *Veg.*, cludat *W* | adcutatam | hinc *sqq. usque ad* vitium *l. 21 iniuria huc delata, cf. Veg. I 22, 9* | neque sit item *B* ‖ 13 a libero sag^ig ‖ 14 colles in: = *κόλλησιν* ‖ 15 collectis ‖ 18 aut hi pathie: *corr. B* ‖ 19 *sq. supplevi* tollit *et* praest: constat enim naturali quadam ratione . . ipsum sanguinem, cum superfusus est, languentibus membris praestare medicinam vitiumque siccare *Veg.* ‖ 21 sag^is | et *addidi* | tribulum = triobolum; *an* = *τρίβολος i. e. acus ferrea freni?* ‖ 23 passur: factum *Veg.* ‖ 24 feraginem: = farraginem ‖ 25 acottidiare

cum *b*ene ambulantes spurcitias sanguinis videris et **10**
coeperit rubidior esse sanguis, statim iumentum tollis a cibo. statues non minus horis duabus, ut recomponat se corpus. in placa pittacium ponere curabis. alii quidem vero et creta utuntur. postmodum mollia dabis et adaquabis. deinde loco tenebroso et calido statues et ferraginem subicies, quam die et nocte dabis manducare per dies numero septem. medio cu*b*et, aquam ostendis, ne bibere velit. haec ita ferrago melior erit, si ex tritico detur. si non habueris, ordeaci*am* dabis. quam dicunt **11**
utiliorem esse, si ad mare seminata fuerit, propterea quod facilius ventrem solvit et humores deducat. quare praecipitur clerocoelicis, hoc est qui non solvuntur. vitrium tusum ferragi*ni* aspergis, ut possit spurcitias corporis per solutionem ventris expurgari. quare ferrago datus, postmodum incipiet innovato sanguine *b*ene valere.

dein|de post numerum certum dierum producimus eos **105ʳa**
ad solem et sanguinem eis detrahimus de palato, hoc est despumabimus tertio gradu dentibus caninis, ut possit li*n*gua subpremere; propter fluxum sanguinis et suspendis altius. ideoque dispumamus post depletionem propter **12**
spurcitiam herba*e* eundem palatum. inflabitur ergo *non* dispumatus, quibus consuetudo deplendi causa [non] est. ipso die mollia *dabis* et mollibus cibariis uti debebunt. ex alio die deinde per singulos bilibres singulis diebus adiect*o*s perducemus eos ad certum pristinum modum [quo certum]. quo tempore tamen et herbam viridem interdum dabimus propter desiderium, tamdiu quanto tempore herba viridis fuerit.

---

1 vene | spurticias ‖ 4 placa = plaga | pitaccium ‖ 8 scutet *vel* stutet *cod.*: stet et *B*, statues *W* | ne = si forte; aquam offeres, ut si voluerit, bibat *Veg.* ‖ 9 *sq.* tricti codetur, *sed* tritico *superscr. a pr. m.* ‖ 10 ordeacium ‖ 13 clerocelicis: = σκληροκοιλίοις | nitrium *B* ‖ 14 ferragium | spurticias ‖ 16 vene ‖ 20 ligua ‖ 22 herba: herbarum de palato *W* | non *huc traxi* ‖ 24 dabis *addidi, cf. supra l. 5*; mollissimis cibariis utantur et furfure *Veg.* ‖ 26 adiectis ‖ 27 *dittographiam delevi*: consuetum *W*, ad consuetudinem *Veg.*

13 cum venerint ad certum modum cibariae, hoc est post dies numero quinque, paulatim promovere cottidianis diebus per dies similiter numero quinque, ita *u*t adiectione [per] singula [dies] milia passus similiter per singulos dies itineri promovendum facias, ne subitatio longi itineris corpor*a* eorum incommodat. post hanc ergo promotionem lavabimus eos ad mare. diligenter curabimus tergere, ne aliqua pars humoris perfrictionem eis inferat. mero et oleo perungere et perfricare eos oportet, ut corpora eorum thermasiam passa a perfrictione corroborentur.

14 post hanc corroborationem post dies alios decem cursui et labori committuntur. quadrigarios equos tamen a die dispumationis numquam minus quam XL° die cursui et labori committamus.

castratos autem numquam deplere debemus herba. [causa haec est legittimum mittere] contingit enim eis *ev*iriari. hoc enim auctores praecipiunt, quod et nos utique intelligere debemus, iam enim partem virium cum testibus amiserunt.

15 similiter et asino sanguis detrahi numquam debet de matrice. est enim corpus inhabile et exiguo sanguine natus. unde et hoc animal minus bibet et non facile sitit per gracilitatem venarum.

105^{r}b similiter et in equos | admissarios observabimus, ne in legitima mittantur. partes enim virium sanguinis in coitum digerunt. sed si tamen ab a*d*missura *desinuerint*, nisi quodquod annis depleantur herbarum tempore, ad caecitatem pervenient. illa enim furi*a*, quam consueverunt per coitum digerere, in oculis eorum redundat et sic caeci fiunt.

16 II Plenius hanc rationem docere oportet: propter compendium legentis demonstrare, qua*e*que valitudo vel

---

2 promovere = promoveto ‖ 3 ut *B*: sit ‖ 4 per *et* dies *del. B tamquam dittographiam* ‖ 5 corporeorum ‖ 7 ⟨et⟩ tergere *W* ‖ 15 *Veg. I 23* | herba = propter spurcitiam herbae *(supra p. 7, 22) vel* = herbarum tempore *(infra l. 26)* ‖ 15*sq.* causa — mittere *spuria cf. l. 23*; *librarius ipse lineolis inclusit* ‖ 16 ei se iuriari: enervari *Veg.* ‖ 23 admisarios ‖ 25 amissu radix invenerit: *corr. W* ‖ 27 furie ‖ 29 *Veg. I 25* | oportet ⟨et⟩ *W* ‖ 30 quaque

morbi, et ex quibus locis sanguis emitti debeat. morbidis
et quibuscunque totum corpus causa similiter aliqua
possiderit, de matrice sanguis detrahi debet, sicut superius
demonstravi. cephalargicis et tentinaris praecipitur, *ut*
de auricularum venis sanguis detrahitur. verum tamen
melius est, ut de t*e*mporibus, quae sunt dextra sinistra
ad latus oculorum sub ca*v*atura t*e*mporum tribus digitis
ab oculo interpositis inferius quam hos. suo enim tem- 17
porum ibi vena posita *bi*furcio. similiter de ipsis venis
dextra sinistra mitti debet et his, qu*i* infra scripti sunt:
apioso, insano, cardiaco, caduco, frenetico, distentio*s*is,
sideraticio, rabioso. suffusiones oculorum et vitia, quae
accedunt, mitigantur per inferiores venas *sub* oculis po-
sitas, quae descendunt ab angulis interioribus oculorum
quatuor digitis inferius quam oculos. ibi eis venae flobo-
tomo intercaeduntur.

III Quibus fastidium erit aut faucium causa vel 18
arteriorum tumor vel oneratio capitis, de palato sanguis
detrahi debet. quibus pulmo in causis erit et *iocur*
aut haec *ei* vici*na*, de pectore sanguinis detractionem
fieri desiderant. quae *v*enae posita*e* sunt dextra sinistra
foris quam musculos pectoris, supra brachiola iunguntur,
quo loco flexuram admittit pectus plicandi. de ipsis locis 19
venarum sanguis a pectus detrahitur de sagitta, sicut de
temporibus. | quibus armora in causis erunt et cre*tia*ticis, 105^{v} a
de brachiolis sanguis detrahitur. quae *v*enae positae sunt
in brachiolis dextra sinistra abinterius, ubi centriae bra-
chiolares sunt, positis *s*ex digitis superius quam *genu*,
III vel II digitis *inferius* quam centrias. hae*c* venae

4 tentinaris: distentis *Veg.* | aut: *corr. B*, autem *Veg.* || 6 timporibus || 7 cabatura timporum || 9 in furcio || 10 quae || 11 *ante* insano *et post* caduco *linea recta, cf. ad p. 8, 15* | distencionis || 13 sub *Veg.*: ab || 15 qua|moculo sibi: *sic, cf. ad l. 11* | flobotomo = φλεβοτόμῳ || 16 interceduntur || 17 *Veg. I 25, 3* || 19 *sq.* et occurrat hec enim vicia: *corr. Veg.* || 21 quae bene posita || 25 témporibus *sic* | armora: armi *Veg.* | creticis || 26 bene || 28 positis = interpositis | ex: *corr. Veg.* | genu *add. Veg.* || 29 inferius *add. Veg.* | hee

sagitta perduci debet, sed caute, ut medias venas ferias propter nervos, sunt enim hae*c* venae nervis commixtae.

20 IV Quibus articuli in causis erunt, vel si articulum exemerit vel intorserit, aut si aquatilia in articulis habuerit, vel quidquid simile in articulis contigerit, desub cirru sanguis detrahi debet. quae venae positae sunt inferius quam articulo*s* intro foras suffraginem tegentes. in ipsa gracilitate inferius articuli tribus digitis superius a corona, inferius tribus digitis quam cirru suffraginis. ibi haec venae sagitt*a* percutiuntur, sed et ipsa loca sollicite valde percuti debent. et haec venae coniunctae sunt nervis articulorum.

21 V Cretiatico melius de coronis sanguine detrahitur. vel si basem moverit aut duritias citare coeperit, de coronis ei sanguis emittitur, vel etiam nunc de geminis. quae venae non apparent, non enim eminent, sicut in superioribus. sunt enim venae positae intro foras in corona supra ipsa ungula a geminas quatuor digitis positis; qua intro qu*a* foras simili modo positae sunt. haec venae pulso inveniuntur vel colliguntur pollice subtiliter depresso. pulsus colligitur, sagitta percutiuntur. in gemini*s* similiter ad ipsam divisuram gemin*a*rum pollicem mensurato, ibi et vena posita erit. simili modo sicut in corona collecta sagitta percutiatur. omnes hae*c* venae in

105ᵛb pedibus post sanguinis emissionem fasciola constringuntur. |

22 VI Quibuscunque iumentis suffusio in pedibus per vetustatem ungulas extrusicias habuerit vel *b*ase*s* tam longi temporis clodiginem habebunt, stremma facienda erit, sicut infra demonstro. componis ungulam prope vivum et adlides eam, cui et stremmam facies. cui alligabis lino suffraginem ita, ut constringantur venae. et totum solum ungulae in circuitu, quidquid ungula con-

---

1 percuti *Veg.*: *quod praefero, cf. l. 11* ‖ 2 hee ‖ 3 *Veg. I 25,6* ‖ 7 articulo ‖ 10 sagitte ‖ 11 percutti ‖ 13 sangwī ‖ 14 duritia scitare ‖ 18 positis = interpositis, *cf. p. 9, 28* ‖ 19 quam: qua — qua = et — et *B* ‖ 21 geminus ‖ 22 geminorum | insinuato *W* ‖ 24 hee ‖ 26 *Veg. I 26* ‖ 27 uasē ‖ 28 strema

tegit, scalpello circumgyrabis, ut separes solum a cornu ungulae, ita ut a*d* vivum adaperias, et circumcisorium subicies a media ungula inter unguem et solum. quae 23 scalpello separasti, ita subpremes, ut solum se ab ungula levet. cum bene elimpidaveri*s*, statim solves linum, quod in suffraginem ligaveris: sine sanguinis decursione fieri. ex qu*o* *a* *cal*caneo invenies venas fluere. quod sale suffricabis, postmodum aceto et oleo, et linteolis calc*ia*turam bene facies, diligenter fasciabis, curcuba calciare curabis. huiusmodi autem cura numquam nisi per singulos pedes curabis propter ferburam. cum coeperint in illo pede fortius calcare, qui curatus est, tunc elidere et simili modo alterum pedem curabis. quo vulnere inter alterius curabis. sic sanum fiet.

VII Quibuscunque cretia*tio* in pedibus, sicut supra 24 dixi, permanserit, et instremmare eum volueris, semissabis eum hoc modo. compones ungulam ad pressum, sicut superius dixi, et contra vena ab interiori parte ab ungula semisse tollis, aperies contra venam ad vivum, ut possit sanguis acontidiare de ungula. simili modo curabis, sicut superius dixi. observabis, ut simili modo singulos pedes cures, ut possit se portare. hi plane | semissantur, 106ʳ a non eliduntur.

VIII Opistotonis et qui morbo subrenali prensi fuerint 25 vel vulsicis et his, quibus venter facile dolet, de coda sanguis mittitur, melius aut*em* de visceribus propter eiusmodi causae sanguis detrahitur. de coda cui aut*em* detrahere volueris, sic facies. erige codam ad lumbos versus et resupinabis quatuor digitis ab ano positis, ubi pilus non est. battes de tabella aliqua *b*elle ponderosa diu, usque quo vena se demonstret et in media divisura

---

2 ad *Veg.*: a ‖ 5 elimpidaverit ‖ 7 quae | adcaneo: de calcaneo *Veg.* ‖ 8 calcaturam ‖ 9 curcuba: spartea *Veg.* ‖ 11 ferburam = fervorem ‖ 15 *Veg. ibidem* | cretiatici ‖ 16 instremare ‖ 17 adpressum ⟨vivum⟩ *W* ‖ 24 *Veg. I 27* ‖ 25 vulsicis = vulsis ‖ 26 aut ‖ 27 aut ‖ 30 battes = battues | velle: *corr. W*

codae, sicut supra, IIII digitis longe ab anu *s*agitta percuties. si bene percusseri*s*, acontidiabit vena. post decursionem fasciola alligabis. de visceribus c*u*m mittere voles aut de i*n*gu*i*na, dextra sinistra in singula femor*a* eminentes venas medio femore sagitta percutiuntur, sicut in brachiolis. post decursionem sanguinis cretam imponis.

26 IX Si la*cc*ae in cam*b*is fuerint aut aliqui dolor coxae vel gambae, sub gambas sanguis detrahitur. sunt enim venae a visceribus descendentes, pertranseunt per latera gambae, ab interiori parte descendent inferius quam gamba. supra crus ab interiori parte percutiuntur traverse securi, cel*t*e vel flebotomo. post decursionem fasciatur. inferiores autem partes pedum, quascunque causas habuerint, simili modo sanguinis detractionem in eis facies, sicut in prioribus demonstravi.

27 X De us*t*ione. in comparatione duarum valitudinum nihil dubium est ustionem tantummodo praestare posse partibus suis, si cui sanguinis detractio suis partibus praestat. sunt autem haec duo ad*iu*toria principia similia similibus valetudinibus comparata, a quibus nunquam discedi potest. per sanguinis detractionem omnem s*tric*turam causarum laxari manifestum est vel quaedam constringi. nunc etiam similiter omnis laxatio passionis

106r b ustione constringitur vel quorundam conligatio solvitur. |

28 non modica quaestio est intelligendi, qua ratione haec adiutoria, cum sint separata, utrimque facere possint. dicere sic incipiam. sanguinis detractio solummodo propter stricturam causarum laxandam fieri praecipitur. nunc etiam parabo et monstro. *cretiatici*, vulsici, morbidi, nefritici quando laxant valitudine, pati videntur in crura eorum. sanguinis emissio primum locum habet. haec ergo quaes*t*io similis et in ustionem invenitur, cuius

---

1 agita ‖ 2 percusserit acontidiavit ‖ 3 committere ‖ 4 iguña | femore ‖ 7 *Veg. I 27, 4* | latte in campis ‖ 11 celle: *corr. B*, caute *vel* caudae *Veg.* ‖ 16 usione | valutudinum ‖ 19 ad intoria: *corr. B* | pñci: principalia? ‖ 22 scripturam: *corr. M* ‖ 29 et eici.

quaestionis rationem demonstrare oportet. eiusmodi autem 29
valitudo laxa, sicut superius dixi, cui praecipitur sanguinis
detractionem fieri, epiploce dicitur: causa, in qua duorum
valitudinum praemixtio invenitur, ut per nimiam strictu-
ram rigoris beneficio corruptio sanguinis accedat. ex qua
corruptione necesse habent nervi infestare, unde totius
corporis spasmus nascitur. solet colligatio vel contractio
nervorum fieri. quae corruptio sanguinis, si abundare 30
coeperit, in quacunque parte corporis se derivaverit, eas
partes habe*at* necesse est vel corrumpat, ubi et morbidi
fiunt. ex qua alienatione soluti nervi sine viribus san-
guinis laxiores fiunt. eiusmodi autem causa epiploce
dicitur, cum sit †uaque laxa. in qua causa curanda
duplex adiutorium erit, quandoquidem, cum sit laxa,
stringere eam oportet. prior est aut*em* in eadem causa 31
sanguinis detractio, per quam laxationem omnis corruptio
illa, quae fuerit in corpore, abstracta, corroboratio poterit
nervorum fieri. si*t* tamen cura plenius rationabiliter,
quae adhibetur post detractionem sanguinis. debet enim
quicunque et percurandi rationem scire. in eiusmodi enim
causa praemixta quaecunque valitudo ex duabus dominetur.
illam percurare oportet sua ratione. quae tamen laxatio,
si cura minus proficerit, ustione cauteris facta constrin-
gitur. quid ergo ustio praestare possit, demonstrabo. 32
multis enim generibus auxilia virium suarum conferet
m*u*to animali veterino, quae gener*a* quasi medicorum
remedia *h*om*i*nibus adhibere possint. multas etiam causas
aestimo per compe*n*dium etiam nunc ad terapeutas potius | 106 v a
se sanare, cum sit quidem tanta vis, quae sufferri non
possit nisi a muto animali. ideoque utique separata
invenitur in medicina iumentorum frequenter adhiberi.
praestat enim haec: laxa stringit, in*flata tenuat, umecta* 33
exiccat, colligata solvit, carc*i*nomata praecidet, veteres

10 habent ‖ 13 utraque? valitudine *M* ‖ 15 aut ‖ 18 si ‖ 26 multo | generi: *corr. B* ‖ 27 omnibus: *corr. B* | etiam: tamen *B* ‖ 28 compedium | terrapentas: = θεραπευτάς ‖ 32 in plata tenuatum et exiccat: *corr. Veg. I 28, 2* ‖ 33 cardunomata

dolores auferet, alienatas partes ex qualibet causa in suo statu revocat, supracrescentia aliqua extra naturam sublat*a* non patitur crescere, multa etiamnunc et confirmat. haec omnia inesse vitia .... quomodo quis credat ignem curare posse, dabitur exemplum: quomodo fieri possit, ut quae restringit et alligat, rursum solvat. curatur causa cauteris candentibus, quorum praeruptio capulis facta cutem praerumpat: nec plus enim in paupero loco, verum altius *urit* duritias, interdum et cancellat in divisiones, picturae
34 similes pinnis urendo formantur. ex qua ratione vitium concutitur, id est maturatur. ex quibus foraminibus ustionum c*a*loris benefici*o* dissolutum vitium exundat per humorem, vel nunc vitium nervorum vapuratur calore permotum ustionis. altius enim si penetraveris urendo, plus contrahis; si minus, iterum si feceris, excalefacis. ex qua vulnera ustionis dissoluta, per saniem aufertur
35 causa et dolor. quarum cicatrices claudere cum coeperint, plus stringunt firm*i*oremqu*e* locum faciunt et insolubilem cutem. haec ergo ratio intelligitur posse stringere, adligare, confirmare, excalfacere. quae sunt ergo, quae vel solvi vel laxari debeant duritiam? marmora, aquatilia, *e*lomata, ossillaginis. haec sunt vitia, quae supra comissuras extra naturales formationes corporis nata excrescunt. quae cum creverint, incommodando perdurant et alligando impediunt ergo gressum ambulationis per colligationem
36 commissurarum. haec ergo causa solvitur. viti*a* emendabuntur *per* puncta supra noda excrescentia, ita ut ipsae duritiae cauteriis penetrentur [pro modo altitiae], et circumvallatum per circuitum punctis pro modo altitiae. illa
106ᵛb enim ustio incipit perrumpendo dissolvere | nodos et laxari duritias. consumit enim vitium et nascentium et inminentium vitiorum semina, radices urendo exti*n*guendo

1 auferret ‖ 2 sublatam ‖ 4 *in lacuna suppleo* praecipiuntur quae ita curari debeant ‖ 9 urit *suppl. B* ‖ 11 concuttitur: concoquitur *melius Veg.* ‖ 12 coloris beneficium ‖ 18 firmorem quae ‖ 22 ylomata: = ἡλώματα *i. e.* ἧλοι ‖ 26 vitio ‖ 27 per *addidi* ‖ 32 extiguendo

tollit. similiter et ossilaginem urendo auferet. omnis 37
ergo compago colligationis corrupta solvitur, cuius et
dolor per saniem ludendo aufertur. quare solvitur, id
est laxatur [XI] cinesis commissurarum, et incipiet
rectius ambulare et agilius. verum est ergo et ustionem
dissolvere posse. adeo veteres auctores exemplum demon-
strant, qui praecipiunt fracturam nunquam debere uri.
usta enim dicunt solvi ea connodatione fracturae. observa-
bimus ergo fracturam nunquam urere.

XII Qua ratione singula vitia inuri debent, primum 38
demonstro. ustio autem *a capite* debet fieri a cervice
pro virgas longas secus scapulas, puncta inter virga*s* us-
que ad lumbos. caput enim principale est inter omnia
membra corporis. quod cum non continetur a morbo,
nullum periculum patitur iumentum. similiter et posteri-
ora loca oportebit inuri. *rieni* enim se morb*us* abstrahit,
qui adpellatur nefrites, latine subrenalis. nefrites erit
hic, qui signa haec adfert. protrahit posteriores pedes
et strepitum de interioribus reddet, et cum prodire incipit,
impingit se de pariete in parietem. et hunc inurimus 39
per tot*o*s lumbos usque ad vertebulum lumborum, et
vesicae puncta recta non plus 24 *al*ternis do*r*sis digitos tres,
ordines tres facientes, ab aliis alio distantes, in altitudinem
digitis tribus. et ipsa vitia, quae uri debent, parapres-
mata appellantur. quae fiunt *in* concava articulorum,
quas melcerides appellant. et h*ae*c ipsa adures, si mol-
liora et nova. cum induruerit . . . haec rationi non plus
altitudinem eorum, ideoque ipsa loca exilia sunt et gra-

---

8 eluendo *B* || **11** a capite *vel* ad caput *B*: accipiet || **12** virga || **16** rieni *suppl. Lommatzsch* | morbos || **17** — p. 16, 20 *redeunt infra 464—466, quae melius aetatem tulerunt, cf. Veg. I 8* || **21** totus | vertebulum = vertebrum || **22** a la ternis dossis: *corr. infra* || **23** in altitudinem: latitudine *infra* || **25** in *addidi*: in concavis *infra* | articulorum: testiculorum *infra* || **26** melliceridas *infra* | hoc || **27** *exciderunt hae duae lineae, cf. infra 466:* cum induraverint et veteruerint, in totum non sunt tangenda. nam plantas et genua urentes hanc rationem || **28** ideo quia *infra*

40 cilia et nervosa. cum quando enim iumentum ex via aut ex *sarcina* ductionis laboraverit, naturale habens tenue corium, dum in quod maxime frequenter facit offensus, dolorem accipiet. et inde in *cl*odiginem p*er* aliquod tempus . . .
107^{r}a et per negligentiam increscat lapsus|qu*e* ceciderit. in eo offendat os. *ra*rum quoque intervallum fiat eodem, et plantae laborant ex labore viarum, ut ex sarcinae ductione. inde enim contingit dolorem fieri. qui sunt in plantis
41 nervi laborant, passi protinus intumescunt. maxime eis contingit, qui propens*io*ribus et laxae aetatis sunt. in quibus magis ustionem maxime fieri non debet. quibus huius morbi vitium se profundit in plantis, quae parapresmata appellantur, aut quod vitio facto in genuis, non debebit uri. similiter quae sunt *in concavis articulorum, inuri non debent.* contingit enim contr*ac*tionem fieri. *quod peccant facientes.* non enim potest deducere, sed fit claudus, si ustus fuerit.

42 farcimina. sunt autem per se vitia in corpore similia furunculis, quae collectione foris faciunt, quae rumpunt. *sed et haec non debent uri.*

XIII Si cui iumento in ipso folliculo verrucae natae fuerint vel quoquo loco in corpore, sic curabis. primo lino ipsam verrugam ligabis, deinde causticum crudum imponis vel ferramento praecidis, cauterio adures. sic sanum fiet.

43 XIV Si quod iumentum coxa misera habuerit, sic curato. sanguinem mittito a visceribus, excipito in vaso,

---

2 arenio || 3 offensum *infra* || 4 dodiginem parali quod | *num supplendum* incidat? et in⟨ci⟩det *B* | inde claudicat per aliquod temporis et per negligentiam crescat aut lapsus ceciderit *infra* || 5 lapsus quae: ⟨aut⟩ lapsus [quae] *B* || 6 rarum *infra*: suorum | *fortasse pro* os *scribendum est* ossum *vel* ossu, *cum infra legatur* $\overline{os}$ (*sic*), *quod vulgo* omnes *significat* | intervallum faciat *infra* || 7 ut: aut *infra* || 10 propensoribus: *sc.* plantis || 14 *sq.* in — debent *supplet infra 468* || 15 contractionem *infra*: contra rationem || 16 quod peccant facientes *indidem* || 17 *etiam haec truncata sunt*, *cf. infra* || 20 *prompsi ex 468* || 21 *infra 682 et Veg. V 16* || 26 *Veg. V 17*

commiscito sulfur, nitrium, feclam, *b*aca*s* la*ur*i. adversus
pilum perfricabis per triduum, aquam vervenaciam ut*e*ris
ter in die per dies VI. quotiens *cal*ciabis illum pedem,
qui sanus est, soliam ferream suppones et turminem.
Nam ideo supponitur, ut illam partem, quae misera est,
ungulam planam possit ponere. in quam sincrismam, quae
s. s. est, uteris. si sol fuerit, perungues et perfr*i*gas ne **44**
*min*u*s* quam hora. si hoc non proficerit, contra coxae
commissuram 4[or] foraminibus cutem pert*u*ndes et pannos
ex aceto et oleo per cutem traicies. hoc per triduo
traumatico linitos pannos per dies numero IX per ea
foramina traicies. interdum curabis, ut calda verbenacia
ante cura uteris et sic lemniscos subicies. XL° quoque
die lemniscos educere curabis et incretas locum, ut cutis
ad pulpas adhaerere possit. cum cicatrices *c*luserint, causticum imponis. sanum fiet. | **107ʳb**

XV Iumentum coxam si eiecerit aut convolserit, sic **45**
curato. deducito coxa tanquam armum, sicut superius.
haec curationes simili ratione curantur.

XVI Si quod iumentum coxam fregerit aut acrocolefia
aut supragambam, de his pa*r*tibus, quoquo loco fractura
fregerit, curari scias non posse, quia alligatura capere
non potest.

XVII Si iumento natae fuerint lactosae in cambis, **46**
haec signa erunt. dextra sinistra quomodo vessicas *cutis*
ostendet. si*c* curabis, sicut f*l*emina in genuis, sicut supra
est. aliam curationem sic adhibes. lentem, quae supra
aqua nascitur, colligito, contundito et ab axungia vetere

1 uacalari: *corr. Veg.* || 2 utris || 3 adciabis: fasciabis? | clauco (clavo *B*) ferreo vel si defuerit spartea calceabis, cui rotulam ligneam subicies et addita fasciola diligentissime colligabis *Veg.* || 4 soliam = soleam | turminem: tomiceam *L* || 7 s. s. *addidi* | perfregas || 8 nimis || 9 pertendes: *corr. Veg.* || 10 ex *Veg.* et || 13 undecimo *Veg.* || 15 eluserint: clauserint *Veg.* || 17 *Veg. V 17, 4 et infra 692* || 20 *Veg. V 19 fin. et III 47, 1* || acrocole fiat || 21 pastibus || 24 *Veg. V 18* | lactosae = laccae || 25 vis siccas sic ostendet: ad similitudinem vesicae inflabitur cutis *Veg.* || 26 si: *corr. B* | femina

[et] alligato, lasar et acetum admisceto et cambam alligato et diligenter cura.

47 XVIII Si iumentum cambam percussam habuerit et tumorem concitaverit, sic curabis. cretam Cimoleam et *r*ubricam ex aceto macerabis et cambam oblinito. si quod iumentum cambosum factum fuerit, sic recens est eius remedium. sanguinem emittito de tibia, continuo lanam succidam ligabis circum cambam. cave ne eam fomentes. talis enim curatio sic curatur. cave ne illam cauteries. malagma *ut*eris cruda, quae infra scripta est. tertio quoque die solvis. cum tibi videbitur ambulatio recta esse, causticum induces. sanum fiet.

48 XIX Si quod iumentum camba laxaverit aut articulos, non alias curabis, sicut superius est. si quod iumentum *aquat*ilia habuerit infra cambam, quae fregerit, sic curabis, quemadmodum in prioribus demonstravi.

XX Si quod iumentum aquatilia habuerit in articulis, haec remedia erunt. feclam conspargito et salem dimidiam et lanam succidam ex aceto alligato, tertio die solvito et calda foveto. curato ex melle coctam farinam ordeaceam et lini semen contundito *et* fenugraecum, omnia in vaso coquito, bis in die fumentato et malagma cruda alligato.

49 XXI Si quod iumentum ab onere percussum nervos praeciderit, simili ratione curabis, sicut in prioribus pedibus demonstravi.

XXII Si quod iumentum scaurum factum fuerit, sic 107^{v} a curabis |, quemadmodum supra scriptum est et docui. scias tamen posteriores pedes facilius curari posse, non priores.

XXIII Si iumentum rota insecuta fuerit, recens lana succida imponito ex aceto et oleo, alligato per triduo, postero die ficum duplicem et nitrium conterito, una

---

1 levigato *B* ‖ 3 *Veg. V 18 fin.* ‖ 5 lubricam ‖ 7 *Veg. V 19* ‖ 9 in tali curatione contrarium est *Veg.* ‖ 10 veteris ‖ 15 ilia ‖ 17 *infra 607*; *Veg. III 49, 2* ‖ 21 et *addidi* ‖ 24 omere: vomere *L* ‖ 25 pedibus *dativus, an* de pedibus? ‖ 30 *Veg. V 20* | insecta *L*

permixto et imponito, tertio die solvito et renovato. si nihil proficerit, malagma ex *te*trafarma*cum* imponito per triduum. si nihil profecerit, imponito malagma *me*liac*inum* eodem modo, usque dum sanum fiat.

XXIV Si aquatilia fuerint in *ar*ticulis aut in cambis. 50
quae minime ferro frigido tetigeris. est enim periculum, ne abundantia humoris pereat iumentum. sed uteris scarif*a*tione et sanguinis detractione, lanis calidissimis, aceto qua*m* optimo, sale tusum et oleum *vel* axungia per dies V, deinde *lig*amentis, ut superius praeceptum [est] habes. deinde uteris liparam ibisco, [habes] genestam ex axungia saepe contusa. genesta et malagma cruda si minus est, ut superius habes praeceptum. si ea curatione non fuerit explicata, utere caustico ferventissimo, quod habeat ustionem genus. si minus, urito, ut profuerit quis locus; usta, sicut superius habes, curato.

XXV Si reuma pedum *habent.* reumatici autem pedes 51
aut ventosi nunquam tangendi sunt ferro, ampliabit enim in eis derivatio et maior e*st* in pedibus inflatio. sed in novitate magis urenda sunt haec vitia et super venas propter adustionem horum vitiorum. haec enim causa in totum auferri non potest. quibus et venae intercidendae et travertendae erunt. hoc quidem sine repromissione sinceritatis censeo.

XXVI De impetigine, id est licenas. impetigo, quae 52
nascitur plerumque magis in pedibus a*rticul*orum locis necessariis. est enim genus vulneris, qui sibi nascantur locis commissuralibus vel media camba incontra vel post genu super nervos vel incontra supra coronam in *b*ase. quod fit vulnus ragadio simile, quod | difficiliter sanatur, 107ᵛ b

---

1 permixto = permisceto || 2 extra farmacem || 3 iliacen: *corr. Veg.* || 5 *Veg. III 49* | auriculis: *corr. Veg.* || 8 scarificione || 9 qua | vel *add. Veg.* || 10 vibamentis: conliganda sunt *Veg.* | est: *del. B* || 13 ⟨urito⟩, ut? || 17 *Veg. III 50* | habent *post* pedes *collocatum* || 18 ampliavit || 19 maiore: *suppl. B* || 25 *Veg. III 51* | lycenas: = λειχῆνας || 26 asinorum: *corr. Veg.* || 29 vase || 30 *i. e.* ῥαγαδίῳ

quod inde *aet*ernam vocant. hoc autem vulnus est discolum. impetigo quod appellatur. quod curatur s*t*alticis rebus vel stipticis vel ustione non sine alligatura et malagmatibus catuloticis. hac ratione curatae impetigines sanae fieri possunt.

53 XXVII De uligines, quae nascuntur in pedibus, cruribus et pectore *u*nguinibusqu*e*, quod quid*a*m et dulcidines vocant. quod nascitur non absimil*e* scabie. quod cum coeperit pedibus se id vitium diffundere, exulcerat totos pedes et leprosos facit cum quadam aspredine ex nimia prurigin*e*. ex qua re sibi iumenta pedes corrodant vel alternis pedibus se sibi confricando vulnerent.

54 quod est genus reumae suffusionis, quod vitium acres humores inferent. quod curatur per detractionem sanguinis et [in] medicamentis metasincriticis et purgatione ex cucumeris s*i*lvaticae radice et nitrio. medicament*a* autem ad huiusmodi curam in dinamidiis demonstrantur. ex qua re curatum iumentum sanum fieri potest.

55 XXVIII Si iumentum morbum renalem temptaverit, sic eum intelliges. pedes interiores subtrahet. sanguinem ei de i*n*guina detrahes et ipsum sanguinem sale et oleo permisces et renes eius perunges. et potionabis eum sic. herbam hel*i*otrophiam d. I, euforbium d. I, piperis grana IX, manna turis d. I, per triduo dabis ex loteo virginis per triduum eminas singulas. sic sanum fiet.

LIBER II.

56 1 de capitis fractura
2 de auricula radice
3 de auriculae radice

---

1 indodeternam | *i. e.* δύσκολον = δυσούλωτον, *cf.* catuloticis *l. 4* || 2 sialticis || 6 *Veg. III 52* || 7 inguinibus quae | quidem | 8 absimiles || 11 pruriginem || 15 in *del. L* | meta esincriticis || 16 salvaticae | medicamento || 17 in dinamidiis: *infra 814?* || 20 interiores: posteriores *infra 479* || 21 iguina || 23 helotrophiam || 24 loteo = lotio || 25 *subscriptum* Chironis Centauri liber primus explicit Incipit liber 2[us]

4 de tricias*i* oculorum | 108[r] a
5 de suffusione oculi
6 de platocoriasin
7 de lunatico oculo
8 de stafyloma oculi
9 de m*y*iocefalio in oculo
10 de *un*guine oculi
11 de incomatio in oculo
12 de centro oculi
13 de strumis
14 de glandulis
15 de pullaribus
16 de fistula maxillae
17 de fistula
18 de oncomate
19 de bubona*ci*o
20 de suffusione
21 de venulis
22 de marmore in genibus
23 de mallonibus in genibus
.. ..
qui continet chirurgiam totius corporis.

I Chirurgia est, quodcunque in corpore natum manu 57 ferr*o* vel cauterio curare oportet. quae nisi ferro vel cauterio curentur, aliter curari non possent. primo ergo demonstrem omnem curam capitis. quodcunque iumentum in capite ossum quoquo loco fregerit vel nudaverit, sollicite curabis cataplasmaticis oleaticis, magis humore, rarenter la*v*atione. stillicidium humoris in casus his locis nervis vel cerebro penetret, magnum impetum et periculum facit. nec in primo acris medicamentis sed magis melle curato. cum maturum ,erit, cura ossa temptato, 58

1 tricias: = τριχίασις ‖ 5 estafyloma ‖ 6 miocefalio ‖ 7 igwine ‖ 16 bubo nativo: *corr. infra 100* ‖ 22 *Veg. III 13* ‖ 23 ferre ‖ 27 cataplasmatis? ‖ 28 labatione | in casus = incidens *B* ‖ 29 penetret: si *supplendum, quod Chiron saepe omittit in protasi*

mobilia tollito. sed bene matura si iam sibi laxaverint,
tunc ea educito, et astulas aspras, quoquo loco cecidit
os, s*u*ccisorio radito per xisteras. si ubicunque spilosis
facta fuerit, tam diu radito cottidie, donec sanguis per
ossum respondat. ita concarnat. nam nunquam *c*ludit,
108ʳb 59 si non raseris. | *solet* fistula fieri maxime ossosis et com-
missuralibus locis. scias, quod, si fistula eo loco facta
fuerit, incipiet vulnus pusillum incurabile esse, ex quo
humor multus effluet, non sanies, sed liquidus magis.
eam sic curato. vaporato diebus V vel quousque maior
foramen vulneris fiat. deinde subicito collirium fistularem
et munit*o* ad caput diligenter, tertio die solvito vel 4to,
vel si fistula ceciderit, traumatico curabis, donec sanies
60 spissa et non multum in eo loco inveniatur. cum iam
li*m*pidum videris, curato vulnus an*a*pleromaticis medica-
mentis. vel si longum *i*ter vulneris fuerit, collirium
facito ex melle et ervi polline et thus masculum deco-
quito et subicito per dies V. inde cottidie curato ita
[ut vita] ut deprimas eas partes vulneris, ut cohaereant.
ita facito per dies plures, donec sanum fiat.
61 II Si quod iumentum a radice auricula aliqua
vi contunderit et collectionem fecerit, matura causa scal-
pello secato et sinito *pus fluere*. deinde lemn*i*scum
ex aceto acro et oleo subigito per triduo, 4to die trau-
matico curabis, donec sana fiet. si cartilaginem vexaverint
et ex eadem causa, sanum fiet.
62 III Si quod iumentum e radice auriculae vel ad com-
missuram et tumorem durum et grandem fecerit, sic cu-
rato. cataplasma imponito fenugraeci et lini seminis et
tritici pollinem, donec maturescat collectio. deinde scal-
pello secato, ita ut interius foras spectet. curato mero

---

1 mobili manu *Veg.* ‖ 3 siccis orio | spilosis = ψίλωσις ‖ 5 ludit: clauditur *Veg.* ‖ 6 solet *Veg.*: locis ‖ 12 munitam ‖ 15 lipidum | ano pleromaticis ‖ 16 inter: *corr. L* ‖ 19 *dittographiam delevi* | coereant ‖ 21 *Veg. III 14* ‖ 23 pus fluere *Veg.*: post pulvere | lemnas cum ‖ 25 sana: *sc.* auricula

et oleo et sale mixto, lemniscum satiatum subigito, cu-
rato per triduo, donec fervor et tumor desinat. **deinde**
percurato, sicut supra. sanum fiet. **difficiliter** quidem 63
haec loca sanantur **et tarde, cito** enim his locis fis*tul*ae na-
scuntur. quod si supra scriptis rebus ex causa sana non
fuerint, urito, cauteriis puncta interponito et vicinas partes
urito, ita ut cutem et causam ulterius praerumpas. curato,
quomodo oportet | causa curari. sic sanum fiet. 108^{v} a
IV Quodcunque iumentum in oculis tri*ch*iasim patietur, 64
id est, ut palpebra eius superiora ulterius cilia infertent,
sic eum curato. sub ipsum palpebrum intus scalpello
plaga*m* directam das secus ipsos pilos, ut palpebrum foris
versus laxes. deinde ut foris versus iuxta ipsum palpe-
brum et superius forficibus fasciolum praecides per longum
ad diastimam oculi. deinde et fibulas impones et con-
stringes palpebrum foris versus, quomodo tibi aequalem
visum fuerit, ut ambo oculi sine deformitate sint. mero 65
et oleo m*o*taria satiabis et super in causa imponis et
spongiola satiato imposita, fasciabis oculum per dies V,
deinde solves. collirio intus oculum curabis, defor*is autem*
tetrafarmaco. fibulas non rumpes, nisi iam glutinabit
et cicatrix esse coeperit. praeruptis quoque fibulis cu-
rabis per dies 4^{or}, ita ut caro non crescat propter de-
formitatem. sanum fiet. aliter eadem causa sic curato, 66
ut forficibus toto crista palpebri auferas. hoc quidem
evenire solet, ut per †uncinum pist*ill*i deiunge*n*s iumentum
palpebrum, praerumpat et praependat ipsum palpebrum.
similiter forficabis praecisum, posca fumenta oculum in
praesente. et si fibulis figas, velocius cum sanguine gluti-
nat. ideo autem posca fumentatur propter sanguinis fluxum,

---

4 haec *M*: et | ficturae || 9 *Veg. III 15* | striglias impatietur || 10 infestent?: pili aliam palpebram urentes lacrimas moveant *Veg.* || 12 plaga || 16 tybiae qualem: naturalem *Veg.* || 17 difformitate || 18 mortaria || 20 deforis vero *Veg.*: deformat || 26 pistuli: *chirurgi instrumentum quoddam*: pisculi *M* | deiunges: *corr. B* (= si deiungis) | partem, quae prominet ad mensuram naturae, forficibus amputent *Veg.*

et collirio cottidianis diebus adhibito persanatur palpebrum. tamen *et* triciasis verissime curatur superiori demonstratione.

67 V Si quod iumentum oculis suffuderit. prius e*s*t suffusionis genera demonstrare, quae sunt, deinde curam. sunt autem genera suffusionis numero tria: platocoriasis, *y*pochyma et suffusione praesens ab epiforeton e rationem capitis, quae cognoscitur sic. oculi suffusi fiunt *et* turbolenti quasi sulphores vel sanguines, ali *v*ero tensis oculis
68 non vident. haec quidem suffusio curatur sic. sanguinis
108v b detractionem facis de | temporibus et uteris aqua calda, radices feniculi decoctas cottidie et collirium inungebis ababalsamu, quem ad suffusionem clauco*ma*e in dinamidia positum habes. sic sanum fiet. platocoriasis est, quae contingit a furia vel a so*llicitudo* itineris. quem cum passi sunt, et non est eis permissum currere, furiet nimia caloris beneficio, diffundit se pupilla (core quae dicitur) et fit platocoriasis, id est dila*ta*tio pupillae, et perdet visum luminis per diffusionem suam.

69 VI *In albumine* in pupilla luminis nascendi origo servatur. qu*ae* cum diffusa est, recolligere non potest nec claritatem luminis habere nunquam potest; ut *ovi* vitellus diffusus et corruptus omnem nitorem et compositionem *a*mittens recomponere se non potest nec similari sibi non potest. sic et platocoriasis cum facta fuerit, curari non potest. quod intelligitur sic. non videt et tensis oculis erit et colore integro sine nullo humore aliquo interius obstante, sed limpidi oculi tanquam sani. sed respiciens interius in oculo quasi livore diffusum intelligi*s* bilem. quod magis sic intelligitur, dum in ipso oculo

2 attriciasis ‖ 4 *Veg. III 16* | prius et ‖ 6 *sq.* platochoria sisipuchima: *i. e.* πλατυκορίασις ὑπόχυμα: *στενοκορίασις πλατυκορίασις ὑποκορίασις distinguit Veg.* ‖ 7 ephiforetone: *i. e.* ἐπιφορά ‖ 8 et *addidi* ‖ 9 *i. e.* sulphurei vel sanguinei | a libero ‖ 13 ababalsamu = ὀποβαλσάμου | clauconiae | dinamidia: *infra 796 sqq?* ‖ 15 sollicitudo *Veg.*: sonitu; sonio *B*, ‖ 17 chore ‖ 18 dilatio ‖ 20 in albumine *ego*: malui enim ‖ 21 servaturque ‖ 22 ut ovi *Veg.*: uto *sic* ‖ 24 admittens ‖ 29 *sq.* intelligibilem

imaginem figurae tuae quomodo in speculo, ut videri
solet in oculo, non videtur. inde intelliges platocoriasin
esse. et haec quidem suffusio dicitur ypo*ch*ima. quae 70
nascitur ab humore capitis. primum in uno oculo se
diffundit. quod sic intelliges. lacrimosum oculum faciet
et nebulosum, quasi assidue fricet, et extumidior fit [et]
interdum, rursum cum perfrixit. similiter in recenti videt
oculo, sed non tam claro. quod cum intellexerit, san-
guinem eis detrahet desub oculo vel de ipsa parte tem-
porum. et uteris fomentis ex feniculi radice et ruta decocta,
inunges collirium oppoponace, thus et obobalsamatum, ut
multum delacrimet, vel abusus siccum adsidue *inun*gues.
solent enim ex hac diligentia sani fieri et carere suf- 71
fusionem. rarenter quidem sani fiunt, sed et uruntur eis
venae temporales. novam tamen clauco*m*am sic intelliges: | 109r a
in oculo primo super ips*am* pupillae diffusionem vitreo
similem cum candore leve natam. haec quidem nova est,
sed non videt. cum iam coeperit veterescere et matura
fieri, colliget se et spissat et fit cauculo similis, contra
ipsa pupilla obstat, praecludit visum luminis. haec ipsa
suffusio ypo*ch*ima vocatur. quae posita est post ipsa 72
et duas tunicas superiores, ceratoiden et ragoiden, in-
terius sedet super ara*chn*oidem, non tangit pupilla. quare
et curari potest per paracentesin. haec ipsa quidem
ypochima tribus generibus se ostendet. est auroso co-
lore: haec curari non potest. est candida, gipsodes quae
dicitur: et haec ipsa curari non potest. e*s*t et spissa
colore oleagineo *mu*cco similis: curabilis est haec. quam 73
ab ipso colore supra scripto intellige*n*s eam maturam
esse, suffricas oculum plana manu et permittito aperiat

2 platocoriasī *sic* || 3 yphocimma || 6 et *addidi* || 7 interdum: interclusus *L* | perfrixit = perfricuit || 8 intellexerit: *sc.* mulomedicus, *praefero vero* intellexeris *et* detrahes || 12 abysus ab: ysopus *B* | igues: tingues *B* || 15 clauconiam || 16 ipsarum || 19 cauculo = calculo || 21 yphoima || 22 tuniacas | tragoiden: = ῥαγοειδῆ | 23 sed et super aratro idem || 25 yphoima | *Veg. III 17* || 27 et et || 28 muco *Veg.*: in veco *sic* || 29 intelliges: *corr. B*

oculum. si videris eam moveri quasi de latere leviter et colligere, scies eam posse iam pungi. quem sic curabis. abstineto iumentum ante pridie quam plurime ab aqua, **et elidi*to*** eum *in loco molli.* facito caput eius super cervicale bene **componatur; oculum illius aperias** ex duobus tyflo*d*iplangistris vel per obtalmostatu*m* si habueris. fac, ut ocul*us* eius patens cludere se non possit.
74 deinde paracentesim pungito in ipso albumine, [pungito in ipso], quod est ab ipsa fronte, et subigito ulterius paracentet*e*rium, ita ut inter tunicas subicias inter ragoiden; videto, ne pupillam tangas. susu enim haec ypo*c*hyma posita est, quam capulo paracen*te*teri depremes d*i*ossum versus ad palpebrum versus inferiorem subtiliter, ne quit ulterius laedas. si se commodaverit, cito paracen*te*terium noli ex*im*ere, nisi prius oculum clusum penicillo *cal*do diu vaporaveris. solet enim resalire loco
75 suo. quam rursus iterum repremito, donec se d*io*ssum commodet et non resaliat. quod si tardius se commodaverit nec non resaliat, cum videris pupillae claritatem sine ulla ypo*c*hima obstante, eximes paracent*e*terium
109r b [eximes] | et invenies eum videre. curabis sic. anacollima ex oleo roseo et ovi album, lanam satiabis et super oculum eius inpones et fasciabis. et facito, ipso die
76 ne manducet; et bibat tantum, si voluerit. altero die solvito et *cal*da fumentato diu, deinde fenugraeci sucum in oculos suffundis et rursum anacollima similiter per triduum curato imponere. deinde postmodum solvito oculum, fenugraeci suco fumentato, ex melle inung*i*to Attico, donec cicatrix ocul*o* se confirmet. sic sanum fiet.

---

4 in loco molli elides *Veg.*: helidico eum || 6 tyflogi plangistris vel per obtalmostatuens: *cf.* ὀφθαλμοστάτης *et infra 100* diplantistrode || 7 oculos || 8 *sq. dittographiam del. L* || 10 pacentetrium | tragoyden || 12 ypohyma | pacenteride premes || 13 duossum: = deorsum || 14 pacenterium || 15 exuinere *sic* | poenicillo || 16 calido *Veg.*: addo *sic* || 17 deiussum || 20 ypophima | pacenterium || 25 adda || 28 inungto (ī ugto) || 29 oculos

VII Est et aliud vitium, quod sic contingere solet, 77 ut temporibus albiginem faciet et temporibus elimpidet. ex quo vitio crescenti oculum lunatico dixerunt. quod vitium curatur sic. per sanguinis detractionem de parte ipsa temporum, deinde per dies plures desub ipso oculo sanguinem copiosum detrahes et uras cottidie, fomen*ta*to calido et oculum inunges collirio acrissimo et termantico per plures dies, donec sanum fiat. si ex *h*ac re sanum fieri non potest, venas superiores in tempora *et* captato, ut illud tempore uras.

VIII Quodcunque iumentum in oculo staphylo*m*am 78 habuerit, incurabilis quidem causa est. sic eam curari oportet. desub oculo sanguinem ei detrahito et fumentabis *cald*a decocta cum radicibus feniculi et rutae. inunges cottidie collirium non valde acre. si vulneraveri*s* et deplanaveri*s*, ex suco fenugraeci fumentabis et inungebis collirio lene[rd], quod facit ad tunicas ruptas, donec se cicatrix cum planitia cludat. deinde uteris collirium acre per dies plures, donec quaecunque partes se aequare possint ad aequalitatem, ut sit oculus sine turpitudine. haec enim res difficiliter provenit.

IX Quodcunque iumentum oculum my*i*ocephalum 79 habuerit. quod sic cognoscitur. ipsa orbe nigredinis verruca fiet alta quasi muscae amplae caput, unde et my*i*ocephalum dictum est. quod curatur sic. acerrimo collirio nimis assidue inungebis ter aut quater diurnum, *cal*da fovebis. similiter si se coeperit | extenuare, se- 109ᵛa queris eam curam, donec sanum fiat. quod si non profecerit et callositas ipsa permanserit, sic curabis. elides 80 iumentum et capillo claudes subtiliter eam verruculam,

---

1 *Veg. III 18* ‖ 2 temporibus: interdum *Veg.* | albiginem = albuginem ‖ 6 fomento ‖ 8 acre: hac ratione *Veg.* ‖ 9 sed: sic *B* | in temporibus . . . diligenter perquires et ibi inures, ut humor noxius possit arceri *Veg.* ‖ 11 *Veg. III 19* | staphyloniam ‖ 14 adda ‖ 15 vulneraverit ‖ 16 deplanaverit ‖ 17 leni *Veg.: quid in* rd *lateat, non expedivi*: leniore *M*, id quod *B* ‖ 22 myocephalum ‖ 25 myocephalum ‖ 27 adda

colligas, stringito et lacinias non longas *e* capillo remittes et anacollima curabis, oculum colligato cottidie, donec *c*adat. cum ceciderit, uteris fomentum ex fenugraeci suco et melle et aceto. inunges, si albamen fecerit, collirio acro. curabis. sanum fiet. alii dixerunt scalpello eam verruculam de oculo tolli debere. sed non recte fieri existimo. saepissime enim contingit ex hac re oculum posse perire. quare faciendum demonstro, sicut supra docüi.

81 X Quodcunque iumentum in oculo [in] ung*u*es nutrie*rit*, terrigia quae vocantur, sic curabis. si tamen orbem nigredinis non tetigerit, depone iumentum et oculum eius aperies, similiter quomodo clauco*ma* pungenti, et acum suptus ipsum terrigium traicies cum lino tenuissimo et suspendes ipsum terrigium superius et scalpello decarnabis subtiliter. desuper ipsa cerato, ideo inprimis ab orbe nigredinis persequeris usque ad angulum oculi, tolles eum
82 scalpello. curabis sic. in l*e*nteolum... pusillum tenerum cum sale modico involutum intingues in aceto acro et in ipso angulo oculi, unde terrigium praecidisti, inpone pro ca*u*terium, ne rursum excrescat. cludes oculum et superinpones spongiam, cum pusca tepida colligabis, altero die solves et fumentas oculum calda simplici. inpones collirium per dies VII. sanum fiet.

83 XI Quodcunque iumentum in ipsa palpebra oculi vel secus angulum incomatium nutrierit, scalpello eum subtiliter tollito, ita ut integrum auferas cum suo folliculo; nam renascitur iterum. cum exemeris eam, fibulam impones, quomodo vulnus frequenter curare oportet. deinde sequentibus diebus post fibulas ruptas tetrafarmaco curato. sic sanum fiet. curato hunc, ut quodcunque in oculo contingerit vel suffusione vel albumentis, sic curabis.
84 oculum mero laves sic. in nares dextra sinistra ipsa

---

1 e *B*: et ‖ 2 addat: *corr. M* ‖ 9 inunges | nutrient: *corr. B* ‖ 10 terrigia = πτερύγια ‖ 12 clauconia ‖ 17 lenteolum = linteolum; *puto excidisse* olus ‖ 20 procalterium: *super* cal *superscr.* cau ‖ 25 incomacium = ἐγκομμάτιον *B* ‖ 30 *Veg. III 21*

callositate narum | intelliges: cavernae sunt subtiliter. 109^{v}b
per quod caverni foramen oculum lavari multi auctores
dixerunt sic, ut fistula*m* graci*lem* vel *cicu*tam in hoc caverno naris, quem demonstravi, subiciat. rostrum mero
impleat et per eam *cicu*tam sufflet, cum mero intro penetret. cum hoc feceris, statim invenies oculum lacrimari.
ex quo intelliges eum foramen ad oculum pertinere. velocius proficiet, cui hoc factum fuerit.

XII Quodcunque iumentum sub oculo ipso centro ossi 85
percussum quodlibet ictus *t*umorem fecerit durum, callosum, ossilaginis similem. sic eum curato. deponito
iumentum et aperito cutem scalpello, causam et os *suc*-*ci*sorio eam gumbulam cartilaginosa vel osso alta *cae*dito,
ut deplanes, ut eum locum ad similitudinem alterius
partis reddas. cum bene cecideri*s* et deplanaveris locum,
aceto et oleo linteolis vel licinio madido eum locum
comples et fasciabis. tertio die solvito et similiter cu- 86
rato per dies V, donec fervura desinat. deinde traumatico curato et catastaltico labraturam cutis consumito,
donec se vulnus limpidet et aequet. quod si videri*s*
ossum ipsum concarnare non posse, radito tam diu cottidie
per xistera, donec sanguinet et concarnet. curato medicamentis congruentibus vulnus. sanum fiet. quod si post
sanitatem ea causa excrescere coeperit, punct*is* cauteriis
urito, usta curato. sanum fiet.

XIIII Quodcunque iumentum strumas vel parotidas vel 87
s*c*rophas habuerit, sic eum intelliges. tumor dextra sinistra
ab auricula usque ad fauces grandis increscet, et recto
capite erit et pr*aef*ocabitur simili modo ut ab strangu*li*a.
sic eum curabis. primum cataplasmatibus et fomentis

---

3 sicut fistula gracie: tenuis fistula *Veg.* | cutitam: *corr. M* || 4 subicias? || 5 impleas? | utitam | suffles? || 9 *Veg. III 22* || 10 humorem: *corr. Veg.* || 12 *sq.* os siccasorio || 13 gumbulam = cumbulam *B*, gingivulam *falso Veg.* | caedito *Veg.*: dieto *sic* || 15 ceciderit || 19 libraturam *Veg.* || 20 viderit || 24 punctus || 26 *Veg. III 23* || 27 strophas || 29 provocabitur: *corr. Veg.* | strangwiria

calidis uteris, aut cataplasma e*x* polline ordeace*o* et *re*sine *a*eronale cocta impones, donec resine collectionem faciat. et cum maturuerit, scalpello secato, ut p*us* exeat. curato aceto, sale et oleo. lemniscon subicito. et reliquis quoque diebus traumatico et medicamentis aptis curato, sed sollicite vulnus pateat. solet in eis locis fistula cito fieri.

110[r]a 88 quod si fistula facta fuerit, curabis, ut superius | demonstravi, *per* papyros et per collirium. si tamen par*o*tidae vel strumae in callositate permanserint, urito punctis cauteris. usta curato et malagma imponito, quae est ex calce et axungia conposita, quam in dinamidiis habes. sanum fiet. similiter curabis et s*c*ropha*s* supra scriptas. utile est.

89 XIV Quodcunque iumentum glandulas habuerit. quae fiunt in pullitia. ex qua re solent iumenta et in morbum incidere. nascuntur haec inter maxillas et fauces. dio*s*sum versus fit tumor carnibus excrescens sine dolore. quem tumorem palpatum intelliges carnem intus esse. solent quidem haec †intus minuere perire. quod si *coe*perit

90 ita crescere, ut possit nocere, sic curato. deponito iumentum et scalpello vel sagitta intra medium aperito et excastrato eas subtiliter; eximito ita, ne venam aliquam tangas. cum exemeris glandulas, curato causam, ut superius demonstravi, aceto et oleo et medicamentis, et sanum fiet. alii vero dixerunt debere eas glandulas uri oportere. sed si pusillae fuerint, hac curatae sanae fient.

91 XV Pullaria nascitur pullis in prima calefactione dentionis, quod nascuntur inter maxillas similiter, ut superius dixi. fit tumor eo loco grandis et tensus cum

---

1 ex *Veg.*: et | ordeacea | rasine: *corr. Veg.* ‖ 2 eronale | 3 plus ‖ 4 lemniscos *Veg.* ‖ 8 per *addidi* | patidae ‖ 11 auxungia | in dinamidiis: *infra 891* ‖ 12 stropha ‖ 14 *Veg. III 24* ‖ 16 diosum ‖ 19 initiis minuendo *L*: inter initia (in initio *Par.*) perunctae picula et oleo perfricari solent vehementiusque manibus corrumpi et ita velut vanescendo sanari *Veg.* | sive perit ‖ 25 debere: cautere *L* ‖ 26 hac: *sc.* ratione; curatione *aut* ⟨cura⟩ curatae *B* ‖ 27 *Veg. III 25* ‖ 28 dentitio *Veg.*

dolore. quod si coeperit crescere et tumere et dolere, ex
quo manducare vix possit, cataplasmabis eum, donec maturum faciat. deinde postmodum scalpello aperies et
aceto et oleo curabis ordine, quomodo oportet. sanum fiet.

XVI Quo*d*cunque iumentum in eo loco inter maxillas 92
fistulam fecerit, intro os in ulterius sub li*n*gua fecerit et
praerumperit ulterius os. per quam fistulam, cum bibet,
aqua profluet. sic eam curato. papirum subicito ita, ut
pars perexeat in os eius, lacinias interius lino ligatum,
et exeat hoc lacinia iterum foras, et alteram partem
papiri inferius foras similiter ligato. facito, ne papirus
per colligationem nec hac nec illac exire possit. | triduo 110^{r} b
vel sic remittito, 4to die solvito et papirum eximito.
tale collirium tam validum et longum similiter ut tardus 93
subiat nec exire possit, fasciabis locum, ita ut possit
manducare. tertio die solvit*o* os. si fistula ceciderit,
curato traumatico diebus 4^{or}. deinde collirio ex melle et
ervi pollinem decoctum subicies ad istam plenitudinem
foraminis. deinde cephalico, id est anapleroticum in eo
vulnere inpones per dies plures. sanum fiet.

XVII De fistula quoquo loco nata. primum quod 94
genus vulneris sit fistula. est autem vulnus, quod vulnus
foramen pusillum habet et locum *cuniculi* instar habet.
non sic dolet. quod vulnus semper humores liquidi profluentes non desinet. quod nascitur a nervo aut cartilagine aut ab ossum in alto vexatum, quod in se talia scabritia vel ex spurcitias habens non repurgaverit. ex qua
causa humores interius nutriuntur et currentes et per
vulnus et limositatem et callositatem totius vulneris in
longum et in curtum faciunt. quae callositas facta coire 95

5 *Veg. III 26* | quomodocunque *a librario scriptum esse videtur* ‖ 6 ligua | 8 ut pars eius in ore extet, quam lino diligenter ligabis, ne possit elabi; pars vero foris exeat, quae nihilominus constringenda est lino, ne cadat *Veg.* ‖ 9 [per]exeat? per ⟨fistulam⟩ exeat? | ligato ut? ‖ 14 tardus: artius *B* | colyriumque ad longitudinem et cavaturam vulneris ad arctum fistulae subicies, et ne forte labatur, fasciabis locum *Veg.* ‖ 16 solvit ‖ 20 *Veg. III 27* ‖ 23 cuniculi *suppl. L*

non potest. fit fistula. et quae callositas quoquo modo
restaurata nisi auferatur, hoc vulnus coire non potest nec
glutinare. cuius fistulae cura multis generibus demonstratur. alii vero scalpello resecari iubent, ut possit vulnus ampliari, et medicamentis acerrimis decarnari, et sic
coire hoc vulnus, sic persanari dixerunt. sed non facile
96 ex hac re possunt fistulae curari. alii vero cauterio urere
eam fistulam ulterius praecipiunt et vicinas partes eius
punctis perrumpere cauterio, ut possit, quoquo modo radices miserit, dissol*vi*. et vulnere ampliato medicamentis
stalticis sic curata sana fiet et fistula. melius au*tem*
fistulae curantur quoquo loco papiro. haec enim ratio
collirii nullum nervum nec commissuram vexare potest.
quod cauterio vel scalpello facit causam vulneris, in
97 deteriora mittunt et periculum adferet. collirium autem
omnem callositatem fistulae, radices eius de alto eximet,
110ᵛa at patidum vulnus facit, quantum volueris. quod |
si ossum fuerit diossum vexatum, quod radere oportet,
patens vulnus non impediat curam. quod si in alto
spurcitia aliqua vulneris aut cartilago remanserit, rursum
ex eo collirium pulver missum omnia vulnera limpidet et
sanet. hanc ergo curam limpidat, et sana est et fistulas
curat.

98 XVIII Oncomata, id est bubona, quas diotebuculas
appellant, in corpore quae nascitur, id est tubera. quod
genera sint *et* ex quo modo ista, scire oportet, et quomodo et quibus rebus curentur. sunt autem oncomata
genera sex: *s*teatoma, atheroma, meliceris, sarcosis, an*euris*ma, *gangl*ion [et apostema]. steatom*a* est tuberum,
quod in se adipem habent. meliceris est tuberum, in quo

4 alii enim scalpello resecari et aperiri iubent et syringotomio decarnari medicamentisque acerrimis consumi et sic postmodum vulnus ad cicatricem coire *Veg.* || 10 dissolute || 11 aut || 16 exhimet || 17 patidum = patulum || 24 *Veg. III 30, cf. Galeni XIX 440 sq.* || 26 het || 28 theatoma | sarchosis analieris manglalion || 29 *glossema delevi* | steatome || 30 *sq.* in quo — tuberum *p. 33 l. 2 desunt apud Vegetium, ut puto, culpa librariorum*

invenitur humor liquidus, quasi fenugraeci sucus. sar- 99
cosis est tuberum, in quo caro inspissata quomodo in verrucis invenitur. aneurisma [est tuberum, in quo caro conspissata quomodo in verrucis invenitur. aneurisma] est tuberum, in quo sanguinis spirito cum dila*ta*tione venae, similis ut varex incurabilis. atherom*a* est tuberum, in quo invenitur farinosa glacies. *g*anglio*n* est, quod fit ex nervi duplicatione, similis tubero cum dolore inmobilis.

XIX Omnis curatio o*n*cumatum, id est bubonacium 100
haec erit. depones iumentum et contra locum causae aperies in longum dextra sinistra, ut medium fasciolum cutis pro magnitudinem semper tuberum remaneat. quodcunque iumentum adsidue suffundet, et curare voles, ne nunquam suffundet, sic curabis. elid*ito* iumentum et in brachiolo venam extantem quo loco invenies, cutem contra se in directo venae ad duos digitos aperies et venam diplan*c*istrode inter nervos nimia subtilitate relevabis et alligabis sub *i*umenti ossum venam nervo, ita ut dia-
stima unius digiti in medio remaneat. et praecides ad 101
utriusque partes alligatura*e*, ne vena alligatura solvat medio unius digiti mensurae. auferes et reliquas partes et separatas colligatasqu*e* diligenter reli*n*ques et curabis vulnus, quomodo oportet. et sic alium similiter pedem
facies. curato observare, ne vena | colligata resolvatur, 110^{v} b
ne fluxu sanguinis periclitetur iumentum. quod si forte hoc evenerit, ut iam vena praecisa, sicut supra dixi, solvatur alligatura et fluxus sanguinis impetuose subsequa-
tur, sic subvenies. venam ipsam longius quam praecisura 102
cum cute sarcolabida comprehendes, ita ut sanguis prae-

3 aneumtrisma || 4 aneumtrisma || 5 *fortasse* sanguis *traditum* | conspiratus (?) sanguis *Veg.*, *φλεβώδους ἀγγείου ἀνευρυσμὸς ἢ πνευματικῆς ὕλης παρασπορά Galen. XIX 441* || 6 dilacione | atheromo || 7 glacies: congeries *Veg.* | *sq.* sanglio inest quod: *corr. Veg.* || 10 ocumatum || 15 elido || 16 braciolo || 18 diplantistrode: typlodiplangistris *B*, *cf. supra 73* || 19 subsumenti || 21 a ligatura || 23 quae: *corr. B* | reliques

cludatur, et relevabis a nervis sive suspendis in altum et secus sarcolabida acum traicies cum ipsam cutem ossum, ita ut totam venam praecingas. aciola nervis conligas et constringes, ita ut fluxum sanguinis praecidas. deinde religabis partes extremae venae secus ipsam *pra*eci-
103 suram in aciola nervi, sicut supra dixi. cum venae colligaveris, ne resolvi possit, solves illam fibulam in cutem, quam colligaveras. emendabis periculum *in* emoroide. hoc ubique in omni loco venae praeruptae sic faciendum demonstro. superius autem in brachiolo venas intercisas, quomodo demonstravi, vulnerata nunquam suffundet iumentum, cui hoc factum fuerit.

104 XX Alii sic dixerunt fieri oportere, ne umquam suffundat propter emoroidas sanguinis. cum factum est in tempore, cicatrix constricta non patietur sanguinis transitum fieri in recenti. postmodum tenuat cicatrix venae et latior fiet *et* transitum sanguinis admittet. [et] quare haec cura non per longum tempus, non prodest. quae cura intercisionis venarum quoquo loco faciendum praecipio, ut superius demonstravi. illa enim cura venarum certa est.

105 quodcunque iumentum flemina in genibus habuerit, sic curabis. sagitta flemen effundes et lasar cum aceto, lanulam madidam in eas plagas subicies et spongia*m* cum posca A*f*ram et lasar super genua impones. tertio die solves et lanula eximes et curabis tetrafarmaco per dies numero V. sanum fiet. si fluxum humoris et clodi*g*o persequetur, cataplasmabis, donec humor et impetus et
106 clodigo desiniat. deinde fenugraecum coctum ex mero bene trito induces in panno et impones. vel si fluxus humoris non desinuerit, linteola et cortice mal*i* in se
111ʳa cocta teres et impones. | cum coeperit melius habere, malagma diacylon impones. sanum fiet.

---

2 cum: sub? ‖ 3 aciola = acu; *an* acicla = acicula? *B* ‖ 5 recisuram: *corr. L* ‖ 6 nervis *B* ‖ 8 memoroyde: = *αἱμορροΐδι* ‖ 17 et *prius supplevi, secundum del. B* ‖ 18 [non] prodest? ‖ 22 *Veg. III 48, 8*; *infra 590*; *Pelag. 193* ‖ 23 spongia ‖ 24 agram: *corr. infra* ‖ 26 clodico ‖ 30 male ‖ 32 dyacilon: = *διὰ χυλῶν*

XXI Alii dixerunt. flemen effusum sagitta in con- 107
tinentia causticum in genua impones. et in via praemit-
tere debere et hac re sanari dixerunt, sic curari flemina.
cauterio ciprino candenti duobus punctis contra genu
ipsa tubercula fleminis praerumpere et flemen effundere.
l*ic*inium tortum in crinicula cum axungia, aceto et oleo
satiato, per ea foramina ustionis traicere lemniscum et
curare cataplasma et fenugraeco, sicut supra dixi, ut nec
ferbura desinat et saniam faciat. cum usta ceciderint et 108
genus et impetu tumoris siccaverit, eximes lemniscum
et curabis medicamento vulneribus competen*ti*. hac re
sana fient. alii dixerunt flemina in recenti sic curari
posse. [si] farina a pistore iam infermentata cum sinopide
et aceto et lasar, mixta omnia ut malagma in pannum
ducta et inposita, flemen exugere dixerunt et sanari posse.
alii pilas †marinas concarptas cum aceto et sale maceratas 109
et fleminibus impositas dixerunt flemen ex ea re dissugi e*t*
adsiccari posse. alii caldum imponere in genuis propter
flemina. genus cataplasmabis, quod caldum in dinamidia
monstratur. ob tamen caldum in flemina et aquatilia im-
positum sanari dixerunt. ego attamen curam superiorem
facere beneficio et experimentum curae habeo. quam
curam magis fleminibus adhiberi praecipio.

XXII Quodcunque iumentum marmur in genibus ha- 110
buerit. ex quo validius clodice*t* et genua flectere vix possit.
post ustionis curam oportet et post fervuram malagma
cu*p*res*s*ina inponere et vulnera medicamento curare. hac
re sani fiunt, ita ut sine dolore calce*t*. deformitas tamen
et cinesis causae perauferri non potest. | 111ʳb

XXIII Si mallone in genibus fecerit. quod fieri solet 111

---

1 sagittam ⟨inicies⟩ in? ‖ 3 ⟨alii⟩ dixerunt *B* ‖ 6 lucinium ‖ 8 ut nec: donec? *cf. supra 62*; *86; infra 112* ‖ 10 ex impetu? ‖ 11 competentibus: *corr. B* ‖ 13 si *del. B* ‖ 16 pilas tamaricias? ‖ 17 redissugie ‖ 19 genus cataplasmatis *B* | dinamidia: *infra 914* ‖ 20 tramen caldum *B* ‖ 22 facere bene dico *B* ‖ 24 *Veg. III 48, 9* ‖ 25 clodice ‖ 27 cubresina ‖ 28 calces ‖ 29 ⟨sem⟩per *vel* ⟨sae⟩pe auferri *B*, per ⟨curationem⟩ *W* ‖ 30 *Veg. III 48, 10*

et *a* profluvio sanguinis aut a contusione genuorum. sic intelligis. ipsa genua contra extumidiora fient et tumor flactius erit et tractibilis sine dolore. ex quo nec clodicet. sed de ea causa si non in recentia auferatur, *melceridas* faciet, et simili causa marmoris nutriuntur. sic eum curabis. aperies in *pedibus* dextra sinistra, similiter in
112 genibus, quomodo in flemina superius demonstravi. lemniscum traicies cum aceto et sale et oleo, supra cataplasma imponis, donec fervura desinat et saniem faciat. sequentibus autem diebus reumaticum docet cura. simili modo repurget, postmodum lemniscos eximito et malagma perductilem imponito et noli triduo solvere. tertio autem die solvito et rursum renovato. similiter facito, donec sanum fiat.

113 XXIV Quodcunque iumentum genua arcuaverit. quod fit a labore ponderum. ex qua causa valde claudicet laborans, dolori portari se non facile potest, ad manducandum se proinde subicit. sic eum curabis. urito decusatim genua incontra, puncta in se locis eminentibus interponito et latera dextra sinistra, qu*a* parte de retro nervos ne tetigeris. cum bene usseris, linito ab axungia veteri cocta. et supra lanam succidam cum aceto et oleo satiatam imponito et conligato fasciolis genua.

LIBER III.

114
1 de febribus
2 de coactionibus
3 de maleos
4 de organo ventris

---

1 ad ‖ 2 extumiora flent ‖ 3 flactius = flatius | tractabilis? | clodice ‖ 4 macidas: *intellego* μελικηρίδας ‖ 6 genibus: in pedibus sive genibus *Veg.* ‖ 19 in se = simul, *i. e.* coniuncta *B* ‖ 20 ad latera? | quae ‖ 21 useris ‖ 23 *subscr.* Chironi centauri veteriniani de permixtis passionibus liber secundus explicit incipit liber tertius

5 de sincomate
6 de impressione sanguinis
7 de sanguinis molest*a*tione
8 de sanguinis detractione
9 de quibuscunque valitudinibus
10 de capitis valitudine
11 de cerebro commoto
12 de capitis dolore
13 de capitis dolore
14 de capitis dolore
15 de capitis morbo
16 de capitis morbo
17 de distensione
18 de apioso
19 de insania
20 de insania
21 de insania
22 de insania
23 de insania | 111v a

I. Si iumentum febricitare coeperit, signa erunt haec. **115** caput demissum habebit, quod adlevare a terra non potest, et oculis adopertis erit et labiis demissis, totius corporis confusio et gravitas insequitur, ut testiculi demissi, totumque corpus ca*lo*ribus repletum fervescit, ipsum quoque suspiramentum similiter fervens est et gravis, subna*tat* et statim genua subsultat. quod si educitur in ambulandum, deficit, similiter et sub iugo retro se magis conferet. et si coactus fuerit, tempus illum prodit subnatans toto corpore, proicit se subinde nec adversus volutare potest. haec sunt huius morbi sequentia **116**

---

8 molestione ‖ 20 *H 1 Veg. II 1 Pelag.* 33 ‖ 22 adopertis: *δυσδιανοίκτους*, apertis *Veg. falso* ‖ 23 ut = *ὁμοίως καί* | dimissi ‖ 24 adoribus: *corr. Veg.; minus placet* adoribus ‖ 26 subnatet statim: *suppl. B*; incessus nutans *Veg.* ‖ 29 *κλίνεται κατὰ πλάτος κυλίεσθαί τε οὐ δύναται*

signa, quae contingunt ex magno labore et frigore, cursu demissionum quadrupedum in certamine plerumque et ex perfrictionibus et ex sudoribus. aliquando tamen et ex cruditate contingunt, tunc cum he*r*ba no*va* inmoderationem sentiunt. tunc enim omnis esca viridis et aqua plena in partem cruditatis se convertit et difficiliter coquitur.
117 quod vitium hac ratione debet curari, quod infra scriptum est. sanguinis emissionem facies ex temporibus aut ex ipsa facie. abstinere oportet ab omni esca prima die, deb*i*bet tantum, subinde pusillum porrigito. item inambulationibus levibus uti debebit. calidis quoque locis ad continendam curationem *g*urabis eum. cum coeperit
111vb melior esse, | minutatim mixtam escam porrigito, si dictaverit ipsum tempus. quod si locus non fuerit dandi, sumito ordeum et macerato ipsumque granum tanquam
118 ptisanam remitte, quod initio febris pusillum dabis. frequenter quidem et sine febre demissum caput habebit, genibus subsaltat et, cum procubuit, dilatatur. hunc autem sic cognosces sine febre esse: sine inhabi*li*tatione [in]escam suam conficit. tantummodo hoc intelligis, quia tunc pars laboris in eo remansit. nam qui febricitat, nullam escam petit et statim tristem adfert aspectum, tantummodo
119 potionem desiderat. nunquam tamen subnervales illius venas tetigeri*s* ferro, ne sanguine eas inani*es* et nervos eius eviries. contingit enim plerumque contractionem eis fieri, qui et subinde a*d* te*r*ram se proicit, ex qua se levare vix possit, et statim se morbus in contrarium vertit, et sic contingit vitae periculum eis fieri. nam qui febricitant, a primo die usque ad tertium durant, quia plu-
120 res efficere non possunt. sunt autem ali, qui auriculam prendent iumento et latera scrutant et sub humeros et

---

2 demissorum *M* ‖ 4 hebano de: *corr. B* ‖ 10 debebit: *μόνον τοῦ πόματος κατὰ μικρὸν διδομένου* ‖ 12 continuandam *M* | curabis: *intellego* gyrabis, *cf. p. 39, 24* ‖ 16 tpisanam ‖ 17 dimissum ‖ 18 *ἀναπεσὼν πλατύνεται* ‖ 19 inhabitatione: *corr. M* | in *delevi ut διττόν* | 24 tetigerit | inanisset ‖ 26 alteram: *corr. M*

sub cubit*a* et statim dicunt iumentum febricitare. h*i* omnes mendum adferent. nullam enim demonstrationem e*ius* viti ex istis tractationibus intelligere possunt. hoc quoque non debe*s*: eorum, qui a labore signa adferunt, eis sanguinem mittere. detracta enim omnium virium [utrum] plenitudin*e* facili*us* eis no*ces*. nam his, qui febricitat, necesse erit sanguis eis detrahetur de his venis, de quibus superius dictum est, ab hoc quia totum caput febri continetur.

defa*ti*gationibus et febris signa erunt haec. oculi sub- **121**
lacrimantes erunt et tanquam suffusi sanguinem, praeterea spiritum crebrius agit et feni odium faciet, qui hoc morbo tenetur. si a lassitudine eius febricitare coeperit, consimilis morbus erit. quare admodum in prioribus demonstravi.

nunquam mutat signa haec. aspicies oculos lacrimantes et caliginem inducentes, sanguinei sunt, et iumentum calidum exspuet et reliquum corpus calefit | et cuius **112ra**
testiculi labunt.

si febricitare coeperit, sicut FARNAX disputavit, signa **122**
erunt haec. venae omnes salibunt, graviter auriculae fervent et *o*s fervebit et li*n*gua naribus sublata erit et totum corpus calorem plenum, nonnunquam et tussiet. si febricitare coeperit iumentum, signa erunt ha*e*c. *g*urationibus adgravabitur et gracilis fiet ac passive ambulabit et praeferet *h*orr*i*dum caput adtendens et in obliquo inambulabit et rigidam caudam habebit.

et si febricita*bit*, dentibus strident et spumam de **123**
ore eiciet, calidum exspuet et corpus totum fervidum

---

1 cubite | haec ‖ 3 eis ‖ 4 debet ‖ 6 plenitudinem facilimis eis nosse: *corr. B*, facillimum est eis nocere *ipse temptaveram*: *προςκαθαιροῦντες γὰρ τὴν δύναμιν εὐχερῶς ἀδικήσομεν* ‖ 8 ob hoc *B* ‖ 10 *Veg. II 2* | de fagationibus ‖ 12 agitet ‖ 14 quam rem? quemadmodum *B* ‖ 19 labunt = labuntur ‖ 22 hos | ligua ‖ 24 hac | curacionibus: *correxi, cf. p. 38, 12* ‖ 25 ambulavit | orre dum ‖ 26 in ambulavit ‖ 28 *H 6, 19* | febricitata ut

habet et testiculi eius tumebunt et venae omnes sali*bunt*, nam plenae omnes sunt sanguine et extumidae sunt.

124 de febribus interaneis sic FARNAX scripsit. si iumentum ab interioribus febricitat, haec signa erunt. cibum non tam modum solitum accipiet nec facile dormiet nec tam libenter bibet et nonnunquam ilia subducit. si nares mundos habuerit, ita in illo spes erit vivendi.

125 POLICLETUS demonstrat. si quod iumentum interaneam febrem habuerit, sic intelliges. cottidie deterior fiet. hoc est maleos, quod dicitur, subcutem. qui ostendit furunculos in dorsu et quos in lateribus habent. hoc est, quod dicitur, tussim subcutem hi*s* esse morbu*m*. unde iumenta aut boves deprehenduntur et moriuntur. sic eum curabis. sanguinem emittito de cervice. si non profecerit, potionem dato l*o*teum humanum et arietinum et sic potionem dato.

126 POLICLETI. si cui iumento febris molesta fuerit autumno, signa sunt haec. auscitatur, oculi lacrimantur et toto corpore calebit nec cibus illum iuvabit. et si *in*sanus factus fuerit, necesse est ab eo morbo pereat. sic eum curato. sanguinem emittito de cervice, vel quomodo tempus anni fuerit, vel tertio gradu de palato sanguinem emittito. potionem ei componito hanc. herbam a . . . . trixaginem sestarium unum, draganti pondo uncia. haec omnia
112ʳb pisabis in pila lignea et cribello cernes et ex aqua mulsa | et oleo potionato. sic sanum fiet.

127 POLICLETUS. si quod iumentum aestate concaluerit, signa haec erunt. totus sudat, satagit in*guine* demisso et totum caput erigit et transversus ambulabit. sic eum curato. de coda ex mediana vena metito plus tres digitos ab ano aut 4^{or} et ei inde sanguinem emittito. si

---

1 salivum ‖ 8 *Veg. II 3* | olicletus ‖ 12 hii esse morbus ‖ 15 luteum ‖ 16 *cf. Veg. II 4* ‖ 17 auscitatur = oscitatur ‖ 19 sanus: *suppl. L* ‖ 22 rosarum ana unciam *suppl. Veg.* ‖ 23 sistarium *sic* ‖ 25 *Veg. II 5* ‖ 27 invio *sic*: inguino *vel* inguina? | sataget salientibus venis, naturam mincturo similis demittit ad terram *Veg.* ‖ 29 quoda: coxa *Veg. falso* ‖ 30 sic: si autem non inveneris *Veg.*

non invenies, de cervice mittito. cui si citius succurre-
ris, sanum fiet. sunt enim aliqua iumenta impatientia. 128
hos autem sic curato. ex herbis potionem dabis portu-
lacam manum plenam et ex hoc suco linito in uno, pi-
sato tragantum si*mu*l et tus et suci s. s. et exprimito
sucum et rosam Campanam et ex eo potionem dato. si
hoc non proficerit, non nimis caram sic potionato. si
minus, ex aqua mulsa facito. sic tamen non minus dato,
quod supra scriptum est. sanum fiet.

POLICLETI. si equa praegnax febricitabit, haec signa 129
ostendet. tardius iter ambulat et caput ad terram feret,
toto corpore calet. sic eam curato. sanguinem mittito
cotulam unam de crura. si videris lassiorem esse, non
tangere, ne fatigatiorem eam facies. sic potionem
dato: herbam argimoniam, dragantum, ysopum, trixa-
ginem, tamaricium, tragoriganum transmarinum, mag*m*a
croci, aristologiam.

si aestate languebit, trixaginem et argimoniam vi- 130
ridem contrito in pila, colligato, ut supra scriptum est,
facito, tragantum idem infundito, quomodo s. s. est. *si*
*hib*erno vel quoquo tempore id quod s. s., hibernalem ari-
dam facito et conterito et misceto, dato per narem si-
nistram. sanum fiet.

POLICLETI. si iumentum a lassitudine, hoc est a la- 131
bore lassum febrem habuerit. aestate plurimum sentiunt,
qui onera magna ferunt. sic eum curato. sanguinem
emittito de cervice, minus de palato tertio gradu: sic
tamen, si corpus eius permiserit. potionem dato . . ʒ et
oleo obolum. sic sanum fiet.

SOTIONIS. de febricitantibus intellectus et cura febrici- 132
tantium omnium, qui sunt | ungulae rotundae. cum 112ʳa
autem a labore febricitant aut frigore vel aliunde [cum

1 non *addidi* ‖ 5 sil' *sic* ‖ 7 potionem non satis grandem *Veg.* ‖ 16 tramaricium | magina ‖ 19 contrito = conterito ‖ 20 facito: *sc.* potionem | *sq.* mihi verno: *corr. Veg. II 6, 1* ‖ 26 mangna

autem a labore febricitant], genus per hanc rationem intelligimus. oculos habebit demersos et assidue gravem spiritum dabit et subito universum fervidum corpus habebit et testibus demissis erit, interdum et tumentes eos sumit et aliquando etiam naturam, solet et terram pedibus pulsare, sed de renibus gravatur. praeterea et
133 supra veniet fastidium. intelligitur ergo et curabitur sic: abstinentia diei et coperire etiam, ne algeat, et sitienti dare ei potum tepidum et perungere vino et oleo mixtis tepidis corpus universum. inanies etiam ventrem. si non reddiderit ad praedicta, duces stercora, quae in ano sint. sanguine emittere etiam de capite debe*s*, quibus facile potest auferri iusta emissione. nec plus abstuleris: incidas animali viriculas. deinde ambulet et alio die ambulandum ducere et dare herbam mollem coelotum.

134 SOTIONIS. si a labore aut spisso cursu febricitaverit, aut calore aut frigore aut plenitudine deambulat, si a via a*v*ide biberit aut ci*b*um acceperit, intelligitur hoc modo. oculos pi*n*guiores habere videbitur, anhelat, nar*e*s adaperit, testes collectos habet et capitibus ungularum ingreditur et convertere se non potest, posterioribus pedibus facilius portatur et prioribus claudicat et percussionem inspicere mollior. ergo per quemquem intelli-
135 gitur hac ratione. curatur autem haec passio emissione sanguinis divis*is* deiuxta tempora *et* supercilia venis aut ex his iuxta naturam, quae sunt caudae interiore parte, quae est iuxta lumbos, longius ab ano digitis 4^or^. auferes tamen sanguinem secundum vires animalis et de prioribus pedibus iuxta ungulam partes in apparenti venenata vena deintro, et foris la*v*are calida et †in abstinere a cibo. alia die herbam, quae praesens fuerit, aut molle gramen, lo-
136 cum quantum ceperit. abstineto eum a cibis. susternentes

4 dimissis ‖ 5 naturam = *αἰδοῖον* ‖ 12 debet ‖ 14 viriculas= vires ‖ 15 ad ambulandum? | coelotum = *κοιλιολυτικόν* ‖ 17 dum ambulat *B* ‖ 18 abi de | cisum ‖ 19 piguiores | naras ‖ 21 *Veg. II 2* ‖ 25 divisa | et *addidi* ‖ 30 labare | in: eum? ‖ 31 herbam: *sc.* dato | gramen lotum *B ex p. 43, 28* ‖ 32 substernes et?

aliquid ex his, quae | mollitia praestant, ut diligenter 112^{v}b iaceant. et genua eius calfacere spongiola vel calida et post triduo herbam non multam dare, etiam ordiaceam aut triticeam farinam cum aqua mixta, caput similiter aqua tepida vaporare. alia die aqua calida lavato, et cum defricueris, descende et copertum dimitte horis tribus aut 4^{or}, deinde abicere cum operimentis, sic in locum aequalem postea producere ad deambulandum et sinire pascere.

SOTIONIS. a plenitudine cibi febricitantium. si autem 137 a plenitudine cibi febricitaverit, sic apparebit. fit enim spiritui ductus gravissimus, nares aperti divisi, ruina laterum a cadendo. cur*a*re autem debemus emissione sanguinis et siticulosum facere potum non afferendo nec permodicum, et non continuum sed paulatim ordei et tritici et aliorum consparsorum per potum dare.

SOTIONIS. febricitantium per epiforam aliquam in palato 138 vel faucibus. si autem febricitaverit per epiforam aliquam in palato vel tussillis, habebit signa clarissima. similiter etiam et qui per laborem febricitaverit. adiutoriis utemur concalfacientes et coperientes defricabimus interiora ex melle et sale cum origano tritis mixto oleo modico, inducere etiam in aqua usque ad genua, os etiam defricare herba brionia aut terra a fictiliario aut torrefactum ordeum dato. *aut* simpliciter non dare, ne 139 asperitudo fructum incitet gingibas aut febrem aut alia per corpus passionis. cum autem biduum aut triduum transierit, dare herbam aut molle gramen lotum nempe ieiuno, ne deficiant. dare etiam bibere pusillum non continuum et intermittentem p*ro*ducere caute et bolutationes et urinam provocare. cum autem melius habuerit, dare ordeum aspersum adiectionem cottidianis diebus facientes, et ci*bi* similiter. sed emissiones sanguinis non sunt faciendae, ne aliqua re vires animalis minuantur.

---

6 ascende? || 13 currere || 19 tussillis = tonsillis || 25 autem || 30 perducere | bolutationes = βόλιτα || 33 civi

saepe enim quibus auctoribus utimur, reperi illos facientes.
140 et in impetu eius convertuntur. qui autem hoc modo
vexatur et non febricitat, gravidinem capitis patitur, cum
inclinabit caput, habebit et linguam asperam, os humidum,
cervicem extensam, caudam rectam et duram, oculos pitui-
113^{r}a tantes concavos | et subductos humidos, suspirium gravem
et calidum, corpus etiam totum calidum. ad hoc aptum
erit hoc medicamentum: origanum et sale, murra et
141 *rutam* agrestem et mel et oleum. haec commixta teres
in mortario et confricato os animalis diligenter. debes
autem os aperire cottidie, ne fleumata glutiat aut illi in
ore permaneant, sed profluant. si autem non audiet, ad-
aperies flobotomo aut scalpello dieresin palato faciens
iuxta caninos dentes. si autem [non] protricaverit et per-
manserit haec passio, ei emissionem sanguinis de ipso
palato et de venis facies, quae sunt iuxta tempora et
maxillis, et de cervice venas adaperies ex ambabus par-
tibus et de humeris et de ilia et prioribus pedibus [pullo]
paulo superius quam genu et de his venis, quae in ex-
142 tremo aurium finiuntur. adaperire etiam et illas sublatas
et pertendentes et dirigentes a collo usque ad femora
venas necesse est febricitantis quidem et non febricitantis,
adaperire palatum flobotomo aut scalpello, sicut supra
dictum est, ex maxillas et de fronte, adhuc etiam et de
superciliis. claudicanti etiam de pede sanguinem auferri
oportet et venas adaperire et diligenter attendere, ne
supra modum sanguis profluat, quod emorigia appellatur.
si emorigia fuerit, uti medicamento ischemo, quod appel-
latur, sic: apii radices et tragonicis, murra et alumen.
succendes omnia, teres, sparges hinc hoc pulvere.
143 si quod iumentum a plectura febricitaverit, naribus
spiritum ducit, ilia valde et plena iactabit, *halitus* fervens

2 et: sed? || 4 inclinavit | liguam || 9 unam: uvam? || 10 debet || 11 fleumata = flegmata || 13 dieres in palato || 14 non *delevi*: nunc? || 23 adaperiere || 28 hishemo: *intellego* ἰσχαίμῳ || 31 *Veg. II 7* | plectura = πληθώρῃ || 32 iactavit || alitus

erit et olidus, venam crebrius salientem cognosces, spinam
facilius dabit, vultus atrocior erit. si quis a te quaerit,
quare facilius spinam det, quam qui a perfrictione febri-
citat, reddas rationem, ideo quia omnia membra magnis
caloribus solvuntur, frigore constringuntur. sic eum cu-
rabis. sanguinem de cervice copiosum emittito et aceto
acro subinde nares confricato: copiosum sternutat. et
cum tibi satis visum fuerit exisse sanguinis, fibulam
oppones. ne minus | ut semihora ambulet. illo die iumen- 144 113ʳb
tum abstineto ab aqua, ne nimis bibat. sic tamen de-
trahitur et abstineto, prout corpus habuerit. postero
die potionem dabis: ysopi pondo qua*d*ran., costi pondo
sextan., apii viridis pondo trien., ficus duplices III Ӿ.
deinde haec omnia in ollam novam congialem, quam
aqua inplebis, decoques ad tertias et eminam tepidi
per cornum dabis. hoc per triduo curabis dare ieiuno.
perunges eum acetum et rosam partem dimidiam, in qua 145
adicies, si calor fuerit et habueris, portulacam viridem,
contundito et miscito; si non habueris, pulegium. idem
facito hoc triduo. in eandem potionem dato pastillum,
quod in compositionem habes, ex aqua mulsa dabis. si
cibaria non appetet, et per cornum dabis pollinem ex
aqua tepida, quantum potueris, vel offas e*x* farina triticia
et lacte conspersa*s* vel ex aqua tepida novenas diurnas
dabis. sic appetet. cibariam minimissime dato. facito,
ut dormiat. solent alii ad causam et in suspirium et
in farcimen converti, si detractionem sanguinis non feceris.

CHIRONIS CENTAURI. febricitantis et periclitantis mori- 146
turi signa haec erunt. fixus immobilis tristis stat deiecto
capite, labiis demissis, oculis ad*o*pertis vel tensis, auribus
immobilibus, naribus spiritum crebre ducit et ilia in-

---

1 olidus: aridus *Veg. perperam* ‖ 2 dabit: flectit *Veg.* ‖ 5 solvuuntur ‖ 12 quaran: = quadrantis ‖ 13 extan: = sextantis | trien: = trientis | Ӿ = drachmas ‖ 15 de quoqus ‖ 23 et ‖ 24 conspersa ‖ 25 cibaria minimissima? minutissima *L* ‖ 29 *in marg.* signa mortalia in animalibus ‖ 30 adapertis

trorsus subducit, totus gravato corpore stans in obliquo
nec caput suum portare potest. huic li*n*gua, labia, palatum
li*v*et et os putet et testibus deiectis erit, anhelans et
suspirans graviter, genua subagitat, *vena* posterini cu-
bitum sinistri lateris et co*r* crebre saliens, cui cauda so-
147 luta praependet, anus introrsus fugit. quod prius intelligas,
cui muscae multae super tergus insident. iam habet enim
et alienatam mentem. mortis signa demonstrat. hic tar-
dius ingreditur. si eum producere voles, genibus et musculis
tremens prodiet, subnatans toto corpore, nulla re intendens,
qui *nec* cibum nec potum appetit. talem ergo desperato.
113ᵛa 148 II CHIRONIS CENTAURI. *coac*tio est | inimica corporis
iumentorum et multarum valitudinum mater, per quam
totius corporis *coac*tio, id est consumptio nascitur. per
longam continuationem itineris et laboris, per indigesti-
onem a*ut* nimi*am* fam*em* macies et sintexis nascitur. ex qua
re contingit cutem in corpore strictiorem fieri, et pilu*s* hor-
ridior ad costas cohaerens. unde et nervi totius corporis
constringuntur ex ipso labore, ex quo et tempora cavata
fiunt et oculi depressi. cui contingit per stricturam
tergus difficiliter reddere. ex qua causa de folliculo
149 urinam faciunt et difficiliter *b*olutat. cum enim coactum
iumentum itinere vel labore plurimis diebus defatigatum
non bibit aut non edidit vel aestuavit aut perfrixit, sta-
tim totius corporis compago et interiorum dispo*sitio* per
fatigationem nimiam invalida fiet ex imbecillitate omnium
membrorum, quam sentiunt. unde nec corpus resumere
potest. quae passio coactio dicitur, quod a labore et
cogendo contingit et ex primitione et ex supra scriptis
rebus. quod si venerit aliqua causa ex rebus his, plus
ad nocendum abundare . . .

---

2 ligua ‖ 3 libet: *corr. M* ‖ 4 genua: *correxi quadamtenus ex 445* vena posterinis cubitum sinistri cordis variis pulsibus solide pulsabit ‖ 5 concrebre: *corr. B* ‖ 11 nec *addidi* ‖ 12 *Veg. II 9* | quaestio ‖ 14 calestio: *corr. M* ‖ 16 *cf. Veg. IV 1, 11* | indigestionem animi famis ‖ 17 pilu ‖ 21 reddere: *i. e.* flectere ‖ 22 volutat: = stercorat, *cf.* bolutationes *p. 43, 30* ‖ 25 dispō *sic* ‖ 29 primitione = pressione ‖ 31 ⟨liquet. qua re⟩ *B*

alias quoque passiones et valitudines et ex quibus 150
causis eveniant, scire oportet. ex nimia enim supra
modum emissione et conamento pulmonis tensio contingit.
unde et sanguis per nares profluet ex alto, et ictu plaga-
rum tensio omenti et interaneorum facile eveniet *et* ex onera
gravia et conamenta long*i* itineris. iocineris tensio vel
vitium tumoris accedit. ex *a*estua*t*io pulmonis et contractio
et vomica et suspirium, tussis cum purulento profluvio,
gravido, febris, insania, e*x* aestuatio capitis dolor con-
tingunt. ex frigore vitia similiter pulmonis, tussis arida, 151
sintessis fiunt et cori*a*ginosi, *tetanici*, *o*pistotoni, roborisi.
ex inanitate longi itineris bulimus e*t* de*f*ecti*o* idemqu*e*
aestuatio eveniet. e*x* sudore aut ex praecipitatione potii
vel vini nascuntur suffusio, febris, spasmus, tumor in
cruribus.

harum omnium causarum singularum signa et cura-
tiones inferius demonstrantur. coactionis enim ratio et
cura demonstranda est | 113ᵛb

CHIRONIS CENTAURI, sicut supra dictum est. item 152
signa vitiorum intelligere, unde quaeque oriuntur omni-
bus subiugalibus, maxime ex quo et morbidi fiunt: ex
defectione aut ex feno aut ex frigore aut ex alta aliqua
plectoria. rursus vitia haec fiunt, cum defatigatum iu-
mentum non bibat aut non edidit aut perfrixit. ita ex
frigore fiunt opistotoni, podagrici, tussici aut nascitur
gravedo, febris, insania, capitis dolor. ex sudore autem
nascitur tumor in cruribus, suffusio, febris, insania, spas-
mus, tussis. eorum omnium morborum signa et curationes 153
scire oportet. ad unamquamque rem si*mul* quaestione
vel lectione veniendum est. non enim similiter iumenta
atque homines, equus atque asinus, femina sive masculus

---

1 alias *corr. ex* alices ‖ 5 et *addidi* ‖ 6 longe ‖ 7 accedit = accidit | ea estu absio: ex aestu lapsio *B* ‖ 9 ex *ego*: et ‖ 11 coriziginosi et amtio epistotoni | roborisi = roborosi ‖ 12 ea deiecti: *corr. B* | quae ‖ 13 et ‖ 19 *Veg. II 10* | Cyronis ‖ 20 *in margine* non bene ‖ 29 sīt *sic*

vel muli curantur. propter fatigationem utimur his . . .
†subveniri possit. et urere oportebit enim [in omnibus
signis morborum], sicut supra scriptum est. multis enim
morbis ustionem necessaria res est, per quam ustionem vitia
insanabilia evinci possunt. omnia autem vitia ex hac
coactio quae oriuntur, multis aliis signis, verissime in-
telli*guntur* humore per naribus profluente. ut scias, qualis
154 ex quibus causis humor profluat. humorem ergo per
naribus profluentem intelligere oportet cuique iumento
propter imminentes coactionem valitudines intelligendas et
curandas profluere. ut scias, ex qua parte corporis vel
ex quibus valitudinibus humor per naribus profluat.
acutissime ergo hanc doctrinam intelligere oportet. a
cerebro capitis ex oneratione venit multa pituita crassa
et spissa, a perfrictione humor erit tenuis, aquaticus et
155 frigidus. ex qua re fiunt eoriaginosi et tetanici et tussici.
a tolib*us* et glandolis et arteriis humor erit candidus et
viscosus. ex qua re fit fastidium et faucium praefocatio
et *s*inan*c*e. a pulmone humor crassus, sanguilentus et male
odoratus et colore pallido. ex qua causa fiunt perip*leu*-
156 monici, vomicosi, orto*pn*oici et tussici. a morbo venit
humor multus et crassus, pallidus, catar*roi*cus, profluvius
Atticus, suspiriosus, articularis. ab iocinere umor erit
114r a luridus et viridis, non valde crassus neque | olidus. ex
qua re fiunt sinteetici *et* ydropici. [et] ex quo perniciosa
oritur a febribus veteribus causis ex errore veterinariorum.
qui n*e* quidem error alicuius passionis veterinario igno-
ranti obstripiat, hanc doctrinam s. s. diligenter tenere
oportet.

157 ABSYRTUS de coactionibus. si equus de via coactus
venerit, sic intelligis. oculi ei intro erunt sive versabuntur
et spirat calidum crebre et oculos tensos habebit et

---

7 intellū̃ *sic* ‖ 15 perfictone ‖ 17 tolibet *sic*: *corr. Veg.* ‖
19 in ane: *corr. Veg.* | 20 periplomonici ‖ 21 ortothonici: *corr.*
Veg. ‖ 22 catacroricus: *corr. B* ‖ 25 fiunt et | perniciosa = per-
nicies ‖ 27 nec ‖ 28 obstripiat = obstrepat ‖ 30 *Veg. II 10, 5*

*a*uriculas et reliquum corpus extensum erit et suspirat
graviter. sic eum curabis. abstinebis ab ordeo, ut non
nimis accipiat et aqu*a*tam cibariam sumat. potionem
dabis sic: ysopi pondo uncia, abrot*on*u pondo uncia, *sam*-
sucu pondo I, fenigraeci pondo I, lini seminis pondo II.
haec omnia tusa et criblata in cacabo novo, ex aquaqu*e*
sextarios sex admiscito, ficus duplices *IX* decoquantur ad
dimidiam partem. haec omnia liquabis et admisces **158**
vinum sextarios IIII et mellis eminam et piperis dragmam.
haec omnia mixta in uno rursum defervere facies. ex eo
caldam potionem dabis pluribus diebus. haec potio et
tussim lenit et corpus mirifice resumet, et sic sanum fiet.

si iumentum de via coactum veniet et suffusionem in
pedibus habuerit, cave ne ei calido detractionem sanguinis
facias, nonnunquam enim solent ab interiorem partem
moti esse et inde magis febricitare. itaque requietis
sanguine detrahito. potionem dato hanc. thuris masculi **159**
drag̅. II, caprifici folia drag̅. I, piperis grana numero XV,
fermenti ℥ III, croci 4tam partem 319. haec omnia
bene trita in tres partes divides et ex pos*ca* iumentum
potionatum triduo. si *hiems* fuerit, calda fomentato,
*ae*state autem frigida. si tardius rectus factus fuerit,
furfurem et resinam, his coctis dum fervet, in *ung*ulis
impones non semel sed aliquotiens diurnum, donec rectus
ambulet. si nec sanus factus fuerit, semissabis eum de
ungulis; facies, ut sanguis profluat, quod satis fuerit.
vulner*a* curabis traumatico primo die usque in tertium,
donec sanum fit.

FARNAX de lassitudine. si extra modum | las*s*escit, **160** 114ʳb

1 curiculas: *corr. Veg.* ‖ 3 aquam tam: *corr. M* ‖ 4 abrotu: abrotani *infra 816 et Veg.* ‖ 5 sucu: sampsuchi *infra et Veg.* ‖ 6 aqua quae: ex aqua (*sc.* decoquantur), ⟨a⟩quae *B* ‖ 7 IX *add. Veg.* ‖ 13 *Veg. II 10, 8* ‖ 18 XV: XXV *Veg.* ‖ 19 *nota mihi obscura*: drachmae *Veg.* ‖ 20 ex post: expausatum *vel* exposcatum *Veg.* ‖ 21 hiems *Veg.*: genis; *non puto* genu *aut* gelus *latere* ‖ 22 aestate *Veg.*: state ‖ 23 vinculis: *corr. Veg.* ‖ 25 nec ⟨sic⟩? ‖ 27 vulnere ‖ 28 fiat *W* ‖ 29 *Veg. II 10, 10* | lascescit

signa erunt haec. gravabitur toto corpore, et posteriora crura inligata habebit non naturaliter. fovebis eum sic. posca et puleiu nares et totam faciem fovebis et panem et merum dabis, ut manducet. si resumpserit, *of*ferebis et lactucas vel gramen. potionabis eum sic. sucum ptisanae, defrictum, ova, oleum roseum. his omnibus admixtis per triduum dabis. deinde cum coeperit fortior esse, dabis potionem, quae s. s. curabis ordeum infusum siccatum cottidie in cibaria dare, donec fortior fiat. sic revocas ad pristinam fortitudinem cibar*ia*.

161 ABSIRTUS de lassitudinem. et hoc quidem docere oportet de iumento lasso, quod si ex usu et lassitudine id iumentum laboraverit, huic sanguis non oportebit detrahi; non enim venae huius laboraverunt, sed nervi. si quae itaque c*e*perint huius venas, qui ex lassitudine vexantur, horum statim nervi se contrahent. quotiens enim venae caldae locis suis continentur, tunc et nervos molliores praestant. oportebit autem eorum humero*s* et genua vino et oleo adfricare et manibus percatapsare totum iumentum, et non duro loco statu*e*re, sed ubi stercora sicca et molliora sunt posita. sicuti qu*i* validissime lassatus nimis labori fuerit, nec ordeum dare debeb*i*s. hoc autem in omnibus observabis........

162 sed et hoc eum praeteri*t*, qui*a* operant*i* iumento e*t* su*c*i

---

4 auferebis: *corr. Veg.* || 5 et: ei *Veg.* || 6 defrictum = defrutum || 10 cibare: = *τῇ τροφῇ* || 11 *H 39, 19*; *Veg. II 10, 11* | *in marg.* non bene quod iumentum fatigatum non flobotomatur || 15 coeperint: = invaserint *B*, *an infinitivus velut* incidere *supplendus?* | *οὐ γὰρ τὰς φλέβας κοπιᾷ, ἀλλὰ τὰ νεῦρα. ἐὰν οὖν αὐτὰς νύξῃς, τὰ νεῦρα ἀποξηραίνεται*: ne iumento ex coactionis iniuria laboranti pulses venas calentes *Veg.* || 19 humero: *ὤμους καὶ τὰ σκέλη* || 20 stature || 21 *ἀλλ' ὅπου κόπρια ὑπόκειται ἢ ἄλλα ὑποβλήματα ἀπαλά* | nolliora | si utique *B* || 22 *ἐὰν δὲ ὑπέρτονος γένηται τῷ κόπῳ, μηδὲ δεῖπνον κριθάς* | quae || 23 debebus || 24 *sq.* praeter id qui operant iumento ex usu si segregat: *τὸ αὐτὸ δὲ καὶ Εὐμήλῳ δεδήλωται. παρῆλθε δὲ αὐτὸν τοῦτο, ὅτι ὁδοιποροῦντος τοῦ ἵππου χωρίς εἰσιν οἱ ἰχῶρες καὶ οὐ μεμιγμένοι τῷ αἵματι*

se segrega*n*t ad sanguinis detractionem nec *nisi* requeto spurciti*e*s separaverit se a sanguine. *sic* similiter eos, quae febricitant, cognoscis, quorum caput ducitur usque ad terram. his ergo ex temporibus et ex ipsa parte sanguinem emitti*s*, de posteriore autem parte eius sanguinis nequaquam detraxeris, contractionem enim patiuntur nervorum. nervus, qui est ad articulum lumborum totiusque corporis dominatorem, non naturaliter hoc sed et de huius morbi, qui appellatur maleos, causa solutus totus subiacet,
qui totiens se . . . sanguinis ne emittitur. contingit autem 163
hoc frequenti et a cursione multa, ut iumentum evirietur, et his nec stare nec procumbere potest. quotiens ambulat, primis pedibus calcat, et venae in cruribus plenae sanguine erunt et tument ei crura. quibus necesse erit de coronis sanguinem detrahere, ut tumorem auferas.

III CHIRONIS CENTAURI capitulum 3um de morbo, qui 164
appellatur maleos, | quem quidam profluvium Atticum 114^{v} a
vocaverunt. alii artritem hunc vocant graece, quod·latine articularium dicitur, quem et alii [hunc morbum] suspirium dixerunt. non dubito et alios hunc morbum ex pluribus signis, quibus se demonst*rat* praemixtis demonstrationibus, aliis nominibus vocare incaute. morbus verissime vocatur maleos. ex quo morbo contagium patiuntur iumenta,
quo*d*quod ungula rotunda calcant quidem. ergo morbus 165
maleus, corporis pestifera passio, corruptio*ne* sanguinis et spiritui oritur aut ex malo catastemate aeris, unde et maleos dicitur. simile est *in* iumenta maleos, ut pestis in hominibus, ut in bubus verago, ut in ovibus circius, ut in sues acceus, ut in canibus rabies. est autem maleus morbus nequam et incurabilis, qui et plures coinquinat, unde et contagium ab eo dictum est. hic enim maleos morbus

---

1 nec se: *corr. B* | requeto = requieto || 2 spurcitiis: *corr. B* | si || 5 emittit || 10 se ⟨contrahet⟩, sanguis si emittitur? || 14 *Veg. II 10, 12* || 16 *infra 344 sq.* || 18 *H 10* || 20 *Veg. I 17, 4* || 21 demōst˜ *sic* || 22 *in marg.* hic morbus contagiosus || 24 quo quod || 25 corruptio || 27 in *addidi* | *in marg.* non bene quod sit maleus

si evenerit, ut aliquod iumentum possideat in grege, et
hic si non velocius separetur longinqua regione pascuae,
illius gregis omnia iumenta coinquinat, et inde morbo
166 omnia consumit. ex qua re sollicite intelligendus est.
multis enim generibus et ab similibus signis se demonstrat,
unde plura nomina accepit pluribus auctoribus. cuicunque
evenit apud veteres nostros, si iumentum incidisse*t* hunc
morbum in grege, qui non solum curari non potuit, sed
et similibus signis plura iumenta coinquinando morbo
consumeret, et nomen huic morbo imposuerunt, similia
signa passionis in corpore illius iument*i*, ut quo facilius
et ab aliis hic morbus intelligeretur et aggregare secerne-
167 retur. de quo nunquam promittit sanare, sed propter
ceterorum magis corpora salvanda. in quibus praecipitur
suffumigari ea iumenta, ubi hic morbus se demonstravit,
rebus infra scriptis propter effugandum taetrum odorem
illius morbi, ut rebus a*u*steris vel amaris praemixtis
ceterorum corpora stagnanda ab hoc morbo liberari possint.
ergo illa iumenta curare magis sollicite oportet per om-
168 nem diligentiam et potionibus infra scriptis. et quibus-
cunque aliqua suspectio in corpore inesse videtur, sanguinem
114^{v}b detrahimus, ut | possit a corporibus eorum illa coinqui-
natio morbi, levior quae fuerit, in sanguine abstrahi
propter bonam valitudinem. sunt autem genera huius
morbi maleos numero VII: humidus, aridus, succutanus,
articularis, elefantiotes, subrenalis, farciminosus. haec
ipsa signa similiter aliis signis divisa plures faciunt.

169 humidus est, cui de naribus muccitudo humoris
effluit male odoratus et spissus, colore pallido. cuius et
gravatur caput et stridet pectore, gracilis fiet et pilo
horribili et tristem aspectum adferet. hic erit humidus,
qui istis signis s. s. cognoscuntur, quem profluvium Atticum

---

7 incidisse ‖ 10 ⟨a⟩ similia? ‖ 11 iumentum ‖ 12 a grege? a gregale (*sc.* morbo) *L* ‖ 13 *Veg. I 17, 3* ‖ 17 absteris: *corr. B* ‖ 18 stangnada ‖ 21 suspicio *Veg. et infra* ‖ 24 *Veg. I 2*; *cf. infra 350* | *in marg.* quod genera maleos ‖ 28 *Veg. I 3*

dixerunt. cuicunque sanguilentus humor per nares profluet
et cro*ce*us, morti proxima*t*.
aridus haec facit signa. cui nullus humor per nares 170
videtur profluere, suspirat graviter, nares extensos habebit
et il*i*a introrsus adducit, cuius et tergus durum et con-
tractum invenitur, et cibum recusat et multum bibet,
propter quod ardorem siccum pulmonis patitur. tensis
oculis in obliquum respicit nec se facile proiciet ad ter-
ram. quem suspirium vocant, qui nec pluribus diebus
*v*i*v*et, ut superius humidus.
succutanus autem signa ostendet alia. vulnera in 171
corpore eius prodeunt scabie similia. ex quibus vulneribus
humor effluit liquidus et viridis, qui hic statim in capite
a*ff*undit et scalpere et parietibus se adfricare facit, et
supra cetera vulnera urido stricta et aspera corticem
facit. cui nullus humor per naribus ambulans invenitur,
nec anhelans, nec cibum recusat. multum edet, libenter 172
bibet et multo tempore vivet. ideoque de hoc aliquando
aliqua liberantur. voluerunt quid*a*m scabiem morbum
succutanum dicere, a*b* eo quod singula signa ostendet,
quae s. s. sunt. quidem et haec scabies contagium est,
quae et ipsa plures coinquinat et tardius sanatur, sed necem
gregi non infert. ideoque separavimus scabiem a maleos.
articularium sic cognoscimus per haec signa. clau- 173
dicabit hic similiter pedibus alternis [alterius] ternis vel
quaternis diebus, saepissime et plurissimis. claudicat ab
articulis, demutat in singulis pedibus, cuius corium non
destit, et tergus | similiter durum et contractum erit et 115^{r} a
pilo horridiori et recto et ab aspectu tristis erit. huic

---

2 cacrocius: crocinus? croco similis *Veg.* | proxima: *corr.* *B* || 3 *Veg. I 4* || 5 illa || 10 bibet: insanabilem, nisi ab initio festina curatione subveneris *Veg.* || 11 *Veg. I 5* || 13 huic? || 14 astundit: abundit *B* || 15 ulcera corticem ducent *Veg.* || 17 nec respuit potum *Veg.* || 19 qd': quidem? || 20 adeo: *corr. B* || 24 *Veg. I 6*; *infra 344* || 25 interdum paucis interdum plurimis diebus *Veg.* || 27 denutat *L* || 28 destit = distet *B*: ossibus astringitur cutis et ad tactum tractanti dura resistit *Veg.* || 29 pilus erectus *Veg.*

perseverare solet clodimen in uno pede, quando in alternis
174 claudicet. cui nulla diligentia curae prodesse potest. hic similiter cibum non recusat et tempus ducit et cottidie deterior et macrior fiet ab eo, quod ad medullas eorum, qui maleos prenduntur, nihil ex cibo pervenit. quorum corrumpitur totum corpus ex sanguine. quae corruptio sanguinis ex vi huius morbi praecurrit et in medullas scapularum, et aeque cerebrum corrumpit ab indigestione. ipsa*m* enim escam ad inferiorem scapularum locum accipit. propter quod comprehenditur caput similiter et pulmo,
175 ubi primum morbus se abscondit. ex qua re odore suo plures coinquinat, unde et ipsa curatio eorum insanabilis est. ideo autem hic morbus contingit in eis, propter quod omne iumentum, quod ungula solida calcant, fel non habent. fel enim si haberent, in quo humorem malignum totius corporis et perfrictionis longi temporis recipere*n*t, nunquam in eos humor amarus, morborum pernicies, insideret aut medullas eorum perterebraret et
176 articularia signa ostenderet. ex qua re totum corpus et articuli laborant ab ustione propter laxationem posteriorum partium, ubi morbus oper*a*tur. qui facile equabus, id est feminae equae genere contingit, rarenter *m*aribus, propter quod feminarum matrix ipsum concipit morbum. in qua per sanguinem morbus pro conceptu invalescit, propter quod tabescit a renibus, id est ab articulis lumborum, unde regitur. in qua passione nec cibum nec potum recusant et aspere tussiunt, *v*i*v*unt per longum
177 tempus, tabescunt et sic moriuntur. quibus subvenitur per ustionem, si celeriter succ*u*rras. hic morbus similiter

---

2 *in marg.* non de claudicatione iumenti unius aut alterius pedis || 7 exui: exitui? || 9 ipsa || 14 *in marg.* fel non habet || 15 *συμβαίνει δὲ τοῦτο διὰ τὸ μὴ ὑπάρχειν τῷ ζῴῳ ἐπὶ τοῦ ἥπατος ἀγγεῖον, τὸ λεγόμενον χοληδόχον, ἀλλ' εἶναί τι νευρίον ἐκλελυμένον, ὃ ἀποδέχεται τοῦτον τὸν χυμὸν κἀκεῖθεν τὴν ἔκκρισιν ποιεῖται καὶ μίγνυσι τῷ αἵματι κτλ. H 10, 20; infra 345* || 17 reciperet || 21 operitur: *cf. p. 55, 27* || 22 naribus | *sq.* genere . . . feminarum *in inferiore margine addita* || 27 bibunt: *corr. B* || 29 succarras

contingit in feminas propter sanguinis corruptionem et
ipsius morbi, quod matricem earum magis prendat. unde
et hoc verissime intelligimus per haec signa. corpus
earum, id est verginalis, intumescit sine ulla vexatione,
patidior fiet propter corruptionem et fervorem ipsius
morbi, signa claudicationis ab ipsis posterioribus partibus
demonstrat. inde manifeste intelliguntur a maleos prensi 178
esse, si sine dubitatione escam suam conficientes et bene
bibentes deteriores corpore fiunt et tussiunt dure etiam,
quam si putes in eius | pectore ossum asperum habere. 115ʳ b
qui se difficiliter proiciunt ad terram, ideoque ad summum tergus manibus tractatum spinam difficiliter flectunt,
propter stricturam nervorum et imbecillitatem totius corporis a morbo alienat*i*. unde et nulla curam *fa*ciunt.
quibus tamen subveniri oportet morbidis omnibus sanguinis
detractione et ustione subust*is*.

iam de farciminoso incipiam. si farcimen *h*os tendere 179
coeperit, quod graece appellatur ferisoma. qui istis signis
intelligitur. in latera et in coxis et in toto corpore collectiones nascuntur locis necessariis plerumque super comissuram. quae collectiones per se rumpunt et post plurimas
eruptiones aliae renascuntur. et graciles fiunt. cibum et
potum sine dubitatione libenter accipiunt, sed ad medullas
eorum nihil pervenit. propter quod totius corporis gravitatem patiuntur. et hilarem aspectum adferunt, propter
quod nulla pars corporis in eo vexata laborat nisi sanguis,
in quo hic morbus operatur. unde intelligitur sanguinis cor- 180
ruptio esse, dum in se collectionem in corpore per proximas
venas per saniem demonstrat. cum enim sanguis evagatur
extra illum naturalem . . . et corrumpitur, fit sanies. ex qua
re contingit *e*viriari. et quisque in hoc morbo inciderit, saepissime contingit eos liberari, vivunt enim longo tempore.

---

9 etiam: et tam *B* ‖ 11 *H 11, 33* ‖ 14 alienato | feciunt ‖ 16 subustus ‖ 17 *infra 364* | farcimenos: eos? ‖ 18 ferisoma: περιττώματα δὲ λέγεται, ὃ ῥωμαϊστὶ καλοῦσι φαλκίνινα (*lege* φαρκίμινα) *H 229, 10* ‖ 19 *Veg. I 7*, *cf. infra 364* ‖ 22 et graciles fiunt *pone post* patiuntur (*l. 25*) ‖ 30 *supple* statum ‖ 31 viriari

quos sic curari oportet. huic sanguinem detrahere non
oportet in novissimo, sed in initio deplendus erit. con-
181 tingit enim eos ev*i*riari. illas enim eruptiones et partem
sanguinis et per saniem evomendo auferunt. quas col-
lectiones cauterio etiam ciprino candenti erumpere oportet.
quae vulnera pice liquida cum oleo et melle mixto curantur
potionibus catarticis vel nimis amarioribus. quos oportet
sub divo in agro dimittere, ut solem et auram patiantur
et ambulando per tempore morbum digerant, dum varie-
tatem herbarum per suam voluntatem illi morbo repu-
gnantes pascunt. quare magis praecipitur omnes morb*id*os
agro proicere. quidquid enim ex *umore* concipitur, solis
beneficio minuitur, vel quidquid caloris beneficio intra
corpus conceptum fuerit, rigore remediantur.

182 atque haec s. s. signa morbum maleos in corporibus iumen-
115^{v} a torum intelligere obscura, et difficilis ratio intel|ligendi aput
prudentes veterinarios invenitur. multis enim generibus hic
morbus in corporibus aliter obscura signa demonstrat. quare
necesse habebimus nihil intermittere, sed omnia plenius
demonstrare. sic enim intelligimus animal morbidum
esse. iumento priusquam aliqua signa manifesta in cor-
poribus prodeant, tristem aspectum adferet et cibum non
tam libenter sumet nec potum. et nulla alia signa alicuius
183 valitudinis demonstrat, tanquam sanus. toto corpore
laborat interim, tussit aspere et emagrescet. ex nulla
diligentia curae proficit et magis deterior fit. cibum et
potum cottidianis diebus non recusat, in corpore demon-
strare solet tubera in lateribus vel in cruribus vel in
testibus aut in cervice durissima, tanquam traconationes.
quibus tuberibus nulla r*e* subveniri potest. aliis vero tumor
in pectore vel in musculis i*n*guinorum vel in genibus
et in cruribus invenitur. qui tumor perseverare solet.

---

1 *Veg. I 14, 2* || 3 eo severiari || 6 qua || 7 *Veg. I 14, 6* || 10 repungnantes || 11 morbos || 12 avara: *correxi cf. infra 188; an praestat* amara, *cf. 190?* aura *B* || 18 aliter: animalium *L* || 29 tragonaciones: = occallescentia, *a* τράγανον *i. e. cartilago B* || 30 res || 31 iguinorum

quibus contingit et in ventre tumorem fieri. quibus om- 184
nibus cura etiam magis contraria est, quae nihil ex nulla
re proficere possunt. aut in ipsis orificiis aspredo echino
similis invenitur. similiter et in folliculo *v*eretri invenitur.
aliis tumores in capite, in temporibus collectiones faciunt,
quae eo per se erumpunt. hoc et in maxillis evenire
solet. aliis et oculus unus intumescit nimis et d*e* utr*is*-
que oculis non crepare vel cancerare. sunt quibus et
glandulae inter maxillas, ubi pullaria nasci solent, in-
crescent carnibus et extumidiores fiunt. haec omnia 185
signa s. s. tussis non deserit. quibus in novissimo tempore
humor per nares putridus ambulare incipiet propter pul-
monis corruptionem. sunt alii, quibus per totum corpus
pustulae prodeunt similes cliendionum. alis toto corpore
similitudo et quaternaria pilo *est*, ipse demonstrat scutulas
in toto corpore, ut lichene in hominibus sine ulla exerci-
tatione apparet. interdum digeruntur per itineris exerci-
tationem, dum interdum et aliae renascuntur. his evenit per 186
longum tempus exercitationis beneficio et per | diastima vel 115^{v}b
per sanguinis detractionem morbum digerere et firmiores
fieri. sunt ali, qui ex ipsis signis per longum tempus per
maciem pereunt. haec sunt huius morbi signa per varias
demonstrationes, singulis corporibus quae contingere solent.
ex quibus signis morbum maleos intelligere possumus.

nunc sequitur et hoc scire plenius, quomodo et qui- 187
bus eis subveniri possit ex omnibus succursionibus. pri-
mum cum intellexerimus aliquam suspicionem morbi in
corpore inesse, sanguinis detractionem fieri oportet de
cervice copiosum et de venulis et de visceribus vel desub
causa illius loci, ubi se humor morbi demonstraverit,
saepissime *et* de tempora et de palato propter capitis coin-
quinationem. et urere morbidos oportet. sic palmas in
cervice aut in eandem causam et decusatim il*i*a aut
graticulatim super renibus permixtis punctis subrenalem
curabimus, vel quibuscunque tumor ex morbo increscens

3 exhino || 4 feretri || 7 dıutúsqȝ || 15 pilos: *suppl. B* || 18 interdum = interim *W* || 31 et *addidi* || 33 illa || 34 praemixtis?

188 ustione vincitur. ita enim hic morbus se ad corpora in-
crescens ustione extinguitur vel sanguinis detractione sic-
catur. quare iubemus eos in agrum proici, ut *a*uram et
solem passi eandem similiter curam eis praestent, ut
ustio et sanguinis detractio. sol exurendo omnem hu-
morem huius morbi exiccat, aura omnem corruptionem
corporis et plectoriam sanguinis et humoris plenitudinem,
et stringit omnia, quae ex duplici ratione calore vel
rigore concipiuntur, contraria sibi. alterutrum omnibus
189 rebus subvenuit. prodest ei ergo pascere, ut, dum per
exercitationem cibum pascuae accipiunt vel ocius per
indigestionem, minus increscit morbus; vel dum intentione
pascuae adfectum vitae intendunt, ex illa ratione tristitiam
illius morbi excludunt, dum ipsi sibi legunt herbas pascuae
praemixtas et suo corpori aptas. inter quibus utrumque
contingunt plurima contraria morbis, qua*n*tum legunt
herbas illi morbo contrarias, et fugit a corporibus eorum
190 morbus. sic saepe sani fieri solent a pascua per longum
116ʳa tempus. eosqu*e* oportet et fumigare rebus austeris:
origano as*in*ali et aspalto et peucedanum et castoreo et
oppoponaco. potionibus quoque amaris et catarticis
potionabuntur, per quam amaritudinem amaritudo morbi
expellitur. sunt autem haec potiones infra scriptae, quae
morbo maleos prosunt.
191 item rationem huius morbi, unde nascitur, inquirere
debemus. multi dixerunt e*x* defatigatione aut ex feno aut
ex frigore aut ex alia aliqua plectoria hunc morbum maleos
nasci. falsum et minus probabilem rationem dixerunt, quando
ex his omnibus singulis s. s. re*bu*s multae valitudines nasci
manifeste inveniuntur. propria autem ratio huius morbi
nascendi haec est ex catastamate aeris et coinquinatione
pestifera austro vento flante. statim magis spiritus conci-
192 pitur a pulmone et in sanguine nascitur hic o*mn*ibus. de-

3 curam ‖ 8 calōr· *sic* ‖ 16 quam tum ‖ 19 *Veg. I 19, 2* | quae ‖ 20 asmali ‖ 24 *in marg.* unde proveniat maleos ‖ 25 *Veg. I 17, 4* ‖ 26 et ‖ 29 res ‖ 31 catastamate = catastemate ‖ 32 magis: malus? ‖ 33 ovibus

nique primum invenitur in uno iumento, non in omnibus. vel
nunc in corporibus eorum, qui iam possessi sunt, morbus
increscit, tunc plures coinquinat viresqu*e* adquirit magis.
spiritus eorum pluribus cohaerens maiorem aeris coinqui-
nationem facit et pascuae et aquae fontium a pestifera
Africo vento volanti, qui non solum aeris excludit herbas,
sed et confuso ampliatoque odore illius morbi calore
coinquinat [sed et] ceteras greges armentorum inferius
morantes ab illa grege superius morante, ubi iam se
morbus ostendit. hoc morbo similiter omnia succedit. 193
ampliatur enim pu*t*or calore vel *a* cadaverum eorum
greg*i*s illius superioris, et increscit morbus. ex quo in
plurimas greges armentorum adhaerens contagium facit
et omnia iumenta hoc morbo consumit. ideoque prae-
cipitur fumigare omnes h*a*c fumigatione: aspaltum Iudai-
cum, peucedanum, oppoponacum, castoreum, origanum et
sulfur vivum aliquid admixtum. observabitur, non prius 194
in agro *pro*deant, nec mane ex hac suffumigatione odorem
naribus percipiant, ut possint eo odore st*a*gnata hunc mor-
bum continere iumenta. et eorum tamen cadavera obr*u*enda
sunt, qui ab hoc morbo moriuntur, ita ut vires ampliandi
huius morbi minuuntur, et cetera iumenta, quae sana sunt,
non ab eo odore coinquinentur. ita enim medicina cira-
ceos in omnibus provenire potest.

de | maleos elepantioten. si quod iumentum elepantio- 195 116r b
tem morbum habuerit, haec signa demonstrat. in corpore
huius toto urido nascitur, magis in tergus cortices squa-
*ma*to similes. unde et elefantiotes dictus est. similiter in
pedibus et in capite aspera fiunt vel odienae nascuntur.
priusquam haec signa ostendet, ventre soluto erit et
macrescit, tussit aspere. cuius et li*n*gua aspera et os

3 vires quae ‖ 6 flante? *cf. p. 58, 32* ‖ 8 sed et *del. B* ‖ 11 pudor | ad: *corr. B* ‖ 12 greges ‖ 15 *cf. Veg. I 20, 1*; *VI 12, 3* | haec ‖ 18 deant: *suppl. B*, deambulent *M* | nec = nisi ‖ 19 signata: *corr. B* ‖ 20 *Veg. I 17, 3* | obrienda ‖ 23 ciraceos = *γυρεύσεως*? ‖ 25 *infra 355* ‖ 26 *Veg. I 9, 2* ‖ 27 *sq.* squato: squamas similes corticibus *Veg.* ‖ 29 hodie ne: ozaenae *Veg.* ‖ 31 ligua

totum asperum vel coctum erit. qui plerumque morbus
196 nascitur in pullaminibus. si quis huic morbo subvenire
volet, non prius deforas causam curet aliquo medicamento,
nec hanc potionem diebus pluribus potionaverit. quod si
prius deforis aliquid inposuerit, morbus interius magis
fugit et cito eis necem inferat. quamvis difficiliter pul-
lamina ex ea causa liberentur, his omnibus passionibus
ex morbo s. s. accidentibus haec potio praeparanda erit.
197 murra tragonite p̱ libram, turis masculi p̱ libram, mali
Punici corium p̱ selibra, piper p̱ ʒ, croci p̱ ʒ, acacia rufa
p̱ ʒ, cadimia botritē p̱ ʒ, *aes ustum* p̱ I, absintii Pontici
p̱ ʒ, serpilli p̱ ÷, vetonica p̱ I, centauria p̱ ÷, sagapenu
p̱ ÷, saxifrega p̱ ÷, peucedanu p̱ ÷. haec omnia tusa
bene et creta ex melle, quantum satis videbitur, admixtum,
ut habeat ad temperiem suam, habeto repositum in vaso
stagneo vel vitreo. hoc enim per vetustatem plus valet.
198 et ex eo medicamento coclearium unum singulis morbidis
ex aqua calida et oleo praemixto in primis diebus dabis.
cum coeperint meliores esse, quibus evenerit, ut liberari
possint, dabis ex vino et oleo ad cocliaria singula singulis
diebus. ex hac potione morbidos liberabis. saepe ex-
perimentata est haec potio. haec res amarae sunt, et
morbus amarus est. ita incipit haec potio amara amari-
tudinem morbi expellere.
199 quae sint aliae res potionibus aptae adversus mor-
bum maleos repugnantes, plenius demonstro. . . . . haec
compositio cum ulpico trito ex aqua dato, sicut in alio
libro docui, et certa die data morbo praevenit. alia
potio. catulum lactantem vivum in aqua fervente
missum, foris depilatum ibique decoctum, donec ossa

---

1 vel = velut ‖ 4 *Veg. I 16, 1* | nec = nisi ‖ 9 *Veg. I 16, 5* ‖ 10 *in marg.* haec est potio ad omnia ‖ 11 *i. e.* cadmea botryitis | esistu ‖ 15 ad *del. B* ‖ 16 stangneo ‖ 23 *infra 346* ‖ 26 *cf. 204 et Veg. I 18* | repungnantes ‖ 27 alio libro: *infra deest* ‖ 29 Chiron vero Centaurus praeter alias compositiones, quae iam relatae sunt, asserit catulum lactantem vivum in aqua ferventi missum ac depilatum ita decoqui *eqs. Veg. I 17, 16; cf. infra 812*

eius remaneant, conditur | eodem modo, ut pulmentum (116v a) sub tritura: similiter ut cocus condire solet liquamine optimo et mero et oleo et piperis, quod satis fuerit. sit haec potio abundans ad sextaria III. ex qua dabis singulis ad cotulas binas, quousque morbi vincantur.

200 alii quidem dixerunt catulum lactantem occisum pilatum ex*ent*eratum sine intestinis decoctum in *a*qua, similiter in eadem aqua mixtum mel, quod satis videtur, ex eo potionare morbidos oportere. facit et hoc: haedinum caput et pedes in aqua cocta, donec ossa remaneant, conditum similiter ut pulmentarium, sicut in catulo demonstravi. ex eodem potionati morbidi liberari solent. idem similiter gallum gallinacium album decoctum in potionem dabis, sicut s. s.

201 adversus maleos acronum porcinum in ptisana decoctum, donec ossa eius remaneant, ex eodem sucum colatum admixto melle et oleum potionare oportet. facit et hoc. titymallum *rad*icem in vino dulci decoctum datur morbidis. cucurbitae Aegyptiae semen frictum in vino similiter decoctum prodest in potione dare morbidis. vel cucumeris silvaticae radicem concisam minutim cum absinthio in aqua decoctum admixto nitro et melle potionem dare oportet. **202** valde facit, si ex eadem radice minut*i*m concisa in cibaria eis admiscatur, et si nitrum contusum et criblatum in cibaria misceatur, omnibus quadrupedibus, quodquod ungula solida calcant. omnis morbus maleos et omnis inbecillitas corporis fugiunt et sani semper in operibus permanebunt.

203 ad profluvium Atticum per nares profluentem et pulmonis similiter humores statuere mirifice facit potio ex loteo putido ad cotulas duas cum oleo rosaceo ciatum unum mixtum per nares potionare. haec res profluvium statuent.

204 propter morbum imminentem, ne qua iumenta contingat morbus, qui appellatur maleos, dabimus potionem

---

4 *III*: *VI Veg.* ‖ 7 exteneratum: *corr. B* | in qua: *suppl. B* ‖ 9 *Veg. I 17, 17* ‖ 12 *in marg.* aliud ‖ 14 *Veg. II 28, 17* ‖ 17 tytimallum gracilem: radicem . . . tithymali . . . dare . . . suadet (*sc.* Chiron) *Veg. I 17, 18* ‖ 18 *Veg. I 17, 7* ‖ 22 minutum: *corr. B* ‖ 23 *in marg.* non ‖ 27 *Veg. I 17, 19* ‖ 31 *Veg. I 18*

ex VIII . . . vel VI, vel imminente necessitate per triduo.
hoc potionare oportet: ulpi*cu*m bene tritum cum sagapenum
et aquam ad multitudinem gregis sui, singula iumenta
singulas eminas accipiant, cum oleo singulis ciatis ad-
mixtis per triduo. et hoc potionata iumenta morbum
116ᵛb non pa|tientur. hoc quod annis praecipitur.
205 IV De ventris dolore. minus intelligentes circa orga-
num ventris veterinariorum iudic*o*, qui putant prae-
cantationibus aut remediis dolorem ventris posse sanari.
nec hoc utique credendum est posse fieri. quidquid enim
per interiorem ventris dol*e*re coeperit, statim proiciet iu-
mentum et volutat frequenter. hoc ergo idiotae et minus
scientes dicunt ventrem dolere et statim remedio sub-
veniunt, quando sint inter iliis. in ventrem quae oriuntur
206 genera doloris, numero sunt XIII: cordapsus, *i*lion, ili*n*-
go*n*, enfragma, strofus, coli dolor, lumbricorum et vermium
et tiniolarum. et vesicae vitia numero IIII: id est cau-
culosum, *isch*uria, disuria, stranguiria. quidquid ergo ex
his inciderit interius, statim prae dolore volutat et collidat
se. cui nec prout [se] causa fuerit, medicina subvenias,
sanum fieri non potest. prima enim doloris vitia ex
praesenti nata inveniuntur. [in] interiorum singularum
partium dolor plures valitudines et dolores fieri nata *in*
ventrem demonstrat per singula principalium loca, sicut
207 supra dixi, circum singula iumentorum corpora. ex qua
ratione vitiorum fit, ut aliquibus iumentis ex ventris do-
lore praesens vitae periculum faciant. vel nunc tardius
aliqua liberatur, quoniam quidem sunt plura vitia, ex
quibus sunt aliqua sanabilia, aliqua insanabilia. in quo
vitio ventris doloribus succurrere nemo potest, nisi si
scierit singulorum et interaneorum doloris signa et ratio-

---

1 VIII Cal. Jul. VII et VI *Veg.* ‖ 2 ulpinum ‖ 7 *Veg. II 11, 2* ‖ 8 iudicio ‖ 9 physicum remedium *Veg.* ‖ 10 nec *addidi* ‖ 11 dolore ‖ 15 ylion: = εἰλεός | ilinigom: = εἴλιγγος *B* ‖ 17 cauculosum: = calculosum ‖ 18 curia | dissuria ‖ 20 nec = nisi | se: si? scilicet? *B* ‖ 22 *sq.* nata inveniuntur in⟨ventre⟩. interiorum . . . . nata ventre demonstrat *B* ‖ 23 in *addidi*

nem conceptionis et viti. quam rationem plenissime in
omnibus demonstrare necesse est.

primo de ipso ventre, quod est aqualiculum. quod 208
principium omnium interaneorum est, totius corporis
dominator, in quo ventris capacitatem cibus et potus
mixtus convenit. in quo loco per digestionem separata
per totum organum interius distribuuntur. quae pars
corporis interius perfrictione longi temporis concipit mul-
tum doloris. vitia intestinorum inferent per hanc rationem:
omnem commixtionem cibi et potus in aqualiculo per ca-
lorem, quo coctionis digestio liquorem humoris in urinas
separat, per calorem, si nulla perfrictionis causa digestio-
nem impedit. quod si perf*ri*ctio longi temporis concepta 209
in ventrem operari coeperit, partem humoris et liquorem
ex frigore | coagulat et glutinosum faciendo retinet in 117r a
parte intestinorum, quae sunt medio positae, quae ducunt
ab aqualiculo usque ad colum, quod appellatur typlon
enteron. unde fit sera dig*estio* stercoris. fit hic ipse
intestinus. superius, quod dixi, stenon *e*nteron appellatur,
quod latine dicunt ieiunum intestinum, a*b* eo quod nihil
in eodem stentino cibi aliquid permaneant. per hoc 210
enim intestinum cibus ab aqualiculo in colum velocem
transitum habent. in quo intestino ille humor coagulatus
et perfrictione si natus abundaverit, non patitur transire
cibum a ventre in inferiores partes. obstat enim illa
spurcities et p*rae*cludit partes intestinorum et facit ex-
tensionem ventris, id est aqualiculi dolorem ingentem et
magnum periculum. quae passio doloris enfragma dicitur,
quae latine obturationem vocatur.

facit et aliam causam doloris cordapsus, quod appel- 211
latur. quibus contingit ex nimia tensione stercoris aquam
per *o*s refundere, cibum, stercus.

rarenter ex his duabus passionibus iumenta liberantur.
cito enim ex hac causa tensionis volut*a*ndo omentum

13 perfectio ‖ 18 digū *sic* ‖ 19 interon ‖ 20 adeo: *corr. B* ‖ 24 e perfrictione natus si *B* ‖ 26 percludit ‖ 30 *Veg. II 13* ‖ 32 hos ‖ 34 volutendo

rumpunt. ex qua re velocius haec vitia mortem inferunt. ex hac enim causa humoris coagulat*i* ex perfrictionibus et col*i*ci fiunt, si cui contingerit, ut haec coagulatio humoris frigidi in colum se conferat. ex qua similitudine superioris demonstrati*onis* praecluditur stercoris *v*adum, quod est
212 foramen ipsius coli. ex qua praeclusione tenditur ipse colus, ex plenitudine stercoris, quoniam quidem simili modo in eo loco intestini stercora conspissata protricant propter secundam digestionem cuius loci. et perfrictione facta coli dolorem praestant propter tensionem loci tam diu, donec hic humor coagulatus, colare dissolvitur stercoris redundationem, intestina maiora lax*av*erit. qui dolor coli per plures dies contingere solet ex ipso humore et ex perfrictionis iterationi*bu*s.

213 alia vitia inde fiunt, si quando stentina maiora hic humor coagulatus et diffusus ex superiore in eadem intestina maiora abundare coeperit. in qua intestina sinus per intervalla dispositi sunt, in quibus in his stercora conspissata formantur in rotunditatem, separata simili modo per quadrum. ex his locis stentini exclusa rursum commixta in alterutrum cohaerentia botronatim procurrunt usque ad longaonis cataclidem,
117r b 214 ubi fit reclusio intestini maioris. | haec idem intervalla stentinorum ex eodem humore coagulato impediuntur, quominus velocem cursum interaneorum per ventum excludi possunt. quaedam loca eorum intestinorum praeclauduntur ex illo humore, ubi plus abundare videtur. quod fit magis proxime longaonis clausura. ex qua praeclusionem magis ventus, quo minus ex*e*undi vadum fit, rabidus increscit, morsusqu*e* *ac* titillationis inpactum huius humoris in stentinis praestat, et pergyrendo intestinam

---

2 quagulatim ‖ 3 colci ‖ 5 demonstrationibus | badum ‖ 11 colare = coagulare ‖ 12 laxerit ‖ 14 iterationis ‖ 15 *Veg. II 14, 1* ‖ 18 in hiis: inviis? ‖ 19 quadrum: coagulum? ‖ 21 cataclidem = κατακλεῖδα ‖ 27 *sq.* tunc ventus crassus vel praeclusione ipsa intra viscera increscit ac saevit et dolores morsusque excitat vehementes *Veg.* ‖ 28 exundi: *corr. B* ‖ 29 morsus quia: *corr. B*

pro motum alicuius *humoris* interius excludendum. iumenta 215
volut*an*t et *ped*ibus exporrectis calcit*r*ant id ipsum, quasi excludere possint, quod cum magis in eis ventus maior nutritur — omnis enim alicuius humoris motus cum quadam parte venti — quod magis plus *agit*atus fuerit spiritus, qui per duplicationem crementi magis in novissimum maior fit. hac ipsa ratione iumenta volutando tympana similiter fiunt. quod vitium quidam tympanitem dixerunt. hoc autem vitium pro certo ilion dixerunt ab eo, quod eorum, qui hoc vitium patiuntur, intestina habent [aut] ex locis suis exclusa, quasi heli*c*as faciunt. unde haec valitudo ilion vocatur. est autem haec valitudo periculosa. cui 216
si tardius aliqui succurrat, difficiliter liberantur. cito enim ex hac ratione interius ruptionem omenti patiuntur. cui tamen si celerius succurratur, ex hac ratione liberari possunt.... fomentis quoque calidis renibus pro multitudine adhiberi oportet, deinde extergere eum diligenter et perungere oleo calido pice liquid*a*e mixto vel oleo laurino. similiter facere et manibus percatapsare totum corpus et testiculos, et in auriculas ex hoc oleo calido suffundere oportet et defricationem per plures manus hominum totum iumentum defricare, donec ex hac calfactione ventum reddere incipiat. quem potionabis sic. piperis grana 217
numero L, petrosillini quantum 4^{or} digiti possunt capere, cimini Alexandrini tantundem cum cimini Afri, argini semen, murra, nepita, trisaginem aequis ponderibus, in quo admiscebis nitrum ad dimidiam omnium eorum partem. haec omnia bene trita, ex vino calido et oleo tantundem aequis partibus et mellis quod satis fuerit, hanc potionem dabis. haec potio et excalefacit et cibum dabit et ventrem solvit. ex qua ratione omnis spurcitia humoris relaxata

---

1 humoris *addidi* ‖ 2 volutat | venibus: *corr. Veg.* | calcitant ‖ 3 quod = quo ‖ 5 sagittatus: *corr. B* ‖ § *Veg. II 14,2* ‖ 10 habent aut: a venti vi *B* ‖ 11 helias: obices *Veg.* ‖ 16 *lacunam cognovit B* ‖ 18 liquide ‖ 25 afriargini: cumini quoque Africani tantundem semen apii myrram *Veg.* ‖ 26 *in marg.* recepta doloris ventris

218 excluditur. quod si hoc non proficerit, saciliones ex fur-
furre calido plenos super totum tergus et renes imponere
117v a oportet. quem et clisteriabis ex aqua calida et oleo, quod | commiscis sale et melle, affronitra et ovum [et clisterimabis]. si clistere non habueris, sal bene tritum et mel commixtum ad spissitudinem tractationis in anum interius subicies. q*ua*e res omnem spurcitiam humoris intus obstantem abstrahit et ad sanitatem perducit. *haec* cura ex ordine adhibita omnibus doloribus, a ventre quae nascuntur, subvenit, nec aliud est, quod plus subvenire possit.

219 sunt ali, quibus adsidue ventris dolor non inter longum tempus contingere solet, si quando ab opere vel exercitatione interius ventrem dolent, et non post multas horas sine ulla diligentia medicinae saepissime refrigerari solent. hi autem, qui hoc vitium doloris patiuntur, strophus appellantur. huius ergo vitii ratio, ex qua re contingit,
220 cum signis intelligendi reddenda est. hic autem strophus concipitur, sicut sunt aliqua iumenta, quibus ex coactione sudor totius corporis, sicut fieri solet, humorem excludatur foris extra cutes. hic humor sudoris in ventrem se desidet inter intestina et ventris compaginem. vel itinere laborantem calore totius corporis necesse est velocius refrigescat quam totius corporis compago. sic idem tamdiu punctiones doloris, ut perfrictio, interius praestat, quamdiu totius corporis fervor tepescat. contra illum humorem fiat, et post illum dolorem requiem ex hac
221 ratione patiuntur. hi autem sunt strophosi. eorum et signa haec sunt. cuicunque hoc vitium contingit a vapore, cucurrit, frequenter volutatur. ex quo cum surrexit, terram pedibus tundet et interdum quasi manducare conatur et iacens quasi videtur pausare pusillum,

---

4 *sq.* haec clisterimabis *B* ‖ 7 que ‖ 8 haec *B*: et ‖ 11 aliquibus: animalia quibus *Veg. II 15,1* ‖ 15 strophus = strophosi ‖ 20 *sq.* deridet ‖ 25 et cum totum a labore cessaverit ac refrixerit corpus animalis, cessat et dolor; sed cum a labore calefieri coeperit, rursus exoritur *Veg.* ‖ 29 cucurrit: concurrit (*i. e.* concursat) *infra 382*; concubuit *vel* concumbit? concutit (*i. e.* concutitur)? cum currit *B*

exurgens citius ambulare se ipsum cogit, et solent cito
refrigerari.

si cui contingerit eundem humorem interius plus iusto 222
abundare, volutando frequenter ex hoc humore interius
ventus nutritur et fit tympanites. cui sic celeriter succur-
ratur, sicut superius demonstravi. vol*u*tando et collidendo
se interius aliquid, plurimum omentum, rumpat et fit
tympanites. ex quo praesens vitae periculum faciunt.
hoc vitium si auferre voles et percurare, ne postero
patiatur, facies p*a*racent*e*sin de ventre et detrahis humorem
exteriorem partem, ex quo hoc vitium conceperunt. et
potionabis decocta ad causam facientem per plures dies.
cui et acopum facies termanticum et perungebis totum
tergus et renes cottidianis diebus numero XX | et per- 117ᵛ b
minutatim exerceque. mollibus cibis adiuvabis hunc. deinde
post tertium numerum dierum renibus caustigabis et sic
in opere mittis. p*a*racent*e*sin de ventre sic facies. *IIII* di- 223
gitis ab umbelico longius ad *v*eretrum versus medio
climate ventris sagittam subicies ulterius, ut peritoneon
ipsum aperias. metraliter facies, ne intestina laedas
propter periculum vitae. exempta sagitt*a* subicies fistu-
lam. incipiet humor se foris abstrahere. quem excipies
in vaso. invenies lotei similem, limpidum. malis vero
non minus sextarium. hoc facies et eis, qui stupidi et
magri sunt coactionis longi temporis beneficio. similiter
cura*bis*, sicut supra scriptum est, per eandem potionem
corpus illius. sanum fiet. quibus dabis et nitrum cribla- 224
tum paulatim cottidianis diebus in cibariam. omnes acres
um*ores* et spurcitiam corporis excludit et curat*o*s facit.

vehement*em* et intolerabilem dolorem intestinorum
praesta*n*t lumbrici et vermes, interius si abundare coe-

---

1 et surgens *Veg.* ‖ 5 si ‖ 6 volitando ‖ 10 per acentas inde: *corr. Veg.* ‖ 13 *Veg. II 15, 5* ‖ 15 civis ‖ 17 per acentas inde | *IIII prompsi ex Veg.*: illi ‖ 18 feretrum ‖ 20 metraliter: ad mensuram *Veg.* ‖ 21 sagittas ‖ 23 malis: trahis? tolles *Veg.* ‖ 26 curati: curato? ‖ 28 omne sacre sumere: *corr. Veg.* ‖ 29 curatus ‖ 30 *Veg. II 16, 1* | vehementer ‖ 31 praestat

perint. similiter et tiniol*ae* in utri, qu*a*e pediculi ab alis
225 appellantur. haec enim interius rosionem aqua*l*iculi et
intestinorum praesta*n*t intestinis et vulnera faciunt similia
cliendionibus. ex qua re cottidianis diebus sine febre et
sine dolore non sunt et macrescunt nimis, ut coriaginosi
fiant. ex qua causa vulnerum intestinorum si quando
appellantur, humores in ano inveniuntur fabae coctae
similes: est autem sanies. his contingit dolor ex in-
anitatem, si quando nihil . . . intestina magis corrodent.
226 qui cognoscentur sic. non sunt inf*la*ticii et vehementer
per dolorem volutant et in spinas se proiciunt et caput
sibi inter pedes mittunt et ostendunt doloris sui locum
et ilia sibi quasi scalpunt. rodunt nonnunquam lumbos et
caudam parietibus fricant, aliquando et clamant per vim
rosionis, quam patiuntur. cum haec signa ostendere coe-
perit et clament, scias eum vivere non posse. sic eis
succurres et percuras: olei sextarium unum cum absintio
Pontico decoctum et fenugraecum infusum, nasturcii
semen, sandonicum, coriandri semen, sinopidis Ponticae,
aequis ponderibus p singulas un*c*ias, fenugraecum infusum
227 p seli*br*a. haec in se infusa et decocta in oleo, ut om-
nium virtus per coctionem in oleo permaneat, dabis ex
oleo eminam et aquae dimidiam. quae leniti*a* illius
olei et virtus medicamentorum excludet eos foras et occi-
118ʳa det. et ex hac re si per plures dies potionentur, | ad-
mixto nitro tuso et castoreo, similiter omnes lombricos et
tiniolas et vermes discutit foras a corpore, et sanum fiet.
228 si quod iumentum calculosum fuerit, signa demon-
strant haec. torquebitur, gemet et tendit se ad conatu
mictionis et stillat eius *v*eretrum guttas, [in] urinam mo-

---

1 tiniolem | utrique: utri = utero ‖ 2 aquaticuli ‖ 3 praestat ‖ 9 *supple fere* inest cibi: cum his deest cibus, magis vitalia consumuntur a vermibus *Veg.* ‖ 10 congnoscentur | infictiaci: inflati *Veg.*; infysiaci (ἐμφυσιακοί) *B* ‖ 17 olei viridis et amari sextarios II *Veg.* ‖ 19 coriandri seminis, radicum seminis *Veg.* ‖ 20 unctias ‖ 23 lenitiam ‖ 28 *Veg. II 18* | clalculosum | *in marg.* de calculoso ‖ 29 *sq.* conatum ictionis ‖ 30 feretrum | et urinam *Veg.*; veretrum, guttas in urinam *B*

dice mittet, nunquam me*i*are potest. hoc cottidie patitur. quod vitium plerumque in pusillas aetates contingit. quod sic invenies. digitos in interiorem partem ani subicies et a cervice *vesicae* sub ipso manum ad hippocentaurum versus palpabis digitis et caucolum ibi invenies. quod vitium difficiliter curatur. solet quidem eis contingere conamento nimio virium *vel* ruptionem facere vesica*e* ad cervicem proximum ad ipsum *a*num. quod si **229** evenerit, statim incipiet ex ipso ano urinam emittere quasi qui aquam adselletur. quod digitis eum locum invenies longaonis extremam partem caverna*m* habere secus ipsum anum. similiter et *in* cervicem vesicam per ipsum foramen digitos subicies. interius deiossum versus et caucolum invenies. quod ex ipso foramine caucolum lithulco exues et curabis clisteribus collecti*cis*. quem potionabis diuretica potion*e*. cum haec tamen causa evenerit, per anum farciminalis *s*ero venire solet, ut ex ipsa retortione moriantur per ruptionem vesicae. difficilis eius modi cura est.

ad sanandum omnem passionem doloris, a ventre quae **230** nascitur ex vitiis s. s. quodcunque iumentum ex qualibet causa vol*u*ta*n*tem inveneris, oleo manum perunges et ipsum spincterem oleo satiabis et subicies in anum, *in* interiorem partem longaonis, et *i*bi haec signa manu intelliges. si inveneris ipsum longaonem clibano subtili patere, scias eum strophum pati. stercora si se post ex aggravatione stercoris provocaverint, scias eum cito refrigeraturum. si manu missa longaonis praeclusionem inveneris et stercoris modicum, duas aut tres caricas

1 merare: mingere *Veg.* ‖ 4 vesicae *suppl. Veg.*; *cf. l. 12* | ipso: *sc.* ano, *quod add. Veg.* | hyppocentaurum: hypotaurium *Veg. et H*; ypotauro *infra 681* ‖ 7 vel *scripsi*: nec ‖ 8 vesica | manum ‖ 11 cavernae ‖ 12 in *addidi* ‖ 15 lithulco = λιθολκῷ, aculeo *Veg. perperam* | collectis: *corr. Veg.* ‖ 16 potionem | *sq.* causae venerit: *corr. B* ‖ 17 vero ‖ 20 *Veg. II 19* ‖ 22 voluntatem ‖ 23 in *add. Veg.* ‖ 24 tibi: *corr. B* ‖ 27 et continuo stercora eicies paulatim ad manum, quibus egestis cito noveris animal percurandum *Veg.*

scibel*i*, et praefocatum longaonem, quo manus vix introeat, scias eum emfragma pati et periclitari.

231 et si inflatus non fuerit, vehementer tamen et tarde dolet, si manum miseris et similiter et totum ventrem tympano similiter tractando senseris, eum ilio pati et cito periclitari *scias*. *si* ve*n*tum dare coeperit, tunc in illo spes erit vivendi.

232 si manum miseris et invenies *nec* valde patere longaonem,
118ʳb sicut est, m*a*nui, praefocato similiter, | ut superius dixi, et stercora non multa, nec tam*en* inf*l*atum esse, scias eum ventrem dol*ere*, id est aqualiculum. cito refrigerare solet, si celeriter eis succurratur. si tardius in dolore protrigaverit, difficiliter evadent. ex hac ratione *c*hordapsum fieri solent.

233 si manu miseris et similem rationem longaonis sine ulla inflatione inveneris, et non frequenter volutantem sed proicientem se subinde in dextram partem, extendit se quasi ad conamen *m*ictionis, depremito manu ad dextram partem. ibi longaonis invenies duritiam ingentem cucurbitae rotundae in longo similem. scies eum colicum esse. hic enim locus intestini co*l*us est, quem quan*to* duriorem inveneris, tanto plurimis diebus dol*ere* eos scias.

234 rarenter quidem periclitatur. et dolent per non minus diebus duobus vel tribus, nec vero qui tardius, non plus quinque post diem primum doloris. quantum mo*l*liorem inveneris [in] eum locum, tanto velocius refrigeraturum et non per plures dies dolore laboraturum scies. in quo stercora procedentia non multa paulatim in longaonem invenies. qui non refrigerat, nisi multum stercoris adsellatus fuerit. statim hic locus intestini, c*o*lus, qui praeduraverit, non comparet, et sanus fiet.

---

1 scibelet: = ***σκυβάλου*** et *B*, squibala *i. e.* scibala *Veg.*, *quod praefert B* ‖ 3 *Veg. II 20* ‖ 6 scias si *add. Veg.* | vetum ‖ 8 *Veg. II 21* | nec *ego*: vel ‖ 9 minui ‖ 10 tam: *corr. B* | in fatum: *corr. Veg.* ‖ 11 dolorem ‖ 13 hordapsum ‖ 14 *Veg. II 22* ‖ 17 ictionis ‖ 19 in longaone? ‖ 20 colus *ego*: locus | quando: *corr. B* ‖ 21 dolore ‖ 24 meliorem: *corr. Veg.* ‖ 29 culus | statim intestinum, quod de colo praeduratum fuerat et tumebat, non apparebit *Veg.*

similem dolorem ingentem sine inflatione et in cursu **235** se tollentem, huic manu et depremes in *a*num et veretrum usque versus. ibi invenis vesicam pro magnitudine loteo plenam. quam hanc vesicam ad dextra sinistra parte leviter adduces hoc susum a*d* anum versus et deprimes cum oleo, et mi*nc*tionem facis tam diu, donec urinam faciat. liberabitur periculo, de quo difficiliter liberari solent.

sunt alii, qui assidue dolorem patiuntur ventris inter **236** longum tempus sine ulla inflatione nec vehementer volutant et quasi in cursu se provocantes proiciunt se et ilia sibi assidue corrodent, quamsi scalpant. in huius modi dolore manum mittes in ipsa longaone per circuitum in interiorem partem per plurima loca: *invenies* vermes botronatim cohaesisse in singulis locis, quasi *clien*diones vulnerum facient, ex quibus hunc dolorem patiuntur. velles eas. vix quidem evelluntur, et ipsa hora *t*ibi in manu similiter cohaerentur. vix eas proicies. ex qua ra- **237** tione multa iumenta *non* sine dolore caudam assidue pariet*i* infricant propter morsos eorum vermium. qua*s* expurgare | de longaone eas debebis e*t* potionem *d*are per plures 118^{v}a dies eam, quae ad lumbricos faciet. ita omnes vermes, quas cos*s*os appellamus et *tineola*s, in ulteriori parte cu*m* stercora per adsellationem purgabis. sanum facies et eum similiter, qui lumbricos habet. sic istis vitiis in ventre s. s. subvenire oportet. oleo calido et pice liquida renes **238** et totum tergus perfricare oportet tam diu, donec manibus excalfactione patiatur, et auriculas ex oleo perungu*e*r*e*, et anum et ventrem et testiculos perunges. et salem tritum et melle mixtum in anum subicies, et eum in ambula-

---

1 *Veg. II 23* | *ante* similem *aut ante* huic (*l. 2*) *lacunam statuit B* || 2 in manum || 4 a dextra *Veg.* || 5 abanum || 6 mixtionem: motionem *B*; minctionem provocas *Veg.* || 8 *Veg. II 24* || 13 invenies *add. Veg.* || 14 cheudiones: *correxi, cf. supra 185 et 225* || 16 cibi || 17 cohaerent ut *Veg.* || 18 non *addidi* | pariet et *sic* || 19 quam: qua re *B* || 20 et *Veg.*: ex | dare *Veg.*: clare || 22 coscos: *corr. Veg.* | tumaleos: *corr. Veg.* | cui || 25 calido *post* liquida *positum* || 27 perunguero

tiones assidue potionatum exercebis. si ex hac ratione non refrigeraverit, clisterimabis eum calda et af*r*onitrio et sale, et super renibus et super totum tergus saccellationes calidos ex furfure plenos impones; tam diu innovabis, donec ventum reddiderit. potionabis potione supra scripta. hac re sani fient.

Chironis Centauri cap. 5 239 V Si quod iumentum sincopaverit, sic intelligitur. tardius ambulabit, tanquam si putas eum suffusione con*s*trictum esse. unde intelligis eum magis suff*u*disse quam sincopasse, dum facillime pedes a terra levat et sine dubitatione flectibilibus cruribus incedit. hic autem totus dolet per omnibus membris, interdum [de] se proicere volet non sine gemitu et submittit et toto corpori se iactat. quidem sine febre non erit, cibum non tam
240 libenter appetit nec potum, sed magis iacere vult. ex quo magis intelligis eum sincopasse. *si* resurgit, fortiter se relevat. et si se excutire volet, tardius vix se excutit propter dolorem omnium membrorum. quod contingit ex magno labore et cursu nimio vel ex oneribus magnis, in quo itineris longi fatigatio et sudor plurimus omnia membra plus iusto conquassando et nervos fatigat sine vexatione ulla alicuius loci ab interiora. ex qua re et *o*stocopus fiet, si aliquod levius in itinere laborans [non] sudaverit; nervi enim sudore infestantur. est enim pars
241 *o*stocop*us* prior sincopationis. sic eum curare oportet. calida eum fomentabis ab armoribus et renibus, et cura post fomentum tergere eum diligenter, et mero et oleo calido totum perfrigare, ita ut in corpore digeratur. opertum
118ᵛb eum habeto et locis mollibus statuito, | et facito ut dormiat. hoc per triduum facere curabis. cui potionem dabis hanc: murram ⁓ II, tracantum IIII, crocu ʒ IIII,

---

2 affonitrio ‖ 3 *sq.* saccellationes = saccelliones ‖ 7 *Veg. II 25* ‖ 8 *sq.* contrictum ‖ 9 *sq.* sincopasse quam suffodisse: *transposui*; suffusi licet tardius a terra levent pedes, tamen flectentes crura incedere solent *Veg.* ‖ 10 a terra *in marg. add.* ‖ 16 si *suppl. B* ‖ 23 stocopus: *corr. B* | non⟨multum⟩? ‖ 24 *sq.* parv stocopi *sic*

mellilotu ⌒ I, alica loticia ℔ . I, thus masculum ℔ . I. haec omnia tusa et cribata, ex eo medicamento coclearia 242 duo cum cald*ae* *emina* *su*ccidiabis, ut sucum faciat. cui admiscis mellis coclearia II et aquae emina et olei rosacei ciatos II. his omnia potionabis per plures dies, donec sanum fiat. et vulsicis haec potio et tensioni valde prodest.

VI De impressione sanguinis. qui hoc morbo tenebitur, 243 Chironis Centauri cap. 6 ut ei molestus sanguis per nares ambulet, signum erit hoc. supra modum peractum esse iumentum scias. cui celeriter sic succurras. coriandri viridis sucum per cornum naribus suffundes. vel porri sectivi sucum in naribus suffundere debes, vel pollinis drḡ et thuris polline tantundem, algallici radicem pondo ÷ et amulii ℔ ʒ. commixta haec omnia, his partem tertiam ex vino nigro suffundes.

VII De sanguinis molestatione. sanguis si molestus 244 Chironis Centauri cap. VII iumento fuerit, signa erunt haec. corpus et cervices frigidae sunt et oculi turgescunt et tristis fiet et fastidium patietur et attonitus difficiliter se iactabit. sic eum curabis. sanguinis detractionem facies de cervice, abstinebis ab aqua primo die, ne nimis bibat. potionem dabis sic: trisaginem et centauream violaceam et nitrum aequis ponderibus admixta, bene tusa et criblata. ex his coclearia diurna ex aqua dabis. haec potio et sanguinis et humores et morbos imminentes purgat, et sanus fiet.

VIII De sanguinis detractione, unde fieri debeat san- 245 Chironis Centauri cap. (VIII) guinis detractio. morbidis sive valitudinariis sanguinis detractio *debet* fieri, ex quibus morborum vitia evincenda sunt. dico autem de superiore vena cervicis, quae est inter eas prima, praeterea quam solam observare debeamus; haec enim sola maxime ad salutem pertinet. ex qua conser-

---

1 alicaloticia: loticia = lota; symphyti *vel* anagallici *Veg.* ‖ 2 cribata = cribrata ‖ 3 caldas manus accidiabis: cum aquae calidae hemina *Veg.* ‖ 7 *Veg. II 26* ‖ 11 sertivi ‖ 12 pollinis triticei *Veg.* ‖ 13 amyli semiunciam *Veg.* ‖ 14 suffundes sanguinemque praecludes *Veg.* ‖ 15 *Veg. II 27* ‖ 18 difficileque curabitur *Veg.* ‖ 20 somnique indulgebitur copia mollibus stratis *add. Veg.* ‖ 23 aquae tepidae *Veg.* ‖ 27 debet *addidi* ‖ 28 *cf. supra 7*

vatur omnis status corporis. omnem iumentum, si fuerit corpore plenum et crassum, co*in*quinatum morbum statim
246 se incipit scalpere aut etiam parietibus se adfrigare et
119ʳa dentibus comedet et subinde commovet | totum caput et auriculas demittit, auscitatu*r* frequenter et priora genua iactat alternis et oculos lucidiores adferet et plurimum dormitat et *non*nunquam sanguinem adsellatur vel etiam meiet. eorum autem debet superior vena aut duo aut tres aut 4^{or} . . . sanguinis laxari, quae a verticibus usque
247 ad tempora descendunt. similiter eorum, qui febricitant. sic cognosces: quorum caput ducitur usque ad terram. his ergo a temporibus ex ipsa facie debet sanguis detrahi. et ex alio loco aut ex posteriore parte eius sanguinem quisquam detraxerit, contractionem patiuntur nervorum. nervus enim, qui est ad articulum lumborum, totius corporis principalis, non tantum hoc sed et de huius morbi, qui appellatur maleos, causa solutus totus sub-
248 iaceat, quotiens ei sanguis emittitur. contingit autem hoc *a* frequentia cursionis multa, ut iumentum evirietur. et hi nec stare nec procumbere possunt. quotiens inambulant, prioribus pedibus calcant, ven*ae* in cruribus plenae sanguine erunt et tument ei crura. quibus necesse erit de coronis sanguinem detrahi, ut tumorem eis a*u*feras.
249 VIIII Quascunque valitudines aterapeuta*e sunt et* cronia, cura sua curari oportet. eas ciclo curari oportet. [et] cui aut*em* ciclus curae adhibendus erit, sic curabis. abstinebis eum ab hordeo triduo, mollibus cibis eum temperabis. tertia die sanguinem ei detrahes dextra sinistra de collo quod satis fuerit, prout ipsa aetas animalis dictaverit. post sanguinis detractionem eum triduo viridi cibo temperabis cauliculo vel lactuca: quantum satis est, pro
250 modo dabis. post tertium diem cibo abstinebis eum *et* ab

---

2 conquinatum || 5 auscitatus || 7 nunquam || 9 *supple* digitos a cervice || 16 hoc = propter hoc || 19 adfrequentia || 21 bene: *corr. B* || 23 adferas || 24 *Veg. III 6* | aterapentescet *sic* || 25 et *del. B* || 26 aut || 27 temporabis || 28 de matrice *Veg.* || 30 temporabis || 31 colliculo, *superscr.* cau || 32 et *addidi*

aqua. nono die coliculos madefactos offabis cum li*qua*-
m*i*ne et oleo optimo. dabis ei offas non minus XX. cibum
dabis lactucam. hoc per triduo facies. a secundo tamen
die adaquabis ita, ut sitiat. cum ventrem senseris solu-
tum esse, desines colic*l*orum offas, dare debebis furfurem
et pal*e*am, alio die nihil aliud nisi bibere. altero die
ducis eum in balneo et mittis eum in cellam caldarem
et fac ut desudet et cura ne nimis tardet. et ne inter- 251
cludatur, eicies eum. et diligenter terges mero et oleo
cataplasmabis et defricito bene. dabis ei folia radicis
nitrio | aspersa quantum satis ęst. potionabis eum per 119ʳb
triduo oleo decoctum cum radicibus cucumeris silvaticae
viridis minutatim concisae. in vase novo ita decoques,
ut tertiam deperdat. et ex eodem singulas eminas per
triduo potionabis. curabis, ut ventrem solvant. si videris
eum nimis soluto ventre esse, lenticulam et ordeum pari
mensura friges et ex eodem bilibres singulas per dies
singulos cum furfure et palea dabis. reficie*s* eum per 252
dies V et promoves perminutatim, ut intelligas, quomodo
senserit ipsum corpus circa eam valitudinem, quam patie-
batur. post haec omnia dispumabis eum pro arbitrio.
altera die purges *ei* caput e*x* · oriza vel ex rafa*n*ida
agrea vel ex radice l*u*naria. si haec non fuerint, ex liqua-
mine optimo cum oleo mixto per nares dato. pro modo
coplas eum et tendes in expurcitiam currere. cum bene
purgaris, solves eum et dabis ei per nares butirum cum
oleo rosaceo mixtum per singulas nares singulas cotulas.
si ventrem ex supra scriptis rebus non solverit, el*e*bori- 253
zabis eum sic. elebori albi ʒ . . una et vino dulci emina
bene tritum potionabis. si et eleborum non habueris,

---

1 *sq.* ligamine ‖ 3 ter in die *Veg.* ‖ 5 collicorum ‖ 6 palam ‖ 7 caldarem = caldariam ‖ 8 ne intercluso spiritu pereat *Veg.* ‖ 12 cucumeris asinini *Veg.* ‖ 18 reficiens ‖ 22 ea | et horiza vel extra fida: ex oriza vel ex radice Dianaria, quam Artemisiam dicimus *Veg.* ‖ 23 lanaria ‖ 25 cuius caput pedesque conectis *Veg.* ‖ 28 solveris? | elaborizabis ‖ 29 *in lacuna* ü ℈ : albi pondus unius denarii cum hemina dulcis vini *Veg.*

dabis ei scammonium dragmas numero ·II· bene tritum cum vino dulci eminam, ut s. s., dabis. si videris eum nimis soluto ventre fatigatum, potionabis eum ypocisti*da* p ∹ trita bene cum suco ptisanae vel cum aqua. si ypocistida non fuerit, dabis ei algallicum cum suco ptisa-
254 nae. cui cibum dabis lenticulam et ordeum, sicut s. s. post haec omnia adhibita sinapidiabis eas partes causarias ei*u*sdem valitudinis. post sinapidiationem ures ea loca, quae sinapidiasti, et curabis usta, quomodo oportet. potionabis eum per dies plures ex antidoto policresto. per plures dies promovebis perminutatim, adiectionem cibariae paulatim facies, donec ad pristinum modum cibariae per-
255 veniat. per hoc ciclum valitudinis incurabiles sani fieri promittuntur. haec sunt autem valitudines, quas ciclo curare oportet: insani, carobarici, caduci (ciclo cura*ti* capite uruntur), morbidi, *disen*teri*ci*, coriaginosi, orto*pno*ici,
119ᵛa strophosi (ciclo curati renibus uruntur). |
Chironis Centauri cap. 10 256 X De capitis valitudinibus, quae et quomodo et a quibus rebus accedent. scire oportet, si quando in corpora iumentorum alicui contigerit, ut plenitudo sanguinis a cruditate per indigestionem in eos corrumpatur. quod fit imbecillitate corporis ex perfrictionem vel aestu. quae corruptio sanguinis, quam Graeci dia*ft*oram appellant, in capite se derivaverit circa membrana cerebri et venas ex perfrictione, tendideritqu*e* membrana totius capitis. si nondum cerebrum gravaverint, distentionem faciunt ab eo, quod
257 somnum ... unde fit *sco*tomaticus. est autem valitudo levis ini*ti*um valitudinum infra script*ar*um. quo*d* *si* coeperint ipsa membrana cerebri gravari ex eadem corruptione sanguinis,

---

3 ypocistia: *in marg.* ypaquistidos ‖ 8 eisdem ‖ 10 *i. e.* *πολυχρήστῳ* ‖ 15 carobarici = *καρηβαρικοί* *B*, insani corroborari *Veg. perperam* | curato ‖ 16 morbidis intecti: *corr.* *Veg.* ‖ 17 ortotonicis: *corr. Veg.* ‖ 18 *Veg. III 1,3 (III 8)* ‖ 23 dyaforam ‖ 25 quae | *sq.* noxii sanguinis virus in caput se rapit. tunc enim repletis venis cerebri membrana distenditur et somni salubritas frequenter excluditur *Veg.* ‖ 27 stomaticus: *corr. B* ‖ 28 in ictum: *corr. B* | scriptum | quo sic: *corr. B*

facit capitis dolorem, quae graece cephalo*po*nian appellant.
quod si in una parte cerebri haec corruptio veni*t* et
inundaverit, ex eadem parte doloris gravatus amens
fit apiosus. ex qua gravedine in illam partem cor-
poris girat tanquam post molam. unde nec videt, cerebro
enim vis*us* in oculis pascitu*r* et in corde sensus. inde
haec omnes valitudines, quae e cerebro oriuntur, nec vi-
dent nec sanae mentis sunt.

freneticus autem fit, cum medio cerebro corruptio san- **258**
guinis gra*v*ando membrana tenderit nimis. ex quo fer-
vore sanguinis et tensionis totius capitis a cerebro et
insanus fit. unde subito persaliet, praesepium exilit vel
parietibus, et exfrenat et inregibilis impingit.

cardiacus autem fit a nimia epifora totius sto*ma*ci et **259**
toracis strictura et concussione cerebri et pressura cordis
a corruptione sanguinis ex ratione s. s. unde contingit
totius corporis sudor et alienatio mentis, de qua causa
difficiliter liberantur.

haec similis ratio tor*a*cis si *a*pioso contingerit, rabio- **260**
sum facit ex ard*o*re nimio iocineris . . . cordis et spa*s*mus
nervorum in corde constringitur. ex qua constrictione
et rosione ipsius loci mordendo se comedet et amen-
tatus a corde fit his valitudinibus s. s. aliquando iumen-
tum de periculo liberatum, si contingerit ei post cu-
rationem, ut aliqua pars cerebri minuabitur vel plus
intumuerit, post sanitatem semper erit *ineptum*. cuius **261**
signa erunt haec. piger fiet, etiam et in ambulandum
tardius sequitur et in illa parte capitis, *u*bi *viti* ea causa
inesse videtur, difficiliter se praegirat et in eam partem
ambula*ns* illo latere parieti se iungit. si eum in con-
traria parte conatus fueris in ambulandum ducere, vix

---

1 cephalonian ‖ 2 *Veg. III 2* | venisset ‖ 5 ad molam *Veg.* ‖ 6 visis | pascitus ‖ 9 *Veg. III 3* ‖ 10 gradando ‖ 14 *Veg. III 4* | stoci, ci *suprascr.* ‖ 19 *Veg. III 5* | toricis | a opioso ‖ 20 exardere: ex ardore enim nimio iecinoris et sanguinis venae cordis nervique praefocantur *Veg.* | spaumus ‖ 26 ineptum *suppl. Veg.* ‖ 28 subici: *corr. Veg.* ‖ 30 ambulas

119ᵛb persequitur. si per aliam partem tenueris | eum ad am-
bulandum ducere, facilius seq*uitur*. hic erit semper habens
pabula*m*. in ambulandum non sentiet plagam, qui et
ambulaturam suam perdit. ambulabit semper submisso
capite, quam vix a terra allevabit. sed *si* eum sta-
tuere voles, quomodocunque steterit, et si cancellatis pe-
dibus vel extensis, non se movet nisi difficiliter, quasi de
somno exper*rec*tus videbitur. hic et minus viderit semper
262 curat*o* corpore et *s*anus. qui nec cibum nec potum re-
cusat. quod est insania*e* genus, cuius curatio difficilis est.
quem sic curare volens curabis eum cyclo. difficiliter post
curam ad sinceritatem mentis reverti possunt. omnibus
autem valitudinibus s. s. sanguinis emissio de temporibus
prior est, sed *et* de matrice aliquando. cura autem
omnium paene similis adhibetur. quarum valitudinum
cura et potiones singulis capitulis suis inferius demon-
stratur.
263 XI De cerebro commoto. si quod iumentum cere-
brum commoverit, hic morbus nequam erit. signa erunt
haec. pravus ambulabit et pedibus subinde offendit. simul
si iungere eum voles et eius caput si strinxeris, validus
sub iugo cadet. sic eum curabis. baccas lauri numero XX,
nitrium p semis, rutae manipulum, omnia haec bene trita
cum aceto acro et oleo rosaceo optimo. ex his omnibus
praemixtis perungito caput eius et cerebrum, et inter auri-
culas imponito crebellare de pelle lanata aut pannum
264 similiter. si haec non habueris, sumito farinam ordeaceam
et resinam, ex eo cataplasma imponito in cerebro. si nec
hoc habueris, cerotum facito [et] ex oleo Ciprino et cero-
tum in linteolo inducito et imponito inter auriculas. reli-
quum corpus potionibus curabis sic. cancros fluviaticos

---

1 *sq.* ad ambulandum ducere *del. B tamquam* διττόν *ex p. 77, 31* ‖ 2 seq̃ *sic* | habens: avens *M*; amens pabulans *B* ‖ 3 pabulans ‖ 5 sic ‖ 8 expertus: *corr. B* ‖ 9 curatu | vanus: *corr. B* ‖ 10 insania ‖ 11 si curare voles *B* ‖ 14 et *add. Veg.* ‖ 18 *Veg. III 7; H 251, 5; Pelag. 50* ‖ 24 non acro *Veg.*

tres conteres et brassicae perinfundito ÷, lactis sextarium, olei ciatos II, percolato, haec ita dato per os.
si haec non habueris, aquam mulsam facito, mellis 265
ciatos ·II·, aqu*ae* caldae sextarium ·I·, croci ciatum ·I·, eadem coquito et da p libram. ex his omnibus admixtis pastillos facies, qui s. s. ex aqua frigida diluitur et cremorem facito et dare bibere. et si non habueris aquam, noli dare, ut illud bibat. si *hi*eme curabis, sumito farinam triticeam et dato eodem modo, sicut s. s. sic sanum fiet.

XII ABSIRTUS de capitis dolore. capitis dolor si fuerit, 266
qui morbus graece cephaloponia dicitur, id est cephalargia, signa erunt haec. caput, auriculae ei iacebunt et oculi
gravitatem patiuntur | tempor*a*qu*e* gravitate conligata 120ʳa
erunt nec cibum appetit. et quibus iam morbus inest, †causa caput post se, ambulans vacillat corpore toto crebroque et umbram suam naribus aspiciet. hoc accidit ex corruptione sanguinis, quae Graeci dia*ft*ora appellant, tunc, cibum, quem conceptum venire oportet in duas partes, ita *ut* natura postulat, si in his constet venis, qu*ae* circa
tempora, et membran*is*, qu*ae* cerebro sunt. quibus venis 267
praeob*t*urati*s* distentio sequitur. quae non solum capitis dolorem praestat, sed et reliquum corrumpit corpus. curatio eius rei haec erit. sanguinem ei detrahito a temporibus. cum satis tibi visum fuerit, oleo et aceto commixto caput perunges. si autem *hi*ems erit, ordeum pridie infundito et decoquito, ut caldum fiat, et in saccellum mittito et caput eius *b*ene fove*t*o quamdiu; antequam refrigescat, bene vaporato. sanum fiet.

---

1 conteres diligenter et cum duabus unciis succi caulium addito lactis sextario *Veg.* ‖ 2 colatum per os diffundes ad cornu *Veg.* ‖ 4 aqua | calde *post* sextarium I ‖ 5 da: adipis lib. I *Gothanus Veg.* ‖ 7 tremorem ‖ 8 sigeme ‖ 14 tempore quae ‖ 16 *Veg. III 8, 1 sq.* | causa: quassat *B* | post se: ponit? ‖ 17 umbramque suam velut odorantes expavescunt *Veg.* ‖ 18 dyafora ‖ 20 ut *scripsi*: in | quo ‖ 21 membra neque ‖ 22 praeobduratio ‖ 26 rems: *corr. Veg.* ‖ 28 vene fovero | aqua diu *B*

268 XIIII FARNAX de capitis dolore. qui capitis dolore vexabitur, signa eius erunt haec. tumor circa oculos erit, caput mobile habebit et pabulum recusabit, et li*n*gua et palatum et labia turgescunt. ex hi*s* locus si obduraverit, quantum morbus crescit, eo magis caput turgescit. sic eum curato. sanguinem de palato mittito. creta Cimolea ex aceto [et] infusam et merdam bubalam recentem et cominum tritum, haec omnia admisces, bene maturam facito et in cacabo super carbonibus bene caldum linito. curabis tamen, ne eam cretam in capite eius adstringa*s*, et *aceto* acro rigabis. deinde et calda ad curandum eum fomentabis. hoc idem facies, donec sanum fiet.

Sotio- **269** XIV De capitis dolore. si caput doluerit, sic intelligas
nis de capitis dolore ex gravedine et ex eo quod assidue praesepio caput deponat,
14 *cap.* et ex eo quod adlacrimatur. sed oportet flebotomare eum desub oculis *aut* temporibus vel de palato. et abstinet*o* a cibo et potu *primo* die et sequenti die, et pro modo dabis ei bibere, deinde fenum adponere et furfures et paleas debes. vesperum potu dato et ordeum pusillum cum palea et paulatim cibum et potum adicito, quousque sanum fiet.

270 XV SOTIONIS aliter de capitis dolore, si fuerit. et hoc circa boves fieri solet. et si aliquod rotundae ungulae caput doluerit, difficilis cura videtur esse. signa habebit
120ʳb haec. tempora | eius colligantur et male escatur et ambulans *v*acillat et agitat se toto corpore. evenit autem haec valitudo, quando in venis cibus corruptus fuerit.
271 curabitur autem sic. sanguis mittetur eis de temporibus. hoc quando statueris, perunges eum aceto et oleo mixtum, hieme vin*o* et oleo similiter, et perungetur sequenti die ex ordeo sacellione vaporato hieme ex aqua triticea cruda, *ae*state ordeacea. et si minus videatur a te profecisse,

1 *Veg. III 8, 1 et 4* ‖ 3 ligua ‖ 4 hic | se obduraverit. *B* ‖ 7 et *primum del. Veg.*, et *alterum potius B* ‖ 10 adstringat ‖ 11 aceto *addidi* ‖ 13 *Veg. III 8, 5* ‖ 14 *in marg. pro* cap. *extat haec nota* 7 ‖ 16 autem | *sq.* abstinet ‖ 17 primo (*i. e.* I) *addidi* ‖ 26 facillat ‖ 30 vini ‖ 32 a testate | a te *ut* διττόν (*pro* a testate) *del. B*; autem?

ficus virides in sacellione mittes et decoques et facies *cum*
aqua ad sextarium, infundes per os et deambulet pusil-
lum. unctionem autem facias baccas lauri grana nu- 272
mero XV et irin Illirica ʒ II, rutae quod sufficiat. haec
li*qu*es diligenter, perunges tempora et nares eius et fron-
tem calido, si hiemps fuerit; si aestas, sic illa uteris,
quomodo est. hoc et circa omnes caput dolentes fac.
utere autem et clistere ex nitro et melle et oleo et aqua.
ante produces stercora ex aqua calida et cataplasma ex
farina ordeacea commisces, resinam duram aut fici radices
coques. adiuvat enim et in bubus.

XVI De capitis morbo FARNAX. quem sic cognosces. 273
caput et auriculas demissas habuerit et in ambulationem
conquassatur, toto corpore feritur, nec enim cibum sumit.
sic eum curabis. sanguinem de temporibus detrahes et
desub oculis. tempora curabis sic, *ut* s. s. sanum fiet.

de capitis morbo POLICLETUS sic scripsit. cum a 274
capite morbus oritur, primum cadet illi reuma in caput
et caput ei grave fit nec oculos erigere possit. nisi forte
accesseris ad...auriculae e*i* stabunt, oculi graviores erunt,
et spiritus crebro ducit, nonnulli rigores insequuntur et
pilos horridiores habebit, difficilis servit. eum morbum
sic curato: et sanguinem emittito dextra sinistra de collo
et abstineto ab aqua, ne nimis bibat. curato caput eius,
sicut supra scriptum est. sic sanum fiet.

XVII FARNAX de distensione. quod iumentum a 275
d*is*tensionem laborabit, signa erunt haec. caliginem
patietur sive tremet totus. haec autem valitudo accedit,
si quando iumentum ex aqua*e* epifora et indigestione
non dormierit et substrictus manserit. | huic membra*na* 120ᵛa
capitis tenduntur et refrigerationem sanguinis non pa-

---

1 eum ‖ 5 liges ‖ 6 collido *vel* callido *cod.* ‖ 14 fervitur *M* ‖ 16 ut *scripsi:* eum ‖ 17 Pollicletus ‖ 20 ei *M*: et ‖ 25 sicut supra scriptum est *in cod. ad initium cap. XVII delata* (sicut *usque ad* totus *l. 28 rubro scr.*): *transposuit L* ‖ 27 ad extensionem: *corr. B* ‖ 28 *Veg. III 9* ‖ 29 aqua ‖ 30 membra ‖ 31 distenduntur *Veg.*

tiuntur, unde et minus vident. haec autem valitudo
initium est et ceterarum valitudinum: quod membrana
276 capitis sine somno, oriuntur. si hoc enim in initio cu-
ratum non fuerit, ex hac re fiunt apiosi, insani, rabiosi,
frenetici, cardiaci. horum autem omnium cura capitis
prima est. ceterae prout se. ostendiderint causae, aliis
adiutoriis adiunctis mede*n*tur. sic eum curabis. qui a dis-
tensione pressum fuerit, sanguinem ei de cervice emittito,
in quantum pro magnitudine corporis aestimabis. et aceto
et oleo aestate totum corpus perunctum perfrigabi*s*. sed
loco refrigeranti et tenebrigoso inclusum habeto et ster-
277 cora mollia obponito, ut se proicere possit. de*v*ita loca
calidiora et exiguo cibo eum alimentato furfure et
palea vel lactucarum folia, non multum, sed ut alimen-
tum habeat. *po*tum praeterea similiter exiguum dabis.
et *si* *coe*perit melius *h*ab*e*re, mediocribus ambulationibus
eum exercebis. cum iam tibi visus erit posse cibaria ac-
cipere, ordeo infuso paulatim per crementum adduces. si
intra dies V vel *VI* non proficerit, sanguinem ei iterum
de temporibus emittito et curato caput et hunc curando
278 deserere noli. potionem dabis eam, quam opioso. accepta
sanantur. nasturcii semen ℘ uncia, apii semen ℘ ÷, argal-
licum ℘ ÷, petrosellium ℘ ÷, an*et*um ℘ ÷, papaveris
sil*vestr*i semen pondo ÷, piperis ʒ numero ·III·, croci
ʒ ·I·. haec omnia bene trita et cribellata ex aqua tem-
pera et trociscos facies, ut habeant ʒ singulas. et hoc ex
aqua dabis dissolutum trocis*cum* unum in dies singulos
per plures dies, donec sanum sit. si cibum non appetit,
[et] ex suco *p*tisanae unum trocis*cum* solutum diurnum
dabis. vinum *nun*quam dederis. haec enim valitudines
accepto vino in peiora vertuntur.

3 somno: *sc.* sunt ‖ 7 medetur ‖ 10 perfrigabit ‖ 12 debita: *corr. B*, declinabis *Veg.* ‖ 15 positum: *corr. Veg.* ‖ 16 sic operit melius ab re: cum convalescere coeperit *Veg.* ‖ 17 cibaria largiora *Veg.* ‖ 19 VI scripsi: ei *(ut puto, pro* ui *i. e.* VI); die septimo *Veg.* ‖ 22 apii seminis, ⟨seminis lactucae⟩ *Veg.* ‖ 23 antrum ‖ 24 silūrī: *cf. infra 286* ‖ 27 trocis: *suppl. Veg.* ‖ 29 tpisane | trocis ‖ 30 nunquam *Veg.*: quem

XVIII Si quod iumentum opiosum fuerit, signa demon- 279
strant haec. in praesepio incumbit, oculos *t*ensos habebit et
auriculis dimicat, et non multum videt et oculi eius lacrima-
buntur, et girat tanquam post m*o*l*a*s. hic erit opiosus.
sed si in rabiem conversus fuerit, sic intelligis. | subito 280 120ᵛb
hinniet tanquam sanus, et mors*u* appetit aut parem suum
aut hominem, aut praesepium p*e*rrodet aut ilia sibi mor-
sicis comedet. sic eum curabis, tanquam opiosum. loco
tenebroso eum includes, ordeum ne dederis, et mollibus
cibariis iuvabis. magis tamen apium viridem prius, quan-
tum volueris, ei da. sanguinem de temporibus detrahe
vel de cervice quod satis fuerit. caput ei curabis si*c*
*aco*p*o* peruncto hoc: oppoponace ℔ -:-, resina terbentina
℔ ·II·, galbani ℔ -÷-, [opponace ℔ -÷-], resina fricta Э,
mastice Chia pondo -÷-, cerae libra, oleum v*et*us pondo -÷- .
ex hoc ei cerebrum frigas, et *o*l*e*um liquidum in auriculas 281
suffundito, et ex sacellione cerebellum vaporabis cerebel-
lare opposito vel *a*co*p*o. quo modo caput inu*ng*ito et ex
potione sic cottidie potionat*o* et collir*io* acri sic eum in-
ungue*to* cottidie, ut caligo eius auferri possit. si ex hoc
non profecerit, caput ei ures et tempora sic sub ipso
protocomio semisse iustissime ures, vel pinna *e*mpi*e*ma
facies, hoc similiter et super venas temporales facere
curabis. plerique tamen tab*u*lare in palato usto solo sani
fieri possunt. illa enim ustionis restauratio e*t* nim*iu*s 282
fervor facit membrana capitis alienata ad sanam mentem
pristinam et sanitatem reverti et sali*va*e plus flegmat*i*s
a*u*fert. medio autem die adposito freno herbam aut fenum

---

1 *in marg.* XIX cap. ‖ 2 densos: *corr. Veg.* ‖ 4 maleos: *corr. Veg.* ‖ 5 *Veg. III 11* ‖ 6 inniet | morsus: *corr. Veg.* ‖ 7 porro det | mordicans *Veg.* ‖ 10 iubabis ‖ 11 voluerit *Veg.* ‖ 12 *sq.* si cacabo: *corr. Veg.* ‖ 14 resinae frixae uncias III *Veg.* ‖ 15 masticis tritae uncias II *Veg.* | utrius: *corr. Veg.* ‖ 16 solum: *corr. Veg.* ‖ 18 apposito *Veg.* | vel coco: *corr. Veg.* | inumto *sic* ‖ 19 potionata | collirii | *sq.* in unguero ‖ 22 hiempima: ἐμπύημα *B* ‖ 24 tabi lare: *corr. Veg.* ‖ 25 et nimius *B*: enim his ‖ 26 fervor enim foci debilitatem capitis tollit *Veg.* ‖ 27 salibera: *corr. B* | flegmates ‖ 28 adfert

adpones et ordei pusillum, deinde innovabis *ei* clisteria,
tolles et ante stercora ano inhaerentia et iniusta, et post
exinanitionem iterum infundes cucumeris agrestis aqua
decocta, et fumigatur farina infusa in *vi*num aut galba-
283 num, et infunditur intra *cucumeris* agrestis reliqua pars
tusarum, miscentur galban*i*, nitri obolum, deinde solvitur
aqua, ex sextario infunditur per qu*a*triduum tantumdem
cottidie, aut stercore sicco humano, quod commiscetur post
sanguinis detractionem. sed si non refrigaverit, infunde
compositionem talem. rutae agrestis et arthemisiae *ae-*
*qu*am partem, radicem tundis et conteres et addes galbani,
*ni*tri *o*b*o*lum, resolves in aqua, sextario uno infunde per qu*a*-
triduum, 4^{tam} partem medicamenti per singulos dies dabis.
121^{r}a 284 XIX. Sotionis de insania. | si quod iumentum a bile
sicca insani*us* fuerit factum, tanquam rabiosum sit et
propter pedum dolorem rabiaverit, signa erunt haec. oculos
habent fulgentes et sanguineos, et totus mali odoris fit,
naribus etiam adaper*ti*s et quasi sudans fit, aliquando et
excutiet se et levius sudat et labia... adiutoria utemur
sanguinis detractione de capite et iugularibus venis et de
285 pulpis pedum. calefactionem autem praestare ab igne et
fumo et infundere aceto cum aqua aequali mensura ad
sextarium unum tepidum, ut faciliter ebibat, ut iterum
possis dare. et adpone herbam *sta*fisagriam et teres, tum
vini sextarium ·I· plenum infundes ei per narem sinistram
etsi non v*i*. ambulet. ex hac respiret. elebori albi ʒ ·I·
teres et commisces cum vini dulcis sextario et infundes
per os, ut venter ei solvatur. sed si eleborum defuerit,
scammonea ʒ II similiter, sicut s̃, e*i* dabis. et si inutilis
fuerit aut senes aut novellus, exiguo uteris.

---

1 ciclisteria || 2 iniusta: mista? || 4 unum || 5 cucumeris *addidi* || 7 quam triduum: *corr. B* || 10 *sq.* acervam partem: *corr. B*; *an* acetabulum? *cf. p. 92, 8* || 11 *sq.* galbani tribulum || 12 *sq.* quam triduum || 14 *Veg. III 12* || 15 insanis || 18 adaperus *sic* || 19 *supple* demittit, *cf. supra 115* || 20 de iugularibus venis, de palato et post de cruribus *Veg.* || 21 ingne || 24 istam fis agriam || 26 et si non vis || 29 escamonea | et dabis

XX Si quod iumentum insania plenum fuerit, signa 286 erunt haec. subito somnum patietur et contremiscit toto corpore, circa musculos armorum frequens erit tremor et sudor nimius circa totum corpus, rigido capite attonito, quasi de curru veniens auriculas dimicat, quasi qu*o* spiritu terreatur; salivae multae candidae per os fluent, stare nescit, sed frequenter girat et pedibus terram contundit. sic eum curabis. sanguinis emissionem facies ex temporibus et de palato. potionem dabis hanc. opii ℔ II, hyosciami ÷, anesi ÷, apii semen ʒ II, papaveris silv*estri* ʒ ·I·, haec omnia tusa et trita. ex his coclea- 287 rium ·I· ex aqua dabis, vel si cibum non accipit, [vel] ex suco tisanae similiter potionabis. curabis loco tenebroso eum stare et refrigeranti. cuius caput et auriculas oleo et pice liquida saturabis et tempora ei m*u*n*i*as vel cerebellarem impones, sudorem absterges, ex aceto et oleo et mirta arida contusa commixta totum corpus perfrigabis, et silentium facias, ut dormiat. ordeum ne dederis. apio viride vel lactuca cibabis. hac ratione si sanum non fuerit, prosequi solent signa haec: hebes fiet, non suae mentis erit et in ambulationem non per . . . post ustionem cura tamquam roborosos.

XXI POLICLETUS de insania. si quod iumentum insania 288 temptatum fuerit, signa huius erunt haec. oculis ardentibus erit, tanquam reumatici videbuntur, auri|culae sta- 121ʳb bunt, et nemo eum capere potest tanquam indomitum; cum prensus fuerit, conatus in pariete pectore expellet. si*c* eum curato. sanguinem de toto corpore emittito, cooperito caput illius de vestimentis vel quadrupedem deligato, et opertoriis operitur bene, ut sudet. si sudaverit et dormierit, sanus erit. et in tenebras eum statuito, et silentium fiat, ut dormiat. si*c* eum curato. potionem hanc 289

5 quos ‖ 8 *Veg. III 12,5* ‖ 10 *sq.* silūrī ‖ 12 [vel] ex *Veg.* ‖ 15 minuas: *corr. Veg.* ‖ 21 per⟨get⟩? prodiet? ‖ 23 *Veg. III 12, 1* | Pollicletus ‖ 27 parietibus se illidens conetur effugere *Veg.* ‖ 28 si ‖ 32 *Veg. III 12, 6* | si

dato. herbam saxifregam, quae nascitur locis humidis, pondo ·II·, pistato in pila, ex aqua mulsa dato. si hoc non habueris, lactis caprini sextarium ·I· . quod s. s., in unum dato, usque dum somnum adducas. si somnum adduxeris, sanum fiet. si hoc non proficerit, potionem hanc dato. cominum rusticum, qui similis nascitur aniso, ꝑ ·II·, tundito in pila et cribellata ex aqua mulsa dato et oleum obolum addito et sic ei potionem dato. si hoc non habueris, de suo sibi circum brachiolo vellito et fumigato. sanum fiet.

290 XXII SOTIONIS de insania. si vertig*in*averit et furiam passus fuerit, hoc *e*glipsis patitur assidue, et laboriose giraverit. intelligitur autem passio ex eo, quod sanguineos oculos habeat et se ipsum mordet et tremet, totus sudat et calcitrat et exilit ad mordendum homines et fodit terram, in praesepium se proicit et ad parietem

291 caput ponit. curatur autem hoc modo. solve illius iugulare*s* venas, satis sanguine detrahito, abstines a cibo illa die, qua fl*ebot*omabis, et infunde per os turis dr., e*x* a*c*re solves aceti albi sextarium ·I·, e*t* panacis radicem, et auferes quae in ano sunt stercora. clisteria per quatriduo et da manducare in *c*ibariis aut porros aut fenum molle aut herbam. *a*t ubi refeceris, da ei cibum, quod consuetus erat.

292 XXIII SOTIONIS de insania, si quod iumentum insaniam patitur. *e*venit hoc autem a calore solis valido et si multum cibum ediderit. cognoscetur autem ex eo, quod pes eius contrahet, iterum se transferet et quod in altum saliat et se convertat etiam, ut mordeat, et caput in praesepium conlidet. defluent de ore flegmata gracilia multum, et sanguineos habet oculos et in gressu gravabitur et adlevare caput non potest, piger fiet et

---

1 saxifragae *Veg.* ‖ 3 *Veg. III 12, 4* ‖ 11 vertigmaverit ‖ 12 hoc = ob hoc | glipsis: = ἐκλείψεις *B* ‖ 17 *Veg. III 12, 2* | *sq.* iugulare ‖ 19 flomabis | drecare: dr., ea resolves *B* ‖ 20 *Veg. III 12, 3* | epanacis ‖ 22 tibariis ‖ 23 at *B*: aut | refecteris ‖ 25 evenit *B*: et venit ‖ 26 ediderit = ederit ‖ 29 *Veg. III 12, 1*

*t*ensus intus ululat, mugit, os convertit. cooperies ei ocu-
lum et colligas firmissime, ut insano et caeco similiter.
curatur autem sic, sanguinis detractione multa | de pa- 293 121ʳa
lato aut de collo et de cruribus, et alia die mane bibat
aquam frigidam. deinde datur ei fenum et tertia die in-
funditur anacallidis tritae. est autem genus herbae flor*e* *rus*-
seum pusillum, et granula in partes in foliis pusilla in-
haerentia; dicitur a quibusdam miosota †ur . . . anagal-
lidem tritam cum aqua sextario ·I· [trita] ei in os in-
funde. sed frenum impone, ut contineat. . .
. . . sequetur. quasi oculis dormitantibus erit et in 294
praesepio assidue decumbit et capite parietem expellit,
qui nec cibum appetit, [et] nisi ei manipulos offeras,
ut manducet. subito quasi dormiens hebes fiet, labrum
superius depravare incipiet, quasi paraliticus aut sidera-
ticius, et vix ad se redit. eius labra sole*n*t in novissimo
acrovaricia fieri, vel alia signa insan*i*ae peiora ostender*i*t.
sic eum curabis. sanguinem ei de cervice dextra sinistra
mittito, prout se corpus habuerit. potionabis sicut s. s.
solet haec valitudo haec signa in novissimo adferre, 295
ut fiat insanus simile rabioso. tensus erit, ut aestimes
eum suae mentis esse. oculi lucidiores sunt et quasi
sanguinei, et morsibus hominem persequitur et propodas
hominem percutit similiter et calcibus, non patietur ho-
minem sibi accedere, sed ut fera bestia hominem ore
patenti capiet. cibum suum conficit. interdum aliqui-
bus diebus quasi suae mentis factus adquiescit, et in-
terdum iterum similiter faciet. sic eum curabis. religas 296
eum ad praesepem et curcubam ei impones, caput vervenis
fo*v*ebis et sinapisabis et suffumigabis soporibus. hoc facies

---

1 sensus: *corr. M* ‖ 3 *Veg. III 12, 2* ‖ 6 *infra 533* flosculum habet oculum rotundum et valde exiguum | florisseum: *corr. B* ‖ 8 miossotaur *sic*: = *μυόςωτα*, *postea macula rubra, in qua* is(?) g̊ *legere mihi videor*: miosota teris ergo *B* | anangallidem ‖ 13 et si *B* ‖ 14 *Veg. III 39,1* ‖ 16 solet ‖ 17 *i. e.* *ἄκρως* varica (= distorta) *B* | insane | ostenderet ‖ 30 follebis

per plures dies. si ex hoc non proficerit, ures ei medio caput a vertice a fronte tribus locis in trigono duobus digitis distantibus. ures ei temporales venas decusatim similiter et labium per contrariam partem, sicut sidoratici uruntur, sicut s. s. , pice liquida et oleo perungues. solent et religari et stercore obr*ui*, ut *in*sudent et obdormiant. cui si somnus venerit, sanum fiet.

LIBER IV.

297 1 de rabioso
2 de cardiaco
3 de cardiaco
4 de frenetico
5 de linioso
121ᵛb 6 de emplectico |
7 de alienato
8 de rovoroso, ibidem est et poti*o*
9 de s*i*nacen
10 de fragmam
11 de ydrof*o*ban
12 de spasmo
13 de caduco
14 de caduco
15 qui aquam voment
298 16 de ciferinon
17 de sideraticio
18 de solis percussum
19 de *c*ruditate
20 de buli*m*o
21 de paralitico
22 de polippo
23 de maleos, id est morbos articulares

---

4 sidoratici = sideratici ‖ 6 *Veg. III 12, 7* | obririutim (*sic*) sudent: *corr. Veg.* ‖ 7 *subscr.* explicit liber tertius incipit liber quartus ‖ 13 linioso = lienoso ‖ 16 potius ‖ 17 snacen ‖ 19 ydrofaban ‖ 24 quiferinon ‖ 27 ruditate ‖ 28 bulinio

24 de eruptione v*u*lsi
25 de plectora
26 de suspiria
27 de suspirio arido
28 de succutan*e*o qui s. s.
29 de farciminoso
30 de arida tusse
31 de pulmonis labore
32 de dolore qui s. s. **299**
33 si vexabitur a qui s. s.
34 de ort*op*n*o*ico
35 de orto*p*n*o*ico
36 de litargico
37 de morbo regio
38 de bile
39 de bile arida
40 de vomica
41 de podagra
42 de orthocolo
43 de tussi ab inferioribus
44 de e*m*fraxin, id es*t* de obturatione
45 de timpanitico
46 de obturatione
47 de ydropico
48 de fartoso **300**
49 de ecederm*ia*
50 de *sin*tecti*co*
51 de ictero
52 de strophoso
53 de iocineris dolore
54 de labore qui supra
55 de dolore qui supra
56 de ventris inflatione
57 de stentini versione | 122^{r}a

1 volusi: *corr. infra 357* || 3 suspirioso *infra 360* || 5 succutano: *corr. infra 363* || 11 ortotonico || 12 ortotonito || 21 cenen fraxinides || 26 ecederamus || 27 emtection || 34 versatione *infra 420*

301 I Si quod iumentum rabiaverit, sic intelliges. subito hinniet, auriculis erectis dimicat, capite erecto erit, nec stare poterit, sed girat interdum, quasi quaerens aliquid. solet tremor et sudor aliquando esse, et non patietur accedi sibi et [non] praesepium corrodet; aut si quis circa eum iumentum steterit, totum eum comedet. solent ilia sibi sic comedere, ut intestina sua foris extrahant, et clamant frequenter. plerumque haec valitudo sanis contingere solet, cui tamen obripi poterit. sic eum curabis.
302 sanguinis detractionem facies de temporibus et de auriculis aut de cervice dextra sinistra, paene de omnibus membris. haec enim valitudo accedit ex abundatione sanguinis. potionibus autem adiuvatur haec cura eis similiter, sicut superius insan*o* demonstra*vi*. sanum fiet. quos soli depressos inveneris, recludes eos et frigida perfundes, *au*t moriuntur. solent autem et quiqui ab eo morsi fuerint, similiter rabiare.

303 II ABSIRTUS de cardiaco. si quod iumentum cardiacum fuerit, signa erunt haec. cuiusmodi autem fit nitidus toto corpore et totum ventrem sursum versus ducit et diu subversus plurimum expectat, qui et tristis fit ... haec sunt signa. quae curantur sic, ex rebus termaticis qui excalfaciunt, quas et per nares suffundes et per os prensa li*n*gua: piper tritum bene, in quo admiscebis vinum et oleum, aut s*c*illa trita aut lauri folia aut thus aut aristologiam aut mirram aut cominum aut aliis rebus similiter, quae solent excalfacere. *e*scis eum aridis cibare iubeto. habeant

---

1 *cf. Veg. III 11* ‖ 2 inniet | demicat ‖ 3 guirat ‖ 5 non: nonnunquam? *vel* morsu? mordicans *Veg.* ‖ 9 obripi = obrepi *B*, abripi? ‖ 14 insana demonstrabis ‖ 15 solide pressos ‖ 16 aut *scripsi:* et ‖ 18 *H 98* ‖ 19 *λαγαρὸς γίνεται: scriptor Latinus λιπαρὸς vel legit in exemplari suo Graeco vel confudit cum λαγαρός* ‖ 20 *sq. ἀνεσπακὼς τὴν γαστέρα, κατωπός ἐστι καὶ λελυπημένος οἵ τε ὄρχεις οἰδοῦσι καὶ τὸ γόνυ* ‖ 21 expectat = spectat ‖ 23 prenssa ‖ 24 ligua ‖ 25 stilla ‖ 26 ἢ *σμύρναν ἢ θύμον* | ἢ *τοῖς ἄλλοις θερμαντικοῖς* ‖ 27 vescis: *corr. B* | aridiis

opertum corpus. vino et oleo suffricabis. habeat autem 304
coopertum pectus, et totum ventrem eius sul*fure trito*
et oleo fricare te oportebit. curabis autem, ut, ubi stat,
mundum sit et substratum habeat *e* rebus, quae odorem
facia*nt*, murta aut laurum aut huius simile aliquid. cum
quando autem hoc vitium si*gna* haec [equa] excesserit,
ut s. s. est, ut ambulare non possit et pedibus infirmus
sit, et de pariete in parietem se conlidet, et fantasietur
et caput demissum habeat, dolore satietur, et quotiens
adlevare se volet, non potest, ut exuitus s. s. . . . qui
exuitus eius incadet et vix meiet. scire autem debebis
in hoc et fele eius in ipso iecore solvere. unde hic vivere non potest.

III Si quod iumentum cardiacum fuerit, signa | erunt: 305 122ʳb
huius in*cl*inabit caput, in ambulationibus non sequitur.
haec ergo signa cui accedent, talem ergo desperare debebis. curabis autem, sicut s. s.

IV POLICLETUS de frenetico. si quod iumentum frene- 306
ticum fuerit, signa erunt huius: oculos subturbolent*os*

---

1 *ἔστω δὲ ἐσκεπασμένος τὴν κοιλίαν, μάλιστα δὲ τὸ στῆθος, καὶ τρίβειν θεῖον μετὰ ἐλαίου καὶ διδόναι* ‖ 2 substricto: sulfure trito *substitui* ‖ 4 substractum | e *addidi* ‖ 5 faciat ‖ 6 si⟨gna⟩ *M*: si | *sqq.* *ὅταν δὲ γένηται πρὸς τοῖς γεγραμμένοις σημείοις, ἀδυνατεῖ τοῦ περιπατεῖν, ἀναγκαζόμενος δὲ παραφέρεται εἰς τοὺς τοίχους καὶ τῷ ἀπαντιῶντι ἐμπίπτει καὶ κατωπός ἐστιν, ὡς προείρηται, καὶ ἱδροῖ τὴν κοιλίαν καὶ τοὺς ὤμους, ὡς καὶ τρόμον ἐν αὐτῷ καὶ σπασμὸν γίνεσθαι καὶ πίπτειν ἀθρόως καὶ μὴ πλατύνεσθαι, ἀλλ' ἐπὶ τὴν κοιλίαν κατακεῖσθαι ὀδυνώμενον σφόδρα καὶ μὴ ὑπομένειν. ἐγείρεσθαι δὲ θέλοντα μὴ δύνασθαι ἀλλὰ μετὰ βίας, καὶ ἀνεσπακότα τοὺς διδύμους εἶναι, τό τε αἰδοῖον προβάλλειν καὶ προίεσθαι τὸ οὖρον κατ' ὀλίγον. γινώσκειν δὲ δεῖ, ὡς τοῦ τοιούτου παρεμπέπτωκεν εἰς τὰς ἀρτηρίας ἡ χολὴ καὶ ἐπὶ τὴν καρδίαν ἐνήνεκται καὶ ζῆν οὐ δύναται.* ‖ 10 exuitus = *αἰδοῖον?* | *sq.* non potest, ut ex vi testes ⟨quoque eius adsurgant⟩ et vix meiet. scire autem debebis in hoc ⟨causam esse fellis⟩, quia venis eius incadit, et fel eius in ipso se corde solvere *B* ‖ 15 inoppinabit ‖ 18 Pollicretus ‖ 19 erunt haec *aut* huius ⟨haec⟩ *W* | subturbolentus

habebit, nares et auriculas subrectas, sed mordebit nec
patietur accedi ad se. oportebit ergo ex cervice vel ex
pectore huic sanguinem emittere quasi ad sextaria III,
uti autem lavationibus. et hoc illi dabis. radicem silci
in vino leni odoratu infusam *unam* eminam per nares
infundes tam diu, donec sanum fiat. sunt autem somni-
fera optima. ad defectiones autem et ad lassitudines silci
radicem ℨ IIII, rutae acetabulum. tantundem infusis et
liquatis uteris.

307 V De lininoso. si quod iumentum lininosum fuerit, signa
erunt haec. in oculis a*ng*uli vertuntur, et tardius ambulat.
est autem haec passio in*iti*um rovorosi, quibus accedere
solet, ut latera eorum tumorem ingentem adferant paene
usque ad cervicem et media spina al*v*ei simil*is* conca*va*
fiat, quibus et maxillae constrictae fient et in oculis *an*-
gu*li* vertuntur. hic erit li*ni*osus, a*b* eo quod plancto ner-
vum media spina positum constringat totum caput et
cervicem, *u*nde et [in] a*ng*uli oculorum convertuntur et
308 stricturam omn*i*um commissurarum patiuntur. hoc autem
accidit ex nimia perfrigatione, si quando tergo*ra* eorum
*n*ives *a*ut grandine aut pluvia nimia passa sunt, inde
quo plerisque contingit. sic eum curato. sanguinem de
cauda detrahito non multum, ne rigor rigorem insequatur.
in eo sanguine admisces merum et oleum, calefacies et
ipsa hora perungues cito totum tergus et cervices et supra
sacellionem ex furfure calido impones, ut totam spinam
309 et lumbos tegat. altera die destringes eum diligenter et
eam unctionem eum perfrigabis. super quam similiter sa-
cellionem vaporabis: medulla cervina pondo libra, manna

4 silcu || 5 unam *scripsi*: in eam || 7 *in marg.* non de silci radice || 10 *Veg. V 27* || 11 agruli: *cf. 316* || 12 in intm *sic*: principium *Veg.* || 14 albei simile conca || 15 *sq.* anguli *scripsi*: sanguine || 16 hiis erit ligosus adeo || 18 munde | in: ei? | agruli || 19 omnem || 20 tergo | *sq.* cum animalium dorsa aut frigore aut pluvia aut grandine caeduntur aut nivibus *Veg.* || 21 nives aut *B ex Veg.*: universa ut | *sq.* id quod *B* || 28 unctione eadem *Veg.*

thuris un*c*ias III, vidella uncias III, castoreum ʒ II, oppo-
ponace ʒ II, apochi*ma* ʒ II, resina terbentina ʒ II, resina
fricta ʒ III, cerae pondus -:-, oleum laurinum sextarium
·I·, oleum Cyprinum emina, oleum daucinum sextarium.
omnia haec s. s., sicca quae fuerint, tusa et criblata, iam
cetera supra carbones | solut*a* in tepid*a*, admisces ea quae 122^{v}a
creta sunt, et repone in vase novo. potione hac eum cot- 310
tidie potionabis: absintium pondo ʒ .ς., aristologia ʒ III,
ve*c*tonica 2∸, petrosel*i*no ʒ, trisaginis ϟ, turis masculi
ʒ III, castorei ʒ II, magma croci ʒ II. haec omnia tun-
dito et cernito ex aqua mulsa et oleo. potionato. sa-
·num· fiet.

VI De emplectico, id est epilentico. si emplecticum 311
factum fuerit, sic eum cognosces. erit autem totus obligatus, et quasi con*s*trictus pedibus ambulabit, et subnatat a pedibus et rectum ambulare non potest conligationis beneficio, et in parietibus impinget. in qua parte se morbus profuderit, tanquam sideratus, sic erit obligatus. sic eum curabis, sicut superius lininosum. si ex hoc non proficerit, ures eum in cervice, palmas dabis. sanum fiet.

VII De alienato. si quod iumentum alienatum mor- 312
bum habuerit, signa haec ostendit. oculos patentes habebit, ne*c* *sen*tit homine. quibus et labia et ipsa orificia intumescunt, quasi ab aliqua interdum bestiola morsi sint. hic morbus valde nequam est. ex quo iumenta inflantur et subito moriuntur, quasi nihil habentes. praeterea ubi iumenta crassa et curata facta erunt, subito cadent et moriuntur; et nemo intelligit, ex qua causa moriantur, *u*bi iumenta ex hac ratione morti consumuntur. hic est

---

1 unctias: thuris uncias IV *Veg.* | vidella = bdellii | *sq.* opopanacis uncias III *Veg.* ‖ 2 apochinia: uncias III *Veg.* ‖ 4 glaucinum *Veg.*, gleucinum *Gesner* ‖ 6 soluto in tepidu ‖ 9 betonicae uncias duas *Veg.* | petroselmo | trixaginis unciam *vel* semunciam *Veg.* ‖ 13 *cf.* *Veg.* *V 28* | epilentico = epilemptico ‖ 15 contrictus ‖ 21 *Veg.* *V 22* ‖ 23 nem sentit *sic* (se *macula nigra obductae*): nec sentit hominis adventum *Veg.* ‖ 29 ibi: *corr.* *B*

morbus alienatus maleus, qui circumhaeret et contagium
313 faciet. hoc est, quod hic morbus differat, a maleos **arti-
culari**: huic enim morbo subvenitur, articulari non sub-
venitur. h*i* autem alienati vermibus conf*o*ssi, ex hac con-
inquinatione aliquando huius morbi aqualiculo suffocati
subito moriuntur. sic eos curabis. sanguinem ei emittito
de cervice. **potionem** hanc dabis. sandonicum **libra**, **yso-
pum** **libra**, **abrotanum** semis libra, aristologia rotunda
semis libra, mag*ma* **croci** ʒ II, **absinthium** erraticum ʒ II,
314 trisagine ʒ IIII. haec omnia **contundito** et cernito et
utere ad omnem morbi huius locum, et **ex aqua mulsa**
decoctam facies, et exinde totam gregem **potionabis** et
fumigabis, sicut supra in articulario. quibus et **pascua**
mutabis — utinam possint — in alia regione eos **trans-
mittere** debes. illa enim pascua iam la*b*is suis coin-
122^{v}b quinaverunt. ita sani velocius fiunt. |
315 VIII De rovoroso. quodcunque iumentum rovorosum
fuerit, quem quidam tetanicum dicunt. hic autem ab aliis
*o*pistoton*us* appellatur. cuius ego signa et curationem de-
monstro, et unde haec valitudo accedat, et ex quibus **pas-
sionibus** plurima vocabula acceperunt. sunt autem robo-
rosi signa haec. erit autem sic constrictus toto corpore,
naribus extens*i*s et auriculis immobilibus et rigidis, qui
nec os aperire potest, cervice recta, capite extenso, **dextra
sinistra** in cervice ab humeris tensus, conligatus **ab armis**
316 cruribusque et omnibus pedibus constrictus. nullam com-
missuram pedum flectere potest nec cervicem recurvare.
cui *per* terigia in oculis anguli invertuntur. cui caput
erigere si volueris, praecluduntur terrigiis oculi. cui tergus
durum et constrictum a nervis erit, ex qua causa caudam
erigit nec eam movere nec flectere potest. var*us* a poste-

---

4 hic | confessi: *corr. B* ‖ 5 pertuso aqualiculo *Veg.* ‖ 9 magacroci | erraticum = *ἄγριον* | *sq.* uncias tres *Veg. ter* ‖ 13 *supra 193* ‖ 14 ut si fieri potest *Veg.*, ut iuvari possint *B* ‖ 15 lavis: labris *Veg.* ‖ 17 *Veg. V 23* ‖ 19 pistotonis | singna ‖ 23 extensus ‖ 28 *cf. infra 462* | per *addidi* | tyrigia ‖ 31 varius

rioribus conatu*r* ambulare. cuius commissurae in ambu-
landum a nervis crepi*t*ant ex tensione nervorum totius cor-
poris, unde et ilia dura et tensa a renibus habebit. ex
quo se nec proicere ad terram poterit nec cervicem in-
clinare nec nulla commissura pedum flectere. hic erit
ligno similis, unde roborosus dictus est. quod contingit 317
ex nimia perfrictione et spasm*o* nervorum et tremore,
unde et *te*tanici dicti sunt. sole*n*t autem hac valitudine
inc*i*dere hi, qui ab igne castrat*i*, si quando in fervura
ne*g*le*c*ti inambulant et in frigore repercussi a chrema-
steribus nervorum spasmum passi fuerunt. similiter et
usta iumenta in pedibus, vel quoquo loco nervi usti fue-
rint, hac ratione, sicut supra dixi, in robor incidere solent.
alii vero vel ex nivibus vel ex gelicidia vel ex nimio
rigore sudabundi vel calidi si repercussi fuerint, statim
rovorosi fieri solent. haec igitur passio nervorum quibus 318
contigerit, ut plurimum a posteriori parte prensi sunt
et a priore minus, sic facilissime curantur. qui desidet
in lumbos tanquam canis, unde et *o*pistotonus dictus est.
si quem autem robor a prioribus partibus prendiderit, ita
ut os in totum aperire non possit, hunc desperato. scito
ergo eum vivere non posse. qui autem ex toto corpore
aequaliter prensus est, ita ut ex aliqua parte os aperire
possit, sic[ut] eum curato. unctionibus calidis eum per-
frigato tam diu, donec sudet, et | [et] epitogis coperito, 123r a
loco calido eum statuito et ignem facito, ut desudet. sur- 319
culos laureos pollice validos in ore ei inter molas mittito.
facito cauterium, assidue moveat. cui fabam solidam et
baccam lauri inmixtam mane ieiunum dabis. cum aqua
calida et castoreo mixta per clisterios delavabis vel po-
tionem per narem sinistram cum suco ptisanae mixtum

---

1 conatus ‖ 2 crepidant ‖ 7 spasmum ‖ 8 tanici | solet ‖ 9 incedere | castrato ‖ 10 nec lenti: qui . . . . negliguntur et inambulantes frigore laeduntur *Veg.* ‖ 14 exige licidia: *corr.* *B*; ex nivibus quoque et pruinis *Veg.* ‖ 15 callidi: e calidis stabulis *Veg.* ‖ 18 *cf. infra 488* ‖ 19 epistotonus ‖ 27 molas = malas ‖ 28 moveat: *sc.* malas

oleum dabis vel nunc per os eam potionem, quae infra s. s. est. similiter et eadem unctione infra scripta inter alternis diebus uteris, *ut* insudet. cui ordeum molitum
320 cum furfure mixtum edere dabis, donec sanus sit. alii quidem dixerunt eos oportere aere candenti in are*n*a colligata obruere, ita ut caput foras habeat et nares, ne praefocetur. et sanguinem detrahere debe*s*. tam diu in are*n*a protricet, donec insudet. hac re sanum fieri dixerunt. ego tamen ex cura s. s. saepissime plures sanavi. qui ex hac re non profecerit, ures ei cervicem dextram sinistram similiter decusatim, et perungues eum unctione infra scripta et saccellionem ex furfure super totum tergus calidum inpones per triduo. curabis, ut s̃. sanum fiet.

321 potio ad roborosos a*c* te*tan*icos et *o*pistotonos. dauci semen p ·I· ℥ II, cuminum Alexandrinum p ℥, sil Gallicum p ℥, castoreum p ℥, a*b*rotanum p ℥, trixag*i*ne p ℥ II, magma croci p ℥, ysopi p ℥, piper album semi ℥, haec omnia tusa et creta bene, dantur ex eodem medicamento coclearia duo. aliis ex suco tisanae mixtum lassis et periculosi*us* se habentibus, aliis vero ex aqua calida et oleo, alii*s* vero ex vino veteri datur, nunquam tamen sine oleo propter l*e*niendam austeritatem potionis et faucium len*t*itiam.

322 unctio ad valitudines s. s. cera p libra, *afron*it*r*um pondo libra, terebentina pondo semis, galbanum p S·, castoreum pondo S·, oppoponacis pondo ·I·, piperis pondo semiun*c*ia, medulla cervina p S·, olei veteris quod satis fuerit, vino veteri optimo admixtum. hanc unctionem uteris ad valitudines s. s. nunc vero facis ad praesens

3 aut ‖ 5 area: in arena fluviali vel maritima colligatos *Veg.* ‖ 7 debet ‖ 8 area ‖ 15 *Veg. V 23, 12* | attenaticos | epistotonos ‖ 16 uncias II, anagallici *Veg.* ‖ 17 aprotanum | trixagne ‖ 18 ysopi: *antea* succari unciam *add. Veg.* ‖ 20 *sq.* periculosis: *corr. B* ‖ 22 alii ‖ 23 liniendam | *sq.* lenitiam: *corr. B* ‖ 25 *Veg. V 23, 10* | afronitri *Veg.*: aut toritum ‖ 28 semiunctia

sic. picem liquidam cum oleo et vino | calefacito totum- $123^{r}b$
que iumentum perungere curabis, ex qualibet unctione in auriculis suffundere cum oleo liquefacito. sanum facies.

IX De sinacen. si quod iumentum sina*cicum* factum 323
fuerit anguina, latine stranguil*i*a, haec signa demonstrabit. haec cito periculum vitae facit ab ligatione tempor*um* [per], li*ngua* eius procadet *f*oras, et eis similiter caput et oculi tument, et obturatur eius gula et ipsa a*r*teria faucium, et nec manducare potest nec bibere nec se extendere. qui curatur sic. fomentatur eius caput caldo et tempora et lingua, deinde super fauces oblinis fel taurinum, et suffundes vinum et oleum vetus. quod si vetus non habueris, *eo quod habes* uteris. dicitur autem et hoc facere. ficus deco- 324
ques et cum aqua earum nitrum miscebis et sic suffundes. facit et hoc, vestitura belluae vel colubrae pellem. ex eo confrigabis corpus. quod remissionem [non] feceri*t* et desideraverit escam esse, dabis ei et viride fenum. melius autem facies, si eum in pascua miseris. quod si non fuerit, dabis fenum aridum aspersum nitro similiter. nullo loco deples nisi ex superiore venam. cum rectam habuerit, purgabis eum per cucumerem et nitrum.

. . . et si in auricula vulnus fuerit au*ri* similis 325
colori, qui melliceris appellatur. quod oportet excidere recte, quomodo *n*atum est. quod curatur ex melle et alumine. necessarium est utique fieri ad eius modi

3 liquefacto *vel* tepefacto *Veg.* || 4 *περὶ κυνάγχης H 64* | sinace || 5 stranguiria || 6 *sq.* tempore per liguam . . faras: *σύνδεσμος γίνεται τῶν κροτάφων καὶ ἡ γλῶσσα ἐκπίπτει ἔξω καὶ οἰδεῖ* || 8 alteria || 10 si || 13 *ἔστω δὲ τὸ ἔλαιον παλαιόν. εἰ δὲ οὐκ ἔστι, τῷ ὄντι χρῶ*: *unde supplevi* || 15 *ἁρμόζει δὲ καὶ τὸ διὰ βδελλίου ἀνιέντας συγχρίειν αὐτόν*: *confudit Chiron βδέλλα* (= *βδέλλιον*) *et βδέλλα* 'hirudo' || 16 feceris: *ἐνδόσεως δὲ γενομένης καὶ ἐπιζητοῦντος φαγεῖν, διδόναι χόρτον χλωρόν* || 19 *τὸν ξηρὸν καταρραίνειν νίτρῳ καὶ τὰς κριθὰς ὡσαύτως παραβάλλειν* || 20 *ἀσύμφορος δὲ ἡ τοῦ αἵματος ἀφαίρεσις ἐκ τῶν ἄλλων τόπων, ἐκ δὲ τῆς ὑπερῴας μόνης ἁρμόζει. ὡς ἂν δὲ καλῶς ἔχοι, καθαίρειν αὐτὸν διά τοῦ σικύου καὶ τοῦ νίτρου* || 22 auri *ego:* aut || 24 donatum: *corr. B; an* demonstratum? *cf. supra 61 sq.*

morbos medicamentum. nidum hirundinum cum pullis hirundininis in ollam novam fictilem coquito in furno et sinito, dum cinis fiat; tunc eximito, et quod intro est contundito usque bene, cernito diligenter, sic servato. ut*i* cum voles, cuique in aqua calida et in suo sibi stercore mixtum ad causam imponi. et in potione per triduum dabis, eodem modo temperabis et in reliquis potionibus coicies. et si maior tumor erit, ex eodem pulvere in vinum et aquam coquito et ad fauces alligato.

326 X De fragma. si quod iumentum fragmam habuerit, signa erunt haec. febricitabit, oculos introversus habebit, auriculae sunt tensae habentes rigorem, pendet et terram pedibus tundit. sic eum curato. sanguinem de cervice emittito et perunge totum iumentum, vino et oleo in unum
123^{v}a ungito | et sic frigato, et loco calido statuito. sic sanum fiet.

327 XI De ydrofoba. si quod iumentum aquam timebit, hoc quod dicitur ydrofobas. si autem ab aqua*e* habitate, hoc est cruditate, sic eum intelligis. venis omnibus *t*ensis, sudabit, oculis suffusis, tremorem et frendorem patiuntur, solent in rabiem converti. sic eum curato. sanguinem ei de inferioribus detrahito et eum loco tenebroso statuito et a cibariis abstineto. his vinum austerissimum et lumbricae semen tusum ciatum unum tempera et da triduo potionem, quam singulis eminis dabis, et cibariis siccissimis utatur. sic sanum fiet.

328 de ydrofoba. si quod iumentum ydrofobam patietur, in pariete inlidet se, sitiebit et timebit aquam. sic curato. concludito in loco tenebroso, ne lumen videre possit. sed silentio magno sic aquam offerito in alveo, ita ne strepitum audiat. opponito escam, ne satur fiat. si esuriet, non tam vehementer vexabit. caput perungito ei et su-

---

4 uti *B*: ut ‖ 6 imponi = impone ‖ 7 tempurabis ‖ 10 *Veg. V 29* ‖ 12 pendet: frendet *B* ‖ 13 cervice: matrice *Veg.* ‖ 14 adiunctoque oleo et vino tepefacies *Veg.* ‖ 16 *Veg. V 30* | itrofova ‖ 17 aqua ‖ 18 densis: *corr. Veg.* ‖ 23 tempora ‖ 26 *Veg. V 30, 2* | ydrofova | ydrofabam ‖ 31 vexabit = vexabitur

mito manipulum rutae, conterito, et baccas lauri in numero XV, rosa Ciperi p libra, aceti pondo 3, commiscito et perungue*to* caput. sanum fiet.

329 XII De spasmo. si quod iumentum *s*pasmabitur, signa erunt haec. subito cadet et articulamenta eius extensa sunt et subsalit toto corpore; aliquando quidem et spumam de ore emittit. est autem hoc, quod in hominibus *hi*era nosos appellatur. huic autem sic escam offeres. aspergis ei nitrum in escam, et postea et purgatio offerenda est per cucumerem et nitrum per dies VII. et hoc ei *non* conting*e*t subinde. dicitur autem facere et hoc. testudinis marinae sanguinem dimidiam cotulam, aceti tantum et vini tantundem et lasari ciatum, omnia in unum miscebis et suffundes ei in nares. utile erit et hoc. perunges eorum tergus oleo et aceto et nitr*o*, frequenter eum confrigabis.

330 XIII De caduco. si quod iumentum caducum fuerit. hos autem caducos luna traducet nov*a*; *cum* decresceret et minuet, sic caducitas mentis dimidia. signa quae sunt accipere. | noli hu*n*c tenere. girat, sicut mola, oricula 123ᵛb curva, dextra cervix vertitur, pedibus contundet. tunc cadet, tanquam occidatur, qui equus iacet per horam. sic curatur. ranam viventem involvito et sic dato. sanguinem emittito multum ex utrisque temporibus. cum decrescit luna, tunc curari optime oportet. veretrum potionabis album et non cadet. radicem panacis, mannam thuris 3 cum vino infundito, tepid*a* foveto, aceto postea perungue*to*. ventrem si solves, facile sanabitur.

331 XIV Quodcunque iumentum caducum fuerit, sic eum intelligis. saepius cadet diurnum ter vel quater. aliquando cum ceciderit, subito contremescit toto corpore, et salivae

---

2 olei rosei *Veg.* ‖ 3 perunguero ‖ 4 *Veg. V 31*; *H 258* espasmabitur ‖ 5 *τῶν ἄρθρων ἃ μὲν ἀνίεται ἃ δὲ συντείνεται* ‖ 6 subsalito ‖ 7 *sq.* serenosos: *ἔστι δὲ τοῦτο ἐν ἀνθρώποις ἱερὰ νόσος λεγόμενον* ‖ 10 *sq.* ei contingit: non *addidi*; *καὶ οὐ συμβήσεται συνεχῶς αὐτῷ* ‖ 15 nitrum ‖ 18 novam: cum *supplevi*; inde crescet, et minuet sic caducitas mensis dimidia *B* ‖ 20 huc ‖ 25 veretrum = veratrum ‖ 27 tepidam ‖ 28 perunguero ‖ 29 *Veg. V 32*

per os eius multae effluent. postmodum porrectus pro mortuo iacebit, non post multum subsurget et pa*b*ulum appetere quaerit. . . . autem, huius vitium si recens fuerit. sic eum intelligis plus casurum. cartilaginem narum eius digito †mulieris subtemperabis. quanto frigidiorem inveneris, plus casurum eum scies; si minus frigida fuerit, hoc
332 minus cadet. verum si calidam cartilaginem eius inveneris, non cadet. hunc in recenti si non curaveris et sine vitio feceris, semper hic cadebit subito inter tempus. sic eum curabis. sanguinem ei copiosum de cervice emittito, post quintum diem ei de temporibus sanguinem detrahito, loco calido statuito et tenebroso, totum corpus defricationibus termanticis defricito et cerebrum eius similiter et auriculas, vel pice liquida cum oleo laurino mixto
333 idem facito et munito caput eius. potionem hanc dabis ei. silci radicem ʒ II, panacis radicem ʒ ·I·, castorei p ʒ, oppoponacis p ʒ, nitri tusi pondo [p] ʒ ·I·, drachidi[pon] p ʒ, cucumeris agrestis pondo ʒ. haec omnia sibi quisque bene trita conmisces et cum mellis sextario uno, et ex eo potionabis aqua calida et oleo admixto ad pondus ʒ ·I·, et uteris cottidie usque ad pondus ʒ III, si corpus eius tamen sic declaraverit. hac re sanum fiet. et si sanum non fuerit, ures ei caput similiter *ut* apioso,
124ʳa cura tamen ei caput frequenter. |
334 XV De his, qui cum biberunt, in praesepio aquam voment. quod contingit id ex paralisin stomaci defectione nimia. est autem cura difficilis. quae curatur sic. sanguinem de cervice detrahito, potionabis *t*hermanticis, et unctionibus similibus et ustione *utere* in pectore, purgare caput et in primo sinapidiare oportet. sanum fiet.

---

2 parvulum ‖ 3 ⟨vix est sanabilis, erit⟩ autem *B* ‖ 4 *in marg.* non bene ‖ 5 molliter ⟨inmisso⟩ temptabis *B*; digito temptabis *Veg.* ‖ 9 tempus: opus *B* ‖ 16 silei *Veg.*; *cf. supra 306* ‖ 17 drachidipon: diagridii *Veg.*; *syllabam* pon, *sicut* p *antea, del. M* ‖ 18 quisque = quidque ‖ 19 uno ⟨decoques⟩ *Veg.* ‖ 22 tamen: iam? ‖ 23 ut *Veg.*: et (= καί) *L* ‖ 25 *Veg. V 33* ‖ 28 hermanticis ‖ 29 utere *supplevi*: unctionibus calidissimis armi pectusque confricantur *Veg.*

XVI De ciferinon. si iumento sanguis per naribus effluet, quod vitium appellatur *graece* cyferinon. si hoc vitio vexabitur, signum erit supra modum peractum esse iumentum. curatio huius rei est haec. perunges illum oleo vel aceto, et corpus totum. cooperire autem debebis, et da operam, ut molliter stet. cu*i et* ambulationem intermitte et attende cibo post hoc, deinde rutae manipulum cum lacte contritum infunde. quod si non habueri*s*, aristologiam et crocum tritum ex vino dulci infunde ei. quod si hoc non habueris, coriandri viridis sucum liquabis et ei per nares suffundes. sanum fiet. 335

XVII De sideratico. si quod iumentum a sidore percussum fuerit. hoc autem sidus si venas vacuas a frigore *aut ab* aestu percusserit, aut cruditas maior in plectura reversa fuerit, aut ieiunus in bu*lim*um inciderit, singula signa cognosces sic. *vaste* temptabitur, toto tempore stupebit et *titu*ba*n*s ambulabit. hunc mollibus cibariis et *l*enibus potionibus potionabis. et in lasaris Ʒ aquae mulsae commisces eminam *et* cremorem tisanae. et ambulationem . . . ad calorem enim uteris refrigerationibus, aceto et rosae aequis partibus. si a frigore, uteris vino et oleo. his unctionibus uteris. 336

XVIII De solis percussu. si quod iumentum sole percussum fuerit, detrahes de temporibus sanguinem et simili ratione curabis. sic eum tamen intelligis. in priore attendat et caput dolorosum portabit. 337

XIX De cruditate. si quod iumentum cruditate percussum fuerit, ei sanguinem de cervice detrahito et a cibariis abstineto maioribus, tantum ut ac*e*to et aqua sit, et 338

---

1 *sq. Veg. III 37; infra 550 fere ad verbum redit* ‖ 2 graece *add. infra* ‖ 6 stet: cubet *infra et Veg.* | cum: cui et *infra*; tum *B* ‖ 8 habuerit ‖ 12 *Veg. V 34* | sidere *W* ‖ 14 aut ab *scripsi*: a vita ‖ 15 bubum: *corr. Veg.* ‖ 16 vaste *B* (*cf. p. 103, 9*): bates ‖ 17 totum bas: *corr. Veg.* ‖ 18 plenibus | et in: ita *Veg.* ‖ 19 et *scripsi:* i. e. *sic* ‖ 20 ambulationem: *sc.* adhibe ‖ 23 *Veg. V 35* ‖ 26 dolorosum: deorsum (diossum) *B* ‖ 27 *Veg. V 36* ‖ 29 aceto *B*: a cibo | sitet | *sq.* si aestas est, refrigeratorias accipient potiones *Veg.*

refrigerationibus, si tempus anni permiserit, na*tati*onibus uteris. sic sanum fiet. sic eum cognosces: modo in unam partem ambulant, modo in alteram.

339 XX De bulumo. si quod iumentum a bulumo temptabitur, sic cognoscis. tot*us* spasmabitur, oculi interius re-
124^{r}b fugient, | et visus non tam certus eius. subito ne ei cibaria datur, sed primo eum refrigera et minutatim cibaria dato et ungue*to* calido vino et oleo. si quis tibi dicit: bulumo quid prodest unctio? respondeto: quid tibi cibum *pro*desse videtur? sic etenim et singula signa sudoris, quorum ratio reddi potest, intelliguntur et curantur.

340 sed si inflatio est hoc, quod dicitur an*h*elatio, cuius causae rationem reddi non posset, sed a superioribus signis causarum, quae prima curatione sequimur [sequenti]. spongiis uteris in c*a*pit*e* ex posca, calida enim maiorem refrigerationem habet; in auriculis rosam Campanam adicies, et frigidissimo statues loco. et subinde sternutamentum dabis pal*e*am in naribus, et eiciet et sic sternutabit. haec cura eiusmodi causas et medicamentis saepissime curatur.

341 XXI De paralitico sive epilentico. quodcunque iumentum paraliticum fuerit, signa erunt haec. pravus ambulabit in latus, quomodo crancus, recte ambulare non potest. si coe*g*eris eum ambulare, parietibus impinget. pabulum et potum non recusat. sed [si curvus] maligne et prave manducabit, cuius cibaria uda erit semper. sic eum curabis. sanguinem ei detrahis de parte temporis contrari*a*, non qua contractus est. unctionibus termanticis eum percatapsato et cervices eius assidue corrigito vel cretellas
342 imponito in cervices ... fractae curari solent. curabis quomodo rovorosum; similiter et loco calido et potionem simi-

1 nacionibus || 4 *Veg. V 37* || 5 totius || 8 unguero || 9 cibum: chylon *Veg.* || 10 prodesse *scripsi*: esse || 12 *Veg. V 38* | anbellacio: anhelitus *Veg.* || 14 *inter* sequimur *et* sequenti *lacunam statuit B* || 15 in capite *B* (cerebro *Veg.*): incipiat || 18 palam || 20 *Veg. V 40* || 22 crancus = cancer || 23 coegeris *Veg.*: cognoveris || 24 cervicem incurvabit *Veg.*; si⟨c⟩ curvus *ante* quomodo *l. 22 ponit B* || 26 contrarie || 29 ⟨sic ut cervices⟩ fractae *suppleo;* imponito, ut cervices fractae *B*

lem, quae in rovoroso, uteris. si per plures has res sanus non fuerit, ures ei cervicem ex contraria parte, non qua contractus est. palmam dabis usque ad verticem auriculae et in tempus semisse ures et in aliam stellam cauterio facies et in parte renum usque ad mediam spinam *vir*gulam dabis, cauterio sequeris, eademque cura, quae s. s., et usta curabis. sanum fiet.

XXII De polippo. si quod iumentum poli*pp*um fac- 343
tum fuerit in nasum, vexatur vaste iumentum, obturantur *ei* nares et p*u*s de naribus exiet male odoratu*m*, et sufflat ex his vas*t*e et languidus toto corpore erit et tristis est semper et hinnire non potest. similiter et ipse polippus est magnitudine *mor*i pusill*i*. *curatur* aut*em*, cum pars eius se foras ostenderit. qui, cum paruerit, praeciditur. de calcit*em* cum aceto mixta grassam facie*s* et sic super obli*n*ies. hoc saepe facies. aut amurgam coctam cum aristologia mixtum *ei* in|pones. cum autem fuerit de interioribus 124ᵛa
partibus putridum, non habet hoc vitium curationem. dicitur ab aliquibus plu*m*bo oportere suffrigare. contingit hic autem Sarmaticiis.

XXIII CHIRONIS CENTAURI. de morbo qui appellatur 344
maleos, quem quidam profluvium appellant, quod latine

4 in alia autem parte temporis *Veg.* ‖ 5 *sq.* ungulam: *corr. Veg.* ‖ 6 cauteriose queris ‖ 8 *sq. cf. Veg. III 38 et infra 551; H 70 πολύποδος γενομένου ἐν τῷ μυκτῆρι τοῦ ἵππου ὀχλεῖται τὸ ζῷον. συμφράσσεται γὰρ ὁ ῥώθων καὶ φέρεται πύα ἐξ αὐτοῦ ὀσμὴν ἔχοντα σαπρὰν καὶ φυσᾷ δεινόν, ἀτροφεῖ δὲ ὅλῳ τῷ σώματι καὶ σκυθρωπός ἐστι πάντοτε καὶ χρεμετίζειν οὐ δύναται. ἔστι δὲ ὁ πολύπους τῷ μεγέθει ὡς συκάμινον, τῇ περιοχῇ ἐλάσσων. θεραπεύεται δέ, ὅταν ἔξω φαινόμενος ᾖ, ἢ μέρος τι ἐξ αὐτοῦ ἐκτεμνόμενον, καὶ χαλκίτιδι ὠμῇ καταπασσόμενος. ἁρμόζει δὲ ἡ αὐτὴ καὶ μετὰ ὄξους πάχος ἔχουσα, καταχριομένη πυκνότερον, ἢ ἀμόργη ἑφθῇ μετὰ ἀριστολοχείας μιγεῖσα. ὅταν δὲ ᾖ ἐνδοτέρω καὶ μετέωρος, οὐκ ἔστιν αὐτοῦ θεραπεία. λέγεται γὰρ ὑπό τινων καὶ μολύβδῳ παρατρίβειν αὐτόν, συμβαίνει δὲ τοῦτο μᾶλλον ἐν τοῖς κατὰ Σαρματίαν τόποις.* | polibum ‖ 9 *sq.* obdurant ure in ‖ 10 plus | odoratur ‖ 11 vasse ‖ 13 in ore pusille aut cum ‖ 14 *sq.* decalcitent ‖ 15 grassam = crassam | faciet | oblimes ‖ 17 et inpones ‖ 19 plubo ‖ 21 *supra 164 sqq.; H 10*

suspirium appellatur. verissime autem continebit hic morbus appellationis nomen artrites, quae latine articularia dicunt. qui adferet signa sic. plenitudines profluunt olen*tes* naribus grassae et male odoratae colore pallido, et cuius caput gravatur et stridet pectore et *st*atim a corpore gracilis fiet, a*b* hoc qui*a* escam non accipit, propter quod ad medullas eorum non pervenit. alternisque pedibus ab articulis claudicationes interveniunt, et in quacunque parte procubuerit, exulceratur, et illa pars corporis sub cute unde et articuli laborant, ex amaritudine ipsius
345 morbi. ideo autem contingit eis plerumque, propter quod omne iumentum fel non habet. pro felle inhaerent eis nervi gracil*es* laxant*es*, in quo humorem recipiunt et sucum huius morbi. et sic vitae periculum faciunt, et e*i* commixt*us* sanguis praecurrit per omnia *ar*teria, quae iuxta sunt dorsis et spinis, praecurr*i*t et in medullas scapularum, aeque cerebrum corrumpit; escam *enim* ab inferiore scapularum loco accipit. propter quod continetur caput, itemqu*e* li*n*gua*e* constitutionem praestat, quae est principalis omnium arti-

1 *ἔστι δὲ τῇ ἀληθείᾳ ἀρθρῖτις* ‖ 2 artrices ‖ 3 *sq.* olent: *ἰχῶρες ἀποστάζουσιν ἐκ τῶν μυκτήρων παχεῖς ὀσμὰς ἔχοντες μήλινοι τὸ χρῶμα* ‖ 5 satim ‖ 6 ad hoc qui: *καὶ ἀπισχναίνεται διὰ τὸ εἶναι ἀνόρεκτον, καὶ τῇ παρ' ἑκατέρᾳ ἐναλλάξει τῶν ἄρθρων χωλάσματα ἐπιγίνεται. · καὶ οὗ ἂν τύχοι κατακείμενος μέρους, ἕλκονται τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ σώματος διὰ τὸ εἶναι ἀνάχυσιν ὑπὸ τὴν βύρσαν καὶ τὰ ἄρθρα χυμοῦ δριμυτάτου πλήρη* ‖ 9 exulcerat uret illa | pars: *sc.* laborat ‖ 11 *supra 175* ‖ 13 gracilia laxant: *εἶναί τι νευρίον ἐκλελυμένον, ὃ ἀποδέχεται τοῦτον τὸν χυμὸν κἀκεῖθεν τὴν ἔκκρισιν ποιεῖται καὶ μίγνυσι τῷ αἵματι διὰ τῶν ἀρτηριῶν τῶν πρὸς τῇ ῥάχει προσηρμοσμένων. εἶτα ἐπενεχθεὶς ἐπὶ τὸν νωτιαῖον μυελὸν ὁ χυμὸς καὶ τὸν ἐγκέφαλον φθείρει* ‖ 14 eum commixta: *corr.* *B* (ei = umori) ‖ 15 arteria *scripsi*: latera (*i. e.* alteria) ‖ 16 praecurrunt ‖ 17 enim *addidi*: *τὴν γὰρ τροφὴν ἀπὸ τοῦ νωτιαίου λαμβάνει*; ⟨id⟩ escam ab *B* ‖ 18 *sq.* *διὸ καὶ τὴν κεφαλὴν κατακρατεῖται καὶ τὴν γλῶτταν. εἶναι γὰρ καὶ αὐτὴν* (*ἀρχὴν* *B*) *τῶν ἐναρίθμων ἄρθρων. θεραπεύων δ' ἄν τις ἐπιτυγχάνοι αἵματος ἀφαιρέσει λύων τὰς ἐν τῷ προσώπῳ φλέβας καὶ τὰς ἐν τῷ στήθει. ἔτι δὲ διακόπτων τὰ μεσοκύνια προσφορᾷ τε τροφῆς παντοδαπῆς χρώμενος καὶ ἐγχυματισμῷ.* | quae ligua

culorum. quod si cui contingit, †currenti efficere posses
succurrendo, succurres. sanguinis detractionem facies, solves
venas in faciem et in pectore, persecueris omnes et circa
claviculas. et escam omnem uti debebis et potionem hanc: 346
centauream, absinthium, peucedanum, serpillum, sagapenum, vetonicam, saxifragam, aristologiam rotundam. haec omnia tundes et cernis aequis ponderibus et coques ex aqua vel cum vino et sic ei dabis. et hae res amarae sunt et morbus amarus est. ita incipit haec potio amara amaritudinem expellere. item et aliam potionem dabis, si hoc non proficerit. cucurbitae Aegiptiae semen quod capit acetabulum, friges et contundes minutum, commisces cum
vino | albo cotulas II, et per lentiolum colato, sucum eius 124ᵛb
per dextram narem gementis suffundito. haec ipsa autem 347
compositio et ad disinteriam fac*it*. sic curabis. si Aegiptiae cucurbitae semen non habueris, sumito cucumeris silvaticae radicem et contundito et in eo adicies aquae cotulas II et ibi sinito una nocte macerari; deinde sublatam conteres et colabis et commisces in eo nitrum. sic reprehensa li*n*gua iumenti per os rem suffundes per dies octo, partem dimidiam medicamenti in dies VII partes VII *bib*ere dare curabis, et aliam partem dimidiam in VII partes divisam, quotiens eum adaquabis, et VII diebus miscebis *cibis*
et aquae. item nitri crudi contusi mixti in vinum cotula 348
per nares suffundito; ipsum vinum tepidum sit semper, ex quo ordeum aspergis. itemque et fenum, quotiens eum adaquabis, ex eo nitro tuso adicies. quodquod autem ante castrati sunt aut castrantur, non incident in hunc morbum. plerumque his enim contingit maxime pullis, cum excepti sunt protinus de grege et solitam exercitationem caruerunt

---

1 *sq.* ⟨nisi⟩ recenti ⟨nil⟩ efficere possis succurrendo. sic curetur *B* ‖ 2 succurret ‖ 3 persequeris ‖ 5 *supra 197; Veg. I 13, 5* ‖ 6 saxifragiam ‖ 11 *supra 201; H 11, 1 ἡμέτερα δὲ εὑρήματα ταῦτα* ‖ 12 minutim? ‖ 14 gementis: iumenti *M* | *καὶ αὐτῇ δὲ τῇ ἐντεριώνῃ χρῆσθαι πεφρυγμένῃ add. H* ‖ 15 facis ‖ 16 *ἄριστον δὲ καὶ τοῦ ἀγρίου συκίου τὴν ῥίζαν κόψαι λεπτήν* ‖ 20 ligua | os rem: orem *M* | dies septem? ‖ 21 vivere: *ποτίζοντας* ‖ 23 *sq.* cibis et aquae *suppl. B*

et ad standum venerunt. hoc vitium huius morbi in eos
decurrit plerumque. qui appellatur art*r*ites, qui latine dici-
tur articularis. qui et cum inc*i*deri*n*t in hunc morbum,
de vita de his promittere noli. in quo magis sit vitium
349 hieme cognoscitur. quod si*c* cognoscis, prius quam de nari-
bus mucci grassitudines exeunt. incipient enim tunc sic
tussire, tanquam si putes eum aliquid devorasse. inde
ergo intelligis et palam tibi facies, quia ab articulario
vitio poss*e*ssus tene*tur*. huic celerissime necesse habebis
succurrere, quemadmodum supra scriptum est. erit autem
hoc utilissimum, ut hac succursione uteris. si fuerit tem-
pus autumni, hoc uteris: u*v*am albam exprimes, herbam,
quae [quae] appellatur aristologia, quam contundes et cernis
ad coclearia plena tria, et sic dabis per nares per dies VII.
350 sunt autem genera maleos 4or: humida, arida, articu-
laris et succutana. et harum [succutationum ex qua] sunt
aliquae sanabiles, aliae insanabiles, alia quidem difficiliter
sanantur. facilissime autem curantur inter eos, quae est
125ʳa humida. quae signa adferent haec: distillatio narium |
humida et gracilis, a*quae* similis. his autem similiter et
succutana, ex qua contingit scabies. et haec articularis,
quae difficiliter sanantur, quemadmodum supra scriptum
est. nam illa insanabilis est arida, et quae per nares
351 nullam pituitatem adferet. qui nec idem manducare [esse]
nec potionis quidquam recipiet, et illud quidquid recipere
potest, concoctionem non facit, propter quod corporis gra-
cilitatem patiuntur....scapulae autem eius extensae et tumi-

---

2 artites ‖ 3 incederit ‖ 4 magis: *μάλις B* ‖ 5 si: *ἐπιγνωσθήσεταὶ δὲ πρὸ τοῦ φέρεσθαι διὰ τῶν ῥινῶν* ‖ 9 possis susteneto: *corr. B* | *καὶ εὔγνωστόν ἐστιν ὅτι ἔχεται ὑπὸ τῆς ἀρθρίτιδος καὶ ὡς τάχιστα δεῖ βοηθεῖν, καθὼς ἄνω γέγραπται* ‖ 12 unam: *σταφυλὴν λευκὴν* ‖ 14 tria: *κοτυλῶν δύο* ‖ 15 *H 12*; *cf. supra 168 sq.* ‖ 16 *τούτων αἱ μέν εἰσιν εὐθεράπευτοι, ἡ δὲ δυσθεράπευτος, ἡ δὲ ἀθεράπευτος* ‖ 20 atque: *ὅμοιον ὕδατι* ‖ 24 ne quidem *B* ‖ 27 *sq. αἵ τε ῥῖνες αὐτοῦ ἀνεῳγμέναι εἰσὶ καὶ φυσᾷ βαρέως ἑλκόμενόν τε οὐκ εὐχερῶς ἀλλὰ ὅλον συστρέφεται, λαγόνες περιτεταμέναι εἰσί, τυμπανοειδεῖς μετέωροι, καὶ ἡ βύρσα σκληρύνεται*

diores erunt, tympano similes, cuius et corium [non] d*ur*escit. et si*c* curationem nullam recipit et ex vita recedit. dictum est autem et E*u*m*e*l*o* medico.

cuius arida maleos nec ego nec alii medicorum hanc 352
sanare arida maleos potest. cuius et rationem ego protinus reddam, quare et statura et curationis insanabilis est: quia pulmo eorum corrumpitur, qui corruptus ad latus decurrit, et sic incipiet esse pleureticus. quemadmodum intelligere quis possit, qua ratione succurrere huic vitio nemo potest. pulmoni corrupto tussis insequitur. scrutemur, si possimus huic rei succurrere. sic curato. thuris pollinem contrito in vino odorat*o* cotulae unius suffundito per nares. ne quidem omni parte negligens videtur, ex omni ratione succurrere debeo sic. radices quoque concisas minutatim valde commiscito cum ordeo, sic dato. et hoc *iam* inventum est *maio*ribus nostris, non tamen
praetérea*m* [aut] un*um*. morbum, qui appellatur maleos, 353
debemus fumigare in omnem pecus, quod ungulas calcat. hoc qu*o*qu*e*, ut caput eius totum coperias assidue. et totum per triduo origanum decoctum in olla nova per

1 descit: *corr. M* ‖ 2 si ‖ 3 eo mlto *sic*: *ὡς εἴρηται καὶ Εὐμήλῳ τῷ Θηβαίῳ* ‖ 4 *τῆς δὲ ξηρᾶς μάλεως οὔτε ἐγὼ ἰατρὸς οὔτε ἄλλος τις* ‖ 6 statura = status; perduratura? ‖ 7 *sq.* [qui corruptus] ad latus dextrum et? *τὴν δὲ αἰτίαν δηλώσω, ὅτι ὁ πνεύμων ῥήγνυται πρὸς τὴν δεξιὰν πλευρὰν καὶ ἔστι πλευριτικός. βοηθήματα δὲ καὶ τούτῳ ταῦτα, ὡς ἄν τις αἴσθηται ἑαλωκότα τὸν ἵππον τῇ μάλει καὶ βήσσοντα· μάννης καὶ λιβάνου ἀνὰ τριώβολον ἐν οἴνῳ τρίψας κοτύλῃ μιᾷ ἐγχυματιζέτω διὰ τῆς ἀριστερᾶς ῥινός. βοηθείτω δὲ καὶ ῥαφάνους κατατέμνων εἰς λεπτὰ καὶ μιγνὺς ταῖς κριθαῖς καὶ παραβάλλων* ‖ 12 odorati ‖ 13 videtur = videbor, *i. e.* videar ‖ 16 hoc tamen | maioribus *M*: corporibus | *εὑρέθη δὲ καὶ τοῦτο τοῖς πρὸ ἡμῶν τὸ ὑποκαπνίζειν τὴν μάλιν ἔν τε τοῖς ἵπποις καὶ τοῖς ἄλλοις ὑποζυγίοις ὅσα μώνυχας ὁπλὰς ἔχει, τῇ ὀριγάνῳ καλύψαντα τὴν κεφαλὴν ἐν χύτρᾳ καινῇ μαρίλλαν ἐχούσῃ καθ' ἡμέραν μὲν μὴ πλέον ἡμερῶν τριῶν, παρ' ἡμέραν δὲ ἐπὶ πλείονας* ‖ 17 praeterea aut uno: praedecessore uno *M* | aut = vel? ‖ 18 quodquod ungula rotunda calcant quidem *supra 164* ‖ 19 quaequae: *corr. B* (hoc quoque *sc.* inventum est); aeque *M* | *cf. supra 190*

nares proicito, ut bibere des per triduo, aut per alternis diebus stet pluribus diebus. cura, ut [si] sit origanum as*in*ale. cum factus est maleos adhuc tenero pullo, qui cum maxime [aut] mamilla matricis suae sugit, nihil prius debet quam matrix curari. debet autem cibis sic, quemadmodum s. s. est. et radices ei dato. haec enim curationes prosunt et *in* sitim iumentum adducunt. quodquod autem in gregem incidunt, eos statim debebis a reliquis secernere. hic enim morbus facillime plures coinquinat.

354 sed cum et tumores circa cervicem creverint et venae tensae fuerint circa collum, eas venas curvas habebit
125ʳb et tumentes in | modum draconationis, similiter et in capite et in facie tumentes, et nares distentas habebit. qui adferet spumas sanguilentas per ore. statim anhelitus et suspiria ab in*t*erioribus partibus reddit, *t*a*n*quam si per naribus sufflet. quotiens escam et potum accipere volet,
355 non potest; dolorem enim contrarium sensit. sed et quod sumit, exiguum accipit; vulsiones quoque totius corporis sentiens usque eo, ut exul*c*erentur extrema, omnia cacumi*na* narum itemque et labia. et statim humores eius semper ex ore emittunt, unde et li*n*gua obligatur; salivas eicere

---

2 stet: si et *B* ‖ 3 asmale: *μάλιστα δὲ ἔστω ὀρεῖτις* (*lege ὀνῖτις*) *ὀρίγανος* ‖ 4 aut ꜝ bịḷḷẹ *sic*, mamille *in marg.*: *μάλεως δὲ γενομένης ἐν τῷ πώλῳ ἔτι νεογνῷ ὄντι. καὶ τιτθευομένῳ ἐπιμελεῖσθαι δεῖ τῆς τιτθευούσης* ‖ 7 in *addidi, an* iumentum = iumento? | *sq. ὅσοι δὲ ἐν ταῖς ἀγέλαις μαλιῶσι* ‖ 11 *H 21; cf. supra 195 sq.* ‖ 13 tragonationes *supra 183* ‖ 15 *sqq. ἕλκεται δὲ καὶ ἐκ τῶν λαγόνων καὶ ἀναφυσᾷ διὰ τῶν μυκτήρων καὶ προθυμούμενος τρώγειν οὐ δύναται οὐδὲ πίνειν, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν λαμβάνει ῥῆξίν τε τοῦ σώματος πανταχοῦ ποιεῖται, ὥστε ἑλκοῦσθαι μάλιστα τὰ ἄκρα ῥῖνας χείλη ὦτα, καὶ ἀποπίπτειν κάτω αὐτόματον, ἥ τε γλῶσσα συνδεῖται, ἣν καὶ προβάλλει ἔκλευκον καὶ παρὰ φύσιν ἄμορφον. καὶ χρεμετίζειν ἀδυνάτως ἔχει. ὁ τοιοῦτος ἐλεφαντιᾷ καὶ οὐδὲν εἰς αὐτὸν ὑπάρχει βοήθημα. οὐ δεῖ δὲ τοῦτον μετὰ ἑτέρου ἱστάναι, ἀλλὰ ἐκβάλλεσθαι μακράν.* ‖ 16 inferioribus: *corr. B* | reddita quam: *corr. B* ‖ 20 exvulnerentur | *sq.* cacuminarum: *suppl. B* ‖ 21 semper: spumae *B* ‖ 22 ligua

non potest et album sputum remittit insuetum et alieni-
genum. haec signa sunt, quae adferent elefantiotes. cui
succurrere nemo ex una re potest, cum ista signa se
ostenderint. sic quoque solus sibi separatus debet stare
locis *secretis* et tenebrosis. †vita inane debebis adcuran- 356
dum cum rebus aquae calidae cotulas II et nitri contusi
validissime minutatim coclearia III, quod commisces in
calda et oleo viridi ciatos tres. haec omnia mixta suf-
fundes per nares assidue, donec sanum fiet. dictum est
autem in hoc vitium fac*ere* †in vinum cervinum, ex quo
radices minutim miscebis. ex hoc evenit sanum fieri.

XXIV De eruptione vulsi. si quod iumentum vulsum 357
fuerit, signa erunt haec. strangu*ri*abitur [iter et] excr*e*a-
bitque purulentum, *et* quotiens volutatus fuerit, s*e* non
revolvitur, nec excutiet se. quodsi recens fuerit, sangui-
nem excreabit. periculum promitti debebit. curabitur sic
cibo levi et leni; etiam exercitationibus desinere oportet.
potionem dabis talem: thuris masculi p̧ ÷, opium p̧ Ǝ,
eliotropium p̧ ⏉, quo*d* nos intub*am* agrestem appellamus,
rutae tantundem cum vino austero mensuris Atticis IIII
infundere in singulos dies, donec desinat.

XXV De plectora. si quod iumentum a plectora labo- 358
rabit, signa erunt haec. ubi plus ebiberit, caput emittit
et super emittit, oscitatur. ordeum autem si nimis
ediderint, sic intelliges. caudam inter se complicabit et
tremulus erit in cursu. qui est deterior, si cruditatem
senserit. haec sic cognoscis | ab itinere eum calidum 125ᵛa
hordeum nimis *e*disse et non digestum esse. quem sic
cognosces. sudabit et prioribus armis inligatus erit et 359

5 ceteris | vitare lumina *aut* bituminare *B* | *sq.* ad curandum eum ⟨dabis⟩ *B* || 10 facem | [in] vinum genuinum? ⟨medullam⟩ cervinam? inguinum (*i. e.* inguen) cervinum *M*; venenum cervinum *aut* lixivium *aut* in vinum ⟨infusum cinerem cornum⟩ cervinum *B* || 12 *Veg. V 41* | quodsi: *transposui* || 13 stranguilabitur | iter et: stertet *B*, *cf. p. 112, 22* | excriabitque || 14 ex | si || 18 *ad* opium *in marg. nota* ⏉ *add.* || 19 quos | intubem || 22 *Veg. V 43* || 23 *et* 24 demittit? || 24 emittito scitatur || 25 complicavit || 28 dedisse: edidisse?

in*c*ertus ambulabit. sic eum curabis. sanguinem de cervice emittito et aceto et oleo totum corpus perungito et ambulationibus levibus moveto. hordeum ne dederis. potionem hanc dabis. brassicae folias contusas et sucum eius exprimes et mi*rrae* admiscebis et vino optimo et liquaminis pusillo. hoc per triduum dabis. sanum fiet.

360 XXVI De suspirioso. si quod iumentum suspiriosum factum fuerit vel anhelito vexabitur, signa erunt haec. ilia suspensa erunt, oculi intensi, et longa suspirabit. ergo illi de cervice vel palato sanguinem detrahito et post sulfuris vivi ʒ III contusas cum aqua et . . . suffundito. et si haec non fuerit, te*rrae* intestinum, id est lumbricos, nec*a*to in loteo quasi mensuram Atticam, et aquae ciatos tres unam mixtis infundes per sinistram narem. si suspirium evadet, signa habebit talia. tussire incipit, in naribus muci erunt.

361 XXVII Si suspirium aridum habuerit, sic intelligis. suspirat graviter et ilia introrsus nimis adducet, cervice recta et capite erecto, in obliquo tensis oculis attonite respiciet, et graviter suspirans sonitum dat ipsius spiritus, et cibum nec potum non adficitur accipere, nec proiciet se. cui nulla pituita per nares neque per os effluet, [et] unde
362 suspirium aridum dictum est. si ei subvenis, ne praetermittamus aliquid — saepissime solent remedia provenire — pro remedio se*c*abis inter nares, et ibi aquam impones, *ubi* sta*t*, propter dolorem in aquam nares mittens assidue, suspirium in eo distabescat. potionem ei dabis sucum tisanae et sepo caprino in eo decocto, cui admiscebis sulfuris vivi et turis masculi aequis ponderibus mixtis.

---

1 insertus: *corr. Veg.* ‖ 5 mire: myrrhae pulverem *Veg.* ‖ 11 ⟨vino⟩? ‖ 12 tere: *corr. B* ‖ 13 nec to ‖ 17 *cf. supra 170* ‖ 21 cibum recusat et multum bibet *supra* ‖ 25 setabis: inter nares iumenti scalpello (sagittella) secabis et aquam frigidam per fistulam latam eius ori (in situla latiore *cod. Sangallensis*) suppones naresque ipsius (ipsas) assidue diebus plurimis merges, ut suspirium ditabescat in aqua *Veg. I 11, 13* ‖ 26 substa et: *corr. B* | mittens = si mittat

ex eo coclearia singula diurna dabis cum suco tisanae. cum coeperit fortior esse, sanguinem de cervice detrahito. hunc sine repromissione curato.

363 XXVIII Suspirium si erit *u*midum (alii vero succutaneum), sic cognoscis. de naribus mucci ei exeunt crassi et putridi, et tussiet valde nec cibum nec potum appetit et corpori | deterior fiet et ex prioribus humeris in*c*ertus 125^{v}b erit. cui nulla res subvenire poterit. hunc ergo nec aridum promittere non debemus. curari enim non possunt. curabis tamen, sicut supra.

364 XXIX De farciminoso. si quod iumentum farciminosum fuerit, signa haec demonstrabunt. in locis necessariis nascuntur tubergula plena sanie, quae et per se erumpunt et sanatur sibi et aliis locis renascuntur similiter. et vivet et per longum tempus et corpore gracilis fiet. evenit eos liberare posse. quem curabimus sic. ea tubercula urit*o* *c*auteris rectis, ut non per se rumpant; ita enim incipient alias nasci. perungues ea loca sale et oleo, post VII dies distringito et dela*v*ato. cum usta ceciderint, curabis, quomodo vulnera curari oportet. et potionabis eum potione s. s., quae ad morbida iumenta composita est. curato eis sanguine de capite emittere.

365 XXX De arida tussi. si quod iumentum arida tussi laboraverit, difficilis est huius curatio. signa habebit *t*alia. tussiet frequenter, distentus et difficilis spiritus erit in eo et ilia contrahit. curabis eum sic *ut* suspirium aridum, hoc est quam *b*ilem aridam vocant quidam. quod curari non potest.

366 XXXI De pulmonis labore. si quod iumentum a pulmone laboraverit, signa erunt haec. stertet a cerebro et laborat per viscera [uterque reficiet corpus] et tussiet

---

4 *cf. supra 169; Veg. I 3* | tumidum | succutaneum: *sc.* vocant || 7 insertus || 11 *cf. supra 179*; *Veg. I 7* || 14 sanantur ibi, set? || *sq.* 16 curavimus | urit hoc auteris || 17 *cf. Veg. I 14, 3* || 19 delabato || 24 alia: *corr. B* || 26 ut *addidi* || 27 vilem || 29 *Veg. V 44* || 31 ut aegre reficiat corpus *vel* itereque deficiet corpus *(cf. 113, 18) B*

graviter et in corpore ipsius exire solet non adsimiles
forunculos. sic eum curabis. turis masculi pondo II, mag-
ma croci ℨ . . . mirra ℨ II, haec omnia bene tusa. et
ex eo medicamento coclearium ex ovis numero III et
aquam temperabis et sic ei dabis. si cibum non appetit,
id medicamentum ex lacte caprino mixtum et mellis de-
cocti coclearium ·I· dabis. vel sucum tisanae cum ovo et
oleo rosaceo cum eodem medicamento mixtum potionem
367 dabis. curabis ei et offas dare e*x* farinae triticiae sexta-
rios duos et e*rv*i polline sextarium ·I·. admisces eo medi-
camento s. s. coclearia V, et ex lacte cuiuscunque pecoris
conspergis, et ad offas numero VII diurnas sic ei dabis
post potionem cottidianis diebus, usque dum cibum libenter
appetat. cui offerens omnem escam viridem propter fasti-
dium vel lenticula vel triticum vel ordeum torrefactum
126ʳa cum palea dabis, quod|quod ex his libenter accipere volet.
cura, ut cottidie lacte recens des, et si non habueris,
aquas. sinito eum ambulare, quo usque fortius se habeat;
postmodum paulatim per crementum exercebis. sic sa-
num fiet.

368 XXXII Si pulmonem dolebit, sic eum intelligis. an-
helat, suspirat graviter et tussis insequitur, ita ut ster-
teat, excreabitque purulentum. post dies aliquos, non in
recenti, et prioribus pedibus claudicat, et putorem per
nares gravem ostendit, difficiliter se iactabit et febricitans
in praesepio incumbit, fatigationis beneficio stercora ad-
sellatur [et] dura et vix conatur ad adsellandum et anxiatur.
hi solent et corruptum adsellari, s*i* quando in digestione
369 mal*e* accepti fueri*n*t. horum curatio difficilis erit. sic eum
curas ad modum s. s. aquam eis bibere dabis, in *q*ua
ervum antecessus lotum mansit, et aquam eius bibere
dabis. quodquod pulmonis causa laborant, detrahendus

---

1 *sq.* similia furunculis tubercula nascuntur *Veg.* ‖ 3 hyssopi uncias duas, trifolii unciam unam *add.* *Veg.* ‖ 5 tempurabis ‖ 9 ex *Veg.* et ‖ 10 elbi ‖ 21 *Veg.* *V 44* ‖ 28 sic: *corr.* *B* ‖ 29 mali | fuerit ‖ 30 qua *B*: aqua

erit sanguis de palato vel de cervice, quorum tamen corpora fortiora sunt, et quibus fastidium non fuerit. item aliam curam ad eos facient*em* ex hac potione ostendo. vini odorati quartarium antiquum misce et da, aut ciceris infusi aquam bibere dato. detrahendus erit sanguis eis de palato et de temporibus et de cervice verno et autumno. exercitationibus et ceteris uti debebis. si gra- 370
vius vexabitur, morbus est. lentisci radicem, thuris ℥ II vel si hoc non fuerit, mirrae ℥ ·I· cum croco suffunde cum vino. aliam eodem modo: costi ℥ III, † vini tantundem contrita cum vino dulci infunde per os. aut uvam albam exprime in os. aut radici*s* semen ex eodem modo dato, nuces amaras, id est amigdalas frictas cum aqua eodem modo. aliter: cardamo*m*um infusum in vino albo odoris boni et cotilam, similiter utere.

XXXIII Si a pulmone vexabitur, signa haec erunt. 371
tumescunt intra ilia con*cav*ationes graves, cursibus retardabitur, itineribus deficiet. curari non poterit. curatio huius rei curanda est maxime, ut habeat vi*r*ium. escam infundere debes ordei, sic dare. ambulationibus cedere, unde insanus fit. pabulum opponere et potionem. *g*urationibus longis utatur, item unctionibus pi*n*guibus. † eum gravibus, mollit*er* cubet. potionem | hieme da ex farina 126ʳb
triticia, *a*es*tate* hordeacia. si autem deprehensus fuerit, costi et cinnami ℥ II, siringa, cassia, storace ʒ, his rebus cum tisanae suco potionabis.

XXXIV De ortho*pno*ico. si quod iumentum ortho- 372
*pno*icum fuerit, haec signa erunt. inambulationem subinde

3 facientibus: facientem ⟨plus⟩ *B* ‖ 4 *sq*. cineres quoque ulmi loti et infusi *Veg*. ‖ 8 lentisci drachmam *Veg*. ‖ 9 cum croco: succari semiunciam *Veg*. ‖ 10 costi unc. II, cinnamomi unc. I, eryngii radicis unc. II, storacis semen *Veg*. ‖ 12 radici ‖ 14 cardamonium ‖ 17 convacationes ‖ 19 vicium: ut abeat vitium *B* ‖ 20 ⟨ab⟩ ambulationibus *W; postea lacunam statuit B* | cedere = desistere; caedere *B* ‖ 21 *sq*. curationibus ‖ 22 piguibus | *sq*. eum gravibus: unguatur *B* ‖ 23 mollitur: *corr. B* ‖ 24 aestate *scripsi:* est autem ‖ 25 *Veg. V 44 fin.* ‖ 27 *Veg. V 45* | orthonico | orthonicum

ei praestas et ambulare non vult, et suspirat graviter
anhelito magno toto corpore et ambulare non potest, et
subinde se proicit frequenter et cadet, et cum procubu-
erit, extendere se non potest nec dilatare, et cum ceci-
373 derit, magis resurgere vult. quod curatur sic. sulfur vivum
ʒ II conteres usque et macerabis in vino odorat*o* albo et
melle, per nares saepius infundes, liqui*dae picis* pusillum et
nitrum coctum valde commisces melle et vino et suffun-
des usque, donec spiritum contineat et careat vitio. non
algeat et exercitationibus utatur. in potionem adicies,
eodemque fenum aspergis. et si haec medicamenta eum
sanabunt, catarticis uteris. curabis huic et sanguinem de
cervice detrahere vel de pectore. sanum fiet.
374 XXXV De ortho*p*n*o*ico. si quod iumentum ort*ho*-
*p*no*e*am habuerit, signa erunt huius haec. ilia ducit vehe-
menter et suspirat cum sonito, runcos ducit et curvatus
erit, cibum nec potum recusat, et praefoc*at*ione in anhe-
litu patitur et manducans tussit, stans et iacens aequa-
liter runcos ducit. et *vivit*, per longum tempus protrahit;
nam ex eo vitio liberari non potest. pulmo enim eorum
375 se contrahendo conmurit. unde et *ma*crescit in novis-
simo tempore et *ta*bidus moritur. huic curam adhibes sic.
sanguinem ei de pectore detrahes in recenti et ipso san-
guine cum mero et oleo tepefacto eum perunges. lixivio
cum oleo temperato per nares eum potionabis per dies V,
postmodum sinapis Alexandrini fricti et sulfuris vivi
et mirrae, cardamo*mi* aequis ponderibus. ex melle de-
cocto tusa omnia et criblata misces. ex quo medicamento
nucis magnitudinem ex vino nigro calido potionabis.
376 XXXVI De litargico. si quod iumentum litargum

---

2 mangno || 6 odoratu || 7 liquiet de pussillum: *corr. B ex Veg.* || 10 adicies: *scil.* nitrum || 14 *Veg. V 45* | orthonico | ortonam || 16 runcos = ronchos || 17 praefocione || 19 bibit: *corr. B*, protrahat vitam *Veg.* || 21 conmurit = comburit; comburit *vel* convoret *Veg.* | macrescit *B*: in ea crescit; unde et macies cum morte insequi consuevit *Veg.* || 22 aridus: *corr. B* || 27 cardam$\tilde{o}^{rl}$ *sic* || 30 *Veg. V 47*

fuerit, signa eius erunt haec. iacebit et semper dormit
nec cibum accipiet nec *potum*, somno consumitur. quem
cum excitasti, statim adgravatus se magis proiciet. et sic
amens marcescit, nec ulla res illum delectabit. et si po-
tionem | dederis, dormitans vix eam accipit. sic eum cu- 126^{v}a
rato. in stabulo, ubi stet, substernito stercora mollia.
noli eum permittere proicere se, et assidue eum excitato.
in auricula eius scarabeum vel blattam mittito, et ita
religato, et ibi *viv*at. et fomentabis ei caput calda cum **377**
pulegio decocta et postmodum perungebis oleo cum adarce
trito, caput eius perfricat*o*. cui potionem dabis: came-
melon, irin Illiriaca et Artemisia in aqua decoques, ex ea
aqua cotulas II et olei rosacei ciatos II cottidie potio-
nabis. cui et pedes priores frequenter non simul *cal*da
fomentabis. solet enim haec passio et ab strictura pedum
contingere. hac re sanum fiet. est quidem periculosa cura.

item et alia signa litargici haec erunt: oculi eius lacrima- **378**
buntur, qu*a*si qui lippiat, somn*o* operam da*n*s vel stans et
in praesepio incumbens dormit, et a posterioribus natabit
ambulans et totus gravabitur. sic eum curabis. detrahes
ei sanguinem de priori pede dextro et a femore sinistro.
potionem dabis hanc. herbam Artemisiam contusam et
criblatam dabis ex cinericia sextarium ·I·, ex eo et oleo
ciatos II, hoc per triduum uteris, quarto die intermittas.
si cibariam non appetit, ervum mollitum ex aqua tepida **379**
bibat in die unum *sextarium*, in quo bibere dabis. si hoc
non proficerit, lini semen coquis ex aqua in ollam. post-
quam coxeris, dabis ei per dies singulos eminas singulas
et mellis quod satis est et effectum faciet. hae*c* res et
ad febricitantes prosunt. sanum fiet.

XXXVII De morbo regio. si quod iumentum morbum **380**
habuerit regium, signa erunt haec. utrique oculi viridica-
bunt, cervicem inclinatam habebit in dextram partem, in

2 potum *add. Veg.* ‖ 9 ut ibi? | ibat ‖ 11 perfricat ‖ 14 simul: semel? | adda ‖ 18 quia si | sompnio | das ‖ 19 natabit: nutat *Veg.* ‖ 23 cum lixivii sextario *Veg.* ‖ 25 si *addidi* | mollitum *aut* mellitum *Veg.* ‖ 26 s(extarium) *suppl. B* ‖ 29 hee ‖ 31 *Veg. V 48*

sinistro videbitur claudicare, *et*si in dextrum habuerit clau-
diginem. ita curato. include eum loco tenebroso, ubi nec
lumen viderit. ignem ibi facito et sagis operito ita, ne
oculi eius appareant. bis die oleo et vino defricato. lapi-
381 des molares ne minus V in ignem imponito. cum bene
caldaverit, pecus ad pedes *caput* co*pula*to et sub nares oleo
126ᵛb eos perfuso*s* fumigato, | et per dies VII his potionibus
eum curabis: sanguinem caprinum cum lacte ovili, si*l*
*Gal*li*cum*, costum, oleum; haec in uno inmisceto et per
dies XVII potione dato. sanum fiet.
382 XXXVIII De bile. si quod iumentum bile molesta-
bitur, signa erunt haec. concurrit ac volutatur temp*o*ribus,
similiter ut strofos*us*. sic hoc curato. sanguinem emittito
de cervice et potionem dato: herbam trisaginem nigram
sescunciam, herbam trisaginem albam pond*o* *ses*cuncia, mag-
man croci ʒ. inmiscebis vinum et pisatum cum nitro et
potionem dato ex aqua mulsa eminam per narem sini-
stram, ut s. s. est. sanum fiet.
383 XXXIX De bile arida. si quod iumentum bile arida
vexabitur, nihil *eum* curar*e* poterit. ergo murtam agre-
stem cum vino contritam infundere in dextram narem
debebis, ordeo autem non satiare, in farre triti*ceo* potio-
nem dare ex aqua oportet.
384 XL De vomica. si quod iumentum a vomica vexa-
bitur, hic morbus valde gravis est. signa erunt huius
haec. incidens difficiliter resurgit, et olebit ei spiritus,
graviter incumbet in eo loco, a quo vexabitur, tussit et
aliquando purulentum excreat. sic eum curabis. thuris
ʒ V...in unum contusa cum vino tepefacto ei per nares

---

1 sed si ‖ 5 non minus pondera quinque *Veg.* ‖ 6 pedes complantato: animalis caput copulatur ad pedes *Veg.* ‖ 7 perfuso ‖ 8 *sq.* simul calidum: *corr. Veg.* ‖ 9 oleoque pariter admixto *Veg.* ‖ 10 dies XII *Veg.* ‖ 11 *Veg. V 49* ‖ 12 concurrit (*i. e.* concursat): commovetur *Veg.* | tempuribus: = frequenter ‖ 13 strophosos ‖ 15 sescunciam: *suprascr.* ʒ | ponde | sescuncia *ego*: ex tuncia ‖ 19 *Veg. V 50*; *H 202, 18* ‖ 20 enim curari: *corr. M* ‖ 22 triti: pro hordeo far triticeum dabis *Veg.* ‖ 24 *Veg. V 52* | vomita ‖ 28 *sq.* turis dragmas duas, aristolochiae uncias duas *Veg.*

infundes. quod si non habueris, sulfuris ℥ II, aristologiae ℥ ·I· eodem modo dato. cibo autem maxime diligendus est, ut habeat *nutr*imentum. vitium [ut etiam] ambulationibus lenibus cum etiam ruperit se, utere cauteribus circa pectus oportet.

XLI De podagra. si quod iumentum podagricum fuerit, 385
signa erunt haec. stare non potest nec ambulare, sed claudicabit aliquando et alternis pedibus, et proiciet se similiter, tanquam qui ordeum nimis acceperit. cui tali vehementer dolebunt. cui si palp*a*re volueris, non patiatur doloris aliquid beneficio huius rationis, dum interdum in totum nihil concoquet. et horridum et fervens habens totum corpus su*d*et, *et* superiores eius venae extant, et testiculi eius subinde salient alternis, veretrum procadet et subinde arriget, et pedibus inaequalibus stat, et stercus in ungulis eius haerent propter nimiam excalfactionem, quemadmodum subtricio. sic eum | curabis. non patieris 386 127[r]a
eum accumbere, et coges eum ambulare perminutatim loco tecto usque, donec sudet, et defricabis eum manibus totum corpus, donec persudet. sanguinem ei detrahes a capite de superioribus venis, sed noli multum. et iterum per dies VII sanguinem de posterioribus locis emittes supra talos et de gambis eius, et noli multum, vel desub ipsis

---

1 *sq.* aristolochiae unciam semis *Veg.* ‖ 3 iumentum: *corr. Veg.*; ut habeat ⟨ad⟩iumentum virium: uti etiam . . ambulationibus lenibus ⟨oportet⟩: cum etiam ruperit se, . . . pectus. *B* ‖ 6 *Veg. III 53; H 164* | *sq.* *ποδάγρᾳ εἰ ἐμπέσοι ἵππος, οὔτε ἑστάναι δύναται οὔτε περιπατεῖν, ἀλλὰ κατακλίνεται ἐοικὼς τῷ κεκριθιακότι καὶ ἔστιν ἀνόρεκτος πρὸς πᾶν τὸ προσφερόμενον καὶ τὸ στόμα* (*σῶμα Chiron*) *θερμὸν ἔχει καὶ κατάξηρον τήν τε ὑπερῴαν μετέωρον, οἵ τε ὄρχεις αὐτοῦ ἐνάλλονται ἐναλλὰξ καθ᾿ ἕνα καὶ ὁ καυλὸς προπίπτει καὶ ἐπαίρεται, καὶ οἱ πόδες ἐν τῇ στάσει προσλαμβάνονται τὰ κόπρια διὰ τὴν πύρωσιν ὡς καὶ ἐν τῇ ὑποτρίψει.* ‖ 10 palpebre ‖ 12 torridum *B* ‖ 13 et suet superiores: aestuet *B* ‖ 21 *sq.* *καὶ πάλιν δι᾿ ἡμερῶν ἑπτὰ ἐκ τῶν ὀπισθίων ὑποκάτω τῶν ἀγκυλῶν παρὰ τοὺς ἀστραγάλους ὡσαύτως μὴ πολλῇ τῇ φύσει ἔκ τε τῶν ἐμπροσθίων* ‖ 21 non multum *Veg.* ‖ 22 sequenti (*i. e.* II) die *Veg.* ‖ 23 tertio de gambis *Veg.* | non multum *Veg.*

dolorum locis. bibere ei dabis aquam calidam, in aquam
387 adicies nitrium et farinam triticeam. est autem et hoc:
[heren in] manu plena [vel] *her*a*n*the*m*um et thuris pollin*em*
acetabulum plenum maceratum in vino suffundes ei per
nares triduo cotulas singulas. facit et hoc: *b*eta cocta
ex aqua, deinde cocta exprimis et aquam eius adicies
ciatos tres, suffundito, deinde exercebis eum. omnibus [de]
his uteris. *s*et maxime plus expedit purgare eum iumen-
388 tum, qui hoc vitio tenetur. expurgatio*ne* enim totius cor-
poris levioris facies et eas venas, quas in pedibus habet,
et non erit spurciti*es*, quae in eius pedes recurrat. sed
post purgationem hoc utere. timi acetabulum plenum in
vino veteri dulci macerato cotulam ·I· et per nares ei
suffunde et fenum illi oppones. quod si non habueris
novum, fenum vetus nitrio asperso da. quod si non rese-
derit vitium, castrato e*um*, et sanum fiet.
389 XLII De ortaculo, quem stilosum vocant. de orta-
culo, quem quid*a*m stilosum vocant. quem sic cognoscis.
patitur hic contractionem nervorum in pedibus prioribus,
et capitibus ungularum calcat. rectis articulis erit. quare
et *or*t*a*culi vocantur, quod stilo recto similes pedes habet,
i*nd*e *s*t*i*losi dicti sunt. plenas ungulas in terram ponere
non possunt, pendentibus taxillis incedunt recte, quasi
clodigine. quibus nervi in articulis dextra sinistra emi-
nentes erunt, quasi scauros futuros sic eo*s* multi *ae*s*t*i-
mant. quod contingit hoc vitium sarcinaris causa magno-
rum onerum et viae fragosae labore, unde nervorum stric-
390 turam patiuntur. quod vitium curatur sic. sanguinem ei

2 et autem: facit autem *B* ‖ 3 heren in = *ἱεράν* | rathenium: *ἱρανθέμου ῥίζης δράκα καὶ μάννης ὀξύβαφον* | *sq.* polline in: *corr. B* ‖ 5 beta *M*: ut a; betas etiam excoques et aquam earum ad tres cyathos suffundes *Veg.* ‖ 6 *μίξαντα ἐλαίου κυάθους τρεῖς κοτύλαις τρισίν* ‖ 8 set *B*: et ‖ 9 *τοῦ γὰρ σώματος ὅλου εὖ διακειμένου τὰς εἰς τοὺς πόδας ἐπιρροίας βελτίους εἶναι συμβήσεται* expurgatio ‖ 11 spurcitias ‖ 12 *ἱρανθέμου ὀξύβαφον οἴνῳ διέντα*, thymi *Veg.* ‖ 14 fenum viride *Veg.* ‖ 16 eo ‖ 17 *Veg. III 54* | ortaculo = *ὀρθοκώλῳ* ‖ 18 quidem ‖ 21 articuli ‖ 22 inde *B*: i. e. *sic* | telosi | plenas: planas *Veg.* ‖ 25 eo | extimant

desub cirro detrahes vel de coronis, ungulas bene componis, po*ll*ine ex ordeo et resina et axungia cocta ter in die mittes, *a*qua *cum* vervenis fovebis, et acopo perfrigabis | tota eius crura per dies VI. cataplasmabis eum 127rb ex polline ordeacei et lini semine et fenugraeci aequis partibus ex vino cocta. cataplasmam inpones in omnibus cruris ante ac*o*po perunctis cum articulis totis, ab articulos usque ad genu munitos facies et fasciabis. bis aut 391 ter diurnum promovebis eum paulatim. si hoc non profecerit, malagmen hanc in articulis eis inpones: ammoniaci ʒ II, galbani ʒ II, oppoponacis ʒ II, medullae cervinae ʒ II, resinae terbentinae ʒ II, ciclaminis libra, apoc*i*matis libra, resina fricta libra et semis, oleum vetus pro modo. coques igne lento et colabis, temperabis eam, ut non sit stricta, mollius, impone in aluta per dies plures, donec sani sint. hac re sani fient. difficiliter quidem proveniunt. sic remanere solent, si tardius eis cura adhibita fuerit. alii vero urent eos decontra in articulis palmati*m*. sed et sic raro proveniet.

XLIIII De tussi ab interiora. si quod iumentum 392 tussiet ab interioribus, sic eum intelligis. nares ei p*rae*cludes, *ut* spiritum reddendi non habeat, et aspicies iliam, quomodo ducat: si spissius iliam duxerit, scito esse tussim totius iocineris vel pulmonis vel praecordiorum causa esse, sed recentem. si l*e*nte iliam duxerit, scito esse veterilem et ex inter*ioribus*, ilia ubi cinguntur intestina, quod quidam sapientiam vocant; eorum tensionem intus esse scias et inde eum tussire. h*i* convulsi appellantur.

---

2 prolinees: *corr. Veg.* || 3 quam vervenis: tepida quoque aqua in qua verbenae decoctae fuerint, confovebis *Veg.* || 7 antea capo | cum articulis totis *om. Veg.* || 12 apocismatis: = ἀποχύματος || 14 temporabis || 18 palmati: paulatim *Veg. perperam* || 20 *Veg. V 64* || 21 *sq.* percludes et: *corr. Veg.* || 22 habeat: *sc.* facultatem || 23 spissis pulsibus *Veg.* || 25 siliente: si lentis pulsibus *Veg.* || 26 inter: *suppl. Veg.*; ex interiore ilia, ubi *aut* ex interilia (*fictum ut* internatium, interscapulum *alia*) *B* | in quibus intestina iumentorum ligantur *Veg.* || 27 sapientiam = φρένας? || 28 hic

ex [a]qua re perpetuo tussi*u*nt magis, et si qui facilis-
393 sime cursum laborant. ex qua re haec omnia s. s. in equis, qui vulsionem patiuntur, intelliguntur. †quem cum sibi idem nec cura sana sunt, cicatrices eorum locorum stricturam faciunt, quorum titillaginem passi perpetuam tussim patiuntur. quae res magis leniter parastaticari potest, persanari non potest, ut non tussiat. sic eum curabis. fenugraeci et lini seminis sucum et dragantum, thus masculum et mirram et crocum et ervi polline, haec omnia tusa et criblata bene aequis ponderibus ante
394 pridie in caldam infusa maneant. altero die madefacta ex hoc suco s. s. mixtam temperabis, ex aqua per cornu, ut possit commeari intus. dabis cotulas singulas admixto
127v a oleo rosaceo per dies plures. ex hac compositione | valde bene accipiuntur. si recenti dederis, persanabuntur. ad huiusmodi vitia ne quit aliquis austeriorem dederis potionem, ne cito occidat. haec enim res len*e*s et cat*arro*icas et simplices et collecticas et refrigerantes potiones accipiendo leniuntur et ad sanitatem gaudent. ergo simile aliquid dederis. sanitate gaudet.

395 XLIV De *em*fraxi. si quod iumentum *em*fraxin tenuerit, quod latine praeobturatio dicitur, signa erunt haec. vitium praeterea et quare contingit, monstrandum est. fit autem hoc ab arido cibo, si sitim abstineat [et] iumentum. ex qua re fit frequens suspiratio et difficilis in cura. unde fit flegmon, quae appellatur inflatio. ex quo vitio scapulae eis et ilia inflata fient, et duriorem ventrem facit et remittit stercus durum tanquam glaebulas et sufflat per anum. hoc ipsum vitium autem

---

1 tussi sunt: cursu nimio vel latiore saltu . . . ex nimio quoque aestu vel intolerabili frigore interiora vitiantur et tussim faciunt *Veg.* ‖ 3 *sq.* quae cum adhibita omni cura sana sunt *B* ‖ 5 titillaginem = titillationem ‖ 8 *sq.* *Veg.* *pondera singula add.* ‖ 12 temporabis: teporabis *B*, ex aqua tepida *Veg.* ‖ 17 lenis | catoricans ‖ 18 colecticas: = κολλητικάς ‖ 21 *cf.* *Veg. II 12,3* | tenefraxi | cenefraxin | habuerit? ‖ 22 praeoccupatio *Veg.* ‖ 23 vitium *aut ad* tenuerit *olim pertinuit aut post* quod *inserendum B* ‖ 26 flegmone? ‖ 29 vitium *del. B*

quidam dicunt spiritum spinae ipsius esse. quidam em-
fragma appellant. in quo vitio quidam sic succurrunt, 396
ut clisterient eos per anum. curam...cucumeris agrestis
radicem contusam et eius sucum expressum ad cotulas III
et vinum tantumdem et olei cotulam ·I· et admixtis om-
nibus sic uteris et per os suffundes. alii quidem et hanc
succursionem demonstraverunt. stercus columbinum ∩ ·I·
vel gallinarum domesticarum macerari in vino dixerunt
et admixto nitro potionem dare. et hoc autem bene-
ficium, ut nitrium contusum bene in cibo ei dabis, ex
quo et potionabis, ex oleo et aqua mixto: prodest. cave 397
ne quis eum molestet et ad laborem aut ne iungat, sed
inambulet perminutatim et fiat ei frequens defricatio ex
vino et oleo calido. sed defricationem . . . facit autem
et hoc, si sanguis ei de cauda detrahatur longius ab ano
digitis 4^{or}, ibi de ea vena sanguinem emittis. sunt alii
quidem, quibus nares patent et suspirare non possunt, et
decidunt a ventre et lateribus. hoc autem vitium incidet
in eos a sicca esca. subvenitur autem his...et ad per-
curandum herbam viridem offeras ei escam.

XLV De timpanitico. si quod iumentum tympani- 398
ticum fuerit, signa erunt haec. non tam libenter cibariam
appetit nec facile dormit nec tam libenter bibit, non-
nunquam ilia subducet. si nares mundos habuerit, ita | 127^{v}b
in illo spes erit vivendi. sic eum curabis . . . deinde
aliam potionem decoctam dabis: ysopi ꝑ trien., alium
viridem quod satis erit, palmas XX numero, fenugraeci
ciatos VI, aquam cisterninam et vinum optimum admisces
tepida, triduo potionem dabis.

XLVI De praeobturationes. si quod iumentum prae- 399

---

1 *sq*. enflagma ‖ 10 beneficium est nitrium *B* ‖ 12 ut ne? ‖ 14 ad defricationem? ‖ 21 *Veg. V 26, 4* ‖ 23 si per nares mucos coeperit emittere, desperandum est *add. Veg.* ‖ 25 cremorem ptisanae et defruti binos cyathos per triduum dabis tepidos *add. Veg.* ‖ 26 trie: = trientis, *cf. supra 144*; uncias quatuor *Veg.* ‖ 28 vinum odoratum vetus *Veg.* ‖ 30 *sq. H 146 ἐμφράγματος γενομένου σημεῖα τάδε. οὐρὰν ἀποτεταμένην ἔχει, ῥώθωνας διεσταλμένους καὶ τῷ ποδὶ τύπτει τὴν γῆν*

obturatum factum fuerit, signa erunt haec. habebit caudam extensam, et nares ei *non* constabunt, et [de] de pedes feriet terram, et omne stercus odoratur, et subala ei sudat, aliquando †e quae et tremor ei fit, et tanquam qui meiare volet, volutat. contingit autem ob hoc, *s*i stentinus reversabit se, per quem solent iumenta adsellari, cum eius stentini pars foras se misit et vix redit. quod curatur sic: vini veteris et olei cotulis binis e*t* ambulatione plurima et feno viridi. *si* volutare vult, noli mutare. ea vitia difficiliter vincitur.

400 XLVII De ydropico. si quod iumentum ydropim

καὶ τῆς κόπρου ὀσφραίνεται ἱδροῖ τε τὰς μασχάλας (*trad.* μάλας) καὶ τρόμος περὶ τοὺς ὤμους ἐνίοτε γίνεται καὶ ὡς οὐρητιῶν προχαλᾷ τὸ αἰδοῖον καὶ κυλίεται. συμβαίνει δὲ τοῦτο, ὅταν ἀπὸ τῆς κοιλίας τὸ ἐπὶ τῆς ἐξόδου ἔντερον ἐπιστροφὴν λάβῃ καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ἐγκείμενα εὐέξοδα μὴ γένηται. θεραπεύεται δὲ ἐγχυματιζόμενος οἴνου καὶ ἐλαίου κοτύλαις δυσὶ καὶ περιπάτῳ πλείονι καὶ χόρτῳ χλωρῷ χρώμενος καὶ ποτιζόμενος τῷ νίτρῳ. κυλιόμενον δὲ μὴ κωλύειν. ὁ δὲ τοιοῦτος δυσχερῶς περιγίνεται. ‖ 2 non *addidi* ‖ 4 e cervice tremor *B* ‖ 5 ei ‖ 9 et *B*: ex | si *addidi* ‖ 11 *sq. Veg. V 24, 2; H 134* ἐπιγνώσῃ δὲ ἔχον μεγάλην γαστέρα, οἰδοῦν τὰ σκέλη καὶ τοὺς διδύμους καὶ τῶν ἐμπροσθίων τοὺς ἀγκῶνας ἢ γόνατα λεγόμενα, ξηρὰν ῥάχιν, ἰσχία καὶ λαγόνας ὡσαύτως, αἵ τε κιθάραι παρ' ἑκάτερα τοῦ νώτου ὀστοφανοῦσι, τάς τε ἐν τῇ κεφαλῇ φλέβας ἀδήλους ἔχει καὶ τῷ προσώπῳ ὡσαύτως καὶ τὰς ὑπὸ τῇ γλώσσῃ. ἁψαμένῳ δὲ τοῦ οἰδήματος τῇ χειρὶ εἴκει καὶ ἐντυποῦται, καὶ κατακλινόμενος ἐπὶ τὴν κοιλίαν οὐ μένει ἀλλ' ἐκτείνει ἑαυτὸν καὶ πλατύνεται, καὶ ἐν τῇ τρίψει ἐκρεῖ τὰς τρίχας. θεραπεύεται δὲ περιπάτοις ἐκ προσαγωγῆς (προαγωγῆς *trad.*) κατ' ὀλίγον τὸ πλέον ἐν τῷ ἡλίῳ ἐσκεπασμένος σισύραις ἐξ ἐρίου, αἳ ἱδρῶτα κινοῦσι. τρίψει δὲ χρῆσθαι δι' ὅλου τοῦ σώματος καὶ τροφὴν διδόναι ῥαφανίδας καὶ τὰ φύλλα αὐτῶν καὶ σέλινα, καὶ ὅσα καθαρτικά εἰσι καὶ διουρητικά, καὶ χόρτον χλωρόν, ἐὰν ᾖ ὁ καιρός, εἰ δ' οὐχί, ξηρὸν καταρραίνοντα νίτρῳ. ἔστω δὲ μάλιστα ἡ τροφὴ μηδική, ἢ ἐρεβίνθους τοὺς λεπτοὺς βεβρεγμένους ἐν ὕδατι νύκτα καὶ ἡμέραν καὶ ἐστραγγισμένους παραβάλλειν. μὴ ἐνδιδόντος δὲ τοῦ πάθους παρακεντεῖν τε ἀπὸ τοῦ ὀμφαλοῦ ἢ τῆς κεντρίτιδος λεγομένης ἀπὸ δακτύλων τριῶν τοῦ πρὸς τὴν χώραν μέρους καὶ ἐντιθέναι καλαμίσκον, δι' οὗ ῥύσις γίνεται τοῦ ὑγροῦ. ὅταν δὲ ἀπορρυῇ, ἀρτηριάζεσθαι καὶ θεραπεύεσθαι ὡς τραῦμα. ἔστω δὲ ἡ διαίρεσις μὴ μεγάλη, ἵνα μὴ ὁ ἐπίπλους ἀκολουθήσῃ. γενομένου δὲ ὑγιοῦς τοῦ τραύματος ποιεῖν αὐτὸν μᾶλλον τρέχειν, ἵν' ἐπὶ τὸ

passum fuerit, signa erunt haec. venter ei turget et
crura et testes et *ti*bi*a*, cum ambulabit, aut genu; similiter
lumbi, latera, scapulae et circa totum dorsum, usque eo
totum, ut ne quidem venae eius nec in capite videri
possunt. eidem sub li*n*gua cum tetigist*i* ea*s*dem manu,
subtussiet. fit totus tympanites. quotiens eum reclin*a*s
in ventrem, sufferre se non potest et tenditur *et* dila-
tatur. sic facies. ambulationibus brevibus perminutatim
plurimum in sole eum ducito opertum sagis, qui sudare
sustineat. quem defricabis adversum pilum per totum **401**
corpus. cui cibum radices et folia earum, quia et
expurgationem faciunt et expellent vitium, vel si fenum
habueris viridem, dabis [nitrio asperso]; vel si viridem
non habueris, dabis aridum nitrio et aqua sparsum.
aut lupinos maceratos die et nocte in aqua deinde
siccabis et sic ei dabis idem manducare ciatum diurnum.
si [se] morbus ex hoc se non abstraxerit, paracentesin
facies de ventre. quem non diu exiccabis et paulatim per
dies ab umbelico IIII digitis longius ad veretr*u*m versus
sagitta pungis, ut peritoneon ipsum rumpas. et subicies **402**
fistulam ce*n*tetalem et sustines humorem currere. quem
excipies in vaso, quod satis tibi videtur. et auferas
fistulam et duo grana salis in plaga subicies, ut possit
non cludere, et super | emplastellum. cum exiccaveris to- 128r a
tum humorem, curato vulnus diligenter et potionibus catar-
ticis eum potionato et exerceto eum inter dies, donec sudet.
quanto fortior fuerit, tanto agilius *g*urato. abstineto a
potu cottidianis diebus. modicum bibat. sanum fiet.

XLVIIII De farto. si quod iumentum fartosum [in] ventrem **403**
habuerit, cum ebiberit, tantum sufflat inflatus. sic eum curabis.
cineris lixiva sextarium ·I·, plantaginis semen conterito et dato
iumento †et s. s. cito, usque quo resedeat inflatio. sanum fiet.

πλεῖον ἱδρῶτες γένωνται. ἐμποδίζειν δὲ αὐτὸν πίνοντα ἐπὶ πλεῖον, ἵνα μὴ οἱ κενεῶνες πληρωθῶσιν. ‖ 2 tibia *B*: ubi ‖ 5 ligua cum tetigistis eadem ‖ 6 reclinans ‖ 7 et *B*: nec ‖ 11 quae et *M* ‖ 17 *cf. supra 233; infra 679 et 708* ‖ 19 feretrem, v *superscr.* ‖ 21 certe talem: centeralem *Veg.* ‖ 27 curato: *corr. B* ‖ 32 ex s. s. *B*, *cf. p. 126, 23 sq.*

404 XLIX De ecedermia. si quod iumentum ecedermiam habuerit, quod latine coriaginem appellant, signa erunt huius haec. corpus non reficiet, nimis emacrescit et sine febre non erit, et corium illius ad costas haerebit, nec stercus reddere potest eviriationis causa, corpus eius horrescit, et in tergus eius nonnunquam furunculi exire solent, qui nec spinam reddit et multum manducat. et sic eum curabis. tumum et sale cum vino rubro conterito et tubera, si qua sunt in eo, confrigato. et aliam unctionem ei parato: picem, ceram et resinam cabialem et thuris polline aequis ponderibus in unum coquito et
405 temperato oleo veteri et ex eo perungito eum totum. que*m* potionabis his rebus: vino et oleo et mirra aut piper album grana numero 30. conteres omnia et dabis aut rutam in vino decoctam, aut apoponacem in vino decoquis et dabis. vinum in quocunque medicamento ne plus quam cotulam adicies et olei viridis ciatum ·I· . hoc autem ipsum vitium, quod videtur sine causa esse, rationem suam habet. nascitur autem ex perfrictione et ex coactione, cum penuriam cibi passi sunt et inedi*am*.
406 nam multi auctores dixerunt hoc vitium causam non habere. qui enim hoc vitio tenebitur, si coe*p*erit non cibari et corpori fuerit solutus et capillos stantes habebit, hoc dare ei debebis: scrophae sanguinem, sed novellae, non vetulae, cum vino; aequis portionibus dabis, per os ebibat; sed videto, ne plus aliquando sanguinis dederis, occidet enim. quod magis expedit minus dare. facit et hoc ad vitium: cepas Germanas et erucae semen aequis par-
128ʳb tibus | dabis, per os ebibat ℥ III diurnas, utrisque bene tritis misce vinum et cotulas per singulas dabis. cur*a* autem reliqua eius plenissima adhiberi oportet, ut in roboros*o*.
407 L De sintetico. si quod iumentum sintecticum fuerit factum, sic cognosces. erit hic sine febre, ut sanum.

1 *Veg. V 53* | cedermiam ‖ 12 *sq.* totumque: *corr. B; an* totum. ⟨tum⟩que? *B* ‖ 13 myrrhae semiunciam *Veg.* ‖ 15 fasciculum rutae *Veg.* ‖ 20 inediarum ‖ 22 sic operit ‖ 28 aerucae: rutae *Veg.* ‖ 30 cur ‖ 31 roboro suo ‖ 32 *Veg. V 54*

nimis macer fiet et cottidie consumit se ipsum, corpus
illius et fiet eminentibus omnibus ossibus. et manducans
multum esurit, et quidquid invenerit, rodere vult famis
beneficio. stercus semper durum adsellatur, et trahet per
longum tempus, eo usque vivunt. nec surgere possunt
et iacentes fatigati sic manducant, quasi putes eos refi-
cere se posse. hi autem, qui hoc vitio tenentur, multum
manducantes fame moriuntur. consumit hoc vitium eorum 408
medullas. quidquid enim escam accipiunt, ad stercus
se ducit. similiter et potus ad urinam, et nihil ex his
ad medullas eorum pervenit, propter quod stomacus
eorum concoctionem caloris non patitur. nimio enim
frigore constrictu*s* iocineri nihil propinat, ubi totius
corporis virtus ad nutriendum corp*us* per sanguinem
praeparatu*r*, increscit et venis et cord*i*; ex eo medullae,
qu*ae* nihil sumunt ex parte superiore. tabescit in eis
ipsum iocur, min*u*et. paulatim totum corpus per lon-
gum tempus ita erit, ut arbor, quae partis maioris
radicis suae ex aliqua re perdidit. et quae minor radix 409
fuerit huius arboris, si valeat, ad praesens praestat ei
victum; tamen per tempora stans arescit. ita sintectici
simili modo moriuntur. quo*s* sic curari oportet. primo
in tempore unctionem facies: sale, cera pondo II, resinae
terbentinae libra, medullae cervinae libra, axungia*e* veteris
sine sale p libra, propolin p selibra, irin Illirica p se-
libra, oleum laurinum quantum satis fuerit. coques ea
omnia s. s., et temperatum id medicamentum ad ceroti
mollitiam colabis et tepido admisces irin Illiricam tusam
et cretam, idem tu*di*clabis, ut una refrigiscat. ex hoc 410
medicamento perungito totum iumentum et perfricato
manibus, usque donec excalefaciant. hoc facito in ternos
dies, et copertum sit et cottidie paulatim exercitetur,

---

4 *sq.* trahunt longam ac miserabilem vitam *Veg.* ‖ 13 constrictum ‖ 14 victus *M* (*cf. l. 21*) | corporis: *corr. Veg.* ‖ 15 praeparatus: *corr. Veg.* | cordis ‖ 16 qui ‖ 17 minum et: *corr. B*, minuitur *Veg.* ‖ 22 quo ‖ 24 axungia: *corr. Veg.* ‖ 26 ⟨samsuci libram⟩ oleum *Veg.* ‖ 29 tutuclabis: tuditabis *M*; agitabis *Veg.*

ut digestionem patiatur. cui potionem dabis hanc: abrotani ʒ IIII, sandonici ʒ IIII, trisaginem ʒ IIII, *c*amepiti
128^{v}a ʒ IIII, gentianae ʒ II, aristologiae ʒ II, murra ʒ II, panacis radices ʒ II, croci semen ʒ I, rutae semen ʒ ·I·, haec omnia bene tusa. ex eo medicamento coclearia II in v*i*num decocta cottidie sic dabis per dies numero IX.
411 post dies IX potionabis eum suco ptisanae, in quo acro decoctus est, in qua miscebis ervi pollinem coclearia duo. hoc dabis pluribus diebus, ut viriculas accipiat *e*t resumat. deinde reverteris ad potionem superiorem. similiter facies sicut s̃, iterum revertere ad sucum ptisanae. hoc faciendum est alternis periodis, donec sanum sit. dabis ei interdum et vacuis diebus ex farina triticia cum lacte consparsa, dabis et furfurem triticium et paleam. ordeum nunquam dederis nec infusum. herbam ne dederis, nisi coeperit corpus reficere.

412 LI De i*c*terico. si quod iumentum habuerit i*c*teron, signa erunt haec. oculos viridiores habet, et de oculis eius exiet similitudo fa*b*ae, et corium eius durescit et pilos horridiores habebit et fatigatus erit, ambulans genuis claudicabit. sic eum curabis. panacis radicem et apii semen p̱ libra et mel Atticum tantundem contundito et ex aqua lupinorum ad sextarios singulos, et ex medicamento *s. s.* coclearia tria et admixto cito et dato potio-
413 nem. si hoc non potueris †vincerari vini sextarium ·I· addito in pultario novo, qui capit sextarios III, et caninum stercus album p̱ ʒ admisceto, pultarium sub di*v*um ponito. postero die potionem dato ne minus sextarium ·I·, impleto ca*l*da *a*qu*a*. *e*t hac maceratione utere diebus V,

---

2 amepiti: camepiteos *Veg.* ‖ 4 opopanacis uncias duas, eiusdem radicis, succari semiunciam *Veg.* ‖ 6 vinum *Veg.*: unum ‖ 9 at ‖ 13 offas ex farina *Veg.* ‖ 15 nec: nisi fortassis *Veg.* | herbam viridem *Veg.* ‖ 17 *Veg.* *V 55* | interico | interon ‖ 19 fave: *corr.* *Veg.* ‖ 22 *sq.* contundito atque cribrato *Veg.* ‖ 24 superius descripto *add.* *Veg.* | IV cochlearia miscebis *Veg.* ‖ 25 non profecerit [vincerari] *malim*; si tardius adiuvat *Veg.*; vincere *aut* eum curare *B* ‖ 27 subditum: sub divo *Veg.* ‖ 29 ad aque ex: daque ex hac *B*

deinde renovato cicer et stercus caninum quinto die. utere, quemadmodum s. s., usque dum sanum fiet.

LII De strofoso. si quod iumentum strophosum fuerit, 414 signa erunt haec. volutabitur, ad ilia sibi respiciet, maligne manducabit, stercus durum adsellabit, prae dolore pedibus terram tundet, et non post multum solet sibi refrigerare. sic eum curabis. acori ʒ ·I·, anisi ʒ ·I·, apoponace ʒ ·I·, haec in uno contundes et cribro tenui cernis, coclearia II in vini sextario et in oleo semis immisce et tepidum per cornu dabis triduo. si hoc non proficerit, caprofici folia quod satis est, et olus siccanum in uno conteris et in aqua tepida triduo dabis. si hoc non proficerit, dabis, quemadmodum s. s. sic sanum fiet. | 128^{v}b

LIII De iocineris dolore. si quod iumentum iocineris 415 dolorem habuerit, signa erunt haec. cibaria non tam libenter appetit et multum bibet et corpus non recipit et ventrem inflatum habebit. sic eum curabis. tisanae cremorem et olei rosacei ciatos III. si hoc non proficerit, hissop*i* qua*d*ran., apii semen ciatis VI, abrotani p ʒ, alium viridis, quod satis est, et ex vino optimo in tertias decoques. per aliquod dies potionem dabis, et ab interiori parte motus sanum fiet.

LIV Si quod iumentum a iocinere laborabit, signa 416 erunt haec. tumescet infra ilia et nervos contendit, anhelitus gravis erit, in cursibus gravantur et itineribus,

---

3 *Veg. V 56* | sthrofoso ‖ 7 *sq. Pel. 128* | singulas libras *Veg.* ‖ 14 *Veg. V 57* ‖ 19 hisoper quaran: hyssopi uncias tres *Veg.*; pondo quadran? | apii seminis uncias tres *Veg.* ‖ 20 vel sicci paulo minus, si viridem abnegat tempus *add. Veg.* ‖ 23 *sqq. H 109 Agathotychi* τὸ ἧπαρ ἀλγῶν ἵππος σημεῖα ποιεῖ τάδε. ὀγκοῦται τὴν λαγόνα τὴν δεξιάν, ἀναπνοὴν ἀγρίαν ἔχει, ἐν τοῖς δρόμοις τε ὑστερεῖ καὶ ἐν τῷ περιπάτῳ βράδιον κινεῖ τὰ ὀπίσθια σκέλη καὶ τὴν κοίτην ἀποφεύγει. διαιτηθήσεται δὲ μάλιστα τῇ ὑγιαζούσῃ καὶ ὑγροτέρᾳ τροφῇ καὶ περιπάτοις κουφοτέροις ἀπεχόμενός τε γυμνασίας. τὴν τροφὴν δὲ αὐτῷ δίδου κατ' ὀλίγον καὶ κοίτην εὐτρέπιζε μαλακωτάτην καὶ ἐνάλειφε λιπαρῶς τό τε ὕδωρ δίδου συνεψημένον ἀβροτόνῳ, διὰ γὰρ τῶν ποτῶν μᾶλλον ἢ τῶν ἐγχυματισμῶν θεραπεύεται ‖ 24 in dextra ilia?

subsidunt et posteriores pedes, effu*g*it cubitus. pabulo itaque oportet uti humido, ut eam escam habeat, utere ambulationibus, et *b*i*b*ere minutatim, cubitos facere longiores. oportet itaque ut*i* unctionibus pinguibus et stramentis mollibus. aquam bibat cum abrotano, propter quod suffusionibus non utimur.

s*i* quod iumentum iocur doluerit, signa habebit talia. febricitabit, cibaria non conficiet, testiculus dexter ei tumebit et durus erit. sic eum curato. fenugraeci ciatis III et in olla addes *aquae fontanae* sextarios III et coques ad tertiam partem et ex eo potionem dato. sanum fiet.

417 LV Si quod iumentum iocur aliqua doluerit, non poterit sanum esse. difficilis enim cur*a* est. si tamen ei cura adhibita fuerit, turis ℥ ·I· conteris bene et addes vini quod satis, et inde totum corpus perfricato. bene operito iumentum cooperimentis, ut insudet. si sudabit, intelligis eum posse parastaticari.

418 LVI De ventris inflatione. si quod iumentum ventris inflationem vel dolorem habuerit, signa erunt haec. sudant ei et latera et scapulae. non minus ipse venter tensus est, et sudantibus testibus, alternis pedibus terram batit, et subinde in alteram partem corporis se vertet et caput ad ilia sua vertet, tanquam qui ost*e*ndat doloris sui locum, et gemet, plerumque tremor totius corporis erit. curabis eum sic. iubes eum ambulare perminutatim et manum unctam in anum mittis et stercora excutito,.
deinde salem et mel in ipso foramine stentini inmittito,
419 *ut i*dem faciat. si hiems fuerit, oleo et pice liquida
129r a lumbos. | et auriculas saturabis. potione hac ei dabis.
laurum viridem aut baccas lauri, piper, cuminum Alexandrinum, petroselium, feniculi semen, argii semen et nitrium, contundis in unum et cribellabis. ex eo pastill*um*

---

1 effudit ‖ 3 vivere ‖ 4 ut ‖ 7 *Veg. V 57,2* | si *B*: sed ‖ 10 aquae fontanae *suppl. Veg.* ‖ 13 cure ‖ 16 *Veg. V 57 fin.* ‖ 18 *Veg. V 58* ‖ 23 os tondat ‖ 28 ut idem *B*: luudem *sic*; ut adsellandi augeat facultatem *Veg.* ‖ 32 pastillo

ad vitium in potione dabis, ex vino et oleo et calda pusilla potionabis. et iubes eum deambulare, donec dolor ille pauset, et sanum fiet.

LVII De stentin*i* versatione. signa erunt haec. in- 420
testinum, qui vocatur monent*e*ron, quod quidam colum appellant, propter hoc quoniam nullam obligationem hoc st*e*ntinum patitur intestinis, sed volutatur singular*i*s, propter quod s*trep*itum reddet et in cursum et in ambulationem. signa autem adferet haec. cum ambulat, prioribus pedibus transvaricat pusillum, posteriora subporriget, ipse praegyrat, sugglutit doloribus. nam intestinorum natura non
est aequalis in o*mn*ibus. aliqui enim habent intestina 421
magna pedum XX et unum, interiora pedum XVIII, tenuiora pedum 52. et haec quidem de eo quidquid . . . cum Sarmatae eorum minores habent propter aetatem. qui hoc vitio tenentur, sic eos curabis. ambulationibus contingit eis resolvi in stenti*n*is pariter. deinde suffundes ei per nares lazar Cyrineicum, et sic ei suffundes, ut s. s. sanum fiet.

LIBER V.

1 de coleribus siccis 422
2 de coleribus
3 de coleribus humidis

---

4 *sq. H 132, 4* ***συμβαίνει δὲ τοῦτο τῷ μεγάλῳ ἐντέρῳ, ὃ λέγεται μονέντερον. τινὲς δὲ κῶλον λέγουσι διὰ τὸ μὴ ἔχειν σύνδεσμον τοῖς λοιποῖς ἐντέροις, ἀλλὰ κυλίεσθαι καθ' ἑαυτό, διὸ καὶ ἦχον ἀποτελεῖ καὶ ψόφον ἐν τῷ περιπάτῳ καὶ δρόμῳ. σημεῖα δὲ φέρει τάδε. περιπατῶν τοῖς ἐμπροσθίοις διαβαίνει μικρὰ καὶ τὰ ὀπίσθια προςφέρει αὐτοῖς καὶ συγκάμπτει ἑαυτὸν ὀδυνώμενος. ἡ δὲ τῶν ἐντέρων φύσις οὐκ ἔστιν ἴση παρὰ πᾶσιν. οἱ μὲν γὰρ ἔχουσιν ἔντερα μεγάλα ποδῶν κβ', λεπτὰ δὲ ποδῶν ξβ', τινὲς δὲ λέγουσι ν' καὶ β', καὶ οὗτοι μὲν ἀφ' οὗ ἂν τὸν καταρτισμὸν φύγωσιν. ὁ δὲ τούτων νεώτερος ἐλάσσω καθ' ἡλικίαν.*** | stentinis ‖ 5 monentoron ‖ 7 stintinum | singulares ‖ 8 strepitum ***scripsi***: scriptum ‖ 9 *Veg. V 59* ‖ 11 sugglutit: *confudit Chiron* ***κάμπτω et κάπτω*** ‖ 12 hominibus ‖ 14 hee ‖ 17 instentiniter ***vel*** instenti pariter *cod.* ‖ 19 ***subscr.*** Explicit liber 4^tus^ Incipit liber quintus

4 de disinteria
5 de coeliaco
6 de lumbricibus
7 de lumbricibus
8 de splene
9 de splene
10 de pediculoso
11 de vermibus
12 de pediculis
13 de vermibus
14 de cruditate
15 in potione si sudaverit
16 de omento vexato
17 si vexari coeperit qui s̃ s̃
129^{r}b 18 ab interioribus commotus |
423 19 de colo
20 de vitiis vesicae
21 de stranguiribus
22 loteum si non faciet
23 de opistotono
24 de morbo subrenali
25 de vitio quo s̃ s̃
26 musculi vexati
27 si sanguinem adsellatur
28 lumborum tremor
29 de disinteria
30 de extale
31 de renum dolore
32 de renum vulsione
33 de musculi renum
34 defectio pectinis
35 *de* testiculorum dolore
36 si dolebit qui s̃ s̃
37 si dolebit qui s̃ s̃
38 de opistotono

14 quis: *alterum* s̃ *addidi* ‖ 22 *alterum* s̃ *addidi* ‖ 31 deiectio *infra p. 158,27* ‖ 32 de *addidi*

39 de si*r*matico **424**
40 de vulneribus in ventre natis
41 de impetigine
42 de fascinatione
43 de cordis dolore
44 *si* potionatus tremet
45 pulveris vexatio
46 de serpentibus
47 de mure caeco
48 de colubra
49 de ar*a*nei puncto
50 si comederunt qui s̃ *s̃*
51 de vipera
52 de falangione
53 de vipera
54 de mure pr*ae*gnante
55 de cane rabioso
56 de scorpione
57 de morsu omnium.

I De colera sicca. si quod iumentum colera sicca passum fuerit, signa erunt haec. exfervescit toto corpore, maxime venter eorum, refugit recumbere, li*v*et, et cum adsellatur, stercus vix *d*epellet. exarescunt in eo stercora | fervoris beneficio, et adsiccatur in eis omnis humor. propter quod et si a dolore adduntur, quibus et . . . . . **425** 129^r a

II Si quod iumentum coleribus *humidis* praeoccu- **426**

---

1 sirimatico || 7 si *addidi* || 11 arenei || 12 quis: *alterum* s̃ *addidi* || 16 pringnante || 20 *H 200* || 21 *θερμὸς ὅλος γίνεται τῷ σώματι, μάλιστα δὲ τῇ κοιλίᾳ, καὶ ἀφοδεύων μετὰ βίας ἐκκρίνει, διὸ καὶ ξηρὰ λέγεται, καὶ διαφεύγει τὸ κατακεῖσθαι* || 22 libet || 23 repellet || 25 *sq. post* et *quattuor fere codicis lineae vacuae; in marg.* deficit quia caducum erat || 26 humidis *addidi* | *H 201, 10 ὑγρᾶς δὲ ἐπιγενομένης ἐπιγνωσθήσεται διὰ τούτων. ὀφθαλμοὶ μήλινοι γίνονται καὶ στίλβοντες, ῥώθωνας διεσταλμένους ἔχει, ἱδροῖ τε τὰ ὦτα καὶ τὰς λαγόνας τό τε στόμα θερμὸν ἔχει καὶ αἱ ὑπὸ τὴν γλῶσσαν φλέβες ὡσαύτως μήλινοι καὶ ἐκτινάσσων ἑαυτὸν στένει.*

patum fuerit, sic cognoscis. oculi fiunt eius pallidi, splendentes, et auriculae sudant et scapulae, et os habet calidum et sub li*n*gua humores e*i* fiunt pallidi et mali, et quotiens *ex*cutiet se, suspirat. aliquando quidem a genuis subclaudicat, quae et tument eis. et cum recubuit, excutit se et suspirat. cui succurritur sic per suffusionem p*u*sc*a*e ab aequalibus partibus aqua et aceto tanquam cotulas duabus. nos autem qui usi sumus cuminum et thumum, quae conteres, et vino et melle et oleo et aqua singulis cotulis commixta suffundes per os. et sanguinem mittis de venis meso*cin*is, qu*a*e sunt circa vitales, quae latine claviculae appellantur. quidam dicunt oportere fumigare cum lavacro, ali quid*em* ab igne et gestatione uti et fumigatione.

427 III Si quod iumentum colera humida habuerit, sic cognoscito. in *e*quale praesepium pectore *t*rudet et calcitrat et corpus eius horrescit. si autem viridis fuerit, hic morbus solet fieri ex aquae mutatione aut ex hordeo novo. sive calidus de itinere venerit et frigidam biberit, hic morbus sic accedit, et in fatigationem et solutionem ventris currens aegrotat. sic curabis. advenienti de itinere dabis medium panis candidi empticii in poscam poleiatam. ante ei faciem eius plurimum fomentas et

428 terno die potionabis . . . . . in quo admisces defriti ciatos III, et oleo rosato tantundem, et ova IIII^or admisces. medicamenti cocliaria tria ex hoc, quod infra *scrip*-

---

ἐνίοτε δὲ καὶ χωλαίνει τινὰ τῶν σκελῶν καὶ οἰδοῦντα ἔχει, οὐρεῖ δὲ ὠχρὸν καὶ χολῶδες, κατακλιθεὶς δὲ καὶ ἐκτείνας ἑαυτὸν στένει . . . . ἡμεῖς δὲ ἐχρησάμεθα καὶ τούτοις ‖ 3 ligua | et ‖ 4 scutiet ‖ 6 pascuae: *corr. B* ‖ 8 qui *del. B* ‖ 11 mesoliris: *ἐκ τῶν μεσοκυνίων* | que ‖ 13 aliquid | *παραγγέλλουσι δέ τινες λούειν αὐτόν. ἕτεροι δὲ ἀπὸ τοῦ πυρὸς χρῶνται ἀλέᾳ καὶ καπνοῦ: Chiron ergo ἐλασίᾳ vel ἀπελασίᾳ in contextu Graeco legit aut confudit; minus probabile est pro* gestatione *scribendum esse* calfactione ‖ 16 congnoscito | aquale (*cf.* equile *infra 490: ἑστὼς ἐν τῇ ἱπποστασίᾳ τὸ στῆθος πρὸς τὸν τοῖχον ὠθεῖ Hierocles H 201, 26* | crudet: *corr. B* ‖ 17 viridis: *sc.* herba ‖ 24 *post* potionabis *spatium vacuum fere octo litteris sufficiens* | defriti = defruti ‖ 26 *sq.* scriptum est *B*: s. s. et

tum est, mirra ʒ II, cumini Alexandrini ʒ II, petrosillion in
†poristide ʒ II, plantaginis . ., sideritis herbae ʒ II. dabis
ex hac potione. si ex hoc non proficerit, aliam potionem
ei dabis: nuces grandes commustas numero X, valan-
stium ʒ IIII, lapidariae semen ʒ III, cocleas Germanas
numero X, argallicum ʒ IIII, haec omnia tusa | et crebel- 129ʳ b
lata. dabis autem ex eo [in] medicamento cocliaria duo
ex lacte caprino decoct*a* cotulis II per singulos dies,
donec sanum fiet.

IV De disinteria. si quod iumentum disinteriam 429
habuerit, signa huius erunt haec. *ex*porrectus cubat et
anum comprimet et gemet et plurimum muci*d*um ad-
sellatur, sanguilentum aliquando, et assidue se proicit et
consurgit, caput ad ventrem vertit, respicit passionis suae
locum et fastidium eum sequitur. sic eum curabis. cu-
mini ʒ III et porri sec*ti*v*i* manum plenam et lasaris
Cyrinei *tan*quam granum fabae. haec contundito, et ex
eo medicamento singulas ʒ in aquam diluito caldam
ad cotulas II, potionato per dies plures. si hoc non 430
proficerit, lacte caprinum ad cotulas II in vaso novo cu-
rato decoquere cum salis pusillum. cui admiscebis post
decoctionem ex hoc medicamento coclearia duo: glandis, id
est ilicis arboris corticem pondo libra, et cumini tantun-
dem et murrae ʒ IIII contundito et cernito. ex eo medica-
mento s. s. potionato, donec sanum fiat.

V De coeliaco. si quod iumentum coeliacum fuerit, 431
sic eum cognoscis. crura sibi †conabit et in itinere de-
ficiet ab eo, quod stercus retinere non potest, et per os
salivas multas emittit et fatigatior fiet. cibum non tam
libenter appetiet nec potum nec facile dormit. quae
passio accidit, si quando iumentum ab itinere calidum

---

2 porrı sectivi (*cf. l. 16*)? *an ὀρεστίς herba?* ‖ 4 commustas = combustas | *sq.* balaninum? ‖ 7 in *del. B* ‖ 8 decocto ‖ 11 sporrectus ‖ 12 mucitum ‖ 16 sicibi ‖ 17 cyquam: *corr. B; an latet κύαμον* i. e. (*cf. Pelag. 268; 214*)? ‖ 26 coelyaco: = *κοιλιακῷ* ‖ 27 rodabit (= rodet)? mordebit? conplicabit *B*; conabit (= conabitur) *infinitivo suppleto W* ‖ 28 retinere *aut* continere *in cod.*

aqua . . *m*utabit ad bibendum aut ordeum novum manducans
432 cruditaverit, inde hoc patiuntur. sic eum curabis. fabam sine sale coctam conteris et saties ad su*is*, *i. e.* hyo*s* cola cocta. cui admiscebis ex hoc medicamento, quant*um* satis tibi videtur, gallas sutoricias ʒ III, piperis albi ʒ II, haec omnia bene tusa et creta. ex eo medicamento per pluribus diebus potionabis. mollibus cibariis utatur, herbam ne dederis. sanum fiet.

433 VI De lumbricibus. si quod iumentum lumbricos habuerit, signa erunt haec. corpus non reficiet et macer fiet. sic eum curabis. nasturcii semen frigidum ciatum ·I· et . . . conterito ex vino et oleo, potionem dato per os. si hoc non proficerit, nasturcium per se terito in mortario
130ʳ a leviter, potionem dato | ex vino et oleo cyatis II, calidum dato. si hoc non proficerit, olei ς I· dato per nares et facito *b*olutet. sanum fiet.

434 VII Si quod iumentum lumbricos habuerit, sic cognoscis. volutabitur et anum comprimet et caput movebit nec stare poterit prae dolore, sed cadit. sic eum curato, quemadmodum s̃. s̃. est.

435 VIII De spleneticis. si quod iumentum spleneticum fuerit, signa erunt haec. habebit hic ventrem magnum et sinistram partem duriorem habebit, spiritum ducit subinde. quod curatur sic ambulationibus pluribus et cursionibus, *us*qu*e* donec sudet. et suffundes ei per narem sinistram mirobalini expressi suco, conterito . . . et in

---

1 utabit: aqua⟨m frigidam biberit aut aqua⟩ mutabit *B* (*coll. p. 132, 18*) ‖ 2 cruditaberit ‖ 3 suhyocolla ‖ 4 quantis ‖ 13 p̦ se = pondo ς ? ‖ 16 volutet ‖ 20 *alterum* s̃ *addidi* ‖ 21 *H 140* ‖ 22 *ἐπιγνώσῃ ἐν τῷ ʽμεγάλην ἔχειν τὴν ʽγαστέρα κατὰ τὸ εὐώνυμον μέρος καὶ σκληροτέραν καὶ πνευστιᾶν πικρότερον* (*lege πυκνότερον*). *θεραπεύεται δὲ περιπάτοις πλείοσι καὶ δρόμοις ἐκ προσαγωγῆς, ἵνα ἱδρῶτες γένωνται, καὶ ἐγχυματιζόμενος διὰ τοῦ ἀριστεροῦ μυκτῆρος μυροβαλάνου ἀποπιέσματι τριβέντος μετὰ ὀξυκράτου ἢ μυρίκης καρπῷ κοπέντι μετὰ ὀξυκράτου ἢ χαμελαίᾳ τετριμμένῃ μετὰ οἴνου. ἔστω δὲ τὸ πᾶν κοτύλη. καὶ τοῦτο δὲ γινέσθω ἐπὶ πλείονας ἡμέρας. ἔστι γὰρ δυσθεράπευτον τὸ πάθος* ‖ 23 ad sinistram partem et? ‖ 25 cursionibus quae: *corr. B*

poscam dato, aut cameleonta tritum similiter in vino, ita ut omnia singulae cotulae, et fiat singulis diebus. res enim difficilis morbus. oportebit autem in potione eius nitrium adici. item in feno et in ordeo spargis. facit autem et *alumen ad* hoc. dicitur quidem ab aliquibus oportere eos inuri. nobis autem non placet, ipse *enim* locus naturaliter perducit, propter quod cauterium refugit.

IX Si quod iumentum splenis dolore laboraverit, sic **436**
cognoscis. venter crescit et sine ullis respiramentis erit et in equitatu expavescit. sic eum curabis. sanguinem de brachiolis ei detrahis et ab ordeo eum abstinebis, ut emacrescat. in potione autem eius dabis calami Syriaci ℨ ·I·, in die dabis denarium unius pondus ex vino cyatis tribus. si hoc non proficerit, tunc absinthii unius pondus ex vino dulce ciatis tribus dabis. si hoc non proficerit, caulae capparis aut capparem salsum tritum argenteorum II^orum pondus et mellis libras II ex aqua tepida permixta dabis. cottidie eum manu fricato. quod si permanserit valitudo, adures eum ex utrisque partibus.

X De pediculoso. si quod iumentum pediculos habuerit **437**
in praecordiis, signa huius sunt haec. torquebitur solide, proiciet se et volutabit, nonnunquam in lumbos sedet et dolore hinniet. sic eum curabis. folia caprofici conteris, ex vino dabis, cibariis mollibus utere. si hoc non profecerit, hoc ei dabis. coriandrum viridem ex aqua mulsa et nitrio potionem dabis. deiciet omnes, etiamsi lumbricos habeat. | **130^r b**

XI De vermibus. si quod iumentum vermes in ventre **438**
habuerit, signa erunt haec. volutatur et caput in ventrem habebit ad iliam, nihil [eis] cibi capiet et bibet et sine

---

2 omnia sint I cotula *B* ‖ 5 alumen ad *addidi*: *ἔνιοι μέντοι ἀντὶ τοῦ νίτρου στυπτηρίαν ἐμβάλλουσι τῷ ποτῷ* ‖ 7 ·ip̄e n· *sic cod.*: *θυρεοειδοῦς γὰρ ὑπάρχοντος τοῦ τόπου ὑποτρέχει τὸ καυτήριον* ‖ 9 *Veg. V 27, 7*; *Pelag. 212*; *H 141, 15* ‖ 15 unius: *sc.* denarii, X̶ *suppl. B, cf. supra p. 45, 13* ‖ 16 caulae = caulem ‖ 21 *Pelag. 118* ‖ 24 inniet

febre non erit. sic eum curato. de ano manum plenam stercoris educito et anum lavato, postea sumito capparis radicem et pistato, in eum adicito aceti sextarium ·I·, permiscito et potionato. si hoc non proficerit, item aliud dabis, iunci Marsici semen ciatis IIII bene contritos, et addito aceti quam acrius sextarium ·I·, aqua sextarium ·I·, permiscito et dato potione. sanum fiet.

439 XII Si quod iumentum peduclum in intestinis habuerit, signa erunt haec. in pectore caput primo . . quae signa ostendat. oculi eius humidi erunt, et auriculam dextram contractam habebit, venae inter femora viscerales dextra sinistra extensae sunt et inter pedes tuberum erit, pedes posteriores implicito*s* habebit. si utrumque traxerit, scito eum morbo pressum esse. si recens fuerit, sic curato. de*tr*a*c*tione facito de capite et de ambobus
440 femoribus et sub crura venae quae sunt exinani. alio die potionem dabis panacis radicem p quа*d*ran. haec in uno conteres et ex vino et melle decocta in vino miscis et per triduo potionem dabis. alio triduo sil Gallicum aqua mulsa et mirram et costum. haec omnia articula causticato et unctionem parato et sub aura dormiat et offam per triduo dabis, axungia et pice liquida offas. sanum fiet.

441 XIII Si quod iumentum a vermibus molestabitur, signa huius erunt haec. calcitrat, *ex*porrigit pedes, volutatur. sic eum curato. cornu cervinum inradito, lupinum f*r*icito et contundito. bene cum erit minutum, addito stercus columbinum et dato bolum in die in vino ne minus sextarium ·I·, tepidum bibat. hoc vermes necat. ex hac re sanum fiet.

442 XIV De cruditate. si quod iumentum cruditatem passum fuerit, signa erunt haec. sudabit et prioribus armis inligatum erit, vix ambulat, febricitat assidue, se in terram proicit, quoniam stercorare non potest. huius-

6 acrissimi *B* ‖ 9 primo 9rato *sic*: premit gravaturque? primo curato *B* ‖ 13 implicito ‖ 15 deratione ‖ 17 quaran ‖ 25 sporrigit ‖ 27 ficito

modi caute intelligendi sunt, solent enim ex hac re ab
interioribus †repare vexati esse et inde solide febricitare.
itaque requieto etiam bene intelligito et sic curato. de
brachiolis | sanguinem emittito et priores pedes *f*asciato 130^{v} a
et de suo sibi stercore circa coronam imponito, et salis
sextarium ·I· in sole eis infundito et ex eo armus eius
perungito. quam plurimum ambulet et cibariam sub-
ducito per triduo. sic sinito. fomento curato diebus **443**
tribus. si effectum non habuerit, ungulas eius curato, et
ut stremmes vel semisses contra venam, quaternario simi-
lem tollito et sinito sanguinem currere, quantum satis
existimabis, et curato aceto, sale et oleo, et calc*i*aturam
contra venam imponito, tertio die solvito et simili modo
curato. septimo quoque die alium pédem similiter curas et
sequeris eam regulam curandi s. s. percurabis *t*raumatic*o*
et axungia, cum cicatrices fortes fuerint. sanum fiet.

XV *Si quod* iumentum te*p*i*d*um ad potionem veniet et **444**
expavescit et ex sudore subito perfunditur, scito eum *b*i*b*isse
et eundem incommodar*i* simili passione ut s. s. quod ergo
a potu intellexeris contigisse. sic eum curabis. ficum,
alii, rutam et folia olivae decocta in aquam, ex eo
potione per triduo dato. sanum fiet.

XVI Si quod iumentum omentum tendiderit, signa **445**
ostendit haec. submisso capite stabit et oculis apertis et
naribus crebris tense anhelant et genuis subsistant et ilia
solide ducit et vena †posterinis cubitum cordis variis
pulsibus solide pulsabit et destrigmenta adsellabitur et
non proiciet se nec cibo nec potum appetit. hic triduo
non durat. quicunque autem levius omentum vexabit
sine ruptura, his quidem signis supra s. cognoscuntur,
et cibum appetit et proiciet se. et his quidem contingit
aliquem liberari posse. sic eum curabimus. tisanae *c*re- **446**

---

2 et hepate? || 4 adciato: *corr. B* || 6 solea? *sed cf.* in sole *p. 138,17* | armos? || 12 calcaturam || 15 draumaticum || 17 *cf. infra 838* | si quod *supplevi* | tipicum || 18 uuusse *sic* || 19 in commodaris || 25 tensis crebre? || 26 *cf. supra p. 46, 4* || 31 set cibum *B* || 32 curavimus | *sq.* tremore

more et argallicum et ova in se haec commixta dabis potionem. oleum ne adiceris, omni glutinationi enim repugnat. sed post horas potionis digestae propter impetum caloris uvae lupinae folia trita cum aqua et oleo rosaceo mixto tepefacto potionabis. ha*e* res valde calorem leniunt et refrigerant. quare hi*s* omnibus febricitantibus hoc facere observandum est. huic autem cibum dare debebis magis intubos, qui glutinationem praestat, vel quidquid eum delectaverit, et mollia.

447 XVII Si quod iumentum *o*mento vexari coeperit, inflabitur totus, ita ut oculos aperiat. erit autem vitium
130^{v} b morbi a ventre. ad remedium erit ergo | huic sanguinem emittere de collo, si minus, de armis aut de reliquis partibus. et exceptum sanguinem et acetum et nitrium libra, aut si nitrium non fuerit, salis tertiam partem bilibre in uno permisces et inde totum corpus laborantis perunges et diligenter in sole fricabis biduo. tertia die bibere aquam frigidam dabis et patieris respirare. deinde iterum perungere et frequenter hoc facere debebis, donec se reficiat iumentum [ab interioribus motum].

448 XVIII Si quod iumentum ab interioribus motum fuerit, signa erunt haec. cibaria non appetit et nec facile dormiet nec tam libenter bibet, aliquando et labia subducit. si n*a*res mundas habuerit, ita in illo spes erit vivendi. sic eum curabis. tisanae cremorem sextarium ·I·, defriti ciatis II, olei ros*aci*, his admixtis in se potionem dabis.

3 repungnat || 5 hac || 6 hii: in *B* || 10 mento || 11 vitium: initium *B* || 16 bilibrae || 24 si nares *scripsi*: sinceres || 26 olei ros *sic*

Chiron	*Vegetius V 14*
ficum decoques in aqua cotulis 4or, in quo commisces nitri tusi uncia, similiter dabis. item dabis pol*io*filum, decoques in vino cotula una, eodem modo dato similiter.	(14) ficus praeterea optimas decoques in aqua cotylis quatuor mixtoque nitri pulvere similiter defundes

30 *sq.* pollofilum

si hoc non proficerit, aliam potionem decoctam dabis. ysopi ℥ II, apium viridem quod satis est, palmas XXX, fenugraeci sextarium ·I·. facito potionem ex aqua cisternina, decoques eam ad tertias, deinde adicias vini partis III et vescat. deinde per triduum singulas eminas per dies singulos dabis. sanum fiet.

XIX De colliculo. si quod iumentum collicum fuerit, 449
signa erunt haec. sine ulla inflatione erit et frequenter vol*u*tabit, sed *ut* non possi*t*, et cum mictu et *interv*allo, quas*i* pauset in ventre. his complictus iacet et ventrem sibi respiciet, quasi ostendat doloris sui locum, deinde porrectus pausat volutatione et aliquando surgit. salis minuti acetabulum in anum mittito, ut si qua spurc*iti*a interius ei obstet, e*a*m manu abstrahas. dulcido enim sequitur et solutio ventris et sic dolorem caret. similiter et hanc aquam calda fovebis renes et totos lumbos et compositione uteris hac. avenam agreste cum *v*ino dulce 450
cotulas II miscebis et per narem sinistram dabis. et hoc facit in aditum:

---

7 colliculo = colico ‖ 9 *sq.* volitavit se sed non posside et cum mictuet meruallo quas: *corr. B* ‖ 10 complictus = complicitus ‖ 12 *sqq.* salis — caret *Veg. V 14, 4* ‖ 13 spurticia ‖ 14 eum ‖ 15 *Veg. V 14, 14* ‖ 16 etiam aqua *B* ‖ 17 cumino: vini dulcissimi *Veg.* ‖ 19 in aditum: ad id vitium *B* | *ea quae secuntur quomodo sese habeant, Apsyrti (auctoris omnium), Vegetii, Pelagonii locis adlatis cognoscemus: sit hoc unum specimen pro multis, quanto peius Chironis quam ceterorum testium libri aetatem tulerint, et qua ratione genuina versio latina (quam Pelagonius nondum adhibuit) restitui possit.*

Apsyrtus H 112, 8 sq.

σῦκα τε ἑψήσαντα ἐν ὕδατος κοτύλαις τέτρασι τρίψαντα καὶ μίξαντα νίτρον ὅσον γõ α΄ ἐγχυματίζειν, ὡσαύτως πολιόφυλλον ἑψήσαντα ἐν οἴνου κοτύλῃ μιᾷ τὸ αὐτὸ ποιεῖν.

Pelagonius ed. Ihm

Chiron

inambulet et procur*r*at, sed non magno cursu. cui curabis ante omnia ordeum abstrahere, quod in totum non tangat per triduum; ab ipso die, cum iumentum inciderit, ne potionem ei quoque offeras. quod si fuerit fenum novum vel ferrago, illum magis dato. cum iam melius s*e* ha-
131r a buerit, minutatim | ordeum adau-
451 geto. curato et hoc utique scir*e*, ex qua causa haec vitia nascuntur, quam nunquam nemo scripsit. contingit enim dys*ur*ia, cum iumentum in opere aut in cursu cottidie cogetur et [in] spatium urinae faciendi non patiatur. quod maxime subinde curren*ti* iumento offerri mi*ct*ione facienda spatium debet. contingit enim a vesicae cursu usque ad *v*eretri intumescere. incipiat difficiliter excludere loteum ab hac causa, quod inde tumor ingentem dolorem ei praestat. aliquando quidem si consuetum est iumentum exercitari et stet diebus plurimis. s*t*ando enim nascitur in eis spurcitie et fertur usque ad vesicam. deinde morsus et punctionis fistulae ei praestant, quae veretro

2 procurat ‖ 6 incidere ‖ 10 sed ‖ 12 sciret ‖ 15 dystria ‖ 17 in: ei? ‖ 18 patiatur: datur *B* ‖ 19 currendi ‖ 20 mixtione ‖ 22 feretri ‖ 29 scando

Vegetius

(13) inambulationibus et leni cursu exercebis (15) memineris autem ex eo momento cum in hanc inciderit passionem, hordeum ei subtrahendum penitus et potum, herbam viridem vel farraginem ad substantiam dandas.

(6) ex his autem causis passio ita descendit, si iumentum in opere aut cursu magna parte diei cogatur et urinae faciendae spatium denegetur, tunc a vesicae meatu usque ad veretrum nascitur tumor et cum dolore egestionis foramen angustatur.

(7) e diverso si iumentum exerceri solitum diebus plurimis steterit, indigestione nascuntur spurcitiae et humores efferuntur usque ad vesicam, compunctiones etiam et morsus urinali fistulae praestant,

Apsyrtus

καὶ ἐντροχαζέτω δὲ καὶ περιπατείτω δρόμῳ μὴ συντόνῳ. ὑποστολῇ δὲ τῶν κριθῶν χρήσῃ τὸ ὅλον μὴ διδοὺς μέχρι ἡμερῶν τριῶν· ἐν ᾗ δὲ συμβέβηκε ποτὸν μὴ διδόναι. εἰ δὲ χόρτος χλωρός ἐστι, μάλιστα ἐκείνῳ χρῶ. τὰς δὲ κριθὰς ἐκ προσαγωγῆς πρόσφερε διελθουσῶν τῶν ἡμερῶν.

ἄριστον δὲ καὶ τὰς αἰτίας εἰδέναι, δι' ἃς γίνεται τὰ πάθη τῆς δυσουρίας, ἃ οὐδενὶ γέγραπται. συμβαίνει δυσουρία ἐπὶ πλεῖστον, ὅταν ὁδοιπορῶν ἢ τροχάζων δι' ὅλης ἡμέρας μὴ οὐρήσῃ διὰ τῆς ὁδοῦ. διὸ δεῖ ἀναγκάζειν ἐκνεύοντα καὶ ἐκκαλεῖσθαι πρὸς τὸ οὐρεῖν. τὸν γὰρ ἀπὸ τῆς φύσης πόρον ἐπὶ τὸν οὐρητῆρα συμβαίνει φλεγμαίνειν, καὶ μετὰ βίας προϊέναι τὸ οὖρον, δι' ἣν αἰτίαν ἀλγεῖ καὶ ὀδυνᾶται. ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ διὰ τὸ ἑστάναι καὶ μὴ γυμνάζεσθαι γεννᾷ χυμοὺς δριμυτάτους, οἵτινες φερόμενοι ἐπὶ τὴν κύστιν δηγμὸν παρέχουσι τῇ διόδῳ τῆς οὐρήσεως

Pelagonius

141 evenit autem suprascripta passio nimio cursu, sed frequentius de itinere, cum per totum diem ambulaverit et potestas meiandi non fuerit data; unde oportet frequentius adhortari, ut urinam faciat.

interdum et nimio otio, descendens enim acrior umor urinam prohibet.

Chiron

ministr*at*, propter quod plerum-
452 que stra*n*gui*r*ica facit. tamen et ex perfrictione magna nascitur, propter quod debet eis viti*i*s ignem facere. ita †con*c*alefactivum susu*m* *in* uranam emittere . . . . ab hoc ruptionem accipit vesicae, ob hoc quod corruptum et perfrigiscat interioris †ab oste, quae appellatur dorsana, quibus iu*x*ta est vesica. propter quod cum corrupta est, statim vitae periculum facit. nam equo nunquam contingere potest, quia calidiores partes corporis habet. quibus magis contingit ventris dolorem pati ex cruditate, *cu*m non conficit ordei cibaria nec eam concoctam per stercor*a* emittit. aut *cu*m *av*ide bibit pleno ventre aqua, sic dolorem patiuntur et alterno corpore vertitur. aut casus contingit †aut si a via aliqua bestiola mortua stat in feno et manducanti offe-
453 ratur, ut eam commanducet. maxime enim †canes et cruditatem facit et tortionem ingentem. ple-

2 ministrant || 3 straguilica || 5 vitis || 6 convalefactivum | *sq.* susu in muranam: = *οὐράνη i. e. οὐρήθρα*; ita concalefacti possunt urinam emittere <et hoc scito, quia mulus> si viburnam comederit, ab hoc *B* || 10 aortae? || 11 iusta || 18 eum || 20 stercore mittit: *corr. B* | eum madide || 24 aut si a via: alitis aut *B* || 27 sanis? ea res *B*

Vegetius

ex quo stranguria plerumque contingit.

(8) ex perfrictionis indignatione dysuria solet venire, cum nimio rigore meatus intumuerit, et ideo calefactionibus diversis a frigoris solvenda est celeriter iniuria.

(9) interdum ex indigestione hordei vel cum aquam frigidam avidissime biberint, dolorem ventris animalia patiuntur et propter vicinitatem commota vesica stranguriam sustinent. aliquando et stercus pullinum vel alia noxia in cibo sumpta, cum inflationem fuerint, impediunt minctionem.

Apsyrtus

καὶ διὰ τοῦτο στραγγουριᾷ. πολλάκις δὲ καὶ χειμῶνος δι' ὑπερβολὴν ψύχους γίνεται. διὸ δεῖ τῷ τοιούτῳ πῦρ παρακαίειν καὶ οὐρήσει.

καὶ τοῦτο δὲ γίνωσκε, ὅτι καὶ ἡμίονος ἐὰν φάγῃ ῥοδοδάφνας, πλείονα ῥῆξιν λαμβάνει ἡ κύστις διὰ τὸ παραλύεσθαι καὶ ψύχεσθαι τὰς ἐντὸς ἀρτηρίας τὰς λεγομένας ἐπιραχίτιδας, αἷς πρόσκειται ἡ φύσα, καὶ διὰ τοῦτο ῥήγνυται καὶ διαφωνεῖ. ἵππῳ δὲ οὐ δύναται τοῦτο συμβῆναι, διὰ τὸ θερμοτέραν ἔχειν τὴν σύστασιν τοῦ σώματος καὶ ταχὺ καταπέττειν τὰ σιτία. τὴν δὲ γαστέρα συμβαίνει πονεῖν δι' ὠμότητα, ἤτοι ὅταν μὴ καταπέττων τὰς κριθὰς ὅλας ἀφοδεύῃ, ἢ καὶ τούτων ἐμμείνωσι πλείονες. ἐμπλησθεὶς γὰρ τοῦ ποτοῦ τὴν (p. 113) γαστέρα ὀδυνᾶται καὶ στροφεῖται. ἢ ὁπόταν ἐν τῷ προσφερομένῳ χόρτῳ ἐμπέσῃ ἐσθίοντι στρουθίου πτερόν (num κόπρον Chiron legit?), καὶ τοῦτο γὰρ πλησμονὴν παρέχει καὶ στρόφον.

Pelagonius

interdum nimio frigore, cum satis alserit aut loco frigido aut umecto steterit: hic, qui frigore hoc patitur, calore curatur, aut in calido stet aut contra focum aut aqua calida foveatur.

sane rhododaphnen si burdo comederit, vesica ipsius rumpitur et inde moritur;

equus autem si comederit, liberatur vino et crebris potionibus, quae aut ventrem moveant aut veneno resistant.

Chiron

rumque ea res eis contingit: vessiolus, qui appellatur buprestis, qui nascitur in feno. est autem haec ipsa *be*sti*o*la similis araneis. hanc cum in feno comederit, praefocabitur et laborabit. contingit autem et propter aquam turbolentam. aliquando tamen si vermes habeat aut lumbrico*s*, si hoc eis venter doleat. et cum ex lumbricibus dolorem habeant, non sic periclitantur. est enim *i*sta res, quae cito se foras evocet, et ipso enim stentino. si vermes habuerit, magnum laborem patitur et periculum propterea *quod non facile* ex eo pun*g*antur. cui cognoscis hoc contigisse et ex istis signis accidisse, et mordente terram videbis
454 propter dolorem. sic eis succurres. brassicae folia confricabis, quae fuerit levissima, in qua commiscebis vini cotulas IIII et *olei*
131^{r}b *unam*, per senest*er*iorem | narem profundis. deinde sulfur vivum conteris cum oleo et ex eo confricabis et ventrem. facit autem ad id vitium absinthium decoctum vino similiter suffusum. item et hoc eis optime facit, si ordeum

2 *sq.* vessiolus = bestiolus ‖ 5 pustula: bestula *W* ‖ 7 laboravit ‖ 10 lumbricoso ‖ 14 iusta: *corr. B* ‖ 17 quod non facile *suppl. B* ‖ 18 pungnantur ‖ 19 accidisse: iaciente se *B* ‖ 24 *sq.* olei unam *supplevi* ‖ 25 senestiorem

Vegetius

(10) bestiolus etiam, qui appellatur buprestis araneae similis, si cum foeno devoratus fuerit, animal praefocabit.

aqua quoque coeno vel limo turbida si bibatur, meatus impedit minctionis. (11) vermes quoque vel lumbrici si intestinum exulceraverint, vesicam laedunt et dupliciter animalibus discrimen important. quod his deprehenditur signis. animal quod tardius mingit, latera sibi scalpit vel terram mordet, scias illud vermibus vel lumbricis torqueri.

(12) cui hac ratione succurris. brassicae folia subtilissime contundis et commisces boni vini cotylas quatuor et per sinistram narem infundis. sulfur etiam vivum in pulverem rediges et cum oleo totum ventrem animalis et veretrum perfricabis. absinthium etiam largiter cum vino decoques et per sinistram narem defun-

Apsyrtus

γίνεται δὲ καὶ ὃ καλοῦσι βούπριστιν, ὅμοιον φαλαγγίῳ, ὃ ἐγγεννᾶται ἐν τῷ χόρτῳ. ὃ ἐὰν προσλάβῃ τρώγων, ὡσαύτως ἐμπρισθήσεται (ἐμπνιγήσεται? ἐμπνιχθήσεται?) καὶ κινδυνεύσει. γίνεται δὲ καὶ διὰ φαυλότητα ὑδάτων καὶ ξενισμόν. ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ ἐὰν σκώληκας σχῇ ἢ ἕλμινθας, καὶ διὰ τοῦτο πονεῖ τὴν κοιλίαν. καὶ διὰ μὲν τὰς ἕλμινθας οὐχ οὕτως κινδυνεύει διὰ τὸ εἶναι αὐτὰς ἐν τοῖς ἐντέροις καὶ εὐεξόδους, διὰ δὲ τοὺς σκώληκας καὶ διὰ τὴν τραχύτητα τῆς κοιλίας τῷ μὴ εὐχερῶς ἐκκαθαίρεσθαι αὐτούς. ὃν ἐπιγνώσῃ ἐν τῷ συμβαίνειν ῥίπτειν ἑαυτὸν καὶ δάκνειν τὴν γῆν διὰ τὸν πόνον. τούτῳ δὲ τῷ βοηθήματι χρηστέον· τρίβοντας κράμβης φύλλα λειότατα καὶ οἶνον ἐπιχέαντας πλῆθος ὡς τέσσαρας κοτύλας καὶ ἔλαιον μίαν ἐγχυματίζειν διὰ τῆς ἀριστερᾶς ῥινὸς καὶ θεῖον τρίψαντας μετὰ ἐλαίου ἐπαλείφειν τὴν κοιλίαν. καὶ ἀψίνθιον δὲ τούτῳ ἁρμόζει ἑψόμενον ἐν οἴνῳ.

βοηθεῖ δὲ καὶ τὰς κριθὰς ἀλείφοντας ἐλαίῳ παραβάλλειν, καὶ μάλιστα τῷ τὰς ἕλμινθας ἔχοντι.

Pelagonius

142 coliculorum fasciculos cum foliis suis decoque, inde exprime folia et proice, et aquae, in qua coliculi decocti sunt, id est ut habeat aqua ipsa mensuram sextarii, iunge vini heminam et olei acetabulum et per narem dextram suprascripta infunde *(cf. Apsyrtus H 111, 3)*

143 absinthium cum vino decoque ad sextarium non plenum et ut supra per narem infundis.

Chiron

eius oleo aspersum perung*e*as et sic ad eos des manducare. et eis maxime facit hoc, qui a lumbricibus molestantur. sic succurrito et ei, quem dissuria molest*at*. permiscere ipsum ordeum quantum capit acetabulum, cum *v*ino coques ad cotulam unam et ali-
455 quantum suffundis. similiter facit lasaris *S*uriatici et nitrium, coques et vinum et sic suffund*is*. deinde protricabis eum meiere, adduces eum in eum locum, quo solent ali*a* iumenta urinam facere, ibit ad odorem lotei alieni protricatus et ipse meiet. quod si locus non fuerit is, quo solent iumenta meiere, in lutum aut in voraginem adducis, et ibi meiet. et hoc qu*o*d a rusticis magis inventum est, non praetermittamus, quod appellant ostium char*c*edonium. dicit enim, quod dissuria sanet eo quod desubtus pedes ipsa *r*amenta pedum conte*r*ere, commusta immiscere in vino cotul*a*. suffundas per nares, et meiet.

Vegetius

des, laser quoque Syriacum et nitri pulverem cum vino decoquens per os digeres. (13) inambulationibus et leni cursu exercebis in loco molli vel herbido, vel ad aquam leniter labentem ad urinam invitabis. facilius autem provocabitur, si ubi aliud animal minxerit, teneatur.

(19) ad urinas inventus est qui affirmaret priores ungulas equi ipsius radi et teri cum vini sextario et per nares infundi ad celeritatem minctionis physica ratione prodesse.

---

2 perunge eas || 6 molestant || 7 peristerei [ipsum ordeum] *B* || 8 cumino: *corr. B* || 11 uriatici || 15 aliqua || 21 quod *B*: quidem || 24 chartedonium: *pro Μάγωνος τοῦ legit Chiron μάγων ὀστοῦ* || 25 sanet = sanetur || 26 samenta: *corr. B* || 27 contendere || 28 cotulas

Apsyrtus	*Pelagonius*
καὶ τοῦτο δὲ βοηθεῖ τῷ δυσουριῶντι· περιστερέας ὅσον ὀξύβαφον οἴνου κοτύλῃ διέντα ἐγχυματίζειν.	
ὁμοίως ὀπὸν Συριακὸν ὅσον μέγεθος κυάμου καὶ νίτρου ὀπτοῦ ὁλκὴν μίαν διέντας ἐν οἴνῳ ἐγχυματίζειν, ὡς προγέγραπται. προκαλούμενον δὲ αὐτὸν ἄγειν ἐπὶ ἀπούρησιν, ὅπου ἕτερα κτήνη ἐκ τῆς οὐρήσεως σύστημα πεποίηνται, ἐφ' ἣν ἐὰν ἔλθῃ, ὡς τάχιστα οὐρήσει. εἰ δὲ οὐκ ἔστιν ἔγγιστα, τοῦτον δεῖ εἰς πηλὸν εἰσάγειν καὶ ὡσαύτως οὐρήσει.	
καὶ τοῦτο δὲ ἐκ τῶν Γεωργικῶν Μάγωνος τοῦ Καρχηδονίου (*trad.* Χαλκηδονίου) εὕρηται.	150 Aliud ad eos qui non meiant, ⟨Magonis⟩ Carchedonii, quod solus adseveravit.
λέγει γὰρ τοῦ δυσουριῶντος ἵππου τοὺς ἐμπροσθίους πόδας κάτωθεν ὑποξύσαντα ἐκ τοῦ κατ' ὄνυχα μέρους τὰ ὑποξύσματα αὐτῆς τῆς ὁπλῆς τρίβειν ἐν οἴνῳ ὅσον κοτύλη καὶ ἐγχυματίζειν διὰ τῆς ῥινὸς καὶ οὐρήσει.	dicit enim debere de prioribus pedibus ungulas subter ipsius equi radi et teri cum vini sext. et naribus infundi. adseverat certissimum remedium.

Chiron

456 hoc quidem rescivi, quod solet fieri *apud* Sarmatas: imponas stercore eum et involvere a collo usque ad lumbos et ventrem eis suffumigare. castorium impones in vivis carbonibus et totum ventrem eius et testiculos suffumigato, deinde subducito vaporem carbonum, et cito inambulet equus et protinus meiet. oportebit autem et hoc te scire: tanquam balani plenitudinem facere ex sale et melle et in longaonem eius pi*n*gue subicies. et in animali haec res succurrit tribus generibus vitiis his: quibus venter dolet, et qui praefocatum ventrem habet, maxime autem ad eos qui difficiliter urinam faciunt, cogit enim ex praesentem eos meiere.

457 XX Genera autem doloris urinae sunt tria, ex quibus quemadmodum quod et contingit, sic vocabulum accipit. dissuria ideo appellatur, cum quando difficiliter urinam facit. stranguiria appellatur, quia cum quando guttas mittit per veretrum. *isc*h*uria* ideo appellatur, quia cum quando lumbos exporrigit ad conatum mictionis et non est meiere. nam cum ex istis his generibus ..... nihil

3 fieri imponas sermatas: apud *supplevi*; fieri in Ponto, Sarmatas sternere eum *B* ‖ 14 pigue ‖ 28 siria ‖ 32 *supple fere* duo curari possunt. quod vero

Vegetius

(16) Sarmatarum autem, ⟨quorum⟩ equitatus apud veteres plurimum valuerunt, usus invenit, ut animalia a collo usque ad pedes involvantur de sagis, suppositisque carbonibus vivis addito castoreo suffumigentur, ut totum ventrem testiculosque eorum castorei fumus vaporet et confestim detractis carbonibus cooperti deambulant et mingunt.

(17) alumen scissum et sales fricato admixtoque oleo et melle collyrium longum et tenue facito et in scapi ipsius foramen inserito, continuo provocabitur.

(2) et si difficulter mingit, dysuria appellatur. si quando guttas per veretrum mittit cum labore, stranguria dicitur. cum in totum non potest mingere, ischuria appellatur et vicinus est morti.

21 scapi = longaonis? *an* = veretri? *cf. infra p. 152, 18*

Apsyrtus

ἔγνων δὲ ἐγὼ καὶ τοῦτο παρὰ Σαρμάταις. δεῖ στήσαντα τὸν ἵππον καταπετάσαι ἀπὸ τοῦ τραχήλου μέχρι τῶν ἰχνῶν ἱμάτιον καὶ ὑποθυμιᾶν ὑπὸ τὴν κοιλίαν καὶ τοὺς διδύμους καστόριον ἐπ' ἀνθράκων, εἶτα ὑφελόντα τὸ ἀγγεῖον, ἐν ᾧ ὑποθυμιᾶται, ποιῆσαι διακινῆσαι τὸ κτῆνος, καὶ ὡς τάχιστα οὐρήσει. δεῖ δὲ καὶ βάλανον ποιῆσαι ἐξ ἁλὸς καὶ μέλιτος ἐφθοῦ ἡλίκον ᾠὸν καὶ ἐνθεῖναι εἰς τὴν ἕδραν. τοῦτο γὰρ βοηθεῖ ἀμφοτέροις τῷ τε τὴν κοιλίαν ἀλγοῦντι καὶ ἐμπεπρισμένῳ (ἐμπεπνιγμένῳ?) καὶ τῷ δυσουριῶντι, ποιήσει γὰρ αὐτὸν οὐρῆσαι.

Pelagonius

151 item aliud Apsyrti, quod se apud Sarmatas vidisse adseveravit. nam dicit cooperiri debere equum diligenter, ita ut usque ad terram coopertoria demittantur, ne fumus thymiamatis exeat, et sic castoreo carbonibus imposito omnem ventrem et testes ipsius equi fumigari: statim meiat. prodesse tamen mel coctum salibus iungi et facere pilulas in modum ovi et in ano ponere.

τῆς δὲ ἐν τῇ οὐρήσει ὀδύνης εἰσὶ γένη τρία, ὧν κατὰ τὸ συμβαῖνον ἡ προσηγορία παραλαμβάνεται. δυσουρία γὰρ λέγεται, ὅταν ἡ δυσκόλως οὐρῶν. στραγγουρία δέ, ὅταν κατὰ στράγγα ᾖ προϊέμενος. ἰσχουρία δέ, ὅταν καθόλου μὴ δύνηται οὐρῆσαι.

152 sane ipsius passionis genera sunt tria: unum quod dicitur dysuria, quando tardius meiat, alterum stranguria, quando cum dolore et difficultate meiat, tertium ischuria, quando omnino non meiat, quod non facile curatur.

ὧν αἱ μὲν δύο βοηθοῦνται, καθὼς γέγραπται.

Chiron

facit, ut in totum non meiat iumentum, ei succurri difficiliter potest ex periculo magno laborant*i*. nam in medicamentis, qui faciunt ad urinam, quae sunt res vitiosae, et quotiens offeratur eis, morbus
131^{v}a 458 eorum | magis intenditur, vulsiones eis praestasse. quibus vitio laborant*ibus* *uti* oportebit fomentis calidis *c*um spongiolis adplicitis ad i*n*guina: calfaciet. potionabis eum [in] dulcibus, aqua mulsa temperato, suffundes per narem sinistram. facit autem ad hoc vitium betae et malvae decoctio expressa et mixta cum passo, suffunde per
459 nares. utilissimum autem est ad hoc fenum dari. quodsi non fuerit fenum novum, quodcunque fuerit, ex aqua mulsa asperges. cum istis herbis usum fecerit tantum dulcibus, solutio fit vulsionis et non deducit veretrum. oportebit autem et ordeum eis fieri tanquam tisanae et aspargi cum aqua mulsa, et si*c* et [et] esca offeres. si quando contigerit, ut equa difficiliter meiat, adiungito e*i* equum salacem. qui cum conatur

Vegetius

(20) betas quoque et et malvas decoques et aquam earum calentem cum melle ad unum sextarium naribus infundes. (21) si tempus virides denegat cibos, foenum melicrato adspersum praebebis, vel sucum ptisanae hordeaceae cum melicrato similiter dabis.

---

4 laborant || 6 quae = aliquae || 9 *sqq.* si qui ⟨eo⟩ vitio laborant, oportebit . . . . . ad inguina calfaci (= calefieri), et potionabis *B* || 10 laborant | uti *supplevi* || 11 eum || 12 iguina || 24 educit? || 27 siccet || 29 eum

Apsyrtus

ὁ δὲ καθόλου μὴ δυνάμενος οὐρεῖν, οὐ ῥᾳδίως βοηθεῖται, ἀλλὰ κινδυνεύει. προσφερομένων δὲ τῶν διουρητικῶν δριμέων ὄντων ἐπιτείνεται τὸ πάθος κνησμονὴν ἔχοντος τοῦ πόρου.

δεῖ δὲ τῷ τοιούτῳ τὰς πυρίας προσάγειν τὰς διὰ θερμοῦ ὕδατος σπόγγῳ περὶ τὴν χώραν λεγομένην καὶ ἐγχυματισμοῖς χρῆσθαι γλυκέσι κεκραμένοις ἐν θερμῷ ὕδατι ἴσον ἑκατέρου μὴ πλείω κοτυλῶν δύο. τὸ αὐτὸ δὲ καὶ δι' ὑδρομέλιτος ποιοῦντα ὡσαύτως ἐγχυματίζειν διὰ τῆς ἀριστερᾶς ῥινός.

ἁρμόζει δὲ τῷ τοιούτῳ καὶ τὸ ἀφέψημα τοῦ σεύτλου καὶ τῆς μαλάχης διὰ τοῦ γλυκέος ἐγχυματίζειν καὶ τὸν χλωρὸν χόρτον διδόναι. εἰ δὲ οὐκ ἔστιν, μελικράτῳ καταρραίνειν τὸν ξηρόν, ὡσαύτως καὶ τὴν λοιπὴν τροφὴν καταρραίνοντα παραβάλλειν.

τοιούτων γὰρ προσφερομένων λύσις γίνεται τοῦ κνησμοῦ καὶ οὐκ ἐπαίρεται ὁ καυλός. δεῖ δὲ καὶ τὰς κριθὰς ποιοῦντα πτισάνην καταρραίνειν τῷ μελικράτῳ καὶ οὕτως διδόναι. ἐὰν δέ ποτε συμβῇ δυσουριάσαι τὴν θήλειαν, παραστατέον αὐτῇ ἄρρενα ἵππον ὡς λαγνότατον

Pelagonius

cui etiam pro diligentia et pro amore equorum remedium et medelas negare non debes, sed calidis rebus uti, ita ut spongias calidas locis omnibus naturalibus admoveas, et potiones frequenter melle et passo mixtis cum aquae calidae sextariis propeduobus per sinistram narem infundere.

facit etiam ipsi passioni et prodest aqua, in qua betae aut malvae fuerint decoctae cum melle data. cibos virides dare quod si tempus non patietur, faenum melicrato aspergere et de hordeo tisanam cum melicrato dare utilissimum est. his autem rebus praebitis omne intrinsecus malum, quod ex acerbis umoribus nascitur, dulcedine ipsa mellis vel aliarum rerum similium dissolvitur atque curatur.

Chiron	*Vegetius*
admiscere, continuo meiat. haec est demonstratio horum monstruorum et sanatio.	

2 *sq.* morborum *B*

460 XXI De stra*n*guiria. si quod iumentum a stra*n*guiria molestatum fuerit, signa erunt haec. meiare non poterit, crura quatuor flectentur, ventrem ad terram remittet, et de veretro eis guttae procadunt, unde stranguiria appellatur. sic eum curato. sumito oleum et manum perungito, id est brachium, et demittito brachium in an*um* sens*u* magno in partem dextram et reversato in partem sinistriorem, vesica*m* manu pl*a*na premito leviter, ne valde presseris et intricato. sic meiet. sanum fiet.

461 XXII Quando animal non potest stercorizare. si quod iumentum loteum facere non poterit, si quod subilia molesta sunt, alumen scissum, salem bene frigito et oleum admisceto. inde turundulam longam et tenuem facito, u*ng*i*t*o, intro in capu*m* ad*d*ito, ut anum impleat et loteum facit. item facit oleum modo melle coctum. ex sale turundulam facito longam, ut ungueas, intro ducito, meiat. [de cauculoso, quod in novissimo est adscriptum.]

462 XXIII De *o*pistotono. si quod iumentum *o*pistotonum fuerit, signa erunt haec. a summo capite iumenti, quasi quae signa faciunt iumenti, primo a coda prenditur. codam feriet ad renibus rigidam, ambulat et vanus fiet, corium extensum habet. si quem ab armos prendiderit, *h*ac re effugit, aut a cervice. item quod prius

5 straguiria | straguiria || 10 anem || 11 sensum || 12 vesica | plena || 13 intritato || 18 ugto *sic* | capud adito: in scapi ipsius foramen inserito *Veg., cf. supra p. 148, 14* || 22 *cf. supra 25; infra 488; Veg. V 46; Pelag. 267 sq.* | epistotono | epistotonum || 23 capite: capo? *cf. l. 18* || 27 acre: *corr B* | effugitaut | prius: *supra 316*

Apsyrtus

καὶ ἐρεθιζομένη τάχιστα οὐρήσει. ὡς ἐν κεφαλαίῳ δὲ εἰπεῖν, αὕτη σοι ἐπίδειξις τούτων τῶν παθῶν καὶ θεραπεία.

Pelagonius

---

dixi, et in oculis anguli invertuntur, ut statim producitur, et pedibus et cruribus rigidus ambulat. sed si totum prendiderit cervicem et torquet, [et] sic moriuntur. si posteriorem partem prendidit, sic eum curato. | in loco **463** 131^{v}b
calido imponito illum et epitogis coperito aut pellibus lanatis, sic tam*en* ubi oves deglupseris. sic imponito calda, sic potionem dato. primum sanguinem mittito, potionem dato herbam trixaginem ℥ ·S·, serpillum ℥ ·I·, ysopum ℥ ·I·, tragoriganum *s*extan., magma croci ℥ ·I·. haec omnia pisato in vaso novo et percerne et potionem ex aqua mulsa medicamentum dato et s. s. perungeto eum a capo, et sic sanum fiet. cum perunxeris, fricationibus deesse nolito, et ambulet plus minus mille passus diebus septem, sicut supra s. s. est.

XXIV De morbo subrenali. si quod iumentum mor- **464**
bum subrenalem habuerit, quod vitium graece nefreten appellatur, latine subrenale, signa erunt haec. protrahit posteriores pedes et strepitum ab inferioribus locis reddet, et cum prodire incipiet, impingit se*se de* pariete. si recens fuerit, impinget et non cadet, sin dierum septem, incipiet cadere, cum ambulare vellet. hic autem morbus cum inciderit, sic eum curabis. ures eum per **465**
totos lumbos usque ad vertibula lumborum, vesicae puncta non plus 24^{or} alternis dorsis digitos tres, ordines tres

---

11 tam ‖ 14 extan ‖ 20 *supra 38; H 100; Veg. I 8* ‖ 23 interioribus *supra* ‖ 24 sese de *scripsi*: se sed et; de pariete in parietem *supra* ‖ 25 cadet sin̄ *sic*: si non? sed numero? *cf. p 154, 30* ‖ 28 et vesicae *supra*

facientes, ab aliis alio distantes, latitudine digitis tribus. subrenalem sic urimus. haec ipsa vitia, quae inuri debet, parapresmata appellantur. quae fiunt in concavis testiculorum, quas melliceridas appellamus. et haec ipsa *a*dur*es*, *si* fuerint mollia et nova. *c*um induraverint et ve-
466 teruerint, in totum non sunt tangenda. nam plantas et genua urent e*x* hanc rationem non plus altitudine eorum, ideo quia ipsa loca exilia sunt et gracilia et nerviosa. cum quando enim iumentum ex via aut ex *s*ar*c*ina ductionis laboraverit, naturalem habens tenuem corium, dum in quo maxime frequenter facit offensum, dolori accipiat. inde claudicat per aliquod temporis et per negligentiam
467 crescat, aut lapsus ceciderit. ideo offendat os*sum*. rarum quoque intervallum faciat eodem, et plantae laborant ex labore viarum aut ex *s*arcinae ductionem. inde enim contingit dolorem fieri. qui sunt in plantis nervi laborant, passi protinus intumescunt. maxime eis contingit, qui propensio*r*ibus et lass*ae* *ae*tati*s* sunt. quibus magis
132ʳa 468 ustio maxime fieri *non* debet. quibus huius morbi | vitium se profundit in plantis, quae parapresmata appellantur, aut melliceride*s*, quae aquatilia vocantur, quod *v*itio ante facto in genuis, non deb*e*t *uri*. similiter quae sunt in concavis articulorum, inuri non debet. contingit enim contractionem eis fieri. quod peccant facientes. non enim potest deducere, sed fit clodicus.

quod vocant graece ferisoma, latine farcimina. sunt autem per se vitia corpore furunculi, collectionem foris faciunt, qui et per se rumpunt. sed et haec non debent uri.

469 XXV Si quod iumentum vitio subrenali prensum fuerit, quod appellatur graece nefrites. si fuerit vitium diebus

1 in altitudinem *supra* ‖ 3 *sq.* concava articulorum *supra* ‖ 5 dura fuerint: *corr. supra* | eum ‖ 7 urentes hanc ‖ 9 arenio ‖ 13 ōs *sic*, *cf. supra p. 16, 6* ‖ 15 arcinae ‖ 18 propensionibus | lasse stuati: *corr. supra* ‖ 19 non *add. supra* | deb̄ʒ = debent? ‖ 21 aut quod *supra* | ustio: *corr. supra* ‖ 22 non debitor: *corr. supra* ‖ 27 in corpore similia furunculis quae *supra*

septem et non cadet et per se, ut*i* eodem medicamento, scito, quia in interi*or*ibus aliqua corporis pars corrupta est. ex qua vivere non possit, sed magis tempus ducit. adurenda erunt haec vitia tempore bono vere et aestate.

XXVI *De* musculorum vexatione. si quod iumentum ab 470
utrisque musculis vexabitur, qui subiecti sunt renibus, signa huius erunt haec...si dexteriores fuerint, nihil mali est. sed si sinisteriorem partem cadens subcumbet, optimum est non movere illum iumentum de loco. quotiens ceciderit, perfundere eum aqua frigida et alio loco unctionibus uti.

XXVII De his, qui sanguinem adsellantur vel meient. 471
si quod iumentum sanguinem adsellaverit vel minxerit, sic eum curabis. sanguinis detractionem facies de superiori vena et potionem dabis hanc. affodilli radicem conteres vini albi dulcis cotulis duobus, facies autem, ne nimis vinum adicies. post hoc uteris farina triticia cum adipe suillo et mali gran*at*i corium. ea omnia in aqua diu decoques, sed noli crassum facere. coctam simul per os infundes. ab ambulationibus et cursibus eum abstineto propter glutinationem venae, [et] quae interius ruptionem passa est. hoc enim contingit ad cursum vel saltum, ut vena interius subdossana ruptionem patiatur, et inde hoc vitium concipiunt. quod curabis rebus collecticis et s*t*ipticis, et curat*o*, ne algeat. cui et super 472
renes anacollema impones hoc: bulbos numero *V*, coclias numero *V*, ova numero V, argallicu p libra. haec omnia bene trita in se admisces et ex eo renibus imponis. hoc facit et eis qui renes volserit, simul et eis, quibus per nares sanguis venire solet. sic eis succurres: fo*v*itionibus frigidis magis | posca eis caput fovebis, 132^{r}b
habeat salem modicum, et curato, ut nimis aqua sit fri-

1 per se ut: perseverat *B* ‖ 2 interibus ‖ 5 *Veg. V 4* | De *addidi* ‖ 12 *Veg. V 9* ‖ 15 affodilli = asphodeli ‖ 18 grani: *corr. Veg.* ‖ 25 scipticis | curatione algeat ‖ 26 V *ego*: I; L *Veg.* ‖ 27 V *scripsi*: I ‖ 31 fobitionibus

gida. postmodum *ana*collema s. s. in capite et t*e*mporibus oblinies. sanum fiet.

473 XXVIII De tremore lumborum. si quod iumentum tremorem habuerit ex percussu aut morbo factu*m* aut bestioli alicuius percuss*u*, sic eum curabis. cucumeris silv*est*ris radicem in aquam marinam decoques aut ex aqua ex sale, ex aqua calida spongis fomentabis, deinde uteris ipsi un*c*ti*ci*o et oleo et adipe taurino, et ex ovo albo ipsum fundes et in uno commisces et ex eo oblinies causam. quod si ei vitia ex alia causa intumuerit, quod non sit ex percussum, si quemadmodum nos *ne*sci*m*us, sic uteris. bis in die fumentabis aquis calidis, in aquam nihil adicies et oblinies erectam . . . qui mollia ex aceto macerata et absinthium, viridis radicem atque eis in potionem uteris. nihil autem melius facit quam primitium ex aqua maceratum. veretrum eis oblinieris. *c*um autem testis proceciderit, qui non possit loco reverti, exit vitium.

474 quidam excidendum eum dicunt esse, aut in flumine eum ducunt fumentari. alii quidem dicunt in mare eum deponere oportere et religare susum ver*sus*. ex ceroto commiscebis adipe suillum et nitrium minutum, et testem reducere. ante tamen fumentabis ex aqua frigida, usque quo faciat redire illo. cum melius autem fuerit, si fuerit, aqua marina, si minus, in aquam salem adicies. facit autem et hoc. stanti*s* equi in ipso ad extremum cole iaculum interpunge, per ipsum extremum folliculi eis testes tangis, deinde acetum *a*cerrimum in ipsis punctis aspergis et sic eum testiculum susum [in]versus in loco naturali propelles. idem facit, si confricabis et imposueri*s* aquae. et si ipsum *co*lum ex acum pu*n*xeris, reducebis eum in loco.

---

1 mane cole ma | timporibus || 4 factu || 5 percussus || 6 siluris *sic* || 8 untictio || 11 uscinus: *corr.* *B* || 13 erectam = veretrum erectum || 16 eum || 20 verres || 23 illo cum: in locum *B* || 25 stanti se | coleiaculum: cole = veretro; coleum? folliculum? || 27 macerrimum || 29 imposuerit || 28 in *del.* *B* || 30 mulum | puxeris

XXIX De *d*isinteria. si quod iumentum *d*isinteriam 475
habuerit, reversatio est extalis. quod si coeperit curari,
circumsecabis eum sic, ne intestinum tangas. quod sten-
tinum si non tetigeris et iterum non rediet, sic remanet
patulus extalis. ex eo procedit stentinum foras, qui
praepositus est extali. qui cum processerit foras, statim
vitae periculum faciunt, quibus hoc contingerit.

XXX Si cui extalis ergo procederit et ex perfr*i*ctionem, 476
sic eum *scal*pello exscarifabis. praeterea in eadem loca
eminentiora, quae videntur vesicae similes esse, ei etiam
nunc post exscarif*a*tionem | digitis expremis, ita ut de- 132^{v}a
carnes et ex sale trito confricas, donec adsiccetur totus
humor cum sanguine. quod cum adsiccaverit, posca calida
et sale tardius fovebis, post fomentum deprimes eum
intus, et statim rediet. si non proceciderit, et altero die 477
curabis intus digitis, lipparam vel ceroto utere et curare
simul, donec sanum fiet. [si] quod si proceciderit, et no-
lebis ferro tangere, hoc medicamento curabis cottidie:
castoreum ℥ III, salis nostr*i* ℔ II, sal a*m*moniacum pond*o*
libra, sinopidis Ponticae sex ℥, haec omnia tusa et cre-
bellata bene. ex eo medicamento in eundem extalem im-
positum alligabis. cottidie lexiva calida fumentas et
medicamento imposito simul curas, donec sanus sit. quem
et potionabis rebus *t*erma*n*ticis, et sanum fiet

XXXI De dolore renum. si quod iumentum renes 478
doluerit, sic eum intelligis. posteriores ungulas trahit,
et lumbi ei dextra *v*acillantur, ilia dura et contracta
erunt, cauda deiecta erit, meiet faeculentum. sic eum
curabis potionibus, quae ad valitudinem congruent dare.
et si maior exactio fuerit, puncta interponere ustionibus

---

1 *Veg. V 10; H 138* | bisinteria | bisinteriam ‖ 8 *Veg. V 5* | procederit = prociderit | perfrectionem ‖ 9 exadpello: scalpello sacrificabis praecipue lola *Veg.* ‖ 11 exscarificionem ‖ 13 posca: post *Veg. perperam* ‖ 15 proceciderit: profecerit *Veg.* ‖ 17 quod vitium si ferro tangere dubitas *Veg.* ‖ 19 nrē *sic*: nostratis *Veg.* | armoniacum | pond' *sic* ‖ 20 Ponticae sescunciam *Veg.* ‖ 24 ermaticis ‖ 25 *Veg. V 3* ‖ 27 dextra ⟨sinistra⟩ *M* | bacillantur

quam . . dextra atque sinistra, et *h*erbis levioribus eum adducere, donec convalescat.

479 XXXII De renum vulsione. si quod iumentum renes vulserit, signa erunt haec. pedes posteriores trahit et ut intellige*re* eum possis, iubes eum currere, et dum cucurrerit, subito eum flectere. si flecti non potuerit, inde int*e*lliges, aut lumbis aut renibus vulsus sit. et nonnunquam sanguinem meiet. sed si vivum sanguinem meiet, scito eum non posse vivere. si bla*t*teias mixerit,
480 scito eum posse curari. sic eum curabis detractione sanguinis. potionem hanc ei dabis. porri secti*v*i sucum ex aqua dabis. si urinam facere non poterit, stercus suillum recens in vino veteri diluito et dato, bibat. statim urinam facit. item si urinam non fecerit, ci*mice*s tres in sinistra manu sumito et eos ei perfricato [et] orificium, qua consuerit urinam facere. statim sanum fiet.

481 XXXIII Si quod iumentum musculos subiectos renibus vexabit, signa huius erunt haec. tergus durum et contractum habebit et coxam trahit et vultus eis tristis erit, non revolvitur. haec autem valitudo nascitur aut longa fatigatione itineris aut *a* cli*vosa* [aut a] via aut a curr*u* aut salt*u* *et* quidem plurimum ex fatigationem. cum sic sentiunt, sic curabis. sanguinem a visceribus e*i* *e*mit-
132^{v}b tis, | prout se corpus habuerit. potionem uteris ad valitudinem facientem. mollibus dormitionibus eum collocabis. sanum fiet.

482 XXXIV Si quod iumentum deiectionem pectinis vexabitur, signa huius erunt haec. color oculorum mutabitur, et quidquid remittit, nimis humidum erit. si*c* eum cu-

1 quam ntts (*i. e.* nullis) *sic* | erbis ‖ 3 *cf. infra 715* ‖ 5 intelleges: *corr. B* ‖ 9 siblato teias: = blatteas, *cf. infra 655 sq.*; parum cruoris *Veg.* ‖ 11 sectibi ‖ 13 *in marg.* non d' (*sic*: = nota de *B*) stercore porcino quomodo statim mingere facit iumentum ‖ 14 cinnas ‖ 17 *Veg. V 4, 2* ‖ 21 adclibisos: anfractu clivosarum viarum, incitatio quoque cursus et saltus extensio hanc adferunt causam *Veg.* | currus ‖ 22 saltus | et *add. B* ‖ 23 *sq.* visceribus et se mittitis: oportet emitti *Veg.*; semissabis? ‖ 27 defectio *index supra p. 130, 31*

rabis. uvae albae ℈ IIII tere cum vino austero et infun-
dito per os. quod si hoc non fuerit, foli*a* ramni pulentae
triticiae immisce simul contrita et offas dare debes vel
folia sideritis et turis ʒ ·I· cum vino aeque rubr*o* infunde,
retrita et contrita dabis. vel ex tritico tosto factam
pulentam in aqua frigida bene bibere dato. quod si non 483
bibet, infundere per os oportebit ei et opertum eum in
aquam statuere ea qu*a* usque ad ventrem hora I. si
minus, tri*tic*i tosti [et] bilibrem et folia herbae si*der*itis,
subministrare etiam gramen. quod si haec non fuerit,
cannae foliam vel caprinam herbam aut paleam dato. in
quo enim magis stipticis uteris, tanto facilius sanabitur.
id autem iumentum vel [quod]quodcunque si languet et
pabulum nec potum adpetet, desperato eum, vivere enim
non potest.

XXXV De testiculorum dolore. si quod iumentum 484
testiculorum dolore vexabitur, signa erunt haec. incedere
non potuerit nec cubare cruribus nec iisdem insurgere.
debebit ergo conc*alfa*ctionibus foveri, aridis pabulis uti
et rebus ad urinam facientibus potionari et cataplas-
matibus uti, potionibus competentibus foveri quoque. et
nasturcio tantum cum vino contrito linito pannum, in
altitudinem renum imponito, et sanguinem emittere de
visceribus debebis. si ex hac re sanum non fuerit, urito
eum stellis in testibus et curato, quomodo oportet ustionem
curare. sanum fiet.

XXXVI Si quod iumentum testes dolebunt vel ei 485
tumebunt, aquam de ordeo quae fieri solet, inde crassum
sumito et commurito et e*i* adipem suillum bene com-
miscito, ex eodem medicamento bis in die oblinito mane
et vespere. id medicamentum praeterea optimum erit.
alio modo: felle canino testes oblinito. sanum fiet.

XXXVII Si cui iumento testes dolebunt, ilia ei ob- 486

---

2 profuerit? | folie ‖ 4 rubre ‖ 8 quae usque ‖ 9 tridigi-tosti | si dederitis: *corr. B* ‖ 10 profecerit *vel* profuerit? ‖ 16 *infra 724, cf. Veg. V 6* ‖ 19 conadfractionibus ‖ 27 *infra 725; Veg. V 7* ‖ 29 ei *B*: et ‖ 33 *Veg. V 6*

durescunt et inflantur. sic curato. sanguinem de utrisque femoribus mittito et testes sic foveto. loteum vetus putridum in vaso adicito et in eo lapides molares ferventes dimittito. ita facit*o*, ut a vapore femin*a* *et* testes bene sudent. postea aqua calida foveto bene, postea sumito nitrium pondo trien. , aluminis pondo . . . bene trita
133ʳa cum oleo pro modo admiscis et oleo | et testes perunges.
487 si lapides molares non habueris, testes fumigato vel lign*o* vel oleo cypressini scapi, uteris cypressi oleum et cum medicamento ungeto. eidem rei alio mod*o*: lentis pondo semis coquito, t*e*rito in mortario et admisceto cum vino pondo scrupula IIII et cypressi folia. omnia bene trita in se commisceto et adipem suillum addito tantundem, ut mollius medicamentum fiat, et vinum et oleum in testibus imponito, usque dum sanum fiat. si minus proficerit, testes subtus urito vel curato ita, ut s̃. sanum fiet.
488 XXXVIII De opistotono. opistotoni, qui a posterioribus prenduntur. si autem equus aut aliquod subiugal*e* partes posteriores opistotono vexabitur, est quidem pars extrema, et signa sunt huius haec. quomodo canis resedet, et non sequentur posteriora eis priora, sed quasi colligata retinentur et discole trahuntur a prioribus, tensa habet posteriora. curatur autem sic. sanguinem detrahes de interioribus partibus femorum, de *in*guinibus et de uredira,
489 qui est canalis urin*ae*. ubi statueris sanguinem, vino et oleo tepefacto perungeto, deinde in altero die fumentes crunes aqua calida et femora; et ubi fumentaveris, reunge vino et oleo tepefacto. crunes confricas, vapora, aut crassamina palearum aut ervi aut ordei infunde aut

---

4 facit: *corr. B* | feminei testes: *corr. B* || 5 bene: venae testium *Veg.* || 6 *supple* pari *vel* trien.: nitrum et alumen scissum pariter *Veg.* || 8 ligui || 9 cypressinis capi || 10 modu || 11 trito || 12 cypressi folia scrip̄ IIII *Veg.* || 19 subiugales || 20 *sq.* pars extrema: per se stremma *B* || 21 *cf. supra 318* || 25 iguinibus || 25 uredira = οὐρήθρα || 26 urinre || 28 crunes = clunes | fumentaberis

ei murra aut crocum aut dauci semen ℥ II, apii se-
men ℥ III. haec teres cum vini albi cotula I et infunde
per narem dextram et potu calido utere.
XXXIX Quodcunque iumentum syrmaticum fuerit, his 490
signis intelligitur. pro*d*iens de equile vel de quo loco
stabit, subito coxam trahit, unde et syrmaticus dicitur. in-
mobilem et alienatam quasi vulsam coxam demonstrat.
eius ungula transversa corona trahitur, his evenit, et
citius reversatur. ita si super ipsum pedem cels*e* eum
dederis, statim rediet ad se et ambulabit rectum sine
ulla claudicatione. quod vitium non absimile est cadu-
cae. hoc enim inter tempus contingit luna crescente,
simul quod contingit et hanc rationem. in ips*a* ve*r*tebul*i* 491
commissura et humor nascitur ex corruptione corporis et
ex confricationem se in illis partibus derivat et in partes
nervorum se diffundit e*x* cruditate et statim torpore ner-
vis praestat et acinetos facit nervos. facit immobiles et
abalienatas partes commissurarum humor | alienus, qui 133ʳb
cum suo loco redibit, in quo consuevit morari, satis
abi*t*: rediet ad se sanitas illius loci et fiet rectus. quod
sic curatur. sanguinem ei detrahes copiosum de sub- 492
gamba et in eo sanguin*e* admisces salem, adarcem,
sulfur, manna thuris, feclam, nitrium, baccas lauri aequis
ponderibus, tus*a* et creta, nitro et oleo mixta cum sanguine
haec unctio praeparatur, et post inflationem coxae leniuntur.
calda vervenarum foveto per plures dies, et ita innovato
unctionem. si ex hac re sanum non fuerit, mittes eum
in sudibus. et post sanitatem vulnerum ures eum in
ipso ve*r*tibulo, simi*l*ite*r* ut sciaticum. sanum fiet.
XL De vulneribus in ventre et saniem habentibus 493
aut per multum temporis tussem siccam habentibus.

---

4 *Veg. V 21* ‖ 5 procliens: *corr. Veg.* ‖ 6 *sq.* in mobilem: alienata horum vel emota coxa *Veg.* ‖ 9 celsi: cessim repellantur *Veg.* ‖ 12 *cf. supra 390* ‖ 13 ex hanc? | ipso vestebulo: *corr. Veg.* ‖ 16 et ‖ 20 abi ‖ 22 sanguinem ‖ 24 tuse ‖ 25 leniuntur = liniuntur ‖ 28 sudibus: mittis ei sudis *Veg. sic* ‖ 29 vestibulo | similiter *Veg.*: sit | sciaticum = ἰσχιατικόν

[sed] si vulnus in ventrem habuerit, intelligitur ex eo,
quod capite gravat*o* sit et cervix eis gracilis fiat et
saepe volutans non transferet se, nec corpus excutiet sed
caput solum, et suspirat. inflantur enim, et nullam fos-
sam potest transire in deambulationibus. sic intelligimus
aut*em* siccam tussem: *c*um escat*ur*, tussit, acute et cito
gemit, ambulans concidet et vix se levat. curatur autem
sic. catulum excoriatum et extentinatum mittis in aceti
sextaria IX. succendes, quousque duae partes remaneant.
494 deinde exossabis, adde murram ℈ I. . . . . haec conteres, ad-
misce suco illi, et iterum coque cum catulo, quousque
tertia pars iuris remaneat et duo sextaria remaneant.
hoc infunde per os tepidum. s*i* levi purgatione uti vo-
lueris, dimidio uteris, si plenissima, totum simul. sed si
infirmum fuerit iumentum, aqua pro aceto utere, mittens
tantundem thuris, murrae ℈ II, conteres in se, collue
aceti sextaria II, tertium aquae sextarium. deinde divides
in tres partes, infundes per triduo, abstines a cibo usque
ad vesperum. ad medium diem da bibere aquam cum
farina ordeacea et ad vesperum da herbam, quantum
495 voluerit. sit autem locum, ubi stat, calidum. infunde
autem scillam, bulbum album involves luto, assa diligenter,
adubi coria laxaverint. detra*h*e ea et auferre medium
et contere cum vino dulce et adfunde ad ciatum per
nares, adubi reiecerit saniem. coques in aquam coloefium
porcinum, et madefiet cum iure, ei infundes per os
ciatu*m*. si plurimo tempore impediatur, da sic. fabae
133ᵛa sextaria II | vino infundes. sed si volueris, infunde ei sic.
496 da cottidie aestate et autumno. *hi*eme autem et ver*no*
ervum simul infundes, da et contundes, in aqua eis
ordeum dabis. ervo autem utere, herbam viridem vel
siccam aut fenum molle adspargens passo adpone. ordeum
autem infundens in seminis lini cocti aqua dabis. et

2 gravatos ‖ 6 aut | eum | esca tritus: *corr. B* ‖ 8 exenteratum (exteneratum *trad.*) *supra p. 61, 7* ‖ 13 sic ‖ 16 colue ‖ 17 aquae *in marg. add.* ‖ 23 detrae ‖ 27 ciatus ‖ 29 Seme : neruo

deinde ex eodem suco potionabis et cicer infundes. si quid aliud, quod competit, da.

XLI Cura inpendiginis. inpendiginum pumice cum aceto confricas et perunges sale et butiro aut oleum misces *et* statues in loco molli.

XLII De fasci*nati*one et *si volueris* praeoccupare, ne mor- 497
bus accedat. fascinato autem infunde per nares *bitumen*, sulfur, *fructum* lauri, resolventes aqua, et circumferentes iuxta illum coriandrum et taedam et sulfur eisdem et fumigantes. simul observandum et circa alia quadrupedia incipientes infirmitates omnium rotundae ungulae aut *b*obis, *si* coeperint infirmari. aut in potu mittes scillam et ramni radices. est autem ramnus populus. et sale mitte in potu cottidiano die, quousque sanus fiat. et si volueris praeoccupare desperatam valitudinem, *ut* nihil eorum animalia patiuntur, verno incipiente da sup*ra*scripta in potu, ut nonnullo tempore des differendo. da autem per dies IX, et nunquam decipieris hoc faciens.

XLIII De cordis dolore. si a corde aliquod vexatum 498
fuerit aut rotundae ungulae aut bo*v*um, signa habebit haec. suspirat spissum et oculus dexter ei lacrimatur et a cibo resi*l*it, quidam et contrahuntur et consident in genua. totum autem corpus dolet et maxime caput contrahit, illi autem evadere non possunt. curantur autem sic. sanguinem detrahi*s* *ex* cervicem et perunge*s* eum vino et oleo et infundi ei cineci semen ad dimidium acetabulum et anisi tantundem. haec teres et cernes, 499
adice vini albi emina et commiscis, infunde per narem sinistram. tertio autem die detrahes sanguinem de genibus et perunges simul. infunde ei accipiens comini ad

3 de impetigine *index supra p. 131, 3* ‖ 5 miscentes ‖ 6 *Veg. V 73* | fascione: *corr. index supra p. 131, 4* | si volueris *supplevi ex l. 14* ‖ 7 bitumen *Veg.*: vitium ‖ 8 fungum: *corr. B*; cum granis lauri *Veg.* ‖ 10 similiter? ‖ 11 *Veg. V 74* | vobis | si *addidi* ‖ 15 et ‖ 16 superscripta ‖ 17 per XIV dies continuos *Veg.* ‖ 19 *cf. H 100, 11 (Eumeli)* ‖ 20 bonum ‖ 22 residit: *corr. B* ‖ 25 detrahit et | perunget

magnitudinem fabae levigans et mellis acetabula II et nitrium. haec omnia commiscens infunde aquae sextaria II et aceti ∽ I [haec omnia commiscens] infunde per os ad sextarium. deinde [inde] ipsum accipies et operies totum,
133^{v}b fac deambulare, infunde autem medicamentum. in tertium |
500 diem subduces ordeum. utere autem aut herba aut fenum aut accipiens piper et levigans cum vino et oleo infunde per os aut per narem aut semen querci simul aut scill*a* levigata si*mul* aut thus aut murram aut tumum aut aliquod aliud, quod calefacere possit. dare autem et ordeum et fenum siccum debes. defricatione de vino et oleo utere hieme, aestate aceto et oleum, et *pectus et* il*i*a perfricare. sit autem, ubi stat, mundum.

501 XLIV. Quodcunque iumentum potionatum fuerit. quodcunque *aquae* potione sive ex vino magis temperata et potionatum contremuerit, ita ut musculi omnes in eo saliant, scito eum ab epifora cruditatis *v*itio datum ab indigestione. ex qua re percussus stomacus per potum toto corpori spasmum praestat, ex qua re contremescunt. hoc quidem fieri solet et a potu, si calidus nimis ab equalem vel a sole biberit frigidam. simul fit tremidus totius
502 corporis ab spasmo stomaci ex ratione s. s. quod signum demonstrat imminentem aliquam corporis imbecillitatem ex sanguinis plectoria. qui et sibi quidem post unam horam sani fiunt. quibus tamen oportet sanguinem de palato detrahere, ut re*lev*etur corpus propter imminentem causa*m* s. s. alii quidem, quibus evenit, dum potiona*ntur*, ut tussiant et eis sudor post po*ti*onem superveniat et tremor omniorum musculorum et follic*at*io gravis superveniat et submisso capite sustinere se non possunt. his evenit hoc, si quando potio resalierit eis in spiritalis pulmonis,
503 unde fit et periculum non modicum. quare observandum erit, tussienti iumento pendenti ne potionem adicies. qui-

8 scylle ‖ 9 *sit*: similiter? ‖ 12 rectus: *corr. M* | ex illa ‖ 15 aquae *add. B* ‖ 17 vitio *B*: mution *sic* ‖ 19 corporis paumum ‖ 20 equalem = equili ‖ 26 reveletur ‖ 27 *Veg. V 75* | causa | potionatur ‖ 28 positionem ‖ 29 follicio

bus hoc evenerit, subvenis sic. aqua tepida et oleo potionabis eum saepius et puleiata posca nares fovebis. sanum facies. observandum erit, ut quodcunque iumentum potionabitur, deduci ei et de herbaria debebit, ut tempori herbam finiat et digestus ad potionem veniat nec vi indigestionis epifora spasmum praestat.

XLV De curricularibus equis [quis] et de pulveris 504
vexatione omnibus subiugalibus. his qui in curribus iungunt, non eadem est cura, quae est singularibus, quomodo nec his, qui subiugalia sunt, non enim idem est labor. potiona ergo sanos equos medicamento bis in anno ad bonos spiritus. animadverte enim spissitudinem spiritus
et sudoris et sub*iugalium* equorum | necessitatem. qui in 134r a
*cur*ribus sunt, nares ducunt in pulverem, quando est et sudor magnus, deinde et pulmo et arteria implentur pulvere, et deinde sicca concidet. et sic stranguiriae et lapides et *s*trophi et gra*v*idines et aliae multaeque de
his eis contingunt. etiam pulvere ve*na*rum conclusio 505
fiet, unde debent purgari equorum arteria, *ut* tussiendo possit expellere pulvere. et si qua collecta sunt nare, hoc medicamento....alia potio...equum in fine, ad nullo in tempore, quo incipis velle currus movere et in fine, ubi ieiunaverint, et intermittes promovere, deinde consuetudine*m*. et alia cetera subiugalia simul curas et medicamentum conficies sic. si ut puta fuerint equi centum, accipe cedri fructum modicum et murra libram et vini sextaria X, haec contundes et liques et utere. sed si in breviore*m* numerum equorum uti volueris, ad rationem compositionis utere medicamento.

XLVI De serpentium et bestiorum morsibus. bubrestu 506
si ediderit in feno vel pabulo, sic enim intelligitur. inflatur statim et venter et a *ci*bo resilit et stercoram

---

4 erbaria ‖ 5 erbum | nec ei? ‖ 13 sb'e *sic* ‖ 14 cruribus ‖ 17 scrophi | grabidines | quod e ‖ 18 pulverem venerarum ‖ 19 aut ‖ 21 ad = at ‖ 23 *sq.* consuetudine ‖ 28 breviorum ‖ 30 *Veg.* V 77 | buprestem *Veg.* ‖ 32 a cibo *Veg.* (*cf. p.* 163, 22; 169, 5): ab orbo; *minus placet* a corbe *vel* ab herba

adsidue et minuta*tum* reddit. adiutorium adhibere oportet et in continentia ad cursum producere, et extendentis sic caput et nares scalpellabis flebotomo, adaperire, ut sanguinem defluent*em* trans*g*lu*ti*at. et deinde excitare ad deambulandum et infundere ei purrum et triticeum cum passu, aut si hoc defuerit, uvam passam conterere solventes in vino et sic infundere tepefactum.

507 XLVII Si mus caecus momorderit equo, labium statim ei intumescunt totum et nares. cui aceto et oleum deinde cocto hoc perunge, et postea cauteriza morsum et *tu*me*nti*a loca ex aptis articulis aut nerviosis locis. cura vulnera, sicut praedictum est, et cataplasma *faci*es aut or*d*iacia farina *aut* triticea cum vino et oleo, quousque ustio, et postea fumenta aqua calida, deinde vinum, et alumen scissum levigato e*x* adipe suillo. his omnibus commixtis et commolatis cataplasmas, quousque sanum fiet. et quaerere debes eundem migalem comburere
508 et fumigare ei et locum ipsum inurere. alii sic curant. morbida in aqua reponit*ur*, *ubi* rota transi*v*it, acetum acre
134ʳ b infundentes. auferent lutum | de eadem orbita et ante pungentes aco aut grafiolo loca, qua*e* *in* causis sunt, per*u*ngunt. sed loca et scarificant et cucurbitam imponunt et sanguinem detrahant, ante praefricantes aceto, deinde luto perungentes locum, quod de orbita cum aceto col-
509 lectum accipitur. sed si mortuus fuerit *et* statim intellectum fuerit, loteo terram de orbita conspargentes perunguent aut ipsum terentes infundunt. alii, antequam perungant, [alii] et taeda aut cornu aut galbano loca fumigant, deinde sic perungunt. si aliquod e*x* quadrupedibus a mure caeco morsum fuerit, ipsum migalem

---

1 minutarum: minutatim *Veg.* ‖ 4 defluente | transluceat: *corr. Veg.* ‖ 5 purrum = porrum ‖ 8 *cf. H 220 sq.; Veg. V 76; Pelag. 279 sq.* ‖ 10 *sq.* tumentia *B*: cum etiam ‖ 12 *sq.* foces autorcliacia ‖ 13 aut *supplevi* ‖ 15 et ‖ 17 migalem = μυγαλῆν ‖ 19 reponite | ubi *supplevi* | transibit ‖ 21 quam | *sq.* perpungunt: *corr. B* ‖ 25 et *addidi* ‖ 26 *sq.* per unguenta ut: *corr. B* ‖ 29 et

discoria, sed interiora eius tollis, tere illo diligenter, ut tanquam medulla fiat, deinde in aqua commisces, adicies [in] a*cet*um et infundes ei per nares. valde enim hoc medicamentum naturaliter facit.

XLVIII Si iumentum quodcunque colubra percusserit, 510 qui alligari poterit carnem quemcunque recentem calidam praeter porcinam imponito in eum locum, et saepius si †voluerit eius iumentum est succurrere voluerit. occidito praeter porcum quemcunque voles pecudem et sanguinem calido carnem alligato et potionem dato acori Pontici p ς contusum ex vino veteri amplius sextarium et salem. et *si* eum locum percusserit, qui alligari non poterit, scarificato circa vaste et sanguis copiosus exeat a proxima vena eis long*e*, sanguine cum sale et aceto mixto fricato. et potionem eam dato, si tumor perseve- 511 rabit. vitem albam silv*est*rem copiosam comburito et lixivam facito et potionem, id est sextarium, in die dato. et ex eadem lixivam et aceto aequis partibus macerato, et imponito et aqua frigida foveto. si nihil proficerit, urito. quis locus erit usta, curato. in ungulis quaecunque inceciderit, aequali ratione coronae bublae manipulum bene tusum in aceto et oleo coquito et omnem locum ungito. postea eum locum et cetera secus urito et farinam ordeaceam ex vino et oleo coctam in cicatricem imponito.

IL Si iumentum araneum pepu*g*erit, araneum in luto 512 coquito, supra fumum suspendito, locum qui tumebit ex eo tangito et faece madida inducito.

L Si iumentum araneum comederit in pabulo, signa haec erunt. huic tumor in toto corpore erit, plurimus circum auriculas et oculos et nares et femin*a*. eum sic

---

1 descoria || 3 arnum || 5 *cf. Veg. V 78, 3* || 6 quia ligari || 8 volneri eius tumenti succurrere volueris *vel* sic volnera eius tument. si succurrere volueris *B* || 12 sic || 14 longi || 16 silv̄rem || 26 pepuierit | lotio? || 29 *Veg. V 79* || 31 femineum

134^{v}a curato. sanguinem | . . . salis eminam, haec unam cum sanguine misceto et perungito et operito eum. sanum fiet.

513 LI Si quod iumentum vipera percusserit, signa erunt haec. tumores eius erunt in totum corpus et ex eo loco exibit aqua. sic eum curato. scarificato totum locum et sale et aceto et oleo perungito eum locum. si tumores ampliores remanserint, cretam Cimolea madefacito [et] ex aceto acro et tumorem oblinito. potionem dato. radicem cartami albi contundito, ex vino et oleo potionem dato, et ex pastillis qui supra scripti sunt, ei dato. sanum fiet.

514 LII Falangus si momorderit iumentum, sic cognosce*s*. prae dolore extant e*i* veretra et simulat se posse mictur*i*re.

LIII Vipera si momorderit iumentum, ex morsu eis p*us* solet exire. nam si praegnans erit, rumpitur totum corpus.

LIV Mus [si] praegnans si momorderit iumentum, sic cognoscis. pustulae exeunt per totum corpus. sic curabis, sicut supra scriptum est.

515 LV Canis rabiosus si quod iumentum momorderit, et ipse, qui morsus est, sive homo sive iumentum facile rabiabit. sic eum curato. eum locum cauteriis urito et loco tenebroso eum habeto et sic eum adaquabis in tenebris, ne aquam videat, et iecur eius canis coctum escam dato, *et* feni flos commures cu*m* *vetere* *a*xungia et ad morsum poni*s*. sanum fiet.

516 LVI Si scorpio aliquod iumentum percusserit, sic intelligitur. nascitur ei genuorum contractionem et claudicationem et non manducat et fluent ei de naribus pituitae virides et accumbit et vix idem resurgit. sim*i*-

---

1 de palato sanguinem tolles eumque exceptum cum sextario aceti et hemina salis miscebis *Veg.* ‖ 10 cartami = καρδάμου ‖ 13 *Veg. V 80* | cognoscet ‖ 14 et | micturre ‖ 16 *Veg. V 78* | plus: *corr. Veg.* ‖ 18 *Veg. V 81, 3 fin.* ‖ 21 *Veg. V 83* ‖ 26 nefreni flos commurescunt aut exungia: *corr. Veg.* ‖ 27 ponit ‖ 28 *Veg. V 82* ‖ 31 *sq.* simul et

l*iter* his curatur, quomodo supra scriptum est, et viperae
morsus.

LVII Omnis quadrupedis ab scorpio percussi aut mure 517
caeco aut a colabra aut a vipera aut similiorum hoc
habebi*s* signum. a cibo resilit, pedes trahit et quando
producitur, succubat ad singulos ingressus, fit fluxu*s* san*ie*,
per nares profluunt, gravedo capitis ad terram, m*ar*cor fit
corporis, vires deficiunt ad *con*citandum. cura autem *sic* fit.
adaperi venas omnes, quae inp*e*tum ostendunt, et lavacris
calidis et operturis et deambulatione utere et a*d* cibum
mitte, farinae ordiaciae ad|misces et fumiga locum cum 134ᵛ b
ovis et oleo miscens aut cornu cervino aut galbano.
tertia die inani per clistere ante ei eiciens, quae sunt
ano stercora. sed si haec non laxaverit, inure, quae in 518
causis sunt et inter scapulas et commissuras articulorum,
quae sunt in lumbis. sed nunquam inuras a*r*ticulum
aut aliquem locum. in quacumqu*e* passione nec in nerviosis locis, sed aut supra pusillum aut infra. infunde
aut*em* ab initio ex ea die aut ex ea hora, qua passus fuerit.
haec accipies. mellis Attic*i* acetabulum et tere diligenter et commisces vino, calefactum imponis stercus
suillum. alii: et melantio admiscis vino, calefactum 519
inponis stercus. alii: † bibo commiscentes plasmentum.
alii autem loteo cataplasma*nt* *aut* suprascriptis et de
singulis sibi quisque cataplasmant, simul adsidue hoc
facientes. sed antequam cataplasment, tunc utuntur
suprascriptis fumigationibus [utuntur]. hoc autem facit
et ad omnes enim, ut persuadet. tunc deinde ieiunus

---

3 *Veg.* *V* 76 || 4 colabra = colubra || 5 habebit || 6 fluxu sanguine: defluit sanies *Veg.* || 7 gravedo nascitur capitis, ita ut deiciatur ad terram *Veg.* | mergor || 8 citandum *sic*: ad surgendum vel incedendum *Veg.* | sic *add.* *B* || 9 in potum || 10 a || 11 succensis testis ovorum *Veg.* || 16 asticulum || 17 aut *add.* *Veg.* | qua: *corr.* *Veg.* || 19 aut || 20 atticum || 22 melancio: = μελάνθιον || 23 vino commiscent et cataplasment eum? || 24 cataplasmant aut *B*: cataplasmam || 28 enim ut persuadet: venas ut pervadat *B*

bibere debeat. a*d* tumore*m* cataplasmata *ut* suprascriptum utere.

LIBER VI.

520 1 si equo caput turgebit
2 caput a plectora si obturserit
3 cerebrum percussum
4 si aures doluerint
5 auriculae dolor
6 de oculis
7 *de* oculis claucomaticis
8 si recens fuerit quae s. s.
9 de clauco*ma*
10 de oculo percusso
11 de recenti clauco*ma*
12 de plumbo in oculo
13 de lippitudine
14 in oculo vulnus
15 de li*n*gua incisa
16 de dentium dolore
17 de mento fracto
18 corrupta cartilago
521 19 arteria si ruperit
20 de strumis
21 de sanguinis per nares cursu
22 de polippo *in* naribus
23 eruptio [in] faucium
24 de glandulis
135r a 25 de glandulis |
26 de glandulis
27 de parotidis
28 de *t*olibus
29 de tussi

---

1 a tumore | ut *B*: in ‖ 2 *subscr.* Explicit liber quintus Incipit liber sextus ‖ 10 de *addidi* ‖ 12 *et* 14 clauconia ‖ 18 ligua ‖ 25 in *addidi* ‖ 31 colibus: *corr. infra 557*

30 *de tussi*
31 de sidoraticio
32 de sidoraticio
33 de vena matrice
34 *de* cervice si ei exierit
35 de malandria
36 *de* cervicis *di*stillatione
37 de scapulis
38 de pala
39 de pantice.

Veterina bestia, nunc omnia subiugalia in opera labo- 522
rantia, repentino casu ex praemixtis passionibus acciden-
tibus vexari solent. aliae vero causae per longum tem-
pus se in cura demonstrant absque his valitudinibus,
quae in quinto libro plenissime demonstrata sunt. quid-
quid ita a summo capite corporibus accedere potest, in
hoc sexto libro omnia demonstro, ne quid minus aliquid
in ceteris libris subiectum sit.

I Si equo caput turgebit simul et li*n*gua et palatum 523
et labia, et si totus obduraverit, quantum morbus crescit,
eo magis caput turgescit. et si neglexeris eum, cancerare
solet. sic primo quoque die curare oportet, nam in
maximum periculum incident. lapides molares plures
candefacito. ubi bene calebunt, caput operito et vas
plenum loteo adponito, unum lapidem candentem mittito,
ita facito ex his omnibus omnes de loteo vapores ut
equo in os eant. cum per singulos lapides demiseris, 524
postea aquam marinam calefacito et eodem aceto misceto
et caput eis bene foveto, postea sumito coronam bubalam
manipulum et eo addito acetum acrum sextarium I, unam
fervere facito et ei caput ungito et os intrinsecus li*n*guam

1 *supplevi* ‖ 5 *et* 7 de *addidi* ‖ 7 stillatione: *corr. infra 570* ‖ 11 nunc — laborantia *glossema putat B* ‖ 19 *Veg. III 28, 5* | ligua ‖ 27 per vices singulos *Veg.* ‖ 29 fimum bubalum *Veg.* ‖ 30 unam = una *saepius* ‖ 31 liguam

et labra bene fricato, postea farinam ordeaceam in aquam addito et dato, bibat. huic et tumores . . . aquae et farinam ordeaceam unam dato ei. sanum fiet.

525 II Si cui iumento caput plectora *obturserit*, sic intelliges. oculi sanguinei erunt et venae tensae erunt, *h*alitus praeobturatur. sic eum curato. sanguinem de temporibus emittito. si tumorem non patietur, sanguinem emittito de palato. et totum caput eretam Cimoleam

135ʳb duabus | partibus et tertiam caninae nigrae ex vino austero temperato, calida imponito. sic perduces ad sanitatem.

526 III Si cerebrum percussum habuerit, sic intelliges. spasmabitur iumentum, ad herbariam non accedit, totus in priori parte *tensus* erit. si sine vulnere erit, totam curationem haec est. de temporibus copiosum sanguinem emittito, spongia*m* Afram et oleo et aceto aequis partibus mixtam imponito et cibaria mollia dato. si non accipiet, ei per cornum dato polline triticiam ex aqua mulsa quantum opus fuerit, et fabam molitam minutam misceto. si aliquod viridioris [viridiorem] appetierit, gramen aqua salsa lavato et dato. si per nares humorem crassum dabit, reli*n*quito: scito ei cerebrum profluere, relinque quamdiu. et si nares siccae in eo erunt, erit aliqua spes curationis.

527 IV Si aures doluerint ab aqua, si intraverit intus, sic curato. oleum vetus et acetum aequis partibus, nitrium quod videbitur satis esse, contundes et miscebis et vinum calidum addes et auriculas lana molli obturabis. si vulnera facta erunt, uteris lippara vel terra . . . farina cum oleo rosaceo. sic ad sanitatem perducis.

---

2 hinc et umores aquae *B* ‖ 4 *Veg. III 29; Pelag. 58* abtruserit: *corr. index* ‖ 5 alitus: auditus *v. l. Veg.* ‖ 6 timporibus ‖ 9 candidae (= λευκῆς)? cretae *Veg.*; calcis *Pelag.* ‖ 12 *Veg. III 13, 8*; *Pelag. 60* ‖ 14 tensus *addidi;* in priorem partem se tendit *Pelag.* ‖ 16 spongia | Afram: aqua *Veg.* ‖ 20 gramina qua ‖ 22 reliquito: *sc.* tamquam insanabilem ‖ 23 quamdiu et: quamdiu vivet *B* ‖ 25 *Veg. III 14, 6; Pelag. 55* ‖ 29 vel triticea farina *B; cf. p. 173, 8 sq.*

V Si quod iumentum auriculam condoluerit, haec 528
signa erunt. saepe caput commovebit, parvum erit et
dentibus frendent, in sole *cum aspirat*ionem pulvis aut
arista aut cauculus incederit. si non diligenter curam
egeris, *in*sanies sequi solet et difficile sanabitur. sic curato.
spongiam novam sumito et nitrium conterito et ab aqua
auriculam extergito diligenter, sumito melotrida et invol-
vito eam et lanam madidam facito et rosaceo † erita
d*e*mittito et f*o*veto auriculam a lexiva calida et nitro.
hoc facito, donec sanum fiat.

VI De oculis. si quod iumentum clauco*m*am aut s*uf*- 529
fusionem humorem temptavit, sic intelligis. usum sibi
caracteres non reddat et color oculi ali*us* erit et tensiores
oculos habebit. si lacrimaverit, taliter intelligis nullam
esse suffusionem. hi autem solent et lunatici dici.
quos magis deprehenditur esse tricesimarios. hi autem sic
intelliguntur. vitrei similitudinem in oculis habebunt et
lotei cauculum similem ostendent. hi autem humores,
qui temporibus crescunt, lunatici | esse appellantur. 135ᵛ a
haec curatio [non] est imponenda et utilissime experientia 530
curabis sic. iumentum bene a*b*stinere ab aqua uno die et
nocte, quam deponas iumentum. palpebra utraque fibulas
salutaris in superiorem traicies, aut supercilium in in-
feriorem aut maxillam interiorem alligabis. si potueris
statim eicere aut certius iacenti in dentes, maiori peri-
culo laborabit. sic autem incipies. substrictis utr*is*que
palpebr*is* digitum in superiorem partem oculi coicies et
bulbum extend*es*. itaque et subtilissima fibularia venas
partes oculis subicies, laxabis membrana singula, donec

1 *Veg. III 14, 5; Pelag. 54* ‖ 3 in sole eum auspicionem: insolitum . . suspicio ne *B* ‖ 5 sanies: *corr. Veg.* ‖ 7 melo trida: *supra* d *superscr.* t ‖ 8 *sq.* erit adimittito: tinctam *vel* contritam demittito *B*; *cf. p. 172, 29* ‖ 9 faveto ‖ 11 *cf. supra 69 sqq.; Veg. III 16 sqq.* | clauconiam | *sq.* sive fusionem ‖ 13 colore integro *supra* | alios ‖ 16 tcesimarios *sic* ‖ 20 non: nunc? ‖ 21 astinere ‖ 26 laboravit ‖ 26 utriusque ‖ 27 palpebres ‖ 28 bulbum = *βολβόν* | extendens ‖ 29 membranas in gula: *corr. B*

531 ad humorem pervenias. solet autem inter proximas tunicas esse humor grassus cum sicco, quod e*f*ficit similitudinem vitrei aut caucoli. et cum inde exiccaveris tunicas sic, dum tamen ne plus putes esse quam septem, quarum numerum sic cognosca*s*. *ad* qu*a*e membrana pervenies sic, senties et curabis sic. quasi percussum statim fibulas resolvis, palpebra dimittito et sanguinem de t*e*mporibus emittito et lanam mollissimam albam subactam ex oleo rosaceo et ovi albore et vino veteri aut passum *si* habueris, misceto et eam lanam madefacito, in oculum im-
532 ponito. et eo die abstineto. altero die abstineto. amuli aliquid admisceto, thuris masculi aequis partibus et vinum adicito et spongiam mollem aut penecillum super alligato et vino bono ocularem aut brucarium equestrem inponito, ne alligatura cadet. sequens deinde collirio prosequeris, quod habes in commentario. si humor post dies V non resederit, tum venas, quae in t*e*mporibus sunt et tumorem praestant, cauterio candenti praecludi*s*. et ex eadem curatione s. s. curato. ita recentia vulnera in oculis sic curato. cicatricis crassitudine super tunicas singulas co-
533 gnosces. sin autem per omnes tunicas suffusio erit, difficiliter curatur, ut oculis speciem serves, quantum ad albedinem attinet. nunquam te moveat, quod vastior es*t*. si aequalior fuerit, magis in summa parte erit et facilius curari poterint. et herbam aut algalliden noli contemnere. haec nascitur in hortis et cultis locis. flosculum habet oculum rotundum et valde exiguum. huius sucum melle
135ᵛb et sale aequis partibus | temperato, vetustissima oculorum vitia sanat, *aesti*vo tempore eam leges id est...aut in mense Augusto.

534 VII Si oculum clauco*ma*ticum habuerit et vetus, haec addito. caliginem desupra †fuci enim bene, aquam maxime

---

2 quo deficit ‖ 5 cognoscatque: ad *suppl. B* ‖ 7 timporibus ‖ 9 si *supplevi* ‖ 16 *cf. infra 798 sqq.* ‖ 17 timporibus ‖ 18 praecludit ‖ 23 vastiores ‖ 26 *cf. supra p. 87, 6* | ortis ‖ 29 sanativo | *excidit* in mense Julio ‖ 31 clauconiticum ‖ 32 facit *vel antea* frica *suppl. B*

puram, et cornum bubalum comburito, in ipsum turulum ita addito et mellis pondo *uncia*, tus masculum, stercus humanum comburito et salem a*mm*oniacum, murram, piper longum, ossum sepiae, aeruginis flos, vinum vetus, crocum, rutam. haec omnia commisceto, deinde inungito, usque dum sanum fiet.

VIII Si recens fuerit claucoma, crocum, salem a*mm*oniacum, murram, ruta, aeruginis flos, mel Atticum, vini vetus et tus masculum, haec omnia misceto et inde ungito, usque dum sanum fiat. 535

IX Si quodcunque iumentum clauco*m*am habuerit, haec erunt signa. in ipsa pupilla quomodo vitrium habebit, et hic autem non poterit sanus esse. et si percussum fuerit aut album fuerit, se*p*iae marinae os*sum* radito, crocum et murram trigonitam, salis a*mm*oniaci, cocodrilli stercus. haec omnia una trito bene, ut le*v*ia sint, et sic admisceto mellis quam optimi, conterito, unam commisceto et inde inungito, ante tamen sanguinem de t*e*mporibus emittito. 536

X Si recens fuerit aut percussus oculus, sanguinem emittito de temporibus aut de cartilagine vel desub oculo. sanum fiet. 537

XI Si recens clauco*m*a in perpetuo non revolverit, intercidito. sanum facis ex eo. oculos inungebis ei. 538

XII Si equo plumbum in oculo natum fuerit, marmor bene tritum *ei* in oculo inflato, idem la*s*aris spicati contrita radicem cum oleo bis in die. 539

XIII Oculus si lippiet, aeris combusti, magma croci, crocum Siculum, olei tantundem una bene contunde et sic ungito oculum. sanum fiet. 540

XIV Si iumentum vulnus habuerit in oculo, sic eum componito oculo collirium et inde inungito et sumito: 541

---

1 *Chiron apud Veg. VI 27, 6* | turulum = torulum ‖ 2 pondo cincini ‖ 3 armoniacum ‖ 7 clauconia | armoniacum ‖ 11 clauconiam ‖ 14 *Chiron apud Veg. VI 27, 7* | seriē arineosu: *corr. Veg.* ‖ 15 armoniaci ‖ 16 trito = terito | lenia: *corr. B* ‖ 18 timporibus ‖ 23 clauconia ‖ 26 et | lassaris

cocodrilli stercus, crocum huic addito, lenem ex petiolis berbecinis medullam addito et eodem terito, levem facito. ex eo inungito cottidie, usque dum vulnus sanum fiet. inungito collirium, quod *s. s.* habes, ad album, usque dum sanum fiat.

542 XV Si iumento li*n*gua incisa fuerit, co*ns*u*i*to li*n*gua
136ʳa fibulis, deinde vino lavato. | his diebus gallam contundito minutatim, ex eo imponito, usque dum sanum fiat. et dabis ei fenum quam mollissimum concisum et pro ordeo furfurem. hoc manducet, usque dum sanum fiat.

543 XVI Si iumento loculamenta dentium aut dentes doluerint, sic intelligitur. ordeum solidum glutiet, corpus non reservabit, gingivae intumescunt, salivarum multum reddet. sic curato. cretam Cimoleam aceto acerrissimo macerato, et cal*du* m*ax*illis inducito ne minus dies quinque. gingivas melle et mali gran*a*ti cortice contusam minutum una temperato, tertia die gingivas fricato, donec sanum fiat. hoc crede fieri, si cui capiti malignus humor in gingivas destillaverit. hoc contingit hominibus, et quidam putant dentes excrescere, *si* fieri illud solet. sed aliter intelliguntur fracti dentes et recisur*a* sanantur.

544 XVII Si iumentum *mentum* iuxta colomellos, ubi chamum sedet, eo loco fr*e*gerit ex aliqua vitia, ut dentibus et l*ab*ris diu propendentibus sit et morsum cludere non potest fracturae beneficio, sic *eu*m curato. in continenti calida fomentato eum, la*b*ium cum dentibus corrigito, et fasciolam quam tenerissimam aceto et oleo madefactam diligenter fasciolato. deinde ex pannis parast*at*icos made-

---

4 s. s. *B*: si ‖ 6 *Veg. III 31; cf. Pelag. 66* | ligua | cocito: *corr. Veg.* | ligua ‖ 7 his diebus: post *Veg.* ‖ 11 *Veg. III 32; Pelag. 69* ‖ 13 reservavit: macescit *Veg.* ‖ 15 callum ex illis: *corr. B*; calentem extrinsecus maxillis inducito *Veg.* ‖ 16 graniti ‖ 19 omnibus? ‖ 20 si *addidi* ‖ 21 recisurae ‖ 22 *Veg. III 33* | mentum *add. index* | iuxta columellares (*trad.* collum vel molares) vel alio oris loco os fregerit, ut morsum claudere non possit et apertis dentibus horreat propendentibus labris *Veg.* | chamum = camus ‖ 23 sed et: *corr. B* | frigerit ‖ 24 lavabis | morrum ‖ 25 enim ‖ 26 lavium ‖ 28 parasticos

factos ab interiore parte componito, et rursum iterum
alia fasciola bene fasciolato, ne flecti possit. cui et cur- 545
cubam constrictam impones utrisque dentibus, constrictio-
nem facies, ne praebet labium inferius. *ac* simil*i* ratione
cottidie curabis. *cum* solveris ad curandum, facito *eum*
*lo*cum contineas man*u*, et furfurem, ordei farinam mix-
tam ei in *co*fino subtili offeras, et sinito manducet. quam-
diu manducaverit, manus tibi a loco non discedat. cum
iam edere noluerit, offerito ei aquam, bibat. cum biberit, 546
curato si*militer*, ut s. s. est. cui et sucum tisanae dare
per nares oportet, [et] si minus manducaverit. hac ratione
cottidie curare eum necesse erit per dies numero XL.
sanus fiet. et plures in eadem fractura a me curati
sunt, et ex cura s. s. sani facti sunt. | 136r b

XVIII Si iumento in naribus cartilago rupta fuerit 547
et sanguis premi non potuerit, sic eum curato. spongiam
Afram ex aceto et thuris polline mixta imponito *ei* in
eum locum. etiam si vulnus factum fuerit, donec sub-
*p*rimat, sic curabis, quomodo praeceptum habes. etiam si
sanguinem de palato emiseris et subpremere non potueris,
spongiam supra scriptam imponito et caput eis sursum
instringito, et aqu*a* frigid*a* renes et cerebrum, testiculos
perfum*ent*ato. *si* sic etiam subpremere non potueris, acaciam
nigram et thuris polline aequis partibus ex aceto tempera-
bis, capite toto imponito, donec subpremas.

XIX A*r*teria si eruperit, signa haec erunt. suspirat 548
graviter, stertet, tussit et spumam eiciet purulentam et
pedibus prioribus claudicat. sic eum curabis. ervum
in aqua macerato biduo et duabus noctibus, aquam mu-
tato triduo et percurato eum bene. macerato *in* aceto et
molito, *mi*nutum cernito et ex eo cum melle mixto cu-

---

4 hac similis || 5 eum | cum || 6 colum: *corr. B* | manum: manu quae ante composueris contineto *Veg.* || 7 confino || 10 sil' *sic* || 11 et *del. B* || 15 *Veg. III 34; Pelag. 63* || 17 et || 18 *sq.* subrimat || 22 aquam frigidam || 23 perfumigato: perfundis *Veg.* | si *addidi* || 26 alteria || 30 in aceto *B*: facito || 31 mollito | in nutum

rato per dies numero VII. sic hoc facies, donec sanum fiet. tisanae maxime cremorem dabis.

549 XX Si strumis vexari coeperit, signa haec erunt. infra auriculas intumescunt usque ad iugulum interdum, et tractus longus *a*urae erit et singultus, nec salivas continet, currunt pi*n*guitudin*i*s similes de ore. remedium hoc erit, et cum eum adures et farinam ordeaceam impones. et cum maturum erit, secari oportet sagitt*a* [acuminis] vel scalpello crass*i* acuminis [sit], sic autem *ne* iugulum tangas. si non respondet, adure cauteriis rectis ordinibus duobus. sanum fiet.

550 XXI Si sanguis per nares fluet, quod vitium appellatur graece ciferinon. si hoc morbo vexabitur, signum erit supra modum peractum esse iumentum. curatio illius haec erit. perunge illum oleo et aceto, corpus totum coperito et *da* opera*m*, *ut* molliter cubet. cui et ambulationem dimit*te* et attende cibo post hoc, deinde ruta ei ℥ cum lacte contrito infunde. [de] quod si non habueris, aristologiae ℥ I et croci conterito, ex vino dulci effundito. eidem rei ad vinum coriandri viridis sucum
136v a expremis, sed per cornum adicito in nares. |

551 XXII De polippo, qui in naribus est. si polippus in naribus erit, signa erunt haec. s*tr*a*n*gui*l*abitur, stertet de naribus, humidam fluent. est autem morbus periculosus. remedium est huius tale. si prope fuerit polippus, secare illum ferramento pleni acuminis. si autem intus erit, cauterium plumbeum facito quadratum et ex eo calefacere debebis polippum.

552 XXIII Si eruptionem faucium laborabit iumentum, signa erunt haec. stranguilabitur *excreabit*que purulentum, et quotiens volutatus fuerit, non revolvitur, nec excutiet

---

5 curae ‖ 6 piguitudines | et cum: locum *B* ‖ 8 sagittae | crasse ‖ 9 si: *corr. B* | ne *add. B* ‖ 11 *supra 335; Veg. III 37* ‖ 12 qui ferinon ‖ 15 ad opera molliter: *corr. supra* ‖ 16 dimittite | rutae manipulum *supra* ‖ 19 unum ‖ 21 *supra 343; Veg. III 38* ‖ 22 si saguinabitur: *corr. Veg.; cf. l. 29* ‖ 23 humidam = humida ‖ 28 *supra 357; Veg. V 41* | laboravit ‖ 29 excreabit *add. supra* | quae ‖ 30 *sq.* excutiet se. quod si *supra*

se, et quod recens fuerit, sanguinem excreabit. †maditer et difficiliter remittere eum debebis. saturari debet, ut infra extrahendum est cibo, et desinere et exercitationibus. thuris et opii . . ., tantundem heliotropi, quod nos inti*b*um agrestem vocamus, ruti tantundem cum *v*ini austeri mensuris Atticis IIII infunde per singulos dies, donec sanum fiet.

553 XXIV De glandulis quae fiunt in pullitia ex prima dentione. videntur enim haec vitia tunc se ostendere. ex quo contingit in pullis magis. quae cum factum est, fieri solet articularis, et recurrit morbus in capite et in tota spurcitia, et sic vitae periculum faciunt.

554 XXV Si equus aut mulus aut alia bestia veterina glandulas habuerit inter maxillas. hic morbus necesse et difficile sanabitur. si*c* ex hoc sanum fiet. [et] eximito glandulas et urito eum locum, usta curato et de sale perungito. hoc facito quod *VIII dies* numer*o*, *VIIII* die lavato nitrio et aceto. si nitrium non habueris, loteo calido lavato et oleo, et farina *e*r*ve*am inponito per biduum, tertia die vi*n*um tantum utere, ex farinam *e*r*ve*am imponito. hac curatione curato, usque dum sanum fiat.

555 XXVI Si glandulae fuerint, sic intelliges. tumor erit *sur*sum ad summas fauces, hoc est inter maxillas, et salivas multas mittet, naribus stridet et sine *u*more erit, ut suspiriosum putes. sic curato. farinam ordeaceam et aquam mulsam et resinam austolosam temperabis aceto et aqua coques cataplasmam et unges axungiam veterinam et bene caldum inpones saepe, donec aut*em* foras erunt. vulnera tr*au*matico curato. ei viscum superimponito, donec sanum fiet.

1 sed | excreavit | rariter?; cum aderit (*sc.* sanguis) *M* ‖ 2 ⟨non⟩ debet? ‖ 4 elyotropi | in typum ‖ 5 cumini: *corr. supra* 7 *cf. supra 89*; *Veg. III 25* ‖ 10 morbus *post* articularis *ponit B* ‖ 12 *Pelag. 56; cf. Veg. III 24* ‖ 14 si: set *B* ‖ 16 quod numerum VII die: *supplevi ex Veg.* ‖ 18 erveam *B ex Pel.* (farinam de ervo): et aerucam ‖ 19 unium: *corr. Pelag. et Veg.* | et aerucam ‖ 22 sursum *scripsi*: salsum ‖ 23 tumore: *corr. B, cf. supra p. 53, 3* ‖ 24 *Pelag. 61* ‖ 25 austolosam = astulosam ‖ 27 aut: = vel? ‖ 28 foras erumpent *Pelag.* | trautromatico

556 XXVII Si p*a*rotides fuerint, dolores narium simili ratione curabis fomentis et potionibus glutinosis et sum-
136^{v}b mum caput cale|factionibus foveto.

557 XXVIII Si toles fuerint, manum supinam *in* orem coicies et temptabis genus vesicae superiori parte, sic invenies. curabis et ex axungia veteri offas facies ex m*e*lle, butiro et pice liquida. manu offas dimittes, hoc primum facies. offas ne minus ternas. deinde glutinosam dabis potionem et caput calidis unctionibus curabis et lanis cereb*e*llare iubebis uti, usque quo in capite causa fuerit. detractio sangu̇inis his omnibus causis non est contraria, sic tamen, prout impetum causae cognoveris.

558 XXIX Ad tussim et si de ore salivae fluere coeperit et de naribus humor ambulat. t*a*maricu folia et aquae sextarium I sub divo ponito, ut ros tangat, et mane leviter defundito, postea sumito thuris boni, cimini Pontici, in vino Amineo diluito et aquam misceto, ei per quadriduo continuo da, bibat.

559 XXX Eidem rei alio genere, si valde tussit et p*u*s per os et nares fluet. sapis suilli pondus ·ϛ· e*x* minuto contundito et in loteo putido indito, biduum sinito, tertio d*i*e adipem ex*im*ito et liquidum facito et oleo [eo] addito resinae ter*bi*nti*na*e. postea thuris contundito [et in loteo indito, biduum sinito, tertio die adipem eximito et liquidum facito et oleo addito resinae terbentinae, postea thuris contundito, in loteo putido indito, biduum sinito, tertia die adipem eximito et liquidum facito] et ei addito aquam et per cornum dato bibere per dies continuos IIII.

560 XXXI Si quod iumentum frictum fuerit maxillam unam, hoc est sidoratum, sic eum curabis. sanguinem emittito de tempora. si sinistrae partes pravus factus fuerit, dextram partem emittito; si dextram, idem facito

---

1 perarotides ‖ 4 in orem *scripsi:* minorem ‖ 7 mlle *sic* ‖ 8 primum: prona *B* ‖ 10 cere·ballare ‖ 12 si ‖ 14 tramaricu ‖ 19 plus ‖ 20 sapis = sebi | et ‖ 22 de eadipem | ex minuto ‖ 23 termanticae ‖ 29 *Veg. III 39, 3* | frictum: tortum *Veg.; cf. p. 181, 11.*

sinistra, sic curato. hoc medicamento facito. famactum
bubalum colligito et ex aceto famactum contemperato et
inducito in illa parte, unde sanguinem emisisti, sic tamen
ut caldum inducas. sic potionem dato. herbam tri*x*aginem, 561
ysopum silvaticum, tragoriganum, serpillum, aristologiam,
magma croci. haec omnia in pila coicito et pisato et cer-
nito cribro minuto et sic potionem dato. ex aqua mulsa
et oleo in uno eminam per narem sinistram dabis. sa-
num fiet.

XXXII Si quod iumentum sidoratum erit, sic intel- 562
liges. labia eis per unam partem tort*a* invenies, | 137ʳa
simul et maxilla equi et nares tortos intelligis. vix
cibaria dentibus colliget, eius cibaria umi*d*a invenies. hic
cum bibere volet, totum rostrum usque ad nares in aquam
demergit, ideo quia labia eis evani*d*a videtur esse. sic
eum curabis. aceto et sale labia eis ex spartilagine fri- 563
gabis, usque eo ut sanguinent. deinde tertio die causticum
crudum in illam partem labii impones, qua*e* pars sidorata
videtur, sic tamen, ut ante li*n*guam alliges, ne ab eo
medicamento noceatur. cum satis medicamento usta labia
videris, aqua lavabis, deinde aceto et oleo fovebis. cu-
rabis sicut vulnera. cum saniata fuerint, sanum invenies
iumentum.

XXXIII De cervice sanguinem iumento cum emittere 564
volueris, a cibo et potu abstineto, [id est]...post aliquis
teneat et l*or*um stringat, quod satis erit, *ut* venam inve-
nire possi*s*. supra laqueum deinde sinistro pollice venam
deprimito, quo minus *ludat* ven*a*, cum sagittam prae-

---

1 sinistra *addidi* | sio | famactum: fimacium? fimum *Veg.* || 3 *sq.* si tamen et: *corr. B* || 4 tritaginem || 10 *Veg. III 39, 1* || 11 tortam || 12 srt || 13 umita || 15 evanita || 16 lingua eius et labia *Veg.* | spartilagine = sparto || 18 qua || 19 si | liguam || 24 *Veg. III 40 et I 22, 3; supra 6 sq.* || 25 abstinebis et potu, aequali loco constitues. tunc lorum supra cervicem alius teneat et adstringat ad normam, ut vena facilius appareat *Veg.*, *cf. supra* || 26 locorum | et || 27 possit || 28 ludat *suppl. Veg. et supra* | venam

miseris. duae autem venae a capite summo discendunt, conveniunt sed sub maxillam usque ad gulam. inde a geminis venis inferius infra digitis IIII mittito, ne de *gu*lam mittas et bifur*ci*um tangas et iumentum occidas.
565 tene sagittam duobus digitis, summam venam teneto. †sta quod plus ferramentum in utraque coiciens, quam quod extra digitum *e*minebit, nihilominus mediano digito manum tibi subteneto, qu*o* minus pendeat et levior sit. vide ne valde impremas, quam opus erit, non autem plus quam mucronem. si sanguinis parum ad te fluere coeperit, dato iumento aliquid in os, quod rodat, validius fluat.

566 XXXIV Si quod iumentum cervices ab loco eiecerit aut laxaverit, *v*erte*bu*la eiecerit aut extorserit, sic eum curato. deponito iumentum et constringito et cervicem eis extendito supra formam, donec omnia vertebula laxentur. et oleo utere et axungia veteris liquamentis subigito cervicem et sic ad locum reponito *v*ertebula. sed fascia tenuem amplam ex oleo et vino inponito, supra eo alligato, deinde regulis til*ia*gineis ne minus digitis IIII et
567 inter regulas tantundem spatii. sed alligabis lino tartara*li*, suffundes oleo et vino ne minus diebus numero IIII *ae*state, hiberno bis in die. cum nodum fecerit, regulas
137ʳb solves | die primo *L.* deinde tunc scies, qu*o* tempore nodum faciet, et unctionibus *u*teris, donec ad sanitatem perducas. si minus, uras reticulatim. ustam sic sanabis, ut s. s. habes.

568 XXXV Si cui *m*alandria auferre volueris, sic incipies. primum cauteria candentia praeparare curabis. deinde ferramento decarnabis sic, ne nervos tangas. deinde

---

2 convenientes sub *B* || 3 *sq.* des illam: ferramentum deprimes, ne in gulam mittas *Veg.* || 4 bifurgium || 5 *sq.* si quo — coicies *B* || 6 nec plus ferri imprimas *Veg.* || 7 seminebit: se eminebit? || 8 quod || 13 *Veg. III 41* || 14 per tepla || 16 supra fossam *Veg. perperam* || 18 bertebula || 20 tillagineis: oleagineis *Veg.* || 21 *sq.* tartarabis || 22 *sq.* si aestas fuerit, quater in die *Veg.* || 23 state | modum *Veg. inepte* || 24 primo V: *corr. Veg.; an* XXI (*cf. infra 599*)? | quod || 25 veteris || 28 *Veg. III 42* | alandria: *corr. Veg.*

in sequenti quascunque venulas adures, ut ei sanguinem
statuere possis. cave ne nimium cauteris adures, ne
nervi indignationem patiantur, ne in maius periculum
iumentum incidat. deinde axungia cervicem fricabis et
fascia *m*unito eum curabis. et altero quoque die cata-
plasmam imponere incipies, ut impetum et fervorem au-
ferre possis. deinde ferbura ablata iam us*ta* la*v*es, *se*- 569
misses, loteo calido fovebis, deinde aceto et oleo dilues
et medicamentis certis curabis. si iam cicatricem prove-
nire bene videris, [incipies] medicamento tali uteris, ut
possit melius cludere et piligerare. capite canino *com*-
musto *cin*is et adipe suillum recens commixto bene. ex
medicamento hoc omnem cervicem sanari et p*il*igerare
posse scies.

XXXVI Idem si cervix a pluvia distillationem passa 570
fuerit, hoc intelligis. tumidiorem cervicem quam quod
oportet videbis, et putorem canceraticium cum humorem
nigro et liquido subsequenti invenies. huius scrutabis
foramina, ne quid ulterius inter nervos distillati*one* sinus
factus fuerit. raro aliqua de quam pluribus posse eva-
dere expr*o*mitt*es*, et signa talia invenies. statim in-
cipiet pectore stridere et per nares humorem liquidum
proicere incipiet et [neque] cibum recusabit et paulatim
cor*p*ore incipiet deducere. et hu*n*c ergo sic curabis.
prendes huius foramina calcabis et quaecunque foramina 571
subtus laxare curabis. deinde marrubium et salem in uno
contuso in ipso foramine calcabis et quodcunque foramen
subtus laxare curabis. deinde traumatico et pannis lineis
vulnera *sana*bis, sequenti etiam limpida et depurata

---

1 quascunque videris emittere sanguinem *Veg.* || 5 unito: *corr. Veg.* || 7 ustam | lasses: *corr. B* | *sq.* misses || 11 *sq.* cum musto || 12 eis: *corr. B* || 13 pelligerare || 15 *Veg. III 43* || 19 distillatio || 20 pauca hinc difficulter evadunt *Veg.* || 21 expromittes *B* (*coll. p. 184, 20*): exprimito eius || 24 corcore | huc || 28 et si loci conditio patietur, diaeresin dabis, ut foras per plagam humor emanet. tertio quoque die calida urina lavabis, deinde traumatico *eqs. Veg.* || 29 vulnerabis: sanare incipies *Veg.*; curabis *B*

curam *cefalico* curare incipies. eius compositionem sic invenies: ervi polline sextarium I, iri*n* *Ill*irica ℥ II. hoc erit cephalicum. deinde sic*ut* s. s. si iam cicatrix constricta erit, medicamento, quod s. s. est, curabis.

572 XXXVII Si cui iumentum scapulae dissolutae fuerint, sic curabis, ne quam inter nervos aut commissuras pendi-
137r a ginem habeat. si quam | pendiginem inveneris, quaqua parte plagas poss*it* accipere, aperire curabis, deinde cataplasma opponere, et foraminibus traumaticum et linteola sicca calcabis. si quid inter nervos foramen factum videris, caute curato, ne quid ulterius subicere velis aut humores aliquid la*v*are. sed magis siccis curare oportet, ne quid umoris distillationem huic iumento faciat. iam constabit, et constrictam curare oportet. et usta curabis. iam usta confirmata et sana, malagma caustici in novissimo impones.

573 XXXVIII Si quod iumentum palam eiecerit, sic curabis. calido iumento loco ... revocabis, sicut infra s. [s.] habes. sic curabis, sicut armos, tamen si recens causa fuerit, sin autem, non expromittes hoc fieri posse.

574 XXXIX Si cui iumento pa*n*tex carnibus excreverit, sic curato. huius prendito foramina et ferramento aperito. deinde incipe pulmunc*l*um secare vel sagittam eam pantice ab intus decarnare, quascunque carne plus excrevisse videris, subtiliter sic, ne venas aut nervos intus laedas.
575 iam excarnata aceto et oleo exaniabis. deinde pannos ex eodem aceto et oleo saturabis et in eodem folliculo subcalcabis et fasciam ad cervicem ligabis. alio quoque die cataplasma imponis, triduo curabis. iam ferbura ablata traumatico curare incipies, deinde medicamentis aptis usque ad sanitatem curabis. sic sanum fiet.

---

1 de falcito ‖ 2 irillinirica | thuris masculi uncias II *add.* *Veg.* ‖ 3 sic ‖ 5 *Veg. III 44* ‖ 8 posse ‖ 11 ne ulterius aut ferrum aut cauterium procedat neque tumorem neque putredinem laves *Veg.* ‖ 12 labare ‖ 18 *supple* conlocabis | *cf. infra 583* ‖ 21 patex ‖ 23 pulmundum ‖ 31 *subscr.* Explicit liber VI. Incipit VII^us^.

LIBER VII.

1 de *a*rmis si doluerit 576
2 de musculis armorum
3 de armo eiecto
4 de nervis
5 de colephis
6 de fractura
7 si patellam eiecit
8 contusio genuorum
9 de fleminibus in genuis
10 de marmore in genuis
11 marmur si citaverint qui s. s.
12 de parcellides | 137ᵛ b
13 de ossilagine
14 de crure fracto
15 de mirmicibus in cruribus natis
16 de a*r*ticulo fracto
17 de a*r*ticulo extorto 577
18 de nervis laborantibus, si nervi laxaverint
19 de duritia a*r*ticulorum
20 in articulo nervi incisi
21 de luxu articuli
22 duritia nervorum in articulis
23 de aquatilibus
24 de aquatilibus
25 de chiromatibus
26 de ozenis
27 de scabia
28 de clavo morticino
29 de corona intorta
30 si duritia in *b*asibus fuerit
31 de fistola in corona

---

2 m Armis *sic* (*i. e.* in armis), *cf. p. 187, 6* || 17 asticulo || 18 asticulo || 19 si nervi laxaverint *in cod. novi capitis inscriptio*; *sed cf. infra 602* || 20 asticulorum || 31 vasibus || 32 *deest, cf. p. 198, 17*

32 si marmor in *b*asibus fuerit
33 si tumor in corona fuerit
34 de scauro
578 35 de cretiatico
36 corona si erupit
37 item qui s. s.
38 si unguis discesserit
39 de vermicie id est chiro*ni*o
40 de suffusione
41 de glodigine unguium
42 de contusione
43 de astrictione
44 de male pedatis
45 de pandatilibus
46 de ossillagine
47 de o*ssi*lagine
48 de o*ssi*lagine
49 de mirmicibus
579 50 de aquatilibus
51 de b*u*bonacio
52 si a*r*ticuli tument
53 si oneraverit qui s. s.
54 si duritia in vasis fuerit
55 de disciplina ustionis
56 de cretiatico
57 de suffusicio
138r a 58 de cretiatico |
59 de ungulis fissis
60 de pulmone
61 de costa fracta
62 a tauro percusso
63 de renum vulsione
64 de hidrocelico
65 de hydropico

1 vasibus || 8 thyromo || 16 omlagine || 17 omlagine || 20 babonacio || 21 asticuli

. . . .

I Si quod iumentum *a*rmora ab itinere doluerit 580
aut a*r*idos et macros armos habuerit, sic curabis. primo vento armos inflabis, deinde ea die armos mero et oleo saturabis, deinde berbenis fovebis diebus numero IX. per singulos dies post fotum unctionem hanc utebis: sulphur, nitrium, feclam, adarcem, baccam lauri, castoreum. haec omnia in uno t*u*nsa et cribellata hiberno tempore e*x* mero et oleo misces, aestivo tempore ex aceto et oleo. XII die promovebis, deinde ca*us*ticum *in* armis inpones.

II Si iumento musculi, qui in armo sunt, labora- 581
bunt, signa erunt haec. pronus ambulabit et armos astrictos habebit, gressum non inplebit nec pascitur nisi alternis diebus. summis his rebus simili ratione curabis praeter ductum armum, deinde consummabis caustico. si minime profecerint, ures reticulatim interpositis capitulis.
sic curabis. per dies IX axungia perunges, deinde lavabis 582
loteo calido, deinde frigida, deinde aceto, imponis cicatricibus traumaticum, aut licium *t*raumaticum inponis, supra inponito ostreum commustum minutissime. s*i* licium uteris, mali grani corticem contusam et crebellatam superimpones et cura, donec sanum fiat.

III Si iumentum armum eiecerit aut luxaverit, signa 583
erunt haec. totus in alteram partem incumbet et conabitur primo ungulam ponere. sic curabis. si recens causa fuerit, statim alli*g*es eum et armum ad rotam duces aut ad machinam, si habes. si ad rotam duces, stringes eum medium ad columnam. si in campo, strophum fige aut palum, alli*g*es eum et medium vaste cinges, ne *v*entum recipiat, nisi armum ducas. armum leviter sic loro alli-

---

5 *cf. Veg. III 45,4; Pelag. 44* | marmora ‖ 6 avidos ‖ 11 tonsa | et ‖ 13 caticum | marmis ‖ 15 ambulavit ‖ 18 consumabis ‖ 22 straumaticum ‖ 23 sic: *corr. B* ‖ 29 allides ‖ 32 alides | vaste: veste *B* | ebentum: *corr. B*

138ʳb gabis supra genu et iosum et | infra articulis aequaliter
584 duces, donec strepitum audias vertibuli. et si hoc continebis, denique virgis teneribus caedes armum. deinde leviter fricabis armum, deinde stiptica caedes vena liciaria. *et* simul bene musculos excitaveris, iterum fricabis. deinde quatuor digitis *ab* su*mmi*s *ume*ris sagitta praerumpebis cutem et specil*lo* longo laxabis, qua spiritum recipiat. fistulam coicies in foramine. offabis, ne *i*aiuno facias. videto, qua inflaveris armum vento, obturato plagam stuppam aut linteolo, deinde manu suspensa armum compungito et confricato sale et oleo. contra vertebulum armi 4ᵒʳ foramina semisse quoque versus *ha*ut longe regione
585 media *v*ertebul*i* coicies. eidem surculo*s* pi*n*gues decusati*m* quasi fusos vehementer constringes et lan*a* eos obvolves et oleo et vino madefacies. et in machinam coicito eum, ne accumbere possit per dies numero XV. suffundes vinum et oleum, eicis deinde surculos die septimo, lino laxo *l*assas, ut facile alligare possi*s* linum. *h*aut secus die XII uteris aquis calidis, verbenaciis compositis utere. deinde cretam Cimoleam et terram commustam aequis partibus ex aceto temperabis et aliquid picis liquidae admiscebis et ter in die uteris, semel mutabis medio die.
586 cerotum supra eadem impones per dies V. componito anacollimam sic. mel sextaria tria fricabis minutatim et o*v*orum XX *alb*a cum aqu*a* minutatim adicies, et thuris polline in pondo libra et *ru*bricae Aegiptiae pondus semis, et hoc minutatim admiscebis *et* omnibus in unum commixtis ex his corpus deinde, armum eam anaco*ll*i*m*a fricato. hoc et ter i*n* die et facito ne minus

---

1 iosum = deorsum ‖ 2 *cf. Veg. V 17, 6* | strepidum ‖ 4 *cf. H 86, 4 (Hieronymi Libyci); Veg. III 45, 4* | venam stamineam *aut* ferulaceam *Plin. XVI 226 confert B* | ut ‖ 5 excitaberis ‖ 6 ad sumes iuris: ἀπὸ δακτύλων τεσσάρων τῆς ἀκρωμίας ‖ 7 specilio ‖ 8 ta iuno: *corr. B* (= ieiuno) ‖ 9 inflaberis ‖ 12 ut: *corr. B* ‖ 13 bertebula | surculo | pigues | decusati ‖ 14 lanam ‖ 17 eicis ‖ 18 assas: usus *B* | possit | aut ‖ 25 odorum XX libra cuma quem: *corr. B, cf. Pelag. 332* | 26 lumbricae: *corr. B* ‖ 27 ut ‖ 29 anacoli | affricato | tertio

[et] V diebus. et si aestas fuerit, nat*ati*onibus uteris, postea autem sin*crisma* aut acopum. perducis ad sanitatem, si causa recens fuerit; si minus, provida causa docebit.

IV Si iumento nervi obriguerint, haec remediare. 587 mus*c*um de puteo colligito †quod videbitur his die fomentat*o* aqua calida, axungia ungeto. et octavo die fomenta renovato et biduo ab alligatura intermittito, deinde malagma ficurninam | alligato et tertio quoque die 138ᵛ a solvito, usque quo ad sanitatem perveniat.

V Si quod iumentum c*o*lefium fregerit aut eicerit, 588 insanabile est, quia nullam alligaturam patiatur, nisi aut tempore aut medicina rustica sibi adhibita. haec est autem medicina rustica... qui proferunt illud et dicunt... quod si hoc aut illud faciet...

VI Si quod iumentum supra genu fracturam fecerit, incurabile esse [se] scito, quia hoc adligaturam continere non potest.

VII Si quod iumentum patellam eiecerit, hoc est 589 cuneolum aut spatulam, quod vocant *p*rio*r*em, signa erunt haec. var*u*m pedem feret et interiorem ungulam praemittet. sic curabis fracturam...

VIII Si iumentum genua contusa habuerit, sic curato. si non apertum fuerit, spongiam Afram in *l*a*s*are et aceto coicito et imponito ad locum et alligato. si apertum fuerit, a*r*gallicum, ibis*c*i in vino veteri coicito et contundito, tertio quoque die renovato, donec sanum fiat.

IX Si iumentum flemina in genua nat*a* fuerint, sic 590 curabis. sanguinem de brachiolis detrahes, deinde [in] spongia*m* African*am* et aceto et lasare madidam alligabis per dies aliquod, deinde causticum impones. si hoc

---

1 naturcionibus: mittatur in piscinam vel flumen aut mare, uti natet *Veg. III 45, 4* ‖ 2 sincerissime ‖ 3 provida cura *B* ‖ 5 mustum: *corr. B* ‖ 6 fomentata ‖ 7 fomentare novato ‖ 10 *cf. Veg. V 17, 4* | calefium ‖ 19 priorem *scripsi* (*cf. Celsus p. 360, 31; Galeni XVIII 2 p. 626*): riotem *sic; de Graeca voce in -ώδης exeunte primum cogitaveram* ‖ 20 varium ‖ 23 salare: *corr. M* ‖ 25 adgallicum | ibis si ‖ 27 *supra 105; Veg. III 48, 8* | nate ‖ 29 spongia affricana

effectum non habuerit, tunc sic exsecabis. deinde venam inter nervos quaeres et †ei tam leviter evocabis susu. deinde inferiorem parte sua sibi secta religabis. tum recide superiorem. sic missum facies lasar in plaga, coicies deinde lanam sucidam ex oleo et aceto et sale,
591 alligato, tertio die solves. cottidie aut*em* suffundes a rigore, tertio die cretam Cimoleam uteris, nec humor aliquis nascatur. si*cc*um ex*p*edi et pos*t*ea quam plaga cluserit, si tumor esse videtur, tunc malagma uteris. et si quis dolor remanserit, tollis. haec erit compositio malagmae: galbani pondo II, storacis pondo I, amoniaci pondo II, resinae frixae pondo III, oppoponacis pondo II, thuris polline pondo II, murrae pondo II et Ꞩ, cerae pondo X, medullae cervinae pondo I, resinae crudae pondo I, sepi taurini pondo I.

592 X Si iumento genua *m*armora se citaverint, hanc compositionem uteris. calcem vivam et axungia vetere in vino pistat*o* et imponito per dies numero IX. cum
138ᵛ b re|mollierit, inponis malagma crudam. si haec res non proficerit, tunc e*a*m adunctionem applicabis . . .

XI Si quod iumentum in genuis marmur s*e* citaverit, hac compositione s. s. uteris . . .

593 XII Si quod iumentum parcellides submiserint, sic intelliges. iosu quam genu ab interiore parte tubiscula ex osso nata invenies. si extra parte commissurae decederint, sic curabis. depone iumentum, contra ipsa tubiscula directa plagam scalpello aperis. deinde cum aperueris, cutem ab osso extendes ab utraque parte. deinde prende*s* copidem et ipsum tuberum desuper ossum caedito ab aequalitate. oleo saturabis . . . cu*t*is reddito. ubi bene ossum cecideris, grosa subrades ad aequalitatem,

2 ei tam: tactam *B*; sectam? ‖ 6 aut | *sq.* a rigore = postquam alligaturam accepit *B*; a rigatore? ‖ 8 si eum expendi et posse aquam ‖ 16 genu aut armora: *corr. index 576* ‖ 18 pistata ‖ 20 eum | eum ad ustionem *vel* punctionem *B* ‖ 21 sicitaverit ‖ 23 parcellides = παρακερκίδες ‖ 24 iosu = deorsum; *cf. p.188,1* | tubiscula = tubercula ‖ 29 prende sicopidem ‖ 30 curis

deinde aceto et oleo et sale exaniabis et pannos lineos
ex eodem aceto et oleo saturabis et ipsum foramine
subcalcabis. deinde tertio quoque die solves et cata- 594
plasmam hanc impones: polline ervi ... tantundem fenu-
graeci et lini semen sextaria III. omnia commixtis et
crebellatis ex melle et oleo et aceto cataplasmam coques,
eodem loco impones. iam ferb*ur*a mitigata traumatico
cottidie curabis, sic tamen ut cottidianis diebus locum
grossa radas, usque eo ut sanguis per ossum respondeat.
cum *i*am concarnare coeperit, curabis medicamentis, prout
vulnus permiserit. deinde malagmam crudam imponis.
deinde cicatric*e*. confirmata locum causticabis et ambu-
lare iubebis.

XIII O*s*sillago si fuerit, sic curabis. si ferro cae- 595
dere nolueris, cauterio candenti medio tuberi puncta
imponebis, prout ossilago permiserit, tamen ne plus quam
puncta V aut minus quam III inpones. usta curabis deinde,
ut s. s. est. tum †aues malagmam impones et curabis.

XIV Si quod iumentum crus fregerit, curabis mero 596
et oleo, lana*s* succidas madefacias, fracturam tegebis et
supra paras*ta*ticos impones. deinde fasciabis, sequenti re-
gulas tiliag*ine*as supra alligabis. mero et oleo suffundes.
VII quoque die solves. cal*d*a verbenacea fovebis, idem
alligabis. VII diebus intermittes, sim*il*i*ter* curabis, vicesimo
quoque die connodasse invenies. deinde anacollimam
imponis, quod supra *s*. est, deinde a cap*ite* perungebis,
XL° quoque die caustico confirmabis. | 139r a

XV Si cui iumento mirmices in cruribus natae fuerint, 597
sic curabis. causticum crudum super ipsis mirmicibus
imponito et supra eos *m*otaria oleo et vino [quae] satu-
rata, et alligato, III die solvito. si mirmices, quae in
cruribus natae fuerant, ceciderint, cura sicut ustionem
traumatico. si hoc non proficerit, iumentum d*e*ponis et

---

7 ferbora ‖ 8 si ‖ 10 tam: *corr. B* ‖ 12 cicatricem ‖ 14 obsillago ‖ 19 *infra 623* ‖ 20 lana ‖ 21 parasticos: *cf. supra 544* ‖ 22 regula stiliagmas ‖ 23 cala ‖ 24 simul ‖ 26 s. *addidi* | acap̄ *sic*: acopon? ‖ 30 notaria ‖ 33 disponis

ea loca scalpello decarnabis, cauterio candenti adurito. curabis, sicut s. s. est. sanum fiet.

598 XVI Si iumentum articulum fregerit, conlocato et reponito commissuram suo quoque loco. si tumor non tam magnus erit, minute intelligis reposuisse. si tumor erit, recturam [erit] quaeris et eidem adligaturam adligabis, quae s. s. est. regulis autem uteris tiliagineis aut ferulis vastis. suffusionibus uteris ne minus quam ter die aqua frigida et aceto et oleo exiguo. solves primo die *VII*. curabis, ne ulla vulnera fiant ab alligatura. si erunt facta, lippara et pannis uteris mollibus.

599 solves deinde dies *VII* et renovabis et rursus uno et 20° die. si nod*us* firmus fuerit, urito in ista tamen ne infra die XLI°. in praesentia uteri*s*, si vis, eo. deinde cum ustus erit, usta curabis. praemixtis diebus IX ab ustione primo uteris a*x*ungia, deinde [uteris] usta loteo calido delavare, deinde aquam calidam, deinde aceto, impones cipressi frondem et farinam ordeaceam contusam et aceti aliquid adicies: hoc per dies XI. si hiems fuerit, tertio quoque die lavato; si aestas fuerit, in aquam frigidam ducito, inambulet. et cupressina uteris de malagma ficur-

600 nea, quod sic compones: picem pondo V, nitri pondo libr. I, sulfuris pondo libr., farinae ordeaciae pollinem sextarium I, medulla cervina pondo semis, ysopum siccum .. contundis seorsum et sic commiscebis et adicies acetum ciatum unum aut quod videbitur in linteolo *in*fuss*um*, et sic imponito, donec cicatrices cludant. si caro crescunt, uteris stiptico, quemadmodum s. s. est. deinde malagmam crudam impones. ad sanitatem perduces. sic in omnibus curationibus esse faciendum scito, quae alligaturas patiantur. uteris autem uno quoque loco, ut causa postulat. novissimum causticum induces.

601 XVII Si equus articulum extorserit aut laxaverit intortum aut extortum, aut si proximum genu *in* fractura

7 autem uetib uteris *sic* || 10 VII *B*: uti || 12 VII *B*: XI || 13 node | ⟨non⟩ firmus *B* || 14 uteri || 16 absungia || 19 *malim* IX || 26 istusso: *corr. B* || 34 in *addidi*

est, simili ratione intelligis, | tanquam si stremmam. sic 139^{r} b curabis. sanguinem emittis inter articulum et coronam desub cirro sine *s*carif*at*ione. deinde fasciolam mollem alligabis †aut corpus, ex oleo et vino hoc imponito. . . . saepius te admonebo, prout tempus anni fuerit. hoc per dies VII imponito, deinde concalfactionem per dies V, deinde lipparam, deinde *v*iscum, *deinde* malagmam crudam. solent haec curationes ad ustionem pr*o*venire, si saepius prenduntur. si laxaverit articulum, *s*carificato et eodem genere curato. si eiectum fuerit, reponito in regulis aut in locum recollocato.

XVIII Si equo nervi in articulis *laxaverint*, signa 602 erunt haec. pandos articulos habebit et prope cirros in terram poni*t*. sic curato tanquam fracturam, donec nodum faciat. nodum autem faciet post diem XXI, uteris lanis et suffusionibus, interdum *et* visco uteris, donec ad ustionem perducas. die autem XLI^{mo} ures. usta sic cures, sicut s. s. est. haec enim curatio non facilius unctione sanatur.

XIX Si articulis iumento duritiam creaverit, sic 603 curabis. ures reticulatim. deinde usta axungia confricabis. lanas succid*as* supra ligabis. tertio die solvito et curato, sicut s. *s.* est. nono quoque die malagma ficurnea impones. incipies deinde iam ustam confirma*re*, se*xto* *d*ie narciss*i*nam malagmam inpones. *si* iam clodiginem desinuisse intellexeris, caustico confirmabis. sanum fiet.

XX Si iumento nervi in articulo prae*c*isi fuerint, 604 sic curabis. aceto et oleo delavabis, deinde anacollimam hoc imponis: thus masculum, bulbos, ova, algallicum. in uno conteris et ad praecisuram nervorum impones, supra lana alligato, uno die intermittito, deinde simul curato,

3 sin excarifactione || 4 at (= ad) corpus? aut carpus (= carptum '*Charpie*') *B* || 7 biscum | deinde *addidi* || 8 pervenire *B* || 9 excarificato || 12 laxaverint *aut* laboraverint *add. index supra 577* || 14 ponito: *latetne* hos? || 16 evisco || 22 succides || 23 s. *addidi* || 24 confirmas | se stie *sic* | narcissanam || 25 si *addidi* || 27 praescisi

si se nervi *con*stabilierint. sed si praecisi fuerint, ut *vert*ebulum *et* articulum laxiorem praestent, in ipsos nervos palma ustionem urito. curabis sicut s. s. est. si aliqua claudi*g*o permanserit, malagma cruda imponere curabis per quod *dies* numerum IX, novissimo curata sanataque vulnera caustico confirmabis.

605 XXI Si quod *iumentum* articulum laxaverit aut marmur si ei citaverit, hac compositione uteris: rumicis pondo I, cocodrilli stercus pondo I, nasturcii pondo qua*d*ran., a*m*moniaci ʒ III, ysopi ʒ II, cerae semis libr., mellis ℥ III. haec omnia ex aceto macerato et imponito.

606 XXII Si iumentum nervorum duritiam in articulis fecerit, sic curabis. sanguinem ab articulis detrahes et nervos scarificabis, lana sucida ex oleo et aceto et sale trita madidam uteris. postea ad fomentum cataplasma adducis. farinam ordeaceam ex aceto et resina coques et
139ᵛa per dies aliquod cataplasmabis. deinde ma|lagma inponis. septimo quoque die renovabis. si effectus non erit, tunc cauteria uteris, prudenter tamen ne nimium aduras. ad purganda vulnera uteris ceroto vel oliva nigra contusa vel traumatico vel porro sec*t*ivo vel *adip*em recentem vel inu*la*. iam sanata vulnera causticabis.

607 XXIII Si quod iumentum aquatilia habuerit in *ar*ticulis, haec remedia erunt. feclam conspargito et salem dimidiam et lanam sucidam ex aceto colligato, tertio die solvito et calda foveto. *curato* ex melle coct*a* farinam ordeaciam et lini semen cont*u*ndit*o* et fenugraeci. omnia in vaso coquito, bis in die fomentato et malagmam crudam alligato.

608 XXIV Aquatilia si fuerint in articulis, sic curabis. sinapis Alexandrini pondo S, salis marini pondo ⊥, axungia veteris pondo ȣ, acetum acerrimum, haec omnia

---

1 quo stabili erint || 2 cebulum | et *addidi* || 4 claudico || 5 quod = aliquod | dies *supplevi* || 6 quae || 7 iumentum *inserui* || 9 quaran | *sq.* armoniacii || 21 secivo vel lapidem || 22 in uno || 23 *supra 48* | *sq.* testiculis: *corr. supra et infra 647* || 24 fedam: *in marg.* feclam || 26 curato *add. supra* | cocto || 27 contonditum: *corr. supra*

commiscis et in panno lineo oblinies et impones per dies
aliquod. siccabuntur.

XXV Pro*f*luvia inc*a*den*t* in pedibus, qui appellatur 609
ciromata, et suffragines, simili*a*qu*e* incadent et o*z*aena*e*.
*s*et non una signa adferunt suffragines †sunt equae
aspretudinem et ragadia in suffraginibus se ostendent.

XXVI Ozenae autem sunt, quae videntur esse humores 610
putridi. quae curantur sic. sanguinis emissionem facies
ab ipsis claviculis abintro aut foras et ungulas subradas
et inde habeant spiramentum exeundi idem morbus. elu-
trias usque aceto acro, et acaciam rufam inpones, ex
aceto coctum oblinis. deinde marrubium confricato cum
pice liquida, idem oblinito et inambulet in sicco. *a*quam
noli pati calcet. contingit enim hic morbus hieme et
aestate recedit. hoc autem qui habent, non incident in
maleos. sed hi qui castrantur, non fiunt reumatici.
prosunt enim haec supra *s*. viti*i*s. ervum molitum in vino 611
mixtum ex melle cataplasmam facies et alligabis suffra-
gines, si*mu*l autem et de faba farina. prodest et hoc.
stercus suillum in vino s*u*biges et cataplasmam facies et
imponis, si*mu*l et fabam coctam e*x* loteo. faci*t* et hoc.
gallas contusas e*i* impones, ex aceto et amurca decoques,
ferventi fovebis. item affodilli radicem decoques in aquam
et inde foves. s*unt* autem genera huius proflu*v*i tria, 612
quorum et quọmodo | scriptum est . . . aliud, quibus *t*ument 139ᵛb
*ungula*e et in quibus debent maxime subtus laxari, ne diu
vertantur ungulae. s*unt* quibus ungulae se feriant. hoc
autem fit, cum iam aetatem processit. reumatici autem
et hi sunt, quibus salivae fluunt de ore, maxime qui
veterani sunt. h*i*nc comedunt ordeum et arida cibaria
facient la*m*bere. diu*tu*rni permanent. quod vitium et n*o*-

3 propluvia | incandenti: *corr. B* ‖ 4 chiromata *index supra 578*: *χιρσώματα?* | *sq.* similis aquae in cadente tosonaret: *corr. B* ‖ 5 et quae? ‖ 10 *sq.* elutriasusque ‖ 13 quam: *corr. B* ‖ 17 s. *supplevi* | vitis ‖ 19 srt ‖ 20 sbiges *sic* ‖ 21 srt | et | faciet hoc ‖ 22 et ‖ 24 si | proflui ‖ 25 *sq.* tument ungulae *B*: iumentum gile ‖ 27 s̄ = sunt ‖ 30 hunc | cum edunt *B* ‖ 31 labere | diụrni | *sq.* non vellis

vellis contingit, se*d* non sic tamen multum nec frequenter.

613 XXVII Si iumentum scabia prensum fuerit, signa et curationes erunt haec. quod non opportet recentem sanari, nisi cum se tota foras sevocavit. est enim similis maleus succutane*ae*, ex qua ei fit scabies. cui quidem si citius succurras, difficiliter evadit. cum enim sint acra medicamenta, quae eis imponuntur, necesse habet morbus introversus abscondere et i*n* pe*i*us *s*e vertit. cum ergo maturum videbitur esse, tunc eum curato sic. sanguinem emittito de venis quae circa vitales sunt, et de brachiolis, similiter et de posterioribus, et oblinis flos calcis et sulfur conteres simil*e*, tum et pice liquida et sordes de
614 balneo puerilem. melius est autem butirum. omnia in uno commisces ad crassitudinem mellis. et sic oblinito. et hoc facit: acetum acerrimum et sordes pueriles de balneo et cedriam exfervefacies, quasi solispungium, et inde caldum oblinis. quod si cedriam non habueris, picem liquidam uteris. ante tamen delavabis, loteum vetus commiscebis cum aquam calidam, et quodquod acra na-

---

1 se ‖ 3 *Veg. V 70; Pelag. 347; H 186 sq.* *ψώραν τὴν ἐν τοῖς ἵπποις γενομένην οὐ δεῖ προσφάτως θεραπεύειν, ἀλλ' ἐᾶν, ἄχρις οὗ ἔξω τραπῇ πᾶσα. ἔστι γὰρ ἀνάχυσις μάλεως τῆς ὑποδερματίτιδος. ἣν τάχιον θεραπεύων στεγνώσεις τὴν ἔξοδον. στυπτικῶν γὰρ ὄντων τῶν προςφερομένων ἀναγκαῖον ἔσω τρέπεσθαι καὶ συμβαίνει κακοποιεῖσθαι. ὅταν οὖν ἀκμάζειν δοκῇ, τότε θεράπευε αἷμα ἀφαιρῶν ἐκ τῶν μεσοκυνίων καὶ βραχιόνων, ὁμοίως καὶ ἐκ τῶν ὀπισθίων, καὶ κατάχριε ἄσφαλτον τρίψας λίαν καὶ θείου μέρος καὶ πίσσης ὑγρᾶς καὶ γλοιὸν παιδικόν. ἄριστον δὲ βούτυρον μίσγειν. ἐὰν δὲ μὴ ᾖ, τότε γλοιὸν ἐν ταυτῷ πάντα μίξας καὶ συντρίψας καὶ μέλιτος πάχος ποιήσας χρήσῃ. καὶ τοῦτο δέ· ὄξος δριμύτατον καὶ γλοιὸν παιδικὸν καὶ κεδρέαν ἀναζέσας ἐν ταυτῷ, ξυλοσπόγγιον ποιήσας, θερμῶς κατάχριε. ἐὰν δε μὴ ᾖ κεδρέα, πίσσῃ χρῖε μὴ πολλῇ, προαπόσμηχε δὲ οὔρῳ παλαιῷ μίσγων ὕδωρ θερμὸν καὶ ὅσα δὲ στυπτικὰ ἁρμόζει. ἐνεργεῖ δὲ καὶ τοῦτο· θείου καὶ ἀσφάλτου ἑκάστου τὸ ἴσον τρίψας, ἔλαιον ἐπιχέας ψυχρὸν κατάχριε καὶ στηκέτω ἐν τῷ ἡλίῳ, νυκτὸς δὲ ὕπαιθρος, ἐὰν ᾖ θερεία κτλ.* ‖ 5 se vocavit ‖ 6 succutane ‖ 9 impetus evertit: *corr. B* ‖ 11 vitales: *cf. supra 426* ‖ 13 simili tumet ‖ 17 solis pungium: = **ξυλοσπόγγιον** ‖ 20 *sq.* a cranatura: *in marg.* a curvatura

tura sunt, omnia huic vitio conveniunt. facit autem *et* hoc: flos calcis et sulfuris pari [et] conteris, in quo adicies lene oleum tanquam, frigidam et oblinies, et stet in solem cottidie sub divo, *nocte autem*, si fuerit *ae*st*a*s. facit ad hoc cutis purgatio: ex nitrio et cucumeris silvatici radicem fiet.

XXVIII Clavum morticinum in suffragine si natum 615
fuerit, sic curabis. porro sectivum, salem, fermentum, herbam urciolarem, axungiae pusillum conteres in uno et alligabis in suffragine. tertio die solvito et ervum molitum triduum alligato. cum exierit, aliis medicamentis uteris. sanum fiet. et si radix remanserit, inde scies *c*artilaginem nasci. *si* fiet fistulam, facere collirium, subicies, quod s. s. habes.

XXIX Si equus coronam intorserit, quod dicitur 616
stremmam, sic intelliges. prendes duabus | manibus un- 140[r] a
gulam et introversus *torques*. *si* senserit dolorem, [non] intorsit. hoc *e*qui quadrigari maxime et castrense*s* [hiis] patiuntur, reliquae veterinae maxime parcius. sic curabis. sanguine de corona emittes ab ea parte, qua maior dolor erit, et ipsam coronam scarificabis, vaste aceto et sale exaniabis. uteris lanis sucidis ex oleo et
vino et ung*uem* subtus fomentabis saepissime. tertio quo- 617
que die renovabis, cottidie suffundes per dies 12. sic fomentabis, pro*u*t anni tempus fuerit. sic in reliquis curationibus memineris tempora anni custodire. si dolor nihil minuerit, qu*a*dridu*o* temperato, hoc est abstineto. deinde lorum illi deponito et ung*uem* diligenter subradito *ae*qualiter, susum in suffraginem, corrigiam e*i* constringito,

1 et *addidi* ‖ 2 pariet ‖ 4 nocte autem (*quod B in* cottidie *latere putat*) *supplevi* | aestas *scripsi*: stans ‖ 8 urtiolarem ‖ 11 artilaginem | *sq.* unde scies cartilaginem nasci et fistulam facere, collirium subicies *B* ‖ 12 si *addidi* ‖ 14 *Pelag. 256* | *sq.* ungere: *corr. Pelag.* | torques si *suppl. Pelag.* ‖ 16 si vehementer dolet, certum est intortum unguem esse. id equi curules frequenter in certamine patiuntur *Pelag.* | et qui | castrense ‖ 17 maxime *del. B* ‖ 21 ungere: articulo et ungui imponitur *Pelag.* ‖ 23 pro et ‖ 25 quadriduo *B*: quod pridie ‖ 26 unge ‖ 27 et qualiter: subter molliter raditur scalpello famicali et [a] quaternarii magnitudo tollitur, aut si plus pendet, usque ad vivum ungula aperitur, sic tamen ne os tangas *Pelag.* | et

tolle subtus quaterna*ri* magnitudinem. *a*ut si plus *p*en*d*erit, ungulam *a*peri*r*e quaere*s* ad vi*v*um, ne *o*s tanga*s*.

618 et cura levato ungula, *ne* qua par*oni*chi*a* remaneant, et resolvito corrigiam, unde suffragines a*d*strixeras, ut sanguinem exeat copiosum. si exiet, stercus iumenti imponito et concalfacito, ne siccato. vaste si subtus creverit, uteris stiptico aut traumatico, et cornum scalpello subinde tollito, ut aequaliter un*gu*is in*c*ipia*t* *a*scendere. deinde malagmam crudam imponito et leviter moveri iubes. haec curationes magno vitio san*a* fiunt, interdum et ad usti*onem* *per*ven*i*unt.

619 XXX Si quod iumento in basibus duritiae natae fuerint, sic curabis. primo Epirum subicies gummi de cerasi arbore p. ς, †fla p. ς, auripigmenti p. ς, misum p. ς, aeruginis p. ς, sulfur vivum p. ς. hinc colliria facis et in umbram siccabis. ex eodem collirio subicies. quarto die quoque solvito . . . (XXXI) si fistula ceciderit, traumatico sic curabis deinde, sicut vulnus permiserit. sanum fiet.

620 XXXII Si cui iumento in basibus marmor natum fuerit, sic eum curabis. primo scarificabis bases, deinde fumentabis et hoc malagma impones. sinap*em* in aceto macerabis triduo, et ficum duplicem pro modum commisces in pila, in una contundis et nitrium et ciminum immisces ad quartam partem et in uno malagmam perductilem sic facies et sic imponis. similiter hoc faciet: herbam lepid*ium* contusam et axungiam impones. sic ad effectum

140rb perduces. haec autem herba ad nervos bene utile est. |

---

1 tolle *add. Pelag.* | quaternam | ut | *sq.* senserit ‖ 2 ungulam perdere quaeris ad usum, ne hos tangat: *corr. Pelag.* ‖ 3 ne *B*: et | paro anchea: *cf. infra 633* ‖ 4 abstrixeras ‖ 5 exiet: exierit *B* ‖ 6 si caro excreverit *Pelag.* ‖ 8 unxeris in sipias descendere: ut aequaliter crescat *Pelag.* ‖ 10 haec curationes = his curationibus | sane ‖ 11 adusti pervemunt *sic*, per *in marg. add.*: novissima autem medela est inurere, si necesse fuerit *Pelag.* ‖ 13 Epirum: collirium *B* ‖ 14 cerasia | fecla? | misum = μίσυ ‖ 17 *ex indice p. 185, 32 apparet unum capitulum hic excidisse; numeros quattuor capitulorum insequentium propterea mutavi, cf. ad p. 200, 19* ‖ 21 sinap̄: *sic* ‖ 26 lepidam

XXXIII Si cui iumento in pede priore in ipsa corona **621** tumorem magnum et durum et quam valde claudicantem inveneris. scire autem debes per se hoc cont*i*gisse. hoc plerumque eis contingit in prioribus pedibus. nam marmor et durities, quae videntur esse, curantur sic. co*nn*uzam fricabis et conteres et cataplasmabis, aut cinerem vit*igi*n*eum* cum aceto aut he*dera*e folia similiter conteris et cataplasmabis. faciunt autem ad hoc vitium et haec compositiones. salem et . . . conteres, usque donec sit spissum, **622** . . . deinde ipsum locum, qui tumet. sic in illum linteolum induces. ante tamen curabis die aqua calida fovere. maxime autem hoc *e*quis in gregibus contingit. fit enim duritie*s* magn*a* et pes tumidus valde, si negligas. ambulare non poterit sed nec de alios . . . quotiens enim stat et proicit se, surgere non potest. non durant, periculum vitae faciunt. et h*i* *e*qui possunt tamen, hi qui curabuntur, *si* salem cum melle aut picem cum sale mixta imponis.

XXXIV Si quod iumentum in pedem priorem scaurum **623** factum fuerit, sic curabis. depones iumentum, deinde ipsum pedem, *ad g*ressus ungulam componis, deinde religatum pedem loro in recto duo tenent. super articulum cutem aperiebis et de tribus nervis super alterum intro haerentibus unum medianum ferrament*o* praecidis, sic n*e* alteros nervos laedas. cum ungulam correctam videris, aceto et oleo delavabis, mutari*a* eodem loco saturata aceto subcalcabis, deinde lanas sucidas satiatas impones et fasciabis diligenter. super fascias regulas tiliagi- **624** neas imponere curabis. solvito iumentum. noli pati eum ipso pede incumbere. tertio quoque die solvito et fumentato aceto et oleo. ita curabis, sicut superius demonstravi. deinde die intermisso solvito, traumatico curabis

---

4 contegisse ‖ 5 commuzam: = κόνυζαν ‖ 6 *sq.* vitiliginis ‖ 7 here ‖ 9 ⟨mel aut picem⟩? *cf. l. 17* ‖ 11 die : de *B* ‖ 12 quis ‖ 13 duricie magne ‖ 14 ⟨pedes⟩? ‖ 16 hic qui: *corr. B* ‖ 17 si *add. B* ‖ 20 ad gressus *B*: aut cressus; ad pressum *supra 24* ‖ 23 ferramentum ‖ 24 nec ‖ 25 mutari: = motarium ‖ 30 superius*: cf. 596*

et reliquis diebus curare incipies sicut nervos praecis*os*.
scias tamen, qu*i*a usque in diem novissimum sanitatis re-
gulis alligare debebis. cum sanum fuerit et laxiorem
articulum fecerit, curabis nervos paulatim urere deretro.
ustionem curabis, sicut superius demonstravi. sanum fiet.

625 XXXV Si quod iumentum cretiaverit, sic cognoscis.
ambulare non potuerit nec facile stare in posterioribus,
subcumbet *in* priora crura et tremans *et* vapulans in iti-
nere sequi non potest. cum *calfeceri*s, videtur tibi rectius
ambulare. sic eum curabis. sanguinem ad*h*ibes clavi-
140ᵛ a culis. | ab utrisque pedibus per quatuor mittere curabis.
at ubi de venis sanguinis satis cucurrerit, *eum* idem super
plagas imponere curabis et pedes fasciolis per dies IIII
626 vinc*u*labis. si aestas fuerit, frigida crura fovebis. si hi-
bernus fuerit, calida fovere curabimus, et mero et oleo
crura per quatuor saturabis. potionem hanc dabis: thus
masculum, caprofici folia, piper. hoc ex posca tritum
bene eum potionabis. ordeum ne dederis.

627 XXXVI Coronae si eruptiones fecerint, scito subtus collec-
tionem factam in ungulam esse. ita tu sic curare debebis.
subtus ungulas laxabis, deinde ex vino fumentabis, et fu-
ment*a* postea et mutari*a* ex aceto et oleo [et] eo loco alligabis,
post*remo* argallicum pro mala*g*ma imponebis. sanum fiet.

628 XXXVII Si cui iumento a contusione eruptio nata
fuerit, qui multo tempore sanari non potest, sic curato.
a corona et ungula contra oclame*n* fenestellum facies,
si qua cartilago aut os laxet. *c*um limpidum oclamen
fuerit, sincrisma curabis. sanum fiet.

---

1 praecisus ‖ 2 qua: *corr. B* ‖ 6 *cf. infra 655* ‖ 8 in *addidi* | tremans: tremulis pedibus *infra*; extrema nisi *B* | et *supplevi* ‖ 9 calfeceris (*coll. p. 208, 7*) *B*: adfierit ‖ 10 adibes: adimes? ‖ 12 eum *scripsi* (*cf. supra 8*): an; eam *infra 657; in* anidem *latere accusativum nominis in* — io *putat B* ‖ 14 vinciliabis 19 *in codice deest numerus XXXV, nam post cap. XXXIV* (= *625 sq.*) *numeratur cap. XXXVI sqq.* (= *627 sqq.*), *quia 619 excidit caput, cf. ad p. 198, 17* | situs: *supersc.*scito ‖ 21 *sq.* fumento ‖ 22 mutari ‖ 23 postero: *corr. B* | malauma ‖ 26 oclamem: = oculamen (*i. e.* fenestella), *ab* oculus *derivat B* ‖ 27 eum

XXXVIII Si ungulae a coron*a* discesserint et ex- 629
ca*ligl*averint, sic curabis, ut recrescant. stercus caballinum manum plena, alumen pondo ⳨, [ab] axungiae ꝑ II, al*i*i capita numero V, sulfuris vivi ꝑ. ÷. ex eo medicamento cottidie curabis recrescentem. sanum fiet.

XXXIX Si cui iumento *in* ungulam Chironium, quod 630
quidam vulnus vermiciosum vocant, natum fuerit, sic curabis. sulfur et pice liquida, resinam fricatam in vaso decoques, et cum bul*l*izant, in ipso vulnere adicies. hoc triduo facis. si hoc non proficerit, feclam Spanam, calcem vivam et lamina in uno conteris et cribellabis. ex eodem medicamento e*t* vaso et lixivam calidum coques. quomodo malagmam ferventem ad locum pones. hoc facies, usque cum vermico extinguatur. si caro non creverit, scias eum sanum posse fieri. traumatico curabis.
si haec omnia non proficerint, scias ossum in ungula 631
vitiatum esse, ex quo vermico excrescit. haec autem cura difficiliter curatur. cuius tamen ratione curae et experimentum doceo, quemadmodum curari possint. cum videris eius genus vermigini semper multos menses curari non potuisse, sic curabis. elides iumentum et locum ex
un*gue*, ubi vermigo increvit, se|missibus cauteriis adures 140ᵛb
usque eo, *u*t ad ossum perven*i*as. curare incipias caldo, 632
sic tamen ne fervens imponas, sed quod manu pati potueri*s*, calore vaporabis, usque vitia cadant. cum usta ceciderint, subtus invenies ossum vitiatum. [cum] traumatico curabis, donec laxat. cum hoc ceciderint, curabis, sicut vulnus permiserit. sanum fiet. scias tamen, cum eum u*s*seris, in magnum dolorem fervuram et impetum ipsum pedem ire nec refrigerare, nisi curam ad maturitatem pervenerit.

XL Si cui iumento in ungulis suffusio permanserit, 633

---

1 corone | *sq.* excaldaverint: *correxi, cf. infra 734* || 3 aloi || 6 in *addidi* | *infra 697* || 7 vermiculosum *infra* || 9 bulbizant: = bullescunt || 12 ex: *corr. B* || 18 cura: causa *B* || 20 vermiginis (-em *suprascr.*) per *genuinum esse putat B* || 22 ungue *B*: vino || 23 aut | pervenas || 24 *sq.* potuerit || 26 tum? || 29 useris | mangnum

sic curabis. prendis corrigiam et in ipsam suffraginem
diligenter stringis. ungulam compositam ab interiorem
partem contra venam stremmam tolle sic, ne qua par-
ronicia re*lin*quas. deinde corrigia solves, et sale venam
in ungue fricabis. cum sanguis ambulaverit quod tibi
satis visum fuerit, aceto et oleo linteola saturabis et con-
tra venam calc*i*aturam impones et fasciabis, diligenter
634 stringes. tertio quoque die solves et ita curabis ad
quintum diem. traumatico curare incipies et axungia
ungues perfricare. cum cicatrix callositatem fecerit, du-
ramen imponere curabis. iubebis eum *in* verbacto cotti-
dianis diebus promoveri. sanum fiet.

635 XLI Si *quod* iumentum ab ungula claudicat, sic in-
telligis. cum ambulet, incipiet in capite ungulae calcare,
temptat et facile ungulam, et fervere incipiet. huic scar-
pello diligenter d*e*albare curabis et omnia vestigia et ma-
culas mucron*e* elimpidare. curare, ut locum invenies.
cum locum inveneris, diligenter pendiginem tollis. recu-
rabis et aceto et oleo. sicut s. s. est, curare incipies.

636 XLII Si quod iumentum pedem contusum habuerit,
hoc facito. ordeum solidum discoctum in aceto, usque
dum discoctum sit, et resina eronalem ex eodem ordeo in
fumentum bis in die mittito. cum fame*x* facta fuerit,
adaperito. si crudum fuerit, furfures ex aceto decoqueto
et ad locum imponito. cum maturuerit, adaperito et
curato sic, *ut* s. s. est. sanum fiet.

637 XLIII Si quod iumentum ungulas subtritas habuerit,
sic intelliges. claudicabit et extremis ungulis ambulat,
ali quoque crura tumebunt. nihilominus iacens manducat
et in via aspera claudicat. eum sic curato. fel bubalum
141^{r}a in aceto et oleo *et* cunelam bubulum in ungulam im-|
ponito. eidem rei salem bene tritum in oleo bene fricato

---

3 *sq.* paroniciarum quas: *corr. B*; remaneant *supra 618* || 5 unge || 7 calcaturam || 10 unges || 11 in *addidi* | verbacto = ver-vacto, *cf. p. 207,25* || 13 *cf. infra 698* | si cut || 15 scarpello = scal-pello || 16 dalbare: *corr. infra*; delevare *B* || 17 mucronem || 18 re curabis || 23 fames || 26 ut *addidi* || 29 aliquoque || 31 et *addidi*

et sic ungulam lavato et in loco puram sarmentam [incendideris. . . . loco] . . . satis parebit. ubi sarmentam incendideris, pru*n*am et cinerem conve*rr*ito et eum ibi statuito. postea sepo hircino cum sulphure bene trito commiscito et ungulas bene perungito.

XLIV Item pedibus omnibus quique male pedati erunt 638 aqua frigida bene pedes lavato et sepum hircinum cum sulfure mixtum imponito vel aliata curato.

XLV Si quod iumentum pandatilia fecerit et genua 639 laxavit. quod contingit a labore viae et epiphora genuorum. simili modo contigit subito, ut suffusio. quod sic curabis. calida fomentato et cataplasmam frigidam imponito, quod dicitur anacollimam, quam ex bulbis et cocleis, ovis et polline et ex algallicum fit. hanc imponito et fasciato et regulas imponito. sic curato *ut* fracturam. noli continuo solvere. sed singulis diebus intermissis calda fumentato et curato similiter. regulas noli tollere, nisi ia*m* genua correxerit. si ex hoc non pro- 640 ficerit, urito palmatim genua deretro supra nervos. sed noli alligare nec nimiam diligentiam ustionis adhibere, ut possit plus stringere et revoca*re* laxationem stricturae si non desinuerit. curato ustiones, quomodo oportet. fasciato palmatim introrsus, c*r*ura constringat. noli enim assidue movere, sed et si se proiciet, ne frequenter excitare. hoc enim ei utile est. ita se nervi, qui laxaverint, constringunt. ustionem diligenter curato et malagmam ficurneam inducito, donec sanum fiat.

XLVI Quodcunque iumentum ossilaginem submiserit 641 non bene, ex qua re parastaticum vel genum longum fecerit. sic eum curabis. cataplasmam imponito per dies quinque, quinto die delavato, exiccato genum, ne humorem habeat. altero die exponito iumentum et urito genum,

---

1 *sq.* in foco puram sarmentam incende, quae res foco satis parebit *B* ‖ 3 prumam | convertito ‖ 6 omnibus: tumentibus *B* ‖ 9 pandat ylia: = panda; *corr. supra p. 186, 14* ‖ 10 tepiphora ‖ 14 sal gallicum ‖ 15 ut *addidi* ‖ 18 ia genuā: *sic* | *sq.* proficeris? ‖ 21 revocati ‖ 23 cura

quomodo et causa permiserit, et curato usta ab axungia et aceto et oleo, sicut s. s. altero die solvito et cataplasma imponito ex polline ervi et ex axungia veteris per dies VII et usta curato. septimo quoque die lavato, quomodo cottidie oportet, et malagmam *per*ductilem ex
141^{r}b senapi imponito, donec sanum fiet. |

642 XLVII Si quod iumentum ossilaginem cum def*or*mitate summiserit, et eam facere voles, ne crescat et non claudicet et minuat eius ossilaginem tumor, urito eam mediam punctis cauteriis tribus vel quatuor vel quomodo res ipsa permiserit. usta curato, sicut s. s. est. sanum fiet.

643 XLVIII Ossilaginem si auferes, ne intelligatur fuisse propter generositatem equorum et deprehensionem causae, sic eum curabis. expones iumentum, ut res ipsa in inferiore s*i*t, ipsum pede in organolo mittis, sed tendes, ut immobilis *sit*. ita aperies eam cutem contra ossilaginem. nudato et se*c*ito ossilaginem per e*c*copida et *x*istera diligenter adferito, ut ad planitiam cruris reddas. cum eam paulatim ablatam deplanaveris, curato aceto et oleo,
644 et linteolis madidis in eandem causam calcato. tertio die solvito et curato, ut cottidie ossilaginem per *x*isterem radas et asaroticum labraturam his cutis cottidie extenues. cum *coe*perit locus ossilaginis co*n*carnare, curatur vulnus diligenter asarotico, ut sanum fiat. cum iam *coe*perit cicatrix extenuare et confirmare, lamellam plumbeam ad ipsum ista cicatrix caesa super medicamento pro mutario imponito et super cottidie fasciato, fasciolam et la*m*nam tollere nolito, nisi sanam cicatricem. et non apparebit eum ossilaginem habuisse. haec est ossilaginis cura prior

645 XLIX Cuicunque iumento mirmices in cruribus habu-

---

5 productilem: *corr. supra p. 198, 24* ‖ 7 defirmitate ‖ 14 *sq.* inferiores et: *corr. B* ‖ 15 organolo = machina ‖ 16 sit *addidi* ‖ 17 sedito: = secato | et copida: = ἐκκοπίδα | crostera ‖ 18 cruris: cutis? ‖ 21 existerem ‖ 22 assaroticum ‖ 23 cumque perit | cor carna recuratur ‖ 24 ascarotico | iamque perit ‖ 26 ista: *super* a *suprascr. est* b *vel* p *litterula, praeterea* a *per lineam transversam perfossa* ‖ 27 lanam: *corr. B*

erit, quas omnes ex caûterio prope ossum venire ex*is*ti-
mas, curato sic vulnus medicamentis causticis et stipticis.
nunquam lenem medicamentum imposueris nec oleum teti-
geris. ex hac re *c*ito et crescunt. sed loteo caldo la-
vato et aceto et sale curato, donec sanum fiat. si ex
hac re sanum factum non fuerit, exponito iumentum,
ea*s*dem mirmices scarpello intercidito ab osso, eas eradas,
et urito eundem locum ossi et circuito labraturam dili-
genter, ne qua radix vir*e*s habeat, et curato ipso die
eadem vulnera vel labra. satiat*a* impones, tertio die **646**
solves. si vulnus elimpidaverit, temptato osso, ne quam
scabritiam habeat. quod si scabrum fuerit, caedito eum
vel radito scabrum, donec ad sanas partes pervenias, et
curato medicamentis s. s. et radito cottidie ossum, donec
sanguinet et concarnet. ita huiusmodi carne*s* super ossum
natae | curari possunt. omni diligentia s. s. curato. sa- 141^{v} a
num fiet.

L Quodcunque iumentum in articulis aquatilia ha- **647**
buerit, sic intelligis. dextra sinistra abintro et deforas
tumorem eminentem mollem nucis magnitudinem demon-
strat. ex qua re claudicat, sed per tempora perdurat et
articuli onerant. quod nascitur a labore tenerae aetatis.
quod curatur sic. primis diebus tribus cataplasma. deinde
expones iumentum et cauterio ciprino diu ures, donec
membranum praerumpas et humorem exicc*e*s. cum exicca-
veris, membranum in continenti ab axungia cataplas-
mabis *et* fenugraeco et lini seminis et polline, sicut s. s.,
per dies numero IX, donec ferbura desinat. ex hac enim **648**
causa grandis ferbura et *c*lodi*g*o insequitur. quare negli-
gentius curari oportere non debet. cum iam saniem
fecerit et clodiginem et ferburam interamiserit, malagma
imponito crudam et usta diligenter curato. sani fiunt.
alii vero dixerunt eandem causam simili modo curari,

---

1 extimas ‖ 4 icito: *corr. B* ‖ 7 eandem ‖ 9 virus: *corr. B* ‖ 10 satiato ‖ 14 tradito ‖ 15 carne ‖ 25 exiccis ‖ 27 ex ‖ 29 olodico ‖ 30 oportere *relegat ad* curari *l. 33 B* ‖ 31 inter amiserit: interea miserit?

ut sagittam exemptum fl*e*men, lasar et aceto in eadem foramina cum lana subicere et curare, ut si flemina in genibus. ex hac re curati sani fiunt. sed propter ferburam imminentem cauterio cyprino curare, sicut s̄ *s̄*, melius. sanum fiet.

649 LI Quodcunque iumentum meli*ceridem* *t*uberum i. e. *b*ub*o*na*c*ium in articulis quoquo loco natum habuerit, eum sic curato. deponito iumentum et scalpello aperito et eum exiccato, quocunque fe*c*it sive melicer*idem* sive ador natum, sinum aceto et oleo et motaris impleto, tertio die consolvito et similiter curato. cum saniam fecerit, asarotico intus totam causam impleto, ut vesiculam suam quam ferro tollere oportebit, medicamento auferas. d*ein*de traumatico, tertio die curato medicamentis aptis et malagma ficurnea superimponito, donec bene glutinet. hac re sanum fiet.

650 LII Cuicunque iumento in articulis prioribus contingere solet genus suffusionis ad profluvium, a qua causa articuli intumescunt et humorem intus cruentum nutriunt. quod curatur sic. primo cataplasmatibus et fomentis, donec cura tenerior fiat cutis. cum iam senseri*s* humorem intus vagurire, das plagas in ipso articulo abintro, ne deformitas curae fiat. observato venam et nervum ne laedas, ne curam deteriorem facias, cum humorem exiccaveris. in
651 quo trumb*o*s sanguinis invenies. eos quoque bene exic-
141ᵛb cato et | subicito in plagas licinium cum aceto et oleo et cataplasmato ex farina ordeacea, donec sanum fiat. cum saniam fecerit, et tetrafarmacum et c*e*ram solutum perpul*c*rum intus inmittere et fasciato et malagma

---

1 sagittam = sagitta | flumen lasaret || 4 s̄ *addidi* || 6 melicter i. e. uberum || 7 subunarium: *correxi, cf. supra p. 33, 10 et p. 186, 20* || 8 et aperito: *transposui* || 9 ferit | melicer i. e. *sic* | *sq.* adornatum: = atheroma? *cf. supra p. 33, 6*; adornatum sinum *B* || 11 *sq.* ascarotico || 12 intus ṭụṣṭọ totam *sic* | ut: et? || 13 dum de || 18 aqua: *corr. B* || 21 senserit || 22 vagurire = vagari; scaturire *B* || 25 trumbus: = θρόμβους 26 licinium ≐ licium || 28 coram: *corr. B* || 29 per prulcum

cypressina imponito per plures dies. vulnus curato medicamentis aptis. sanum fiet.

LIII Quodcunque iumentum articulos oneraverit vel 652
bases. quod contingit ferendo, ab onera magna, quod facile dossuaris evenit. sic eum curabis. primo sanguinem desub c*i*rro emittito, deinde cataplasmato et genu superius curare oportet. tertio die solvito et imponito ficum senapi mixtum aequis partibus, ex aceto contundito et malagma facito et imponito, donec omnis dolor et tumor per saniem dig*e*ratur. post dies V malagmatibus sublatis del*a*vato genua aqua calida et exaniato ex aceto et sale. usta diligenter medicamentis aptis curato et super malagmam ficurneam imponito per plures dies. hac re sanum fiet.

LIV Quodcunque iumentum in basibus marmor et 653
duritias fecerit, ex quo valde claudicat, sic eum curato. sanguinem emittito de coronis et caldum imponito, quod ad duritiem et ossilaginem compositum habes, et scarificato easdem duritias et postmodum malagma cruda imponito per plures dies. si recens fuerit haec res, sanum fiet. si iam veteruerit vel praeduruerit, urito cauteriis candentibus, puncta interponito, ut ipsa duritia ustione solvas, et curato similiter, quomodo in articulis, ut cura demonstrata est. sanum fiet.

LV Curato, ut omnes curas commiss*ur*ales ab ustione 654
sanas facias. in ara*t*o vel in berba*c*to primum promovere per plures dies. et cum ex*is*timaveris iam recte ambulare et sine clodigine esse, causticum imponito, quae res omnem curam confirmat. et post causticationem quinto die in via et ad laborem committito. ita omnis causa curata et hac re perconfirmata bene provenit.

LVI Quodcunque iumentum cre*tia*verit ab ordeo vel 655
suffuderit ab aqua. quodcunque ex his duabus rebus calidus ab iter acceperit, statim se sanguis in pedibus eius suffundet. unde suffusio dicta est et nervos invalidos

6 curro || 10 diguratur | delevato || 24 commissonales || 25 aratro | berbato: = vervacto, *cf. supra p. 202, 11* || 26 extimaveris || 31 *supra 625* | creverit

praestat. ex qu*a* epifora sanguinis ungulae fervore nimio
alienentur et blate*i*as subtus faciunt. per quam causam
ambulare non possunt et iacent tantum quasi quo castra*ti*.
142ʳa tre|mulis pedibus immobilis fixus stat nec pedes a terra
656 levat. cui si non cito succurreris, statim ungulae eius
vertuntur et longum tempus curae et inbecillitatem in-
cident. quem cum calefecisti, ambulare videtur beneficio
excalefaction*is* et blate*i*arum sanguinis. si eum in itinere
ambulare cogas cum eadem causa suffusionis, statim un-
gulas proiciat et excal*ce*at ex ipsa corruptione sanguinis.
suffusionem ergo recentem biduanam vel triduanam sic
oportet curari. sanguinem de coronis ei detrahito. alii
praecipiunt, desub cirro vel de geminis. alii de brachiolis
657 mittunt. melior autem cura est, si de coronis detrahas.
sed si evenerit, ut eisdem locis super venas coronales
duritias habeat, donec desub cirro aut de geminis, vel
unde tibi facilius visum fuerit, sanguinis detractionem
facies. eam idem super venulam impositam, quod est
genus i*s*chaemon, diligenter fasciabis, ut sanguis praeclu-
datur. et potionabis thus masculum ʒ II, piperis grana XV,
caprefici folia recentia ʒ II. alii et trauma*ti*cum praeci-
piunt ferventi farinae ad magnitudinem nucis. trit*a* haec
omnia ex posca non agra ad cotulam unam per triduo
658 similiter potionabis. si aestas fuerit, in continenti eum in
frigidam mittis vel per diurnum perfrigidabis, *u*t epifora
sanguinis et suffusio per rigore constringatur. hoc facis
per triduo. hiberno autem calda fomentabis propter
stuporem glaciati sanguinis et ut nervis calore quidem
praeste*s*. tertia die venas solves. si adhuc in eo clodigine
reliquiae remanserunt, †in ex fomento et furfure et resina
vel ordeo similiter facies et fasciabis, donec rectus ambulet.
659 LVII Quodcunque iumentum ita suffuderit, ut neglectus

1 exquepiphora ‖ 2 blategas ‖ 3 castrare: quasi nequeant stare *B* ‖ 8 excalefactione | blaterarum ‖ 10 excaldat: excalcat? ‖ 12 *sq. supra 21* ‖ 16 donec = tunc ‖ 18 eam idem: *cf. supra p. 200,12* 19 genu sichemon ‖ 20 *supra 626* ‖ 21 traumacium ‖ 22 tritam 23 agra = acra ‖ 25 et ‖ 29 praestet ‖ 30 mox *B* ‖ 32 *supra 22*

per dies V ex eandem curam s. s. proficere non potuerit, sic eum curabis. componis ungulas usque ad vivum, ut pollice depresso callicie*m* mollem intelligas. contra venas interiores scalpell*o* fr*us*tum tolles quaternari magnitudine, id est semissa*b*is, vel de media ungula a capite religata suffricabis. corrigiam vel lino crasso constringebis, ut venas omnes recludas propter viscationem, ut possit bene semissari. cum contra venam semissaveris quoquo loco, **660**
solve adligaturam et desine sanguinis decursionem fieri copiosum | et confrica sale eum locum bene, ut maior 142^{r}b
decursio sanguinis fiat. cum satis ambulasse vid*e*ris, aceto et oleo delavabis et licinium vel linteola tenera contra venam deprimis et calc*i*atura diligenter imponis et fasciabis strictum, ut sanguis suppremi possit. et calciato soliam diligenter, ne solvat. tertio die solvito et similiter **661**
curato cottidie. cum iam minus dol*e*re intellexeris, simili modo alium pedem curabis. quomodo demonstratum habes, servabis ordinem facere. deinde traumatico vulnera percurabis. curato cottidie [ab] axungiare pedes vel aliata confricare, si pauperi pedes fuerint. cum cicatrices vulnerum soldaverint et praed*ur*uerint, duramen imponito et excalciato. quinto die in agro promoveto. si adhuc reliquiae claudiginis fuerint, fomenta ex ordeo et resina per dies V. sanum fiet.

LVIIII Quodcunque iumentum cretiaticum aliter curari **662**
solet, stremmabis eum sic. deponis iumentum ungulis iam compositis prope vivum, ut s. s., et alligabis ei suffragines, quomodo s. s. est. totum calli*ciem* ungulae in circuitu ungulae scalpello circumgirabis, ut separes a vi*v*o. ab ungul*a* usque ad gemin*as* exper*isce*ris. *cum* tibi calciata separata ab ungula visa fuerit, spatulam osseam sub callicia subicies et scalpello supra totas venas

3 callicie: = callum || 4 scalpelli frictum: *correxi, cf. p. 215, 15* || 5 semis sanis || 11 videaris || 13 calcatura || 16 dolorem || 20 aliata: *cf. supra p. 203, 6* || 21 soldaverint = solidaverint | praedoluerint: *correxi, cf. supra p. 207, 20* || 28 galline || 30 vino | ungule | geminos | experrexis | eum || 31 calciata = calx? callicia?

663 denudas et auferes eum *cal*caneum ungulae. dissolvito suffraginem et sinito sanguinis fluxum per omnes venas fieri, et sale trito confricato, ut restaures easdem venas, ut possit decursio sanguinis melius fieri. quanto sale fricueris, tanto minor e*t* ferbura fiet. cum iam satis visum fuerit ambulasse, curato ex aceto et oleo et in linteola calc*i*ato. sanum fiet.

664 LIX Si quod iumentum ungulas fissas habuerit usque ad coronas. quod fit ex suffusione humorum digest*a* in ungulis. quod factum est, ut suffusio levius ungulis digeratur. et itineris cottidiani beneficio his sanguis ungulis digeritur et evaporat per ungulas et findeat eas. ex qua re *ca*l*l*icie e*t* crepulae ungulae fiunt. quod et si*c* claudicet, quasi ex illa fissura claudiginem patiatur. i*nd*e et suffusio non intelligitur. et d*i*geritur quidem ex
142ᵛa 665 his fistulis suffusio, vaporat et | venti*l*at, sed postero ungulas vitiosas facit et semper fi*s*sas. quae fi*ss*ura non patitur novam ungulam excrescentem integram esse. sed ipsa fissura ambulat et semper praerumpit ungulam novam. quod sic curabis. prendes ungulae fi*ss*uram ad finem et terebra medicinali locum terebrabis, quo usque sanguis respondeat. similiter et circa omnem fi*ss*uram
666 hoc facies, ut uno in tempore totam ungulam sanes. cum bene omnes fissuras terebra*ver*is, a sanguine usque ad ... medicamentum hoc inponis: sepum hircinum ex axungia vetere et pice liquida aequis partibus in se mixta. ex quo medicamento et mero et oleo madido vel cremore ita impones. sanum fiet.

667 LX Quodcunque iumentum in dorsum pulmunculum habuerit, sic curato. depones iumentum et dextra sinistra a l*a*teribus [a] pulmuncul*um* in dorso scalpello aperies et cutem spatomel*e* suspendes, quantum potueris. subicito

1 adcaneum ‖ 5 minore ‖ 7 calcato ‖ 9 digestam ‖ 10 levis? *sic* ‖ 13 ardicie ei: avidae *B* ‖ 14 si ‖ 15 inde *ego:* i. e. *sic* | degeritur ‖ 16 ventidiat ‖ 17 fixas | fixuras ‖ 20 fixuram ‖ 22 fixuram ‖ 24 terebrabis ‖ 31 alteribus | pulmunculis ‖ 32 spato melli: = *σπαθομήλη*

ancistrum et pulmunculum teneto et sagitta in primo
decarnato eundem super spinam, et aceto et oleo dela-
vato et elibera, deinde immisso sarcola*b*ide prendis
et decarnabis eum pulmunculum. quo decarnabis per
utrasque plagas et diligenter auferes desuper spinam
et a cutem ipsa libera, sed eum foras exime. quod-
cunque intus reliqu*i*arum remanserint, rursus decarnabis **668**
desuper spinam, et ita facito, ne nervum pungas et in
periculum mittas. cum iam decarnaveris ad planitiam
certam, lemniscos aceto et oleo subicies et eum locum
imples et stratum superimpones. tertio die solvito. et
si maiorem ferburam imminentem videris, curato lemniscis
ex aceto et oleo madidis, desuper cataplasmas et mero
et oleo imponito. aquam ne miseris, periculum enim
vulneribus facit. cum b*o*nae ferburae inveneris et saniam
fecerit, traumatico curato cottidie, ante tamen aceto et
oleo exa*ni*ato. hoc facito, donec se vulnus ei insidat. **669**
deinde cloran inmittes per dies V, ut cutis se temperet
et melius elimpidet. sequentibus adhibebis tetrafarmaco,
curabis interius causam. cum ex*is*timaveris debere co-
haerere cutem, delavabis aceto et oleo diligenter et mel
decoctum cum polline ervi et thuris pollinem similiter
aequis ponderibus, ut traumaticum mollem facias. et
subicies in vulneri et super cretam Cimoleam ex aceto
infuso impones, ut ipsa ponderi | deprimatur ad spinam **142ᵛb**
cutes et cohaereant. cum cohaeserint, vulnera plagarum
curas. si vendere volueris, sanum vendes sine repre- **670**
hensione. si minus autem, et si volueris eum non
rescindere, quamcunque in dorso causam persanare vis,
reticulatim et punctis interpositis dorsum urito. usta
curato. sanum fiet. et post curam ustionis malagmam
caustica imponito in alutam perductam, ut confirmet.
ut proiecerit eam. utere, quomodo volueris, non rescindet.

---

3 libera? | sarco lapide: = σαρκολαβίδι ‖ 7 reliquarum ‖ 15 bene ferbure ‖ 17 exanguinato ‖ 18 cloran: *cf. supra 651* ‖ 20 extimaveris ‖ 33 ubi proieceris eam, utere?

sic curato omnem causam in dorso et in tota spina. etiam nunc si callositas nimia ossilaginis fuerit, simili curato, sicut supra [s.] s. est. sanum fiet.

671 LXI Quodcunque iumentum in latus ad aliquam rem percussum fuerit et costam fregerit, ita ut peritonium ipsum non tetigerit, et collectionem fecerit, aperies locum ante eam costam, quam vexaverat, et astulam ipsam per pleuro*x*istem secabis. vitiatam curabis diligenter. curare eiusmodi vulnera, si tarde glutinabi*t*, costam rades, donec glutinet. quod si neglexeris radere, fistulam faciet, incurabile vulnus fiet. itaque patenti vulnere ex omnibus, quae s. s. sunt, sollicite curam adhibere debes. sanum fiet.

672 LXII Quodcunque iumentum in latere ventris vel ilis a tauro percussus vel a qualibet [et] causa *p*eritoneo *r*uperit vel ipsum ventrem, sim*ul* foras emiserit et non erit ruptum stentinum, sic curato. in latere si fuerit, spongiolam novam accipito mollem. ex eandem et ex posca aquata delavato causam et stentinum spongiola reprimito et contineto intus. si omentum pro*ci*derit, alligas ei partem superiorem, et reliquum praecides quidquid ruptum fuerit, et subicies intus et fibulas, imponis
673 et trama*m* *et* *mo*t*a*ria solida. et sic curabis in continenti percussuram: vulbos tritos cum thus masculo bene trito et commixto lini semine. locum ruptum, [cui] cum apposueris, fasciabis. 4to die solvis et similiter curabis, donec cutis cohaereat et glutinet. et cum glutinaverit et cohaeserit, fibulas praecides et totam tramam eicies, ne quid remaneat intus. quod si neglexeris et aliquid de his fibulis remanserit, sulphor*a*, *ne* deteriorem curam faciat. itaque curato causam diligenter, donec sanum sit. neque herbam nec ordeum tangat et modicum manduc*et*.
143^{r}a sanum fiet. |

---

4 *cf. infra 705* || 8 pleuroclistem: = πλευροξύστην || 9 glutinabis || 14 hilis || 15 *sq.* aperito ne obruperit || 16 similiter || 20 procederit || 23 tramatoria || 30 sulphorat et || 32 manducit

LXIII Quodcunque iumentum renes vulserit, si se 674
portabit, sic eum curabis. in machinam mittito et bene
suspendito et imponito pridie in renibus et lumbis eius
bulbos *man*ip*ul*os, co*cle*as tantundem an*a* numero V, argal-
licum p libra, recentis glutinis taurini ex aqua soluti p ς,
similaginis pollinem quod satis fuerit. ea omnia singula
contusa bene immisces et facies ad crassitudinem cretae
infusae, et inlinis ei renes et coxas et lumbos, et desines
hoc cohaerere diebus V. sexto die aquis vervenis foveto 675
et omnia haec delinito diligenter. sanguinem ei detrahito
et de coda vel de visceribus tantum quantum corpus
eius permiserit. excipito inde sanguinem in vaso et ad-
misceto cum unctione sulfur vivum p. libra, bacca lauri ss I,
thuris pollinem p ς. haec omnia bene trita et crebellata
commisces cum eodem sanguine. cui admisces hiberno
merum et oleum quod satis fuerit, aestate acetum misces.
ex hac unctione cottidie perungito, de berbenis fumentato
diebus pluribus. curato et potionem dare, quae facit ad 676
eandem causam. cum iam confirmasse visum fuerit et
posse *s*e portare, eicies eundem de machina, paulatim
cottidie promoves. desines eum curar*e*, cum dies plures
subpleverit. ures eum graticulatim in renibus. usta cu-
rabis, ut iam didicisti. sanum fiet.

LXIV Quodcunque iumentum a vulsione renum ydro- 677
celicum factum fuerit vel a qualibet causa, s*i* intelligis
folliculum ipsum et testiculos sanos sine tumore esse,
[sed] ipsum folliculum sagitta pungis vel epilampadium, si
habueris, infigis ei, desinies humorem ambulare. hic
humor loteo similis erit. cum exiccaverit, cretam et
acaciam in cretam infusa linis in totos testiculos et de-
sines V dies. solet enim iterum implere. si pausaverit,
hac re sanum fit. solet ex hac re quidam tumor et
ferbura increscere. quibus inest aliqua causa vexata in- 678
terius, plaga aperies, et melius exiccabis pus, quod fecit.

---

2 macinam || 4 lamiploscodas | añ (= ante?): aut *B* || 20 reportare | macina || 21 curari || 25 sic: *corr.* *B* || 27 sed *del.* *B*

et lemniscis curas aceto et oleo optimo, deinde cottidie lixiva calda fovere debebis et curare rebus congruentibus, donec sanum fiat. quibus evenit reuma in testibus pati, ut exiccati rursum inpleantur, iam exiccatum urito testes.
143ʳb curabis usta, | quomodo supra [s.] s. est. testes tumidi sic cura*ti* sani fiunt. vel si*c*: ante suffusionem vulneris ydrocelicum *et* reumaticum castrato, ita sanum facies.

679 LXV Quodcunque iumentum ydropicum vel strophosum paracent*es*e curare volueris, sic curato. 4ᵒʳ digitis ab umbelico in prioribus [mecies] medium ventrem sagitta pertundito. ita facito, ne intestinum pungas et fistulam centetalem subicito in eandem plagam et sinito humorem... *si* exiccaveris, exime fistulam et emplastellum inducis. hoc cum auferre...ita facies. hac re sanum fiet.

680 LXVI Quodcunque iumentum *v*eretrum submiserit et revocare non potuerit, curato omnibus rebus necessariis. si non pro*f*ecerit et non revocaverit, sic eum curabis. deponito iumentum, et veretrum eius, sed iuxta crus *et* ipsum nodum *et* folliculum, lino valido religato bene, ne resolvatur, nisi quando tu volueris. et longius ab alligatura di*g*ito scalpello praec*id*ito et urito bene, ita ut
681 ipsum porum urinae non uras, ut megire possit. cum bene u*s*seris, teneto manum fortiter, ne refugiat, et laxato linum, et locum ab axungia et oleo satiato. remitte: statim fugiet sibi. et sic curabis. calda fomenta sub ipso ypotauro cottidie, aquam tepidam et oleum per ipsum folliculum ulterius clisterimabis, quoniam tangere per folliculum ulterius eam causam non pote*s*, ut urinam faciat. hanc curam cottidie adhibito per dies XV. sanum fiet.

---

6 curari | si || 7 et *addidi* || 8 *supra 401; infra 708; Veg. II 16,3; V 24,4* || 9 paracentas: = παρακεντήσει || 10 mecies: tunicis? membranis? || 12 sustines humorem currere *supra*, desines humorem ut decurrat *infra* || 13 si *addidi* | exiccaberis || 15 *infra 730* | feretrum || 17 proiecerit: si [non] proiecerit (*sc.* veretrum)? || 18 et *addidi* || 19 *et addidi* || 21 dicito: *corr. B* | praedicito || 22 megire = meiere || 23 useris || 25 ibi? || 28 potest

LXVII Quodcunque iumentum in ipso folliculo veretri 682 vel in i*n*guine vel quoquo loco alio supervenam habuerit, sic curato. deponito iumentum, eius verrucae inferius radicem lino constringito, super sanas partes praecidito scalpello paulatim et urito. quomodo praecides, sic sequere cum ustione, *ne* d*is*solvatur a*l*ligatura et fluxus sanguinis non patiatur te bene urere. cum praecidas, totum reuma urito ita in omnes radices solidius, ut ustio eas eradicet, et ab axungia et oleo causam saturato et tertio die lexiva calida delavato. cum usta ceciderint, asarotico cottidie curato, donec sanum fiat.

LXVIII Quodcunque iumentum castrare voles, sic 683 curato facere. abstineto iumentum antepridie ab esca et poto. deponito iumentum et contrastringito diligenter et abscidito | medium frustum quaternario duplicis magnitu- 143^{v}a dinem. prendito testem inferiorem primum medium et findito eum. medium membranum aperito et testem eicito foras, venam comprehendito mediam pollic*e* et digito mulgito, usque donec rumpatur, vel gracilem praecidito. deinde adducito testem superius et cremasterem ipsum 684 prendito iuxta saccellationem, quod tibi folliculus monstrat. similiter et alium testem tolle. *te*sti membranam diligenter purgabis, ut foramina pateant. et quodcunque pi*n*guaminis excitare vel p*u*s ibi in folliculo abundaverit, purgato ferramento et lavato et sale tritum in folliculo mittito. solvito iumentum et noli pati eum stare. cottidie eum calda fomentato. tertio die omnem blatteiam sanguinis repurgato diligenter. unde testes 685 exierunt, noli pati cludant. curato ex pice liquida cum oleo, intus mittito digitis, donec sanum fiat. sunt alii,

1 *cf. supra 42; Veg. V 16* || 2 iguine || 6 ne *add. B* | desolvatur a ligatura || 11 astarotico || 12 *cf. infra 726* || 14 *in cod.* pota *vel* poto *vel* potu | constringito (*coll. p. 221, 12*) *aut* contra ⟨eum locum⟩ stringito *B* || 18 pollicem || 19 radicem? || 22 et stimembranam: *corr. B* || 24 piguaminis | excitare: ex ista re *B; sed cf.* citare *supra p. 190, 16; 194, 8* | plus

qui cauterio castrant propter fluxum sanguinis. similiter ut s. dixi, membranum supra testes aperies et tunc testiculum eximes et labraribus castratum uris. *cum* praecludis illa loca, ubi praecideris venam et cremasterem, ipsum cauteriis candentibus praecidito testiculum. similiter hoc in alterum facito. sanum fiet.

686 LXIX Quodcunque iumentum a quocunque bestiolo nocitum fuerit et venter ei tympanaverit, sic eum curato. scarificato totum ventrem ex sagitta Numida, observato, ne venam tangas, et sale confricato et sinito humorem venarum decurrere. hac re sanum fiet. ruta*m* mustelinam et origanum asinale super carbones ponito et totum ventrem fumicato per triduo et loteo calido delavato. sanum fiet. si qui*d* in corpore cum tumore venenato permanserit, cauteris candentibus urito, usta curato. sanum fiet.

687 LXX Quodcunque iumentum ab strato cancer frigidum creaverit, quod quidam pispisam vocant. [quod] cui si non cito succurreris, cito ex hac re et vitio periculum faciunt. sic eum curato. scalpello eidem cancer et totum latus inter*cidito*, usque quo causa canceris dilataverit, 143^{v}b | vel etiam nunc dragonationem tergito, usque quo venias ad membranum lividum inflatum humore plenum, quod *et* ipsum cancer succutanum dictum est. quod cum *b*ene intercideris, in plagas medicamentum cum lanas sucidas immittes, ante tamen sale confricabis. eas plagas
688 exaniabis, donec omnis se humor exiccet. et deinde aceto delavato bis. ole*o* ne tetigeris, ne noceas. hoc medicamento ergo in plagas immisso et cum lana sucida calcato munib*i*s strato iumentum, ne venti*l*et, tertio die solvito et curato ex eodem medicamento, donec totum cancer cadat, et loteo caldo delavato. hoc me-

---

3 labraribus: *cf.* ferramentum labrosum *Celsi p. 310, 24 D; de* glabraribus *cogitat B* | eum ‖ 11 ruta ‖ 14 quidem: *corr. B* ‖ 17 *infra 707* ‖ 21 inter digitos: *corr. B, cf. p. 218, 12* ‖ 24 est ‖ 25 vene ‖ 28 oleum ‖ 30 munibus: *corr. B* | ventidiet

dicamen componito. *m*isu, aeruginem, calcitem, calcantum, aes *u*stu*m*, aequis ponderibus tusa et creta bene commisces. et rododafnen bene tusum bene commisces, **689** ut faciat medicamen, et pice liquida aequis ponderibus et sardinas maturas vel allicem et ex axungia aequis ponderibus in se commisces et facias quasi malagma, hoc est medicamentum, quod ad omnem cancer discutiendum fiet. quod si volueris eandem curam aliter curare, cauteris candentibus graticulatim urito, usta curato. sanum fiet. e*s*t aliud genus vulneris, quod pispisam succ*u*taneam vocant, quod nascitur in omnem partem corporis, quod est facedena. facile hoc in dorso et lateribus et in coxis nascitur a plaga et ab strato. quod sic curato, sicut s. s. est.

LXXI Quodcunque iumentum † hoc de coria suppla- **690** nata revolueris, id est caudam breviare, quod facile b*im*ulas fit, sic facito. mittito a rapo palmum vel tres digitos vel quod satis tibi videbitur debere aufer*r*i. tum deinde super lignum solidum caudam ponis et super ferramentum acutum cultro similem et supra feries radio rotae vel malleo simili. semel incides et cauterio candenti ures, ut sanguinem statuas. curato ab axungia. sanum fiet. sic curabis et quaequae in coda cancer frigidum nutrierit. sanum fiet.

LXXII Quodcunque iumentum umbone renali super **691** vertebulum coxa*e* eminens aliquid habuerit, sic curato. si collectionem fecerit, ut eum ossum fractum eximas et quascunque astulas fractas vel asperas inveneris, | **144ʳ a** caedis per eccopidam et rades per xisteram, ut le*v*e sit. curato vulnus medicamentis ap*t*is, donec sanum fiet.

LXXIII Quodcunque iumentum coxam exemerit vel **692** luxaverit vel intorserit, similiter curato, quomodo in armo

---

1 nisu ‖ 2 aesistu ‖ 4 facias? ‖ 10 et ‖ 11 suctaneam ‖ 12 facedena = φαγέδαινα ‖ 15 iumentum [hoc] decurtare [supplanata] volueris *B* ‖ 16 binmulas ‖ 17 rapo = radice caudae ‖ 18 aufer vitum: *corr. B* ‖ 26 coxa ‖ 29 perecopidam | lene ‖ 30 apris

demonstravi. cura enim armi similiter curatur nec differt aliquid. sanum fiet.

LXXIV Quodcunque iumentum lacas [si] in gambis habuerit, similiter curato, ut aquatilia, ut flemina [ut aqualia] in pedibus prioribus curantur. ipsam regulam curae sequi oportet. sanum fiet.

693 LXXV Quodcunque iumentum gambosum fuerit, sanguinem ei desub gambis emittito de securi *vel* cel*ta* et curato similiter ut genum. longum urito et omnem curam similem adhibito. sanum fiet.

694 LXXVI Quodcunque iumentum inflatos pedes fecerit vel ventos*os* vel reumaticos, sic curato. venas inter*cidito* viscerales super gambas simili modo, sicut in prioribus pe*d*ibus et suffusicio fieri demonstravi. malagmatibus stipticis et fomentis calidis curato, donec siccet inflatio. sanum fiet.

695 LXXVII Quodcunque iumentum scaurum factum fuerit, sic curato. eundem deponito iumentum et pedem diligenter componito. tempta *u*ngulam corrigere. invenies nervum in suffraginem tensum et constrictum. eum nervum scalpello [inter digitos] incidito, statim sonitum reddit in ungula, laxa*bis* et consuetudinem pristinam revocabis. aceto et oleo licinium [et] satiatum in eandem plagam subcalcare et pulvini more pannum factum suffragini inpones et fasciabis. fasciolam madida ex aceto et oleo diligenter constringis: *c*um bene fasciaveris, solves iumentum et eriges. invenies eum rectam ungulam ponere, recte ambulare sine clodigine. curabis vulnus cottidie, quomodo in ceteris demonstravi. sanum fiet.

696 LXXVIII Similiter et prioribus scaurus curatur. cuicunque iumento in articulis vel basibus posterioribus con-

---

1 *supra 583* ‖ 3 *supra 5* | lacassi ‖ 8 vel *addidi* ‖ cella: *cf. supra p. 12, 11* ‖ 12 ventosus | intercidito *scripsi* (*cf. l. 21 et p. 216, 21*): inter digitos ‖ 14 pellibus ‖ 19 temta lingulam ‖ 21 intercidito? ‖ 22 laxavit ‖ 26 eum | fasciaberis ‖ 30 *cf. supra 623* | similiter — curatur *in cod. ad caput* LXXVII *pertinent*

tegerit, similiter curatur, ut in pedibus demonstravi. non separantur causae nec curae, uniter omnia eveniunt et curantur.

LXXIX Quodcunque iumentum in ungulis Chironium 697
habuerit vel vermiculosum factum fuerit, sic curato. urito eam vermiciem bene, usque | dum bene ad ossum pervenis. 144ʳb
et curato ex eo medicamento, quem in cancro demonstravi, ex rododafnen quod conficitur. haec imponito, donec omnis vermico eradicetur, vel si ossum vexatum inferius fuerit. ex qua re haec cura contingit. his ossus curatur, ut cadat, vel asaroticu utere vel calda ferventi assidue curato, donec se omnis *caro* putris repurget et fiet vulnus curabile. quod curabis traumatico et medicamentis, quibus oportet curare vulnera sanabilia. curato per plures dies. hoc modo sanum fiet. et cetera omnia, qui in pedibus contingere solet, una ratione curantur.

LXXX Quodcunque iumentum ab stercore equalis, 698
quod femum vocatur, collectionem in ungulam fecerit, famicem quod appellamus fe*mi*, vel si clavum calcaverit, sic intelligis. prodiens super caput ungulae calcabit et pedem assidue a terra suspendit, cuius ungula ferventem invenies. curabis ei scalpello famicali ungulam dealbare et omnia vestigia causae ab stercore vel clavi vestigia scalpello elimpidare, donec pervenias ad vestigium collectionis. quam cum inveneris, collectionem eam aperies, 699
ut omnis humor ex causa fluat, et ex aceto et oleo et licinio et ex pannis madidis calc*ia*turam facies et fasciatum pedem calciabis. post triduo traumatico curato. septimo die omnem pendiginem ungulae elimpidat*o*. curato tam diu, donec vulnus callicia praeduruerit, et calciato et duramen imponito. sanum fiet. et ad contusionem quidem similiter collectio in ungula nascitur, sed grandem curam

---

4 *supra 630* || 6 pervenit || 7 *supra 688* || 11 astaroticu *vel* ascaroticu *cod.* || 12 cura: *corr. B* || 18 femum = fimum || 19 fenici || 20 calcavit || 22 delevare *vel* decalvare *B, cf. supra p. 202, 16* || 27 calcaturam || 29 elimpidat

et indignationem ungulae facere solet. ex qua re eruptio in ipsa corona fieri solet. ab attritione similiter contingere
700 solet. sed maiores et periculosiores curae in ungulis ab attritione contingunt. quare oportet, priusquam aperies, fumentum ex furfur*e* et aceto fervens ungulis imponere, ut melius maturescat. est enim cataplasmae genus ad ungulas furfure fervens, ex qua re fervens imponitur, ut possit per altitia igneus calor penetrare et ad causam temperatus venire. ex qua cura fumenti remollit duritiem
701 ungulae, ut possit facilius ferramentum *a*dire. omnis ergo cura ungularum similiter curatur, ut s. *s.*, nisi erup-
144v a tionem a corona fecerit, per quam humor non | desinat ambulare. fenestellam coronae ungulae facere oportet, qua vulnus curari possit. vel si ossa scabra fuerint, matura ex parte quacunque tollere oportet, et fistulam, si fecerit, vel duritiam in basibus urere punctis cauteriis necesse est. ita omnis causa humoris et doloris profluentis aufertur. sic curare oportet, quomodo in superioribus causis docuimus. ita ad sanitatem perducis. ceteras passiones et curas totius corporis in quinto libro demonstra*v*i. sanum fiet.

702 LXXXI De ventre et lateribus. si quod iumentum sub armi cubito vel pectore et qualibet causam percussum fuerit et intus membranum ruperit, scias eum curari non posse.

703 LXXXII Si quod iumentum in palo incubuerit aut bobis percusserit latus aut ab aliqua causa percussura fuerit, si corium non pertuderit et intestina in corium procecideriut, sic curato. cretam Cimoleam ex aceto madefacito et perungito eum locum. sumito spongia novam, ex aceto acerrimo madefacito et opponito et contra eum locum stringito et a cibo abstineto. si mulus

4 constringunt: contingunt *in marg.* ‖ 5 furfur ‖ 10 audire 11 *alterum* s. *addidi* ‖ 20 *sq.* demonstrabis ‖ 22 de ventre et lateribus *in cod. ad caput LXXX pertinent* ‖ 27 bobis = bovis (*i. e.* bos)

dorsarius erit sarcina maior*e* simul et lassus erit, quam minimo pungito. sanum fiet. si pertuderit corium et stentinae prodierint et pertusae erunt, sanum esse non potest. si integra intestina fuerint et aliquando et omen- 704
tum proceciderit, sic curabis. d*e*ponito iumentum et ea plaga superius respiciat et ea loca et stentinum vel omentum spongia nova calda (tepida tepidiore) delavato sic, ne manu tangas, et intus reponito et eum locum fibulis consuito et hoc anacollima imponito: bulbos, cocleas ana . . thus masculum, algallicum. omnia in unum contrita ad eum locum perducito et supra lanam albam limpidam ponito et super pannum et diligenter fascia constringito. tertio quoque die solvito. ita curato, donec se cutis obliget. observabis tamen, ut in ea causa positum mollibus cibis non ad plenam ventrem ol*e*a des.

LXXXIII Si quod iumentum costam fregerit aut ali- 705
quod vitium fecerit, sic curabis. aperies eum locum et eam costam caedes, usque quo ad solidam et sanam costam venies. at ubi deraseris vel *f*rus*t*um vitiatum de loco eduxeris, curabis traumatico, et sicut vulnus permiserit. sanum fiet.

LXXXIV Si quod iumentum *clav*ulum in latus fecerit, 706
sic eum curabis. huius decarnat*o* radices et hoc medicamentum impones. spodium cum pice liquida et sardinarum pulpas | tritum locum imponito. tertio quoque die 144^{v} b
solvito. si limpidum fuerit et rotundum *clav*ulum videris, huius *o*ras decusati*m* scalpello intercides, curabis medicamentis aptis. sanum fiet.

LXXXV Si quod iumentum in latera pispasam crea- 707
verit, quod est cancer frigidum, sic curabis. scalpello intercides eam directis plagis, usque quo ad firm*a*s cutes venies, et sale grande eas plagas confricabis, deinde aceto

1 maior ‖ 2 perungito? ‖ 5 disponito ‖ 9 ana numero V *add. supra 674* ‖ 15 oliades: olera? ‖ 16 *cf. supra 671* ‖ 19 furuscum ‖ 22 daulum ‖ 23 decarnatos ‖ 25 locum = loco ‖ 26 dauculum ‖ 27 horas decusati ‖ 29 *supra 687* ‖ 31 adfirmes

delavabis. et hoc medicamento eas plagas curabis: coriandri folia, sardinas maturas ex axungia, pice liquida, ervi polline, atramentum sutorium, in uno commixta haec omnia. hoc malagmate plagas cum lanis sucidis subcalcabis et supra pannos imponis et sarganas tegis, quarto die solvis. si pispisa ceciderit, curabis sic, ut vulnus permiserit. si hoc non proficerit, cauteriis candentibus circumgiras eam et decusati*m* adures. usta curabis. sanum fiet.

708 LXXXVI Si cui iumento ydropico aut *stro*foso [debent supra se] paracentesin facere volueris, sic incipies. pridie abstineto ab aqua, deinde altero die sic facies. ab umbelico 4^or digitis longe inde sagitta pertundes sic, ne stentinum laedat. deinde fistulam centetalem nimiam in eam plagam subicies. desines humorem, ut decurrat. incipiet humor foris evocari inibi, *in* ventrem qui vaguribat extra cursum naturalem. iam desinitus humor est. pittacium pone. curabis sic. sanum fiet.

709 LXXXVII Si cui iumento in ilia mirmix natus fuerit quomodo mala, sic curabis. depone iumentum et desub cute eum recastrabis sic, ne membranum ventris tangas. iam decarnatum ad aequalitatem, semissem candentem in oleo intingues et sic ad locum imponis, ut huius radices aduras, ne recrescat. iam bene ustum *cum* videris, sic curabis, sicut superius in cruribus demonstravimus. sanum fiet.

710 LXXXVIII Si equus in dorso pulmunculum citaverit, sic eum curabis. depones iumentum, deinde dextra sinistra parte ipsius pulmonis plagas scalpello aperias [pulmuncul*i*] et de spina decarnare incipies sic, ne quid pulmonis reli*n*quas, munditer, nec cutem laedas. cum iam diligenter decarnaveris, aceto et oleo vulnus exsaniabis.

---

5 sarganas = σαϱγάνας ‖ 8 decusati ‖ 10 *supra 679* | ydrofoso: *corr. supra* | debent: de ventre *B* ‖ 11 sup' *in cod. del.* ‖ 14 laedas? ‖ 16 in *addidi* | vagur ibat ‖ 17 definitus *an* desinitus *in cod.*? ‖ 20 mala = malum? ‖ 24 cum *addidi* 26 *supra 667* ‖ 28 pulmonis = pulmunculi | *sq.* pulmuncul 30 reliquas

item locum pannis linis et aceto et oleo complebis, cata-
plasma per triduo inponere curabis. septimo quoque die 711
traumatico panno inlinibis et ei loco addes. cum dili-
genter vulnus limpidum et aequale videris, | cretam im- 145ʳa
pones. curabis, ut cutis cohaerere possit. cum cutem
haesisse videris, curabis reticulatim dorsum urere. usta
curabis, sicut s̃. *s̃.* est. san*a* vulnera ustionis curata ma-
lagma caustica in dorso ponere oportet. sanum fiet.

LXXXIX Si quod iumentum spinam fregerit, sic in- 712
telligis. haec ratio habebit quidem errorem, nec facile
intelligitur haec curatio. sic tamen eum intelligis. in*c*er-
tus ambulat nec spinam reddere potest nec corpus recipiet.
similiter ambulare intelliges, si qua lumbos *v*ulserit. cu-
rationem non facile recipiet, nisi contunderit aut vulserit.
sic curabis, sicu*t* renum et lumborum dolorem, quem-
admodum infra scriptum est. sanum fiet.

XC De renibus et posterioribus partibus. si cui iu- 713
mento renes ceciderint aut lumbi condoluerint. fiunt
autem haec causae *a*ut in conamento aut a viae ductio-
nem, aliquo saltu aut si plagis nimi*i*s lumbi contusionem
passi fuerint. intelligere debes, unde factum sit. si renes
in causa erunt, maxime ambulans sentiet dolorem, et febris
lenta erit. tractat*u* hae omnes causae co*mmun*iter intelli-
guntur. qua*s* de plagis habebit, maxime in corio summo sen-
tient. sed quorum lumbi convulserint, posterioribus summis
ambulabit et capita ungularum trita habebit et cersonius
ambulat et cruraqu*e* tumebunt et testicl*i*, et quando
renes validius vulsisse videtur, ab urina plus intelligi
potest. sic curabis. sanguinem a visceribus aut de 714
cauda mittere curabis. ipsum sanguinem excipies et
unctioni commisces et vervenis fovebis et in machinam
statuere curabis. hac u*n*ctione uteris: sulfure, nitrio, fecla,

---

7 s *alterum addidi* | sane: *quod tuetur B* (*'freilich'*) || 11 insertus || 13 mulserit || 15 si cui: *corr. B* || 17 *cf. supra 466; Veg. V 4, 2* || 19 ut | *sq.* ductione mali quo || 20 nimis || 23 tractatus | communiter *B*: cōit' *sic* || 24 quam || 26 ambulavit | cersonius: cernulus *B* || 27 quae | testiclis || 32 uctione

adarce, castoreo, bacca lauri, thuris polline, haec omnia tusa et crebellata ex aceto et oleo cum sanguine commixta. post fomenta hanc unctionem renes perunges. cum recte ambulare videris, causticum inpones. sin autem sanus non fuerit, renes cauteriis ures reticulatim. sic curabis usta, sicut s. s. est. haec curationes similes sunt superioribus curis.

715 XCI Si renibus vulsis fuerit, haec signa erunt: cum ambulant, pedes posteriores trahat. ut intelligas, iube eum procur*re*re, et subito flecti si non potuerit in ambulandum, sic eum intelliges. sin autem renum dolore premi coeperit, signa erunt haec. posteriores partes tabidae fiunt et ilia dura et contracta, ungulas inflexas gerit.
145ʳb cum incipiet cur*re*re, caudam reiciet | et mittet crassas et pituitosas. et ex [a]quacunque parte renes laborant, eius part*i*s ve*na*e contrahunt. lumbi si de loco exierint, deicito equum et ligato priores pedes, et ferro articulum in locum, ubi consistit, urito.

716 XCII Si lumbi eius laborabunt, lumbis et gambis contractus erit, et macer fiet destillescendo, quia posteriores eum non consecuntur. et cum se proiecerit, vix se contra erigere potest et tensam spinam habebit, velut roborosus, cui renes doluerint. et potionem dabis huic aptissimis rebus confectam sine vino et aceto. fiunt ex ust*ura* et coriaginosi facile, si negligentius curentur.

717 XCIII Si quod iumentum caudam parietibus fricat et exulcerat se, sic curato. in ipsum rapum caudae invenies pilos, quorum extremas partes in ipso rapo plus demerserint. hi sunt, qui videntur creare pispisam, qui pilapia appellantur. eos pilos bersellis repurgabis, ne qua radix remaneat. et loteo caldo et sale totam caudam delavabis. et hoc medicamentum, unde pilos vulsisti, imponis. lasar et acetum commixtum ea loca perunges. et ante tamen

---

8 *supra 479* || 10 procurare || 14 curare || 16 partes vere: *corr. B* || 23 aptissimis *in marg.*: addissimis (*i. e.* caldissimis) *in contextu* || 24 exusta uri || 26 *infra 792* || 30 bersellis = volsellis

perunges nitro, et aceto locum elutriare. hoc uteris, us- 718
que dum caudam non fricet. similia signa adferet et hic,
qui in longaone co*sses*, id est vermes rubros et rotundos ha-
buerit. similiter hic lumbos et anum parietibus fricat. eas-
dem co*sses* .. de ano *m*ano unct*a* vel de interiore parte lon-
gaonis, statim desinet caudam et lumbos parietibus adfricare.

XCIV Si quod iumentum nimis mobilem *caudam* ha- 719
buerit, sic emendabis. media cauda parte superiorem
verteblam incidito usque ad mediam commissuram. ne
praecidas. vulnus curato. diebus his autem utitur cau-
dam *stabilem* et non erit tam mobile. idem facies equo
cast*r*ensi. sunt autem, qui aut mobiles caudas aut pravas
ferunt. hi autem in castris repro*b*antur.

XCV Extalis si elapsus fuerit, sic curabis. solet 720
maxime pullis ex cursu vel ex perf*ri*ctione aut ex via
aliqua contingere. sic curato. circumcides, quod super
aridum fuerit, et vide, ne intestinum laedas. cibum dato
panem et ficum. potionem dato farinam triticiam ´et
fenum tenerum. ipsum anu*m* vino foveto et oblini me-
dicamento traumatico, usque dum sanus fiat.

XCVI Si quod iumentum extalis elapsum fuerit, sic 721
curabis. ne ferro tangas. [primum] | primum calda fovebis, 145ᵛ a
deinde stercora de ano exhaurebis et hoc medicamentum
impones: feclam Spanam, auripigmentum, calcis vivae,
castoreum, in uno tusa et crebellata, et ad eum extalem
pannum alligabis. hoc facies, usque quo carnes de eo
putres cadant. sanum fiet.

XCVII Si cui iumento fici nati fuerint super extalem 722
vel in verginalem, hoc sic curato. lino alligato, quod
extra fuerat, et cauterio calido praecidito. curato sicut

---

3 coxas ‖ 5 coxas | *supple* prome | mano (*i. e.* manu) *scripsi:* in ano | uncte ‖ 7 *Pelag. 292* | caudam *suppl. Pel.* ‖ 9 verteblam: ad vertebram *Pel.* ‖ 10 curato diebus III; stauilem (= stabilem) utetur caudam *B* ‖ 11 stabilem atque erectam *add. Pel.* ‖ 12 castensi ‖ 13 reprobrantur ‖ 14 *supra 476* ‖ 15 perfectione ‖ 16 *sq.* superari dum ‖ 19 anum *scripsi:* manu in

omnia vulnera sine cauterio aut ferr*o*. vol*n*eris causticum crudum super ipsos impone vel as*c*eroticum. *cum* ceciderit, aceto et oleo exaniabis, deinde traumatico curabis. sanum fiet.

723 XCVIII Si quod iumentum fistulam habuerit vel iuxta anum, sic curato. specillu*m* coicies in fistulam, spongiolam alligabis, sed in aceto inti*n*gues. simul bene dilueris, tunc ex aqua lavat*o* spongia et exiccato vulnus aqua berbenacia omne genus: laurum, mirtam, cupressum, lentiscum, rosmarinum. tertio quoque die fovebis ita. sic eum curabis, usque dum sanum fiat. si sanum non fuerit, tunc collirium fistulare subicies. quarto die solvis. cum fistula ceciderit, traumatico curabis. sanum fiet.

724 IC Testiculorum dolor si fuerit, signa erunt haec. incedere non poterit nec cubare cruribus nec isdem insurgere. debebis ergo sic curare. concalfactionibus fovere, aridis p*abul*is uti et rebus ad urinam facientibus inrigare, cataplasmatibus fovere, et nasturcium cum vino trit*um* in lineo panno in altitudinem *renum imponere,* incidere et extantes venas. quod si sanum non fuerit...facere eum oportet...fovebis bis diei. sanum fiet.

725 C Testiculi si dolebunt et turgebunt, sic curabis. potio, quae ordeo fieri solet, [et] inde crassum sumito, inde bis die oblinito mane et vespere. id medicamentum praevalidum est, optimum erit. alio modo sic facies. felle canino tes*tes* tumidos sublinito.

726 CI Si quod iumentum castrare voles, sic observabis. mense Maio vento aquilone deponito quadripedem et resupinato iumentum et testiculos ei alligato, ne refugiant. dein *i*ta [de]prendito ferrum acutum, quam saevissime cutem eius incides. qua testiculi inciderint, incipe radere

---

1 ferre volueris ‖ 2 asteroticum | cum *supplevi* ‖ 5 specillu 6 intigues ‖ 7 lavata ‖ 13 *supra 484* ‖ 14 hisdem ‖ 16 pabulis *supra*: puris ‖ 17 trito ‖ 18 linito pannum *supra* | renum imponito et sanguinem emittere de visceribus *suppl. supra* ‖ 19 urito eum stellis in testibus et curato, quomodo oportet ustionem curare *suppl. supra* ‖ 21 *supra 485* ‖ 25 testumidos ‖ 26 *cf. supra 683* ‖ 27 disponito ‖ 29 de in sita

tunc ita, ut radices tollas, et alterum testiculum idem
facies. deinde miscebis salem et cinerem et in vino
facies et ex eo in folliculo mittes. hoc facies et fasciabis
iumentum. sub vespere lavabis plagam, | ne tumor inse- 145ᵛb
quatur aut sanguis man*et*. pos*tr*idie relaxabis iterum. **727**
si videris sanguinem non emanare, solvito eum et picem
liquidam sumito et cum oleo commisceto et in eam plagam
coicito et super renes saturato oleo et pice liquida, *et*
perura*s* persaepius pilum et nares. noli pati iumentum
multum ambulare, donec sanum fiat. et *calid*um eum
habere toto corpore, et vino et thuris polline perungito.
ne adeo dirigescat, sago eum operito, usque dum sa-
num fiat.

CII Si cui iumento ramex nata fuerit, sic curabis. **728**
huius prendito folliculum, qualem in sarcinam inclinata
est, et premito et addito fibulam, religa bene et madid*a*
aceto et nitro et ibiscos *ut*eris, fibulam addito, aqua
frigida vulnus et flemina curato, et medicamento subligato
ipsum locum, donec sanum fiat.

CIII Si cui iumento fluxum sanguinis s*t*atuere voles, **729**
hoc medicamento uteris: ammoniaci gutta pondo ℥, porri
sectivi ... sic cum ciatis VI in uno commiscebis.

CIV Si quod iumentum veretrum submiserit et aliqua **730**
in eo percussus fuerit, scias eum revocare non posse.
sic curato. primo calda *v*ervenaci*a* foveto, deinde oleo
in sole calfactum fovebis, sequenti acopo veretrum subiges
et lanis obvolves et superfasciabis. curabis tamen, ne
pendeat: ad ventrem substringes. septimo quoque die
calda vervenacia bene *f*otum veretrum [ipse], in f*o*lliculum
ipsum veretrum subicies, et contra eum spongiolam cal-
dam religa sic, ne procidere possit. si sanum non fuerit **731**
et p*ro*pendens veretrum habebit, sic curabis. depones

5 maneat | post pridie ‖ 8 ut perurat ‖ 10 additum ‖ 15 qualem: qua flemine sarcina *B* ‖ 16 madido ‖ 17 ciberis ‖ 20 scatuere ‖ 22 in vino? ‖ 25 feruenaciam ‖ 26 sequentia copo ‖ 27 tramen? ‖ 29 totum | ipse: ibis *B* | felliculum ‖ 31 *supra 680* ‖ 32 perpendens

iumentum et eum veretrum prope folliculum lino ligabis valido, deinde ferramento praecides et cauterio candenti praecisuram adures. ideo autem lino antecessus alligas, ne praecisus intus refugiat et venae sanguinis fluxum praecludere non possis. sic tamen observabis, ne eum foramen, qua urina emanare consuevit, aduras. post ustionem axungia vel butiro locum perfricabis. sanum fiet.

732 CV De suffusione et *cre*thiatione. quid est *cre*thiatio vel suffusio? repentina corruptio sanguinis pedibus confusa, quae fit ex epifora nimia corporis, ex cruditate praesentis cibi vel ex itineris con*cal*factione et praesentis potum. hac ratione intemperantia corporis per cruditatem
146^{r}a fervori suo amplia*tur* ad impetum | sanguinis per liquorem. unde tenduntur venae, quae sunt in praecordiis posita*e* [et] totius corporis matrices, a corde descendentes in pedibus, a quo loco commeatur sanguis per totum cor-
733 pus. ardori nimio cordis ex rebus s. s. liquor sanguinis in impetum corporis per potum frigida · percussus vel quo a*li*enatus decurrit in inferiores partes pedum. maxime in prioribus alienat *h*as partes ungularum, quae sunt per separationem corporis coniunctae. ibi venae omnes in ungulas descendentes finitiones habent. ex qua derivatione venarum corporis sanguinis ungulae alien*at*ae tenduntur, nervi in pedibus stupescunt, musculi febribus spasmantur et fit immobilis. quem si in eundem impetum iam in itinere cogas ambulare, omnis coniunctio ungularum
734 separata decadit et excaliglat. cui si non celeriter sanguis de coronis laxatur, inter ungulam et malum blateiat alienatus sanguis et facit non minorem podagricum. unde travertuntur ungulae et crescunt. ex quo ardore concludunt et constringunt malos. ex quo punctionem et

---

3 antecessus = in antecessum ‖ 8 tethiacione | ethithiacio ‖ 11 conadfactione ‖ 13 ampliatam ‖ 15 posita ‖ 18 quo = quoquo *sq.* quo abenatus: coadunatus *B* ‖ 20 alienatas ‖ 23 alienae ‖ 27 *i. e.* excaligulat = excalceat ‖ 28 malum: mallonem (*cf. supra 111*)? *μαλλόν B* talum? ‖ 29 minorem = minus? minore noxa *B* ‖ 31 talos? *cf. ad l. 28*

dolorem interius semper praestant. unde et †gradus in
ipsis ungulis demonstrant. ex quo intelliguntur extrusiciae ungulae esse. qui dicuntur cretici ab ordeo, quod
videatur a cruditate ordei id vitium plerisque accedere.
suffusio autem dicitur, quae a potu contingit, quae multo
levior est cretiati*o*. qua*r*e necesse [est] habebimus in omnibus propter id vitium, ne contingat, hoc observare: **735**
ordeum novum ne dederimus nisi maceratum mero vel
posca vel aqua, ut infringatur vi*r*us novitatis, viriosa
enim res est. multo tamen v*irio*sius in eandem causam
concitandam invenitur triticum et farinam conspar*s*am.
quanto plus quisque ediderit, tanto periculosius et gravius suffundet. curabis autem calidum ab itinere non
adaquare nec cibaria adligare, sed si festinantia exigit,
paleam offerre, donec se corpus componat. propter quod **736**
deambulationem diutius facere oportet, donec totius sanguinis fervor et follic*ati*o corporis se temperet. et tunc
securiter cibaria vel potu offerre debemus, vel nunc ante
advenienti na*ta*tionem frigida aequo modo vel fomentum
praestare, quae res vel maxime *a*estu*a*bundis corporibus
necessaria est, aestate magis propter stegnosin corporis. advenienti ab itinera mer*um* dare oportet propter fatigationem
inanitatis et nervorum laborem. nervi enim mero accepto
gaudent et fortiores fiunt. sed febricitanti hoc facere
non oportet. gravat enim corpus et calore concitat. **737**
quibus necesse erit sic plurime subvenire posca non acra
et pulegio, | tardiu*s* *et* nares fovere. quae res valde 146^{r}b
refrigerat et impetum febris et pulmonem sedat et reficiat
corpus. haec omnia s. s. contemnere pote*s*, si prima
*aeta*te iumentum consueveris omnia contraria facere. quam
rem plurime salubrem militares equi propter exp*edit*ione

---

1 ragadios *B* ‖ 6 creciatico quae ‖ 9 virtus ‖ 10 utiliosius ‖ 11 conspartam ‖ 14 adligare = adlegare ‖ 17 follicio ‖ 19 nationem ‖ 20 abstu habundis ‖ 21 stegnos in: = στέγνωσιν ‖ 22 merdare ‖ 26 si: si plurime = ubi plurimum *B* ‖ 27 tardium sed ‖ 29 potest ‖ 30 aetate *B*: et ante ‖ 31 militari sequi | ex pricione

consuescere debent. qui tamen si in *suf*fusionem inciderint
vel cretiaverint, sic curantur recenti. primo die vel 2°
sanguis de coronis detractus, sexto die hac re sanum fiet,
si frigida fomentetur aestate, tamen hiberno calda.
738 quem abstinere oportet ab ordeo et a potu, cui exig*u*um
utrumque dabimus. et in auram maneat aestate. tunc
enim venae constringunt et rursum liquor sanguinis caloris beneficio in pedibus se derivat. et sanum factum
paulatim per plures dies ad iter redeat pristinum. escae
modum revocabimus quarto die vel V. si suffusio tardius
ex s. s. cura sanatur, hi sunt, quibus post sanguinis detractionem in ungulis fomentum fervens furfures vel ordei
impon*itur*, ut illa pars sanguinis corrupta per glaciem,
in ungula exclusa quae permanserat, calore nimio dissoluta, ab ungulis exclusa, per venas digeratur. ita enim
739 sanum fieri potest. si qui ex hac cura [et] diligentius s. s.
sani fieri non potuerint, semissare eos oportet, sicut iam
notum est aput omnes veterinarios. melius autem nimis
cretiaticos curabimus, si stremmam totam calliciem de
ungulis tollamus. ita *non* ia*m* blateiat sanguis ex omnibus
venis in pedibus, quae sunt solutae, et ungulae circuitus,
quae constrinxerat, laxatur. sic ad sanitatem perveniunt.
omnia si*c* autem vulnera semissation*um* et stremmae curantur aceto et oleo et medicament*is*, quae iam apud om-
740 nes nota sunt. quare autem cretiatici interdum frigida
. . . foventur temporibus, scire oportet. cretiaticos autem
hiberno ideo calda fovemus et in fomentum ungulas mittimus propter stricturam et stuporem nervorum et glaciem
sanguinis solvendam. quotiens enim venae caldae locis suis
nervis temperamentum ministrant, tunc et ipsos nervos molliores praestant. propter hoc et aestate fervor sanguinis et
146ᵛa solutio nervorum frigida fotus refrigerio constringitur. |

1 fusionem ‖ 5 exigum ‖ 10 revocavimus ‖ 13 imponiter ‖ 18 *sq*. cretiaticos nimis: *transposui* ‖ 20 non iam *B*: omnia ‖ 23 si | semissationem | streme ‖ 24 medicamentum ‖ 26 *suppleo* interdum calda | ⟨variis⟩ *aut* ⟨pro⟩ temporibus *B* ‖ 32 *subscr*. Explicit liber Septimus

LIBER VIII.

1 de diligentia equorum 741
2 de concipientibus
3 dentitio prima
4 asini conceptus
5 de geminis
5*a* de cura
6 equarum partus
7 de abortu
8 de clauco
9 de *h*etero*podes*
10 de Parthos
11 *deest*
12 de concipientibus
13 scientes partum
14 de praegnantibus
15 de partu
16 de abortu
17 si mortuum feret
18 de mictione
19 si parere non potuerit
20 de expurgatione
21 si exilierit
22 de expurgatione
23 si concipere non potuerit
24 de pullo mortuo 742
25 si parere non potuerit
26 de verginali
27 de praegnantibus
28 si volueris praegnantem fieri
29 si non potuerit
30 in verginale vulnus
31 si prurire c*o*eperit
32 vermes in verginalem

---

11 etheros ‖ 33 conceperit: *corr. infra*

33 si volueris praegnantem fieri
34 si eicere volueris
35 si strophum tenuerit
36 de secundis
37 de purgatione
38 de vulva
39 de purgatione
40 ut supra.

743 I Labore et diligentia tam equarum quam equorum et omnium iumentorum nationes et genus magis quadrigariorum ostendere volui. propter quod multis auctoribus inspectis et quae ad equorum genus pertinuit secretis
146ᵛb singulorum sensus et | motus animae in unum contuli et ex his epit*o*ma feci et omnia, quae dispers*a* fuerant in e*is*, naturali ingenio plenius per hunc librum docui, ne quo errore pastor generis equini decipi poss*i*t. nunc genera partus et vices mensium et genus, ne facile inpones aut ne tricare velis, rationem dicere oportet. nihil enim vacuum esse . . . scias.

744 II Initium partus primum concipientibus, et qualem aetatem ut applices, ventrem ut ferat, et quale sexu ut imponas, et quo tempore. bimam aut trim*am* in equa*m* impone, equo autem trimo vel magis quadrimo. hi*c* equus usque in annos XV idoneus in admissuram erit, potest et usque in XX. sed post annos XV non tam optime generat. sed ante mensem, ut concipiat, ea equa saginanda erit per dies XXX. calfacienti tamen nunquam imposueris.

745 III Dentitio prima totum corpus commovet fervorque in artus calor*e* subito sanguinis commotus toto corpore excitat venas et tumescet matrix. tunc vulva nihil continet, quoniam in fervore est, nihil capiet, proiciet magis. sim*ul* qui*n*quennis cum facta fuerit, licet equo inponas

14 epithima | disperso ‖ 15 eo ‖ 16 possint ‖ 18 netricare ‖ 22 *cf. Colum. VI 28* | trimatum | equa ‖ 23 hiis ‖ 29 caloris ‖ 32 similiter quiquennis

aut asin*o* si volueris, cont*in*ere *poterit*, pariet. sed quare ex equo primum ut imponas volo? si ex equo imposueris, mensibus X partum feret, ex asino autem mensibus XII. initio vulva primo tenera est et brevis. primum autem [si] ex equo si imposueris, non magis sanguis equi fatigare potest matricem, quoniam X mensibus *in* ventrem feret, a primo tempore conceptus non fatigat vulvam.

746 IV Nam asini conceptus magno labore mensibus XII portatur. et incipiet a primo fatigata nunquam bene generare et citius senescit et gracilis fiet et incipiet difficiliter concipere. quidquid generaverit, turpissim*a* semper et angulosa et inaequalibus dentibus minus valentia, et ipsa nec plures pariet.

747 V Equa geminos *si* primo partu exposuerit, similiter senescunt, similis partus dabunt: erunt *a*equales, ambulare inutiles. nec separari his vitia nec tolli scias, nisi permiseris, *ut* vacet longo tempore et adhibeatur huic summae curationis ordo. primum fomentum renibus apponito, quoniam hoc tenentur vulvae et vesicae v*e*nulae. et hoc fomentum sic facito. sumito salis semodium et fricito et in sacco mitti*to* et super lumbos leviter apponito *m*anumqu*e* subtus mittito et calorem sufferto. ita poterit sustinere. | 147^{r}a

748 V*a* Et hanc utilem curam facies. ficum battitum ʒ III, huic admiscito magma croci ʒ et temperato vino austero et in naturalia loca exprimito vel apponito. cibariam dabis hanc per dies XXX. ervum commixtum, columbin*um* stercus aequa mensura mixtum, per dies singulos sextarios singulos in cibaria dabis. haec si curaveris facere, semper optime valebit et partus dabit.

749 VI Equarum partus et fetus disponere sic observato, et nunquam te fallis. genus sic coniungere oportet.

---

1 asina | continere ⟨poterit⟩ *B*: contendere ‖ 6 in *addidi* ‖ 11 turpissimam ‖ 14 si *addidi* ‖ 15 equales ‖ 17 ut *supplevi* ‖ 19 vel nullae ‖ 21 mittitur ‖ 22 anum quae: *corr.* *B* ‖ 24 battitum = battutum ‖ 27 columbinorum ‖ 29 curaberis

aurigam vetulum in equa iuven*e*, aut vetul*a* *cum* equ*a* est, aurigam iuvenem imponito.

750 VII De equarum abortus et mixtiones naturaliter quemadmodum debeant facere, et quando, quod appellatur graece ochiai, necesse erit scire te et hoc. quicunque equus habuerit in oculum album, quod non erit plaga factum, sed naturaliter clau*c*us, eorum admissura non erit utilis. sed it*erum*, cum maturum fuerit, ad consuetudinem revertetur. ex eo autem si [ex] equa nata fuerit, e*a* id vitium non habebit, propter quod annot*in*am purgationem habet. sed quod ex ea equa natum fuerit, id
751 caecum erit aut fiet. quodquod enim ex semine languido concepti erunt, necesse habent quoniam ad naturam paternam seminis reverti... hi quidem nec admittere debent, qui uno testiculo erunt. plerumque enim sine semine sint, et si contingit eis seminare, similes sibi creant. quodquod enim similia eis qui habent vitia, admittunt seminare, ipsi se decipiunt. necesse habebit eum ad vitium paternum seminis reverti. nam hi, qui in his seminant, qui unum
752 testiculum habent... quorum praependebit, naturale vitium appellant.. qui erunt semper inutiles. oportet enim sine vitio esse eum, quicunque ad seminandum mittitur equus.

---

1 iuvenem | vetulam eque est ‖ 3 *sq.* *H 53, 23* *ζητοῦντος ἐκ τίνων δεῖ καὶ ποταπῶν τὸ ὀχεῖον ποιεῖσθαι, ἀναγκαῖον εἰδέναι σε καὶ τοῦτο· τῶν ἐχόντων ἐν τῷ ὁρατικῷ λεύκωμά τι οὐχ ὑπὸ πληγῆς ἀλλ' ἐκ τοῦ αὐτομάτου, τούτων οὐ δεῖ τὰ ὀχεῖα λαμβάνειν. ζῳογονηθὲν γὰρ καὶ ἐλθὸν εἰς τὴν αὐτὴν ἡλικίαν πηροῦται ὡςαύτως. τῇ δὲ ἐκ τοῦ τοιούτου ἱππάδι γενομένῃ οὐ γίνεται τοῦτο διὰ τὸ ἔχειν αὐτὴν ἐνιαυσιαίαν κάθαρσιν. τῷ δὲ ὑπ' αὐτῆς γεννηθέντι ἄρρενι ὡςαύτως συμβήσεται. ὅσοι δέ εἰσι δυσκατάρτιστοι ἐν τῇ ἐπιβάσει καὶ νωχελεῖς, ἀποκριτέον καὶ τούτους, ἥσσονας ὄντας ἐν τῷ ἔργῳ. καὶ τοὺς μονόρχεις δὲ οὐ δεῖ παραλαμβάνειν ἀγόνους ὄντας κατὰ τὸ πλεῖστον ἢ ὅμοιον γεννῶντας. καὶ ὅσοι δὲ κατὰ τῶν διδύμων κρισσοὺς ἔχουσιν, οἳ λέγονται κρισσοκάβωνες, ἄθετοί εἰσι. δεῖ γὰρ τὸν ὀχευτὴν ἄρτιον εἶναι κεχωρισμένον παντὸς αἰτίου.* 7 claveus ‖ 8 seditur ‖ 10 et | annoticia nam ‖ 13 quoniam: quondam *B* ‖ 20 *sq.* nam hi, quorum praependebit natura, quale vitium appellant 〈*κρισσὸν*〉, erunt semper inutiles *B*

VIII Nam et hoc docere oportet. quodcunque iumen- 753
tum unum oculum claucum habent et alterum limpidum,
scito eos non de ambobus oculis videre. [IX] Quemad-
modum hi qui alterna genua habent, qui appellantur
graece heterosceles, item qui alternos pedes habent, qui ap-
pellantur graece heteropodes, hi enim non possunt rectam
ambulationem facere nec cursum, itaque et subinde deficiunt:
similiter et hic non potest de utrisque oculis videre, qui
alternos oculos habent, relinquitur enim subinde a pu-
pilla. qui etiam sunt dolosi et subinde ex|pavescit propter 147ʳb
id vitium, quia non idem vident. nec hi admittendi non
erunt ad ammissuram. [X] Parti quidem hos, qui ea vitia 754
habent, [et] existimant esse generosos, quia videntur aput
eos priores nati esse. quodquod autem excelsi equi et
formosi natura videntur esse, et hi videntur ibi primum
nati esse, propter quod et antiqui eius regionis ipsos equos
Partos appellabant. [XI] Doceo autem et hoc. quodquod 755
iumentorum pravas facies afferunt aut ipsa orificia aut si
qui super oculos aliquam pravitatem habent, isti plerum-
que naturaliter diuturno in vita morantur.

XII Et de hoc quidem scribere oportuit fieri ad Sar- 756

---

1 *sq.* *H 53, 5 sq.* οἱ ἑτερόφθαλμοι τῶν ἵππων οὐ τὸ αὐτὸ βλέπουσι τοῖς ὀφθαλμοῖς. ὅνπερ γὰρ τόπον ὁ ἑτεροσκελὴς καὶ ὁ ἑτερόπους σκάζει καὶ λείπεται τῷ περιπάτῳ, οὕτω καὶ οὗτοι τῷ ὁρατικῷ. εἰσὶ δὲ καὶ πονηροὶ καὶ ἐπτοημένοι διὰ τὴν ἑτεροφθαλμίαν. παραλαμβάνουσι δὲ αὐτοὺς Πάρθοι ὡς εὐγενεστάτους. δοκοῦσι (δοκεῖ *trad.*) δὲ παρ᾽ ἐκείνοις πρώτοις γεγενῆσθαι. καὶ ὅσοι δὲ ποικίλοι τῷ χρώματί (*legitne Chiron* ὑψηλοὶ τῷ σώματι?) εἰσι, καὶ οὗτοι δοκοῦσι παρ᾽ ἐκείνοις πρώτοις γεγονέναι. διὸ καὶ οἱ ἀρχαῖοι Πάρθους αὐτοὺς ὠνόμασαν. ἴσθι δὲ καὶ τοῦτο ὅτι τῶν ἵππων οἱ ἀλφόρυγχοι καὶ ἀλφοπρόσωποι καὶ περὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ⟨ἀλφοὺς⟩ ἔχοντες, οὗτοι ἀπὸ τῆς γενέσεως εἰς τὸν καταγηρασμὸν πολυχρονιώτεροί εἰσιν. ‖ 5 etheros celesitem | sedes ‖ 6 et hepodus ‖ 7 cursunt quae ‖ 8 que ‖ 10 etiam *B*: enim ‖ 12 partem quidem os quieta ‖ 13 extimantes se ‖ 14 qui: *corr. B* ‖ 16 antiqui ⟨eius⟩ *scripsi*: aliquis ‖ 21 *sq. Mill. p. 81* φλβ´ εἰδέναι σε θέλω γίνεσθαι παρὰ Σαρμάταις (παρμάταις *cod.*) ἐνίους καὶ συμβαίνειν ἀπὸ τῆς γεννήσεως εἰς τοὺς ιδ μῆνας παραγινομένην τὴν ἱππάδα (ἱππίδα *trad.*) κίνησιν ἔχειν

matas naturaliter, equa cum facta fuerit mensum XIIII, naturalem purgationem eis contingere et statim desiderare mixtionem masculi. qu*ae* cum tetigerit masculum, statim praegnantes fiunt. similiter XIIII mensibus fetum ferunt. et cum pariunt, dolores ingentes patiuntur usque eo, ut clamores ingentes faciant. et cum peper*er*int et viderint, quod ex eis natum est, timent et fugiunt. propter hoc induntur loco tenebroso et fetum eorum udabis loteo materno et sic eis offeres. quae cum id viderint, appetunt et amant. dicitur autem et hoc observandum esse:

757 [XIII] Qu*ae*cunque praegnans est equa et uber dimiserit ad *d*exteriorem partem [vidi], masculum parituram intelligo. sed *si* sinisteriorem parte uber dimiserit, feminam parituram scies.

758 [XIV] Hoc autem intelligere debes, ut si casus equa dum ambulat, aliquo loco super herbam mixerit, oportebit eum locum observare usque in altero die. et si loteum eius siccum inveneris, scias eam praegnantem esse. nam cum abortum facit, ibi [ei] eius signum abortus e*x* sporcitie invenies.

759 XV Equa pariet post conceptionem post menses XI

τῆς κατὰ φύσιν καθάρσεως καὶ προςίεσθαι τὸν ἄρρενα καὶ συλλαμβάνειν καὶ κυοφορεῖν τὸν ἴσον ταῖς ἄλλαις χρόνον καὶ ζῳογονεῖν. τίκτουσαν δὲ πόνους ἔχειν μεγάλους, ὥστε κραυγὰς ἀποτελεῖν καὶ μυγμούς (*νυγμούς* trad.). *κυήσασα δὲ καὶ θεασαμένη τὸν νεογνὸν φεύγει ἀπ' αὐτοῦ καὶ φοβεῖται προςελθεῖν. συγκλείουσιν οὖν αὐτὴν εἴς τι περίφραγμα καὶ προςφέρουσιν αὐτὸ καθαρίσαντες καὶ εἶθ' οὕτως πείθεται τιτθεύειν καὶ τελειοῦν. λέγεται δὲ καὶ τοῦτο παρατετηρῆσθαι αὐτοῖς, ὅταν ἐπιτέξῃ ἡ ἵππος καὶ τὸ οὖθαρ προχαλάσῃ μᾶλλον ἐκ τοῦ δεξιοῦ μέρους καὶ τὴν θήλην, ἄρρεν αὐτῇ γίνεσθαι· ἐὰν δὲ τὸ εὐώνυμον, θῆλυ γίνεσθαι. ὀχευομένη δὲ ἡ ἵππος ὅταν οὐρήσῃ ἐπὶ βοτάνης τινός, παρατηροῦσι τὸν τόπον σημειούμενοι, καὶ τῇ ἐπαύριον ἐὰν εὕρωσιν ἐξηραμμένην* (*εὕρωσι κεξηραμμένην* cod.) *τὴν βοτάνην, συνειληφέναι λέγουσιν αὐτήν. ὅταν δὲ γένηται ὠμοτοκῆσαι* (*ὠμοτεκῆσαι* cod.) *τὴν ἵππον καὶ ἐκτρῶσαι, χαίτην ἔχων* (sc. *ὁ τόπος*) *οὐ ῥᾴδιον περιγίνεται* ‖ 3 qui ‖ 6 peperint 11 quodcunque ‖ 12 exteriorem ‖ 13 si *addidi* ‖ 18 et ‖ 20 *Mill. p. 93 χκθ' ἵππος τίκτει ἀπὸ τῆς συλλήψεως ἐν μησὶ ια'* (*ι'* cod.) *καὶ ἡμέραις ι'. ἐὰν δέ ποτε συμβῇ τάχιον κυῆσαι μῆνας ἔχουσιν θ' καὶ ἡμέρας κ', ἀνατρέφεται τὸ τοιοῦτο καὶ*

et dies X. quod si contegerit, u*t* [si] celerius pariat, habebit pullos *post* menses IX et dies XX. quod ex ea natum est, diligenter nutriri oportebit. s*e*cernes de grege, idem facies et si femina fuerit. non enim erit diuturnae vitae.

XVI Necessarium autem debeam et hoc scribere, in- 760
*m*aturos abortus. saepissime enim non erit equae utilem perferre fetum, si ex malo genere conceperit. quam opor-
tebit fatigationibus | fatigat*am* ... ex ea expellere fetum. 147ᵛa
[XVII] Oportebit autem verginalem eius manu tractare et 761
[si] ipsam vulvam. et si pullus se offeret ... et potueris eius orificium prendere, et suff*o*cabis et ipsum caput manu confricabis. quod si tenerum fuerit, ipsum pullamen expellere oportebit. medicamento hoc sumes: taedam pi*n*guem, quam facies minutam valde, et adicies ei vini cotulas VIII dulcis et exfervefacies, donec ad tertias decoquatur. et ex hoc suffundes diebus tribus et facias, ut currat non quadrupes, et ne si intumetur. dicitur autem et herbam brioniae radicem contritam .. ex vino ei similiter suffundes.

XVIII Et si quando contigerit equa difficiliter posse 762
meiare, adiunges ei equum salacem et propter eum. quae dum conatur cum eo natura miscere, continuo meiet. haec est demonstratio eorum morborum et curatio.

τελειοῦται. ἀποκρίνουσι δὲ αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἀγέλης, καὶ ἐὰν θήλεια γένηται, ποιοῦσι λειπόχρονα. cf. H 58, 8 (Hieroclis) ‖ 1 vel ‖ 2 post *add. B* ‖ 3 si cernes ‖ 5 *H 57, 4 χρήσιμον εἰδέναι σε τὰς τῶν ἐμβρύων διαφθοράς. πολλάκις γὰρ οὐ λυσιτελεῖ διενεγκεῖν τὴν ἵππον, ἐὰν κακογενὲς ὀχεῖον ἐπιβῇ, ἢ πρὸς ἀγῶνά τινα γυμναζόντων ἡμῶν αὐτὴν κυήσῃ. δεῖ δὲ κατὰ τοῦ αἰδοίου ἐνθεῖναι τὴν χεῖρα καὶ παρεῖναι εἰς τὴν μήτραν. καὶ ἐὰν μὲν δὴ λάσιον ᾖ τὸ πωλίον, λαβόμενον τοῦ στόματος ἀποπνίξαι καὶ τὴν κεφαλὴν ἐνθλίψαι. ἐὰν δὲ ἁπαλὸν ᾖ τὸ ἀμνεῖον, διακνίσαι αὐτό. φαρμάκῳ δὲ διαφθείρεται οὕτως· λαβόντα δᾷδα ὡς πιοτάτην ποιῆσαι λεπτὰ ὡς μάλιστα καὶ ἐπιχέαι οἴνου γλυκέος κοτύλας η´ καὶ ἀναζέσαι, ὥστε τὸ τρίτον ἀφεψηθῆναι, καὶ τοῦτο ἐγχυματίζειν ἐφ' ἡμέραις τρισὶ διαιροῦντα, καὶ τροχαζέτω μὴ συντόνως. λέγεται δὲ καὶ βρυωνίας τὰς ῥίζας τρῖψαι ἐν οἴνῳ καὶ τὸ αὐτὸ ποιεῖν* | innaturos ‖ 8 fatigatum ‖ 11 suffricabis: *corr. B* ‖ 13 piguem ‖ 17 intumetur = tumet? ne stimuletur *B* ‖ 18 *supple* prodesse ‖ 19 *supra p. 150, 27* ‖ 20 propter eum: protervum *M*

XIX Equa parere si non potuerit, nares ei comprimito sic, ne suffoces, et pariet.

763 XX Equa si mortuum eicere non potuerit, feniculum manipulum decoquito in aqua eminam et oleo -ss- III, haec suffundito per os. ita celerius eiciet reliquas et secundas.

XXI Equa loca si exierint, fossam facito et caput ei statuito, lumbos extolle quam altissime et manum siccam in verginali obicies. nam si quid unctis tetigeris, propter laxitudinem loco manere non potest.

764 XXII Equa si pepererit et non purgavit et tempus aliquod intercesserit, d*e*s maxime, si habueri*s*, vini flos, si minus, ervi moliti sextarios III et ex vin*o* albo leni fiet, spinae albae manum plenam conteres et per lenteolum colato. exprime eadem, misceto et ex ervo infundes per os ei. ita curabitur. postero die admo*v*es. sanum fiet.

765 XXIII Equa si non conceperit neque tenere potuerit, sub divo eam statuito et aridam paleam aspargito bibere aqu*a* maceratam. sub divo hoc facito per dies numero XXX.

XXIV Equa si eicere voluerit et pullus in ventrem morietur, manum oleo perungito et prendes scalpellum et mittito *in* virginalem. et laxiorem pullum *cum* habebit, primum praecide caput, deinde priores pedes, simul et tende
147^{v}b pullum et subige oleo et aqua et in | priore attende.

766 XXV Equa parere si non potuerit, ex aqua tepida et oleo virginalem lava, dextram et sinistram a latera, sim*ul* oculos servato pulli, et ita pariet.

XXVI Equa si virginale mundum habuerit et concipere non potuerit, semel maxime admittito sed rigorissima tempestate, ut concipiat neve laxet. si minus, converberato virgis et ita ad eam admitte, deinde agitato vehementissime.

---

1 *H 59,22* (*Eumeli*) ‖ 12 dies | habuerit ‖ 13 molliti | vini 16 admones ‖ 19 aquam ‖ 23 in *addidi* | cum *addidi* ‖ 27 a latera: dilata *B* | siml' *sic*: similiter? ‖ 30 rigorosissima?

767 XXVII Equam si volueris scire, an praegnans sit, duc eam ad equum. si mixerit, praegnans non est, si non, erit, adfricabit.

XXVIII Equam si volueris praegnantem fieri, picem, malum, lasar Si*riac*um, sa*l*mentum, ecinum, scillam, haec impones ex vino.

768 XXIX Equa si praegnans esse non poterit, titymalum et lasar, salmentum, ecinum, scillam teres. haec impones ex vino.

XXX Equa si in virginale ulcus factum est aut ex alia re si laboravit, ceram ex vino et oleo coque et perunge ea loca, quae vexaverint.

XXXI Equa si prurire coeperit virginalem, *si* inspicies, nec equibit nec praegnans erit, vino nigro sublues virginalem.

XXXII Vermes si habuerit, in verginale premito ei rafanos, et efficies.

769 XXXIII Equam si praegnatam fieri volueris, nitrium et stercus passerinum bene conterito cum resina termantica, bene compisato et ad loca imponito.

XXXIV Equa si eicere volueri*s*, malum terrae et murram bene conterito et imponito. eiciet.

XXXV Equa si prae*g*nans fuerit et strofos e*t*iam tendiderit, su*mit*o cyprina cum murr*a* p̱ semis, eam miscito in vino quam lenissimo et infundis per narem dextram.

770 XXXVI Equa secundas si non eiecerit, sumes sparteam soleam et combures loco mundo. et cum combusta fuerit, sumes cinerem eius et cum vino et oleo ia*i*un*a*e per os dabis.

XXXVII Equa si pepererit et non purgaverit se, radices porri capitati decoques in tertias ex aqua cisternina, addes murram trigoniten quod satis est, et misces cum aqua cisternina decocta ciatos sex et vini ciatos III. per triduo ieiunae dabis.

---

5 siculum | sarmentum | ecinum = ἐχῖνον ‖ 12 sic ‖ 20 voluerit ‖ 22 praenans | strofose iam ‖ 23 sub imo | murre ‖ 26 soleam: *cf. infra p. 245, 12* ‖ 27 *sq.* iauıneperos *sic*: *corr. B*

771 XXXVIII Equae vulva si pr*o*ceciderit, sic succurri debet. equam supinam sic ut caput eius supinum sit,
148ʳa deinde fovebis | fovitionibus caldis ipsam vulvam et punges illam acu tenue, deinde vinum austerum et *a*murca *a*equalibus partibus et olei partem dimidiam in uno decoques.
772 quibus decoctis adicies ei haec in virginali. deinde prendes vesicam qualibet recentem, in quam adicies folia lauri, combures, cum vino nigro austero miscebis et in vesicam cal*c*es et colabis et coicies in virginalem . . . impones, et sic eam admittes per dies numero XII. post diem XII solves eas fibulas et perungebis. sic aquam intro coicies et siccam eximes. curabis autem, ut et bene cibetur, quae sic oper*a*tur.
773 XXXIX Purgationem iumenti ad eos, qui sunt in grege legitimari, quemadmodum curentur purgationibus his. cucumeris silvaticae radices concides minut*i*m et in sole *ex*pandes, ut aridum fiat. deinde contundes et huc admis*c*ebis nitrium contusum et salem. hoc dabis praeterea praegnantibus equabus, au*t* pullis dabis (purgabuntur ex hoc), et pullo qui ad mamillas accedit dabis. ideo

---

1 *H 57, 20* ***χάρις τῷ εὑρηκότι ἐν ταῖς θηλείαις τὸ περὶ τὴν μήτραν βοήθημα, λέγει γὰρ βοηθεῖν οὕτως. ἐὰν ἐκπέσῃ μήτρα, κατακλῖναι δεῖ τὴν ἵππον, ὥστε ὑπτίαν κεῖσθαι ἐπὶ τὴν κεφαλὴν ῥέπουσαν, καὶ καταντλῆσαι ὕδατι θερμῷ πολλῷ τὴν μήτραν, καὶ κατακεντῆσαι αὐτὴν ῥαφίδι λεπτῇ, εἶτα οἴνου αὐστηροῦ καὶ ἀμόργης ἴσον καὶ ἐλαίου τὸ ἥμισυ καὶ σίδια ἐν τῷ αὐτῷ ἑψήσας ὥσον ἔσω, εἶτα [τὴν] κύστιν λαβὼν ἐντίθει καὶ ποίησον αὐτὴν πεφυσημένην ἐγκεῖσθαι, καὶ ἀπόδησον αὐτήν, ἵνα τὸ πνεῦμα κατάσχῃ. καὶ τὸ αἰδοῖον ἐπίδησον τρὶς ἐκ διαστήματος, ἵνα ἡ μὲν κύστις ἔνδον μείνῃ, τὸ δὲ οὖρον ἐκκρίνηται. ἔγχει δὲ καὶ δάφνης φύλλα κατακαύσας μετὰ οἴνου μέλανος αὐστηροῦ, δώδεκα δὲ ἡμέρας διαλιπὼν τὸ ῥάμμα ἕλκε καὶ τὴν κύστιν κέντησον. καὶ τοῦ πνεύματος ἐκπεσόντος ἔξελε αὐτὴν καὶ τὴν ἵππον καλῶς τρέφε μετὰ ἡσυχίας. συμφέρει γὰρ αὐτὴν εὐσαρκοτέραν εἶναι*** | proaceciderit ‖ 2 sicut ‖ 4 murra: *corr. H* | eq̃lıbʒ *sic* ‖ 7 recentem: rigentem *B* ‖ 9 caldes: = inculces; claudes *B* ‖ 11 *sq.* et punge bessica (= vesicam), quam intro coicies, et sic eam eximes *B* ‖ 12 operiantur ‖ 14 legittimari: = admissarii? *cf. supra p. 8, 24; proprium viri nomen latere putat B* ‖ 15 minutum ‖ 16 spandes ‖ 17 admittebis 18 autem

autem admiscemus salem, ut possit iumentum ad salsitudinem purgationem hanc uti.

XL melius autem et furfures triticias quam salem. 774 dabis autem hanc purgationem mense uno luna XV. hoc autem quinto quoque die ei dabis usque ad plenilunium. quod cum purgatum fuerit, scabia eum non prendit et omnes effugit languores.

LIBER IX.

Corporum et dentium doctrina haec sunt. 775

dentes sic cognoscis. equus male praenatus *si* erit, primos deiciet dentes annorum duum et mensium sex, et tunc nascuntur ei colomellares. sed si in annis continuis duobus et mensibus sex dentierint, optimi equi sunt, usque in annos octo. postea rumpunt dentes, et apparent brumatici, et fiunt sal*e*b*r*osi et tunc senescent in aliis annis VIII. sed vivere possunt usque in annos numero 24^{or}.

equus bene p*raen*atus si erit, primos deiciet dentes 776 post annos duos, et secundos alios post annum. deinde interiit | annum et nascuntur ei colomellares, omnes dentes 148^{r}b compleminales annis duobus et mensibus decem. *sunt* qui equi addunt sibi usque ad annos VIII. sed optimi sunt usque ad annos X. deinde strophosi fient et acutiores et breviores. usque in annos X optime uteris. postea senescunt in aliis annis XII.

equus omnino dentes habet superiores et inferiores 777 numero XL, sed asinus et mulus habent numero XXX, praeterquam appendices. sed numerabis, si non utrisque

---

3 aquam? ‖ 4 XV: nova? ‖ 7 *subscr.* Explicit liber octavus. Incipit liber nonus bonae fortunae ‖ 9 *cf. Varro rr. II 7, 2 et quae ibi annotavit J. G. Schneider* ‖ 10 fuerit ‖ 15 brumatici = brocchi | salibosi ‖ 16 bibere *sic*, vivere *in marg.* ‖ 17 pedatus ‖ 19 interiit = intericit (*i. e.* intericitur) ‖ 20 sunt *B*: si ‖ 25 *H 227, 28* τοὺς πάντας δὲ ἔχει τεσσαράκοντα ἐκτὸς τῶν προςφυῶν. ὄνος δὲ καὶ ἡμίονος τριάκοντα ἐξ καὶ τὰς προςφυάς

proportionem invenies. extra quae opera eius celerissime dat adiutorium, ne tardes. et dentibus nihil est, quod credas, ideo quod natura est iument*i*, *ut* aliud ante tempus deiciet et aliud dentem post dentem trudet.

778 annorum et dentium nota*e* cum corpore mutantur. dum bimus et sex mensium est, medii dentes superiores cadunt. cum quartum annum agit, his qui canini appellantur deiect*is* alios adferet. deinde *intra sextum* annum molares superiores et inferiores cadunt. sexto anno quo*s* primum mutavit, exaequat. septimo omnes explentur aequaliter, ex eo ca*v*atos [ten]dentes gerit. *nec* postea quod annorum sit, manifeste comprehendi potest. [post] decimo tamen anno tempora cavari incipiunt et supercilia nonnunquam canescere et dentes prominere.

779 haec quae [de] ad animum et mores corpusqu*e* et aetatem pertinent dicendum satis *h*abeo. nunc incipiam probare iumentorum genera. probandi generis equini haec erunt honesti animi documenta. corporis vero forma constabit haec. exiguo capite, nigris oculis, *naribus* adapertis, brevibus auriculis et rectis, cervice molli lataque nec longa, sed densa iuba et per dextra parte profluxa, lat*o* et [pro]-
780 musculorum toris [et] nervoso pectore, gra*n*dibus armis et rectis, lateribus inflexis, spina duplici, ventre substricto, testibus paribus et exiguis, latis lumbis et subsidentibus, cauda longa et setosa crispaque, mollibus atque altis *cruribus* [setiserit], t*e*reti gen*u* parvoque nec introrsus *s*pectant*i*, rotundis clunibus, feminibus tor*o*sis, duris ungulis et altis et concavis rotundisque, quibus coronae [et] mediocres superpositae sint. sic universum corpus compositum, ut

---

3 iumentum | ut *addidi* ‖ 5 *Columella VI 29, 4* (*ex quo omnia haec transcripta sunt*) *praestat auxilium* | nota ‖ 8 deiectos | intra sextum *suppl. Col.* ‖ 9 quo ‖ 11 cabatos tendentes | nec *Col.*: ut ‖ 15 *Col. VI 29, 2* ‖ 16 dixisse *Col.* | ab eo: *corr. B* ‖ 18 honesti animi documenta: *cf. p. 243, 3* ‖ 19 naribus *add. Col.* ‖ 21 profusa *Col.* | lata ‖ 22 toriis | numero pectore *Col.* | gradibus ‖ 25 cruribus *addidi*: mollibus (aequalibus *v. l.*) atque altis rectisque cruribus *Col.* | teseti genua ‖ 26 expectantibus ‖ 27 torsis: ac numerosis *add. Col.*

sit grande sublime et rectum, ab aspect*u* quoque agil*e*
et ex long*o*, quantum figura permittit, rotundum.
mores | autem laudantur, qui sunt ex placi*do* con- 781 148ᵛa
citatissimi et ex concitato mitissimi. nam hi et ab obse-
quiis reperiuntur habiles et ad certamina laboremque
promptissimi inveniuntur. bimus equus ad usum domesti-
cum recte domatur, certaminibus autem expleto triennio,
sic tamen, ut post quartum annum labori committatur.
admissariorum genera probanda. admissariorum genera 782
quae probari debeant, sic doceo. verum tamen ab aspec-
tum non aliter probari debent, quam ut sint amplissimi
corporis, cervice valida, robustis ac latis costis, pectore
musculoso et vasto, feminibus lacertosis, cruribus com-
pactis, colore nigri vel magillini. nam murinus cum sit
in asino vulgaris, tunc etiam non optime respondit in
mula. nec nos universa quadrupedis species decipiat, si,
qualem probamus, concipiamus. nam quemadmodum arie- 783
tum quae sunt in li*n*guis vel palatis maculae, plerumque
in velleribus agnorum deprehenduntur, ita si bicolores
pilos asinus in palpebris aut *au*ribus gerit, sobolem quo-
que frequenter faciet diversi coloris. qui et ipse, etiam *si*
diligentissime in admissario exploratus est, saepe tamen
domini spem decipit. nam interdum etiam citra prae-
dicta signa dissimiles su*i* mulas fingunt. quod accidere
non aliter *r*eor [um], quam ut *a*vitus color primo*r*dis *se*mine
mixtus reddatur nepotibus. igitur qualem descripsi asel- 784
lum, cum est progenitus, oportet matri statim subtrahi
et ignoranti equae subici. ea optime in tenebris fallitur.
nam cum obscuro loco partu eius amoto praedictus pullus

---

1 erectum *Col.* | aspectum quoque agilem || 2 longae | *in marg.* quantae longitudinis sicut rotunditas circularis || 3 placito || 4 concitati *Col.* | ad obsequia *Col.* || 5 laborum patientissimi *Col.*, *sed cf. Pelag. 3* || 9 *Col. VI 37, 6* || 10 sic debeant doceo || 14 coloris nigri vel maculosi (magilis *cod. Sangallensis*) *Col.* || 15 respondet *Col.* || 17 conspicimus *Col.* || 18 liguis || 19 sibi colores: discolores *Col.* || 20 aribus || 21 si *add. Col.* || 24 sui *Col.*: sunt || 25 eorum | habitus | primo dissimine

subiectus est, quasi ex ea natus alitur. cui deinde cum X diebus insuevit equa, semper postea desidera*nti* praebet uber. sic nutritus admissarius equas diligere condiscit. interdum etiam, quamvis materno lacte sit educatus, potest a tenero pullo conversatus equarum familiariter earum consuetudinem appetere.

785 De coloribus et pilis maculisque mutandis.

iumentum ut colorem mutet, acaciae radicem e*x* aceto conteris et perunges totum corpus iumenti. colorem mutabis.

148^{v}b 786 iumentis ad pilum ut cadat et mutet colorem, | si album fuerit. sinape Alexandrinum et panacis radicem et lasar et coriandri folia ex aceto conteris et imponis et sic alligabis, ne solvi possit. postea curabis sic. aceto et oleo exaniabis et medicamento hoc uteris, carta combusta et adipe recenti vel suillo vel ovillo, postea acacia decocta ex aceto inpones.

787 capillos nigros inficere sic doceo. adipe suillum aut medulla cervina subiges in vaso plumbeo, deinde combures mustelam et eius cineres corpori iumenti, id est pulverem, aspergis.

pilum album nigrum facere. vel lanae texta comburis et nasturcium ex melle imponis, et nigrum fiet. primum pilum vellis, ne radix aliqua remaneat, et ex eo medicamento inponis.

788 pilum album rubeum facere. spuma argenti teres bene et calcem vivam ex loteo infantili vel ex aceto commiscens in sole calido maculas fricabis e*o* medicamento, rubeum fiet. ante tamen maculas lixivia lavabis.

ad pilos denigrandos. de nucibus grandibus botruos ex oleo coques, et cum ad tertias decoxeris, defricabis maculas albas, et denigrabuntur.

789 pilos albos ad colorem ut reddas. pilos albos velles et locum elut*ri*abis aceto et prendes mustas et cum carta

---

2 desiderat in ‖ 5 pullo *om. Col.* ‖ 8 et ‖ 22 vellana et exta: *corr. B* ‖ 28 eum ‖ 34 elutabis

combusta teris et commisces et loco inde imponis, ante tamen aceto locum elutriabis.

[in]de collo pili si saepius defluent, ut minim*e* verna- 790
cul*i* sint radic*is*. corticem ex vino ad tertias decocto conterito. cum opus fuerit, saepius ungeto vel adipe ursino vel medulla cervina vel adipem suillum. et vino veteri et oleo veteri unges.

ad maculas tollendas. nitri p libra, adipe ursinum vel 791
axungia vulpina *cal*facito in ollam novam et perunge iumentum. nitrum, sulfure vivum tere, cribellabis et sic commisces.

alapa in cervice ut piligeret. herbam barbatam et corticem de socco combures et teres ex adipe rece*n*ti suillo et ax*ungia*. *in*de cervic*i* cottidie imponito, id est fricato. pilum eiciet ad colorem et spissiorem.

caudam si fricaverit ad parietem. caudam si frica- 792
verit ad parietem et exulceraverit se, sic curato. de rap*o* eligito pilos validos et tortos, in quibus pispisam intelliges esse. diligenter caudam expurgato, usque dum non fricet. seta in cauda ut renascatur celerius, aquam mul-
sam facito | et ex ea aqua saepissime lavato locum et 149ʳa
adipe ursino rapum confricato. celerius renascitur.

pili albi iumento si nati erunt quoquo loco. in spina 793
alba nascuntur tubercula, quasi spongiolae. has conteres bene, ex rosa subiges, deinde pilos albos radicitus educito, tunc eo medicinae locum cottidie bene confricato, donec pili renascu*n*tur.

ad inficiendum rufum colorem. ad inficiendum rufum 794
colorem spuma argenti, feclam, crocum, calamos *av*enae, vinum vetus. sic autem facies. spumam in vino calefacies et admiscebis feclam et crocum, bene in uno temperabis et perungito in sole iumentum. tertio quoque die perungito et dato opera, ne volutet et ne man*u* id adfricetur.

---

3 [in]de *B* | minimi vernaculis || 4 radices || 9 adfacito || 11 alapa = alopecia || 12 socco: *cf. supra p. 239,25 et Pelag. 437* cortex vetustae taurinae *cum annot. Ihmii*; sauco *vel* sabuco *B* | receti || 13 aximinem de cervicem || 15 *supra 717* || 16 rapa || 25 medicinae = medicamento || 26 renascutur || 28 hebene || 32 manum

795 iumento ut maculam albam facias. iumento ut albam maculam facias quoquo loco, fabam sine sale coques et fervent*em* inpones, ut pilus cadat. eum locum lipara cu*ra*bis. hoc facies et si volueris calidum facere.

796 Colliri*a* ad omnia vitia oculorum haec erunt. ocularium Vibianum ordinarium ad omne genus vitii oculorum praeter ad clauco*ma*. croci Siculi p Ϛ, murrae trigonitae p·£, apobalsami Iudaicae p·Ƶ, salis ammoniaci p·Ɛ, lepida Campana p. ⟞, cadmeae Cyprea p. ⟞, ossum sepiae p. ⟞, alc*ion*ii pondo ⊊, mellis Attici p. libra, piperis albi pondo ⊊, piperis nigri pondo ⊊, piperis longi pondo ⊊, vini Marsici quod sufficit. haec omnia trita bene et cribellata cum fuerit, repetes ex vino Marsico, teres, donec bene sint trita, postea mel adicies et sic miscebis et uteris.

797 oculorum quotiens tunicae vehementer vexatae sunt. thuris masculi quod volueris, ex eo polline facies et folia fabae quam plurimum viridis et bulbum aequis partibus. conteris autem sibi quisque et misces. ex eo inunge bis in die, donec coeant ea quae rupta sunt.

item *in* huiusmodi valitudinem fumentationem fenugraeci sextarium unum, rutae m · I ex aqua cisternina. decoques sic et inde suffundes.

798 ad percussum oculum, quod claucomam induxerit. mirrae agrestis p. Ϛ, salis ammoniaci p. ⫟, croci pondo ⫟, apobalsami p. Ϛ . . . quod satis est. haec omnia diligenter in mortario teres, donec le*v*e fiant. ex eo inunges.

149ʳb claucoma | si se profuderit. sanguinem ei emittas a *te*mporibus et aqua frigida fovebis et post*e*a inungito de eodem collirio, quod infra [s.] s. est. nitrium et spumam conterito et caldes oleum et permiscis et ex eo inunges, maxime si recens vitium fuerit. frequenter uteris ad recent*em* album et percussum opii pondo ⫟, thuris masculi pondo ⫟, apobalsami pondo ⫟, mellis Attici p. Ϛ.

3 ferventim || **4** cubis calidum = *λευκομέτωπον B* || **5** collirium **7** clauconia || **8** *sq.* armoniaci || **10** alcromi || **19** inungebis || **21** in *addidi* || **25** armoniaci || **27** lene || **29** timporibus | posta || **33** recenter

ad recentem album. croci p. –̣, pompolicis p. –̣, plumbi combusti p. –̣, mellis Attici quod satis est, opii p. –̣. 799

alio modo: mirrae p. ς et cerae una, praeterea adipe anserinum, quem excoques cum melle Attico. deinde una consubigito et ex eo inungeto bis in die. ex eo sanum fiet.

ad oculum album ex plaga aut si se ipse fricaverit. spumam nitri, mel, crocum optimum, ex eo inunges. eidem rei alio modo: ossum sepiae contundes minutum et murram et ex eo inunges. eidem rei alio modo. collirium: feniculum arficito et comburito et in oculum inflato per fistulam. eidem rei alio modo: salis Indici fossilis, eius suco mel addito, inungeto. si croco addito, melior erit. 800

omnium medicamentorum optimum collirium ad epifora et percussum. murrae p. –̣, croci p. ϛ, spicae nardi p. ɣ, cinnami p. ς, aloen p. ς, lici per ϛ, mellis Attici p. libra, apobalsami pondo ς. 801

vulnus in oculo si factum fuerit. murram, crocum, *scoe*niantes conteres et addes mellis Attici quod satis est pro ratione medicamentorum, atque ita inungito.

ad cicatricem. murrae p. ϛ, croci p. ϛ, cinnami ʒ III, opii ʒ I, mellis Attici quod satis est.

collirium ad epifora. thuris masculi p. ⊣, murrae pondo ⊹, acaciae pondo ς. 802

ad veteres albores oculorum. licii p. ϛ, piperis longi ciatis III et piperis albi ciatis III, mellis Attici quod satis est.

ad epifora oculorum. croci ʒ I, murrae ʒ I, cocodrilli stercus ʒ I, salis ammoniaci ʒ I, ossum sepiae ʒ I, mellis Attici ciatos III.

si equus tumorem in oculo habuerit aut laesum fuerit. sanguinem ei detrahis desub oculo aut de t*e*mporibus. facies ei unctionem super oculum hanc: thuris p. ⊣, magma croci p. ⊣, olei rosacei pondo ⊣ .. quod satis est, ova 803

7 nitrum ‖ 9 *sq.* coliculum feniculi *B* (*coll. p. 249, 29*) ‖ 15 lici = λυκίου ‖ 17 *cf. Pelag. 441* ‖ 18 estoniantes: = σχοίνου ἄνθος ‖ 27 *Veg. III 22, 4; Pelag. 416* ‖ 28 armoniaci ‖ 31 timporibus ‖ 33 ⟨mellis Attici⟩?

149ᵛa numero II. haec omnia in uno commiscito | et in lana perducis et super oculum inducis.

804 claucoma si erit, sanguinem detrahes a temporibus et aqua calda foveto et postea inungito oculum. thuris lecti quod satis est, cum nitri spuma conterito, addito olei veteris. quam primum maxime uteris.

in oculo albor si erit ex qualibet causa, sic curato. medullam de cruribus eximito verbicinis et inungeto. frigida foveto. sed si album super ... aliquid fuerit, medicamento crocino utere. ita sanum fiet.

805 ad oculos albos et ad claucomam *x*erobtalmicon. hirundinis capita comburito, flos mirrae quam optimae, nardi Syriaci, uniuscuiusque pondus obolos [ex] ternos in uno teres.

ad oculum album *x*erobtalmias sive ad aspretudinem oculorum. nitrio cocti veteris florem quod terito et in eundem *a*quam mittis et leve uteris.

806 oculare *ad* epifora et percussum. murrae pondo ⌐, croci pondo ϛ, spicae nardi pondo ϛ, apobalsami pondo ϛ, licii pondo ϛ, mellis Attici pondo libra.

claucoma si habuerit in media pupilla, quomodo *v*itrium. qui cum suffuderit, quomodo *cl*aucum facito. cum de stabulo prodisse incipit, sublatum caput faciet, palpebrae eius ... velocius ambul*a*t et pedes ad usum iactat. hoc difficilit*e*r sanatur.

807 sed si percussum fuerit aut album in oculo habuerit, sumito sepiae marinae ossum et radito ciatos III, murra*e* [et] trigonita ciatos II, piperis albi ciatos III. haec omnia in uno conteres, donec leve fiat, et admisces mellis Attici pondus competens.

aut si habuerit cicatricem in oculo, sumito medulla cervina vel verbe*cina* de cruribus ad quatuor et cocodrilli stercus

5 nitri *vel* inter *cod.* ‖ 9 *i. e.* si albugo super aliud vitium inciderit *B* (*coll. l. 25*) ‖ 11 sero obtalmicon: = ξηροφθαλμικόν ‖ 14 sero obtalmias ‖ 15 quod terito: conterito *aut* quadr. terito *B* ‖ 16 quam ‖ 17 ad *addidi* ‖ 21 nitrium: *cf. supra p. 175,12* | caucum | facit? ‖ 22 caput iaciet *B* ‖ 23 ambulant | a susum iactat *B* 24 difficilitur ‖ 25 *supra 536* ‖ 26 murra ‖ 30 *in marg.* de cicatrice | *cf. Pelag. 418* | aut: at *B* ‖ 31 verbenacia: *corr. B*

pondo ℥, sepiae marinae ossa pondo semis et mellis Attici ciatos III. conteres, donec le*v*e fiat. ex eo bis die inungues.

si equo in oculo albor natus fuerit tanquam grando, 808
et hoc facile † inter pectus fecit morbus, sic curabis. salis ammoniaci et nitri cocti floris utrisque aequas partes conterito et ita inungito cottidie. aut cepam conteris totum melle et inungito. aut lasar Cyreneicum mellis commisceto et inungito. aut columbin*um* stercus com-
bustum | et nitrium combustum in*u*ngeto. unum quod 809 149ᵛb
de his combustionibus quadriduo inungeto, et sic inu*n*xeris ext*ran*eam grandinem et claucomam, quae in oculo est, et si tibi videbitur eum locum amplius purgare, alio medicamento inungeto, sed huius generis quod conveniet. sic explebis aut eo medicamento adipe bublinos aut gallinacios et vini pusillum admixtum. hoc medicamentum omnibus utilem est.

ad claucomam, quae in oculis erit. statim cum recens 810
fuerit, curabitur, sed si veteruerit, nolito curare, nam valde molest*a* res est. recentem curabis sic. feclam primo cum oleo veteri, mel, nitri flos in uno conterito et aridum inflato. aut thuris aut salis ammoniaci in linteolo addito in carbonibus, minuta conterito et inflato in oculum. inde saepius ocularium: murrae pondo I, croci pondo ⁊, salis Spani pondo ℥ I.

ad claucomam collirium. ammoniacum purum, eundem 811
in mortario conteres, tertio die *aut* quarta addito aqua, si potes de flumine [et], sin autem, de fonte, et tere cottidie, bis in die. deinde octavo die addes mellis p. ϛ. hoc tibi praestatim omnes res oculares sanat.

collirium oculare. feniculi coliculos conteres et sucum expremes, mel addes, cum deferbuerit, diebus numero VIII. deinde sumes speculum et permisces. qui*a* acrum est et quia titillabit, cum eo commiscebis bene spiss*um* et tunc in pixide adicies et ex eo inunges.

2 lene ‖ 4 internecium? internecivus? intrinsecus (*coll. l. 11* extraneam) *B* ‖ 5 armoniaci | utrisque = utriusque ‖ 8 columbini ‖ 9 intingeto ‖ 10 inuxeris: inusseris *B* ‖ 11 extameam ‖ 13 aut: ut *B* ‖ 15 admisceas *B* ‖ 18 molestia ‖ 25 aut *addidi*; aequa parte *B* ‖ 31 qui ‖ 32 titillavit | spissis

812 De potionibus quae dantur per os aut per nares.
in primo haec sunt quae conficiuntur catartica. haec
erit potio prior, qui articularium morbum excludit. catu-
lam lactantem occides et interiora eius proicies, lavabis
eum, et adicies in ollam aquam et eundem coques, us-
que donec ossa remaneant, et commiscebis pusillum mellis
et condis eum quomodo pulmentarium. ex eo suco po-
tionabis quodquod morbo articularium habuerit per tri-
813 duum. † hic idem facies colefium porcinum decoctum, simili-
ter eodem modo dabis. eidem rei facit et hoc: gallum gal-
linacium eodem modo coctum et conditum per triduo dabis.
ad hunc morbum et haec potio praeparanda erit: titimallo *ra-
di*cem decoques ex aqua et mel commixtum, ex eodem potio-
150r a 814 nem dabis. | similiter cucumeris silvestris radicem cum nitrio,
quemadmodum s. s. est, dare debebis. ad hunc morbum
similiter faci*t* et hoc: cucurbitae Aegiptiae semen frictum
et herba quae appellatur etherion. sit autem mensura
quae in omnibus cotulam vini. quod cottidie per os suf-
fundes usque per dies octo, item et haec omnia. [nihil
aliud melius est ad id vitium quam cucumeris silvatici
815 radicem contritum.] similiter et haec potio valde facit ad
articularium: haedinum capitulum cum suis pedibus deco-
ques, donec ossa remaneant, condis sicut s. s. est, et ei po-
tionem dabis per dies numero VII. fugiet morbus articu-
larius. articulos eius pice liquida perunges. sanum fiet.
816 compositio pastilli ad omne iumentum coactum.
ysopi p. ϛ, abrotani pondo ϛ, samsuci p. ϛ, spicae
nardi ʒ II, spicae Indicae ʒ II, costi pondo ϛ, petrosil-
lini ʒ II, calami Syriatici p. ϛ, croci ʒ I, inulae pondo ⊢,
irin Illiricae pondo ⊢, cassiae dafniten pondo ϛ, panacis
radicem p. ϛ, murrae pondo ʒ ς, vetonicae p. ϛ̶, arte-
misiae p. ϛ̶, Sa*b*inae p. ϛ̶, magma croci pondo ϛ̶,
817 gentianae pondo ϛ̶, pulveris quadrigari pondo ϛ̶, silocin-
nami pondo ÷, amo*m*i p. ÷, foli*a* nardi p. ÷, [spica

3 *sq. cf. supra 199 sq.* ‖ 5 addicies ‖ 12 ad *supplevi* | gracilem
16 facis hoc et ‖ 18 quae: aequa *B* ‖ 19 *sq. cf. l. 14* ‖ 29 innule ‖ 32 sa-
uine ‖ 33 *sq.* silo cinnami: = ξυλοκινναμώμου ‖ 34 ammonii | folio

nardi pondo ÷, murra trigoniten pondo ÷, croci pondo ÷, cassiae dafniten pondo ÷,] cassiae *s*iringae pondo ÷, †mallis pondo ⊢, pumponice p. ⊢, acori Pontici pondo ⊢, [magmae croci pondo ⊢, irin Illirici pondo ⊢, gentianae ⊢ I, calami Siriatici pondo ⊢] piperis albi pondo ⊢, piperis nigri pondo ⊢, piperis longi p. ⊢, thuris masculi p. ⊢, rutae silvaticae p. ⊢, centaureae p. ⊢, vetonicae pondo ⊢.

pastillum potionatorium ad morbida iumenta. apopo- 818
nacis, agapeminis, croci, rutae viride, vinum vetus et oleum. tepefacito, *dato* per os farciminosis et suspiriosis, cum sanguinem mixerit.

potio ad ventris dolorem. nepida montana, apium, rosmarinum, rutam, cummum, origanum, pulegium, sil Gallicum. haec in vaso novo decoque ex aqua ad tertias, ex hoc potionato.

potio ad conçalfactionem. dauci semen, gentianae, 819
piper nigrum, piper album, cen|taurea, costum, sil Galli- 150ʳb
cum. haec omnia conteres et dabis ex vino optimo.

potio ad iocineris dolorem et vexationem. semen lini, scorpiacem, gummi, fenugraecum, urticae semen, apii semen, feniculi semen, sandonicum, drag*an*tum, inula, sisimbrium, † concirimbata, costu, pastillos rosacios, irin Illirica, abrotanum.

pastillum ordinarium. cinnamum pondo ϛ, murra 820
pondo ϛ, cassia nigra pondo ⅄, amo*m*um pondo ϛ, spica nardi pondo ⋋, petrosillinum pondo ʒ, piper nigrum pondo ʒ, meu pondo ⊢, costu pondo ʒ, magma croci pondo ʒ, calamu Suriaticum pondo ʒ, thus masculum pondo ʒ, opobalsamum et magma croci . . , amo*m*i pondo ʒ, cassiae Illiricae pondo ⊢, croci p. ⅄, cassiae rufae pondo ⅄, sco*e*niantes pondo ʒ, piper album pondo ⊢, panacis radicem pondo ⅄, piper longum p. ʒ, asari

---

2 terringe ‖ 3 mellis? malvae? | pumponice = πομφόλυξ? ‖ 11 dato *supplevi* ‖ 13 nepida = nepeta ‖ 14 cummum = cummi? ‖ 22 dragragtum | innula | cucurbitam *B* ‖ 24 *cf. Pelag. 390; infra 842* ‖ 25 ammonium ‖ 28 calamus uriaticum ‖ 29 amonii ‖ 31 stoniantes

Pontici pondo ꝉ, nardi folium pondo ⊣, si*lo*cinnamu p. ⊣, acorum Ponticum pondo ⊣.

821 potio ad vesicae dolorem sive praefocationem. piper album pondo ⊣, murra traconita.., feniculi semen pondo ꝉ, mellis pondo semis, olei cedrini pondo ʒ, butiri pondo ʒ, rutae folias pondo ⊣, conteres sic quisque res et commisces et dabis.

potio ad eos qui sanguinem eiciunt. gentianae radicem pondo ⊣, apii semen ciatum unum, lexivae ciatos VI, vinum Italicum ciatos III, olei viridis ciatos tres, conteres sibi quisque et commisces et ex eo potionem dabis.

822 potionem ad eos, qui sanguinem meient. scorpiacem et semen †fraxi et lexivis ieiuno. idem facit spuma argenti. bene *ae*ris aut ferri aut plumbi cla*vis* configes et inde eas teres et sic addes. omnia dabis. et contineto ad mortaria marmore*a* pistello plumbeo. ex aceto acro puscam facies et sic iumentum ieiunum perunges per dies VII.

823 potio ad deiectionem alligandam. semen iunci contundes et lavabis, ut sinapis lavatur, postea adicies aquam et colabis per linteum mundum et hoc ieiunum potionabis.

potio ad deiectionem alligandam. gallas nigras numero XII, piperis ʒ III, cumini ciatos II, corticem malae.. haec omnia pariter teres et criblabis ex aceto, conteres
150ᵛ a bene omnia in *o*xigar*o* isto, dabis in potione iumento |
ex vino vel ex posca. [potio]

824 potio ad eos qui sanguinem meient. urticae semen, apii semen ex vino dabis per triduo. sanum fiet.

potio ad eos qui s. s. amulum, urticae semen, panis emptici medianum, ervi pollinem, a*s*paragi radicem conteris, deinde commisces cum vino albo dulci tepefacto, dato ei in nare sinistriore. postea sucum . . . alipem aprinum decoquito et deambulationes aut*em* celerius facito, ne algeat.

---

1 siccinamu ‖ 3 praeforationem ‖ 6 quis queres: sibi quisque *B, cf. l. 11* ‖ 13 saxifragae *M* ‖ 14 benetris *sic*: *corr. B* | clabi ‖ 15 *sq.* ieiuno (*ex l. 13*) omnia dabis. set conterito [ad] mortario marmoreo pistello plumbeo *B* ‖ 16 marmor et ‖ 19 addicies ‖ 22 malae = mali ‖ 24 exigaristo: *de ὀξυγαριστόν voce nova cogitat B* 29 ad sparagi ‖ 31 alipem = adipem ‖ 32 aut

pastillorum compositio prim*a* et optim*a*. crocum, apii semen, piper longum, † parpatem, cinnamum, murra traconitem, thus masculum, gentianam, trixaginem, tussilaginem, mel Atticum. haec omnia aequis ponderibus trito quam optime in mortario marmoreo, tunc inde pastillos facito. h*i* pastilli et hominibus utile*s* sunt, pro piperato ieiunus in vino tepido bibat. 825

potio ad febricitantes. gallas p. ς, ros Suriaci p. ς, coriandri semen frictum p. ς. haec omnia contundes et cribellabis, ex eo potionem dabis. 826

potio ad coleriacum. gallas sutoricias pondo ⊢, ros Siriacum p. ⊢, sil Gallicum ciatos III, corium malae p. Ʒ, murra tragoniten p. ⊢, crocum Siculum p. ⊢, piper albi ʒ II. haec omnia conteres et ex vino optimo potionem dabis per dies aliquod.

pulver quadrigarium. cinnamum p. II, folium nardi p. II, crocum Siculum pondo II, piper albi p. I, piperis nigri p. I, costi p. II, panacis radicem p. II, acorum Ponticum p. II, f*u* Ponticum p. ⊀, cassiae dafniten p. ⊀, cassia † ematisca p. II, cassia nigra p. II, thus masculum p. I, irin Illirica p. II, calami Siriatici p. II, asarum Ponticum p. II, carpobalsamum p. II, anesi p. ⊀, trixaginem p. I, rosam aridam p. II, magma croci p. libra. 827

ad deiectionem. cariotam et gallam contusam in vino offam facito et dato. sin autem non patietur iumentum, potionem facito ex vino veteri et da, ut bibat bene temperatum. 828

a*r*teriacen sic compones. murra p. II, croci p. II, cassia dafniten p. II, cinnami p. II, spica nardi p. II, *fu* Pon|ticum p. II, resinae Colofoniae p. II, aristologiae p. II, piperis albi p. II, baccae lauri p. II, acorum p. II. 150ᵛb

ad tussem iumentorum. cinnami p. I, murra p. ⊢, *i*osciamu p. ⊢, crocum pondo ÷, opium p. ÷, sulfur p. ⊀, costum p. ÷. 829

1 prime | optime ‖ 2 papaver *B* ‖ 6 his | utile ‖ 12 Gallilicum ‖ 19 funi: *corr.* *B* ‖ 20 haematista *vel* haematica (= ἐμπόρφυρος) *B* ‖ 27 alteriacen ‖ 28 funi ‖ 32 eosciamu

830 ad tussem omnibus. *i*osciamum p. ÷, cardamo*mum* p. ÷, opium p. ÷, crocum p. ÷, murra trigoniten p. ϛ, piperis albi p. ϛ, sulfur vivum p. ς, aristologiam p. ⳨, asari Pontici p. ⳨, le*nt*i*s*ci p. ʒ, careu p. Ʒ, mandragorae p. ⳨.

compositio ad tussem. scoeni ʒ III, appopanacae ʒ III, murrae ʒ III, spicae nardi ʒ III, opium ʒ III, folium nardi ʒ III, costi ciatos VI, mellis Attici libra.

831 ad tussem iumentorum. petrosillium p. II, dauci p. II, scoen*i* p. ⳨, murrae p. ⳨, spicae nardi p. II, croci p. I, thus masculum p. libram, costi p. I, piperis albi p. I, panacis p. ⳨, sil Gallicum p. I, folium nardi p. I, malum terrae p. libram, meum p. II, rutae silvaticae p. ⳨, absinthii p. I, rosae aridae p. ⳨.

pulver Terentiani. malum terrae p. ⳨, murra p. II, hiperi*c*a p. I, sacchipe*n*i p. II, apoponacis p. II, thus masculi p. II, centaureae p. II, bacca lauri p. I, magma croci p. I, trixaginem p. II, piper nigrum p. ⊷.

832 ad tussem praesentem. opium p. ⊷, *i*osciami p. ⊷, croci p. ϛ, storacis vermiculum p. ⊷, galbani p. ⊷, resina terbentina p. ⊷.

pastillos ad sanguinem, qui faciunt et ad tussem veterem, ad ruptos intrinsec*us*. mandragorae ʒ III, thus masculi ʒ VI, murrae ʒ IIII, croci ʒ V, *i*osciamum ʒ IIII, vinum Ammineum sextarios II.

833 ad tussem perniciosam. bestiae veterinae corium contusum bene ex passo Cretico. hanc potionem dabis per triduo. e*t* lini semen et fenugraecum ex axungia mixtum, bene contusum dirige, et tussem lenib*i*s. arteriacen: murra trigoniten p. II, croci Siculi p. II, cinnamum p. II, cassia dafniten p. II, spica nardi p. II, f*u* Ponticum p. II, resina gutta p. II, piperis albi p. II, bacca lauri p. II, argallicum p II, pulver Terentianum p. I, thus masculum p. I,

---

1 osciamum | cardamonium ‖ 4 leuistici *sic* ‖ 10 scoen ‖ 16 hiperia: *corr.* *B* | sacchipemi: = sagapeni ‖ 19 osciami ‖ 23 intrinsecos ‖ 24 eosciamum ‖ 28 ei ‖ 29 dirige ⟨per cornu⟩ *aut* ⟨in fauces⟩ *B* | lenibus: *corr.* *B* ‖ 31 funi

malum terrae p. I, gentianae p. I, rutae silvaticae p. I, trixaginem p. I, | bacca lauri p. I, opoponace p. I. 151r a

pastillos ex herbis, ubi frumentum pubescit et † quam 834 maturescit. colligito stercus suillum et caprinum et ovillum et bubalum sub divo, arficito in sole p semis libra, farina siliginea quod sufficit et cum melle subigito. ex hac potionem dabis ad omnem morbum et coactionem.

pastillum ad venenum, qui morsi sunt. intibum rusticum, gentiana, aristologia, peucedanum, personiam, gingib*er*, hoc ex melle et murra bene contrito. venenum omne deiciet.

ad tussim veterem et si sanguinem excreat. lardum 835 vetus ne minus . . . vinum decoques et in aqua putiali. insuper lardum pinguem videto ne pulpam aut cutem ibi relinquas. quamvis veterinam tussim aut sanguinem reiciet, sanum reddet. in qua commiscebis argallicum. offam facito ex *i*sto et quasi sali*v*atum diriges.

potio ad eos, qui intrinsecus vexati sunt aut vulsi 836 sunt. sic compones. sextarium unum lactis caprini ϛ I, tragantum infundes pridie ex aqua. inde ei singlos dabis lactis ϛ I. lini semen p. I coicias in vaso novo fictili, addes ei aqua putiale, decoques et in eius . . . defundes in altero vase, ne deglutinet vitium eius. uteris in diebus singulis cum passo et lacte et traganto. hoc ad effectum perducet.

potio ad febrem iumentorum. ysopum ʒ IIII, irin 837 Illirica p. ⊢, murra p. ⊢, panacis radicem p. ⊰, spica nardi p. ⊢, ficum p. ⊰, apium et rutam coicies in ollam novam et coques in tertiam partem per triduo. recentem possis potionem dare. aquam coicies ternas eminas in die et coques ad *tertiam* partem. hac re si parum proficerit, de cervice sanguinem detrahito et perungito quod satis sit. intermitte triduum ad potionem. si haec res non profecerit, sumito abrotanum, in singulos dies facies singulos decoques sextarios aquae cum *tracantum*

---

4 ovilum ‖ 7 ad—coactionem *in cod. initio insequentis medicamenti* ‖ 9 personaceam? | gingibis ‖ 10 reiciet? *cf. l. 15* ‖ 15 in aqua *B* ‖ 16 usto: *corr. B* | salibatum ‖ 19 inde ei: in dies *B* | 29 tertiam *scripsi*: dextram ‖ 33 tracantum *scripsi*: affricantem

et rutam, apium et mentam, cariotam de palma. haec
res ad effectum perducit.
838 iumentum cum *tepidum* ad potum venit et expavescit,
scito illum habere . . . sudabundus bibit. sed si voles ei
succurrere, fici ʒ II, rutam et folia de oliva decoque et
triduo potionem dato et *mi*stum toto corpore perungito.
iumentum tibi si † inter manus fuerit et morsicis homi-
151ʳb nem sequitur, eum iumentum in | tenebris concludito, ubi
silentium sit, et de cervice eius sanguinem emittito et a
cibariis abstineto, usque donec obdormiat, et ad effectum
839 perduces. a*r*teriacen: cardamo*m*um p. ⊊, crocu Sicu-
lum p. II, murra triconitem p. II, piperis albi p. II, Lem-
nian [tragoniten] p. II, fuscinum p. II, sulfur vivum p. II,
amo*m*um p. II, reuponticum p. II, oleum Spanum p. II, mel
Atticum p. III. has res singulas contundes in pila et cernes
et coicies in vaso plumbeo permixta *in* unum et sumes,
*c*um iumentum aestivo tempore, quem videris tussien-
840 tem et non potest sustinere. sumes ʒ singulas singulos
dies, cum vini sextario uno miscebis et dabis iumento
ieiuno per triduum. parebit effectus. sumito ex axungia
pondus semisse et ʒ binas, ex eo medicamento sumes,
commisces, in os sine eum medicamentum lambiat.
potio ad intestinorum dolorem. murra pondo ʒ, piper
album p. ⊢, sil Gallicum p. ⊊, magma åmomi p. ⊊. haec
omnia, quae s. s., singula conterito, et rut*a*m viridem poste*a*
contundes et in unum permisceto, dato bibat tepidum.
841 pulver ad tussim iumentorum. luganium p II,
spica nardi p. II, murra triconiten p. II, crocum Sicu-
lum p. II, sc*o*enum p. II, cinnamum p. II, piper p. II,
ubam amomi p. II, panacis p. ⊊, acori Pontici p. ⊊,
mellis p. I, thuris Pontici p. I, apii semen p. I, cassiae
Indicae p. II, thus masculum p. II, irin Illirica p. libra,
palmas Suriacas p. I, agari Pontici p. II, rosae aridae p

3 tepidum *scripsi*: tibi, *cf. supra 444* ‖ 6 mestum ‖ 7 insanius (*cf. p. 84, 15*)? | morsibus? ‖ 11 alteriacen | cardamonium ‖ 13 fuscinum *vix salvum* ‖ 14 amonium ‖ 16 permixtam ‖ 17 eum ‖ 22 commisces: cum escis *B* ‖ 25 rutem | posta ‖ 29 scenum ‖ 30 ubam = uvam

libra, anesi (qui petroselinum) pondo libra, magma
croci p. IIII, Lemniam p. II, [murra triconiten p. II, crocu
Siculu p. II, cinnamu p. II] cassia dafniten p. II, spicae
nardi p. II, †porro Pontici p. II ⲋ, aristologia p. II, pi-
per album p. I, resinae p. I, bacca lauri p. II, acori p. II.
pulver quadrigarium. cinnamum p. I, folium nardi 842
pondo II, uvam amomi pondo II, spica Indica pondo II,
murra triconiten p. II, croci Siculi p. II, scoeni p. II, pi-
per album p. II, piper nigrum pondo II, piper longum p. II,
costu p. II, panacis radicem p. II, acori Pontici p. II, Melia
thermantica p. II, gutta Pontici p. II, cassiae dafniten | p. II, 151ᵛa
cassiae rufae p. II, cassiae nigrae p. II, thuris masculi p. I,
irin Illirica p. II, calami Syriatici p. II, asarum Pon- 843
ticum p. II, rosa p. II, carpobalsami p. II, anisi p. I, croci
Indici p. II, Lemniam p. II, magma croci p libra, trixagi-
nem Creticam p. I, rutae silvaticae p. I, malum terrae p. II,
silocinnami p. II, petrosilinum radicem p. II. datur autem
haec potio ita ut in equos XV adiciuntur pulveris ⳨
tres in mulsu ⳨ VIII aqua calida sextarium unum.

Compositiones unctionum omnium. 844

unctio ad capitis dolorem. castoreum pondo ʒ, vini
veteris sextarium I, nitrium pondo ʒ, ruta pondo ⊢,
thuris polline pondo uno, oleum vetus pondo uno, nuces
amaras. has res conteres [et] ex vino et oleo et ex eo
perunges caput.

unctione synchrisma. cera rufa pondo II, ammoniaci 845
pondo II, propolin pondo II, apopanacis pondo II, resine
terbentina pondo II, medulla cervina pondo II, opium
Gallicum pondo III, adipis anserini pondo II, adipis
leonini pondo II, piperis albi pondo libra, thus masculum
pondo libra, baccas lauri sextarium unum, olei veteris
sextarium unum, olei murtin*i* sextarium unum, olei primi
sextarium unum, olei storacini ⳨ I, olei melini ⳨ I.

unctio ad articularium. pices Britiae pondo II, †vesci- 846

---

4 acori? porri? ‖ 6 *Pelag. 390; cf. Veg. VI 13, 3 et supra 820* ‖ 26 unctio vel? ‖ 32 murtine ‖ 33 mellini ‖ 34 bricie: = Bruttiae | *sq.* vervecinum? viscum *B*

cum pondo unum, sepo tauri pondo unum, flos similaginis sextarium unum. haec omnia commisces et articularium ex eo perunges.

unctio ad armos inflatos equo et ad renes. sulfur vivum pondo libra, fecla pondo libra, thuris pondo I, adarcen pondo II, vini veteris Ʂ II, olei laurini pondo libra, olei Ciprini pondo I. ex sanguine iumenti quod satis est omnia tusa et cribellata commisces. ex eo uteris.

847 unctio ad suffragines. aeruginis pondo libra, alumen pondo V, herba sideritis pondo I, acetum acrum pro modum.

unctio ad uliginis iumentorum. sulfur vivum tritum ex aceto cre*t*um mortario subactum. ex eo induces, ante tamen tertas suffragines bene cilicio. idem facit alumen |
151v b scissum p̱ libra, aerucam p̱.I, aeris flos p̱.II, sulfur vivum p̱. I, nitrium p̱. I, auripigmenti ciatum I.

848 unctio ad uligines. thus masculum bene cernitum et cum rosa Campana admixtum ex oleo et aceto et melle coques, bene depones, butirum caprinum adicito. inde utere tanquam cerotum.

unctio ad uligines. *a*es ustum[es], spuma argenti, aeris flos, auripigmentum ex aceto commisces et utere.

849 unctio ad armum luxatum. rumicis ʒ III, cocodrilli ʒ II, nasturcii ʒ IIII, ammoniaci p̱.I ϛ, ysopi p̱. II, cerae pondus ϛ, mellis pondo I. haec omnia ex aceto et oleo macerato et sic perungito.

unctio ad scabia. stercus in aquam sumito, lapidibus ferventibus calfacito et ex ea aqua, usque dum sanum fiat, linito.

unctio ad scabiem. muriam, mel, sulfur, oleum Cyprinum, picem liquidam in uno conteres et ex eo perunges.

850 unctio ad podagrosum. *su*cum *r*us*c*i, opium, ungentum cappare, hoc conteres tanquam cerotum. sic tangas omnibus.

---

12 creticum ‖ 13 tertas = tersas ‖ 20 es ‖ 32 cum brusti: *corr. B, cf. p. 259, 13*

unctio ad scabiem. oleum cedrinum, oleum laurinum, oleum vetus, oleum Licium, oleum murtinum, oleum lentiscinum, oleum †hybenum tracis, sulfur, nitrium, picem liquidam, salem, acetum acrum, axungiam, adipe ursinum, adipe leoninum. haec omnia trita bene in cacabo coques. cum iam ad ... medicamenta deferverint, sic commiscebis, bene caldo perungues.

unctio ad scabiem. sulfur vivum, picem liquidam, amur- 851
cam, ver*a*tri nigri, aequis ponderibus contusa, bene mixt*a*
cum aceto non nimis copioso. hoc medicamentum cito sanat.

unctio ad coxam l*u*xatam, quae unctionem †non audit. l*i*nes gluten taurinum semis libra, farinae polline ς I.

unctio ad podagram. axungia vetus, sucum rusci, cappare. hoc contere in uno, ex eo utere, sicut s. s. est.

unctio ad febricitantes. rosam ꝑ. ς, olei veteris ꝑ libra, 852
aceti eminas III, olei Cyprini ꝑ. ς, portulacae quod satis
videtur, nuces amaras ꝑ. ς, menta et ruta ꝑ libra. h aec
omnia | una conteres cum aceto acerrimo, bene conteris ad 152ʳa
grassitudinem mellis. inde perunges febricitantes.

unctio ad venas calefaciendas sive in hominibus sive 853
in iumentis. et in pesso, cum pepererunt mulieres, suppone*s* ibi, ut melius purge*n*tur. baccas lauri virides ꝑ III, folia lauri ꝑ selibra, rosmarinum ꝑ III, absinthium viride ꝑ III, herba turaria ꝑ II, thuris manna ꝑ libra, samsuci Alexandrini ꝑ. III, semen .. haec in vaso *a*eneo. olei veteris Afri trienni, si minus, Spani ss III, vini Siculi ss III adicies in cocturam.

idem decoques in tertias, ita ut pars tertia remaneat. 854
quam colabis in vaso *a*eneo et eundem vasum, in quo decocta sunt, terges, et in eodem vaso colatum adicies. in eodem vaso ceram adicies, et sic fervescat ex lentore. cum cera liquefacta erit, adicies galbanum et moves spatomele, dum et hoc liquefiat. herbae et semina

---

3 Hispanum fraces *B*; *latetne* storacis? ‖ 6 ad ⟨carbonem⟩? *cf. p. 263, 2* ‖ 9 veretri | mixtam ‖ 11 laxatam | unctio *ἔναιμον* audit *B* ‖ 12 lenes ‖ 15 *Pelag. 40* ‖ 21 *sq.* supponet sibi ‖ 22 purgetur ‖ 25 eneo ‖ 29 eneo

primum decoquantur ad tertias, post*ea* admisces primum . . . p libra, seque*ns* galbani gutta, thuris masculi pondo libra, et moves, dum liquefiat.

855 incantatio eiusdem inunctionis. invoco ter ex angulorum et corporis, palam et absconsa, sive in muliere sive in viro, adesto mihi angulis III. ponam, qui ossorum et medullarum viscera contenes, ut possit frigidas partes a calore expellere et calidas [sive frigidas] refrigeria mittere, per eum medicamentum, quod in ea manu admittito et movendo, uti mihi *v*oles cum iuribus et refrigeria nervorum herbarum viridis deicere velis, et cuius quidquid corpore admissum fuerit.

856 Acop*o*rum omnium compositiones.

*a*copum ad perfectionem et nervorum dolores. samsucum Alexandrinum -ss- I, calamum Suriacum . . fasciculum fenugraeci -ss- I, baccas lauri virides -ss- I, so*l*anum libra, vini peregrini -ss- III. haec omnia in unum commisces e*x* aceto -ss- I in cacabum novum cum vino et oleo, quae s. s. est, et per triduum macerabis, 4^{or} dies decoques igne lento. cum videris vinum coctum cum rebus s. s., colabis, tunc adicies ceram. cum soluta fuerit, tunc iterum per sportellam colabis. hoc habebis in cottidiano.

152rb 857 si voles ei vires maiores adicere, mittes euforbii | ʒ, adarcem p. ∼. conteres has duas res ita, ut id observe*s*, ne aut oculum aut nares sibi tangat. cum tritum fuerit, misces ex acopo s. s., commisces, ut colliges in doliolo. cum voles, ex eo utere, qu*i*a multum valet. adicies de acro coclearium unum et de acopo cocliaria duo. sic uteris.

---

1 posta ‖ 2 sequēs ‖ 4 *sq. nihil simile apud Heimium, Incantamenta Magica; incantationem corruptissimam ita restituit B:* invoco te rex angelorum (= ἀγγέλων), ⟨qui omnia spectas animi⟩ et corporis . . . . . adesto mihi angelis tuis imperans, qui . . . . ut possis a frigidas partes calore expellere et ad calidas refrigeria mittere . . . quod mea manu admitto admoveo (*aut* admittitur admovendo), uti mihi vel cuiuscumque corpori admissum fuerit, aestum et refrigeria nervorum herbarum viribus deicere velis ‖ 10 bolescum ‖ 13 acopiorum ‖ 14 ad copum 16 soranum ‖ 18 et ‖ 24 observet ‖ 25 tibı *B* | tangas? ‖ 27 qua

858 acopi compositio. bidella p. ς, ammoniaci p. ς, galbani p. ς, thuris polline p libra, saccipe*ni* p. ς, resina frixa p libra, resina terbentina p libra, apoponace p. ς, baccas lauri ꟸꟸ I, resinae eronalis libra, olei Cyprini p libra.

acopi compositio *at* nervos laxandos. pice Britia p I ς, resinae crudae p I ς, ammoniaci gutta p ς, galbani p ς, resinae terbentinae p libra, cerae albae p II, resinae frictae p II, medullae cervinae p ς, vidella p ς, sagapeni p libra, apoponacis p ς, cerae Punicae p ς, *baccas* cypressi p 2, baccas lauri p II.

859 acopi compositio. medulla cervina p ς, pi*ng*uamen p II, cerae p II, rosae p II, olei p II, adipe gallinacium p II, †teris unguentarii p II, crassamen nardi p II, olei lori*ni* p II, olei lentiscini p II, olei Cyprini p II, croci p II, piperis longi p II, coriandri grana numero X, ammoniaci p II, galbani p ⊖, gentianae p ⊖, malum terrae p ⊖, †ıumpisca p libra, murrae p ʒ, thuris masculi p II.

860 acopi compositio. galbani p ς, ammoniaci p ς, thuris polline p I ς, cerae albae p X, resinae frictae p I ς, apoponacis p libra, bacca lauri p II, cerae Pu*n*icae p libra, baccas cypressi p libra, resinae *d*icamen p IIII, olei Cyprini p II, olei primi p II, olei citrei p II, olei laurini p II, olei veteris p do*d*ran., olei murtini p II, [oleilaurini p ς].

861 compositio sincrismarum.

sincrisma*e* compositiones: resinae terbentinae selibra, ammoniaci p duo, medulla cervina p III, adipis taurini p II, adipis ursini p II, adipis leonini p II, meconii p II, resinae Colofoniae p II, galbani p ς, castor*ei* p libra, oppoponacis p libra, piper album p libra, storacen p II, cerae p II, bidella p I ς, thuris masculi p II, ysopi p II, | propolin A*tt*icum p II, adipis anserini p libra, 152^{v}a oleum citrinum p V, oleum lentiscinum p IIII, croci

2 saccipemi ‖ 5 et ‖ 8 vidella: *in marg.* bdellium ‖ 9 baccas *supplevi* ‖ 11 piguamen ‖ 13 iris *vel* turis *B* ceris? | lorice: = laurini ‖ 20 pumice ‖ 21 clicamen: *cf. p. 271, 29* ‖ 23 doran: *corr. M*; quadran *B* ‖ 25 sincrisma et ‖ 28 castor̄ *sic* ‖ 31 propolinanticum

Siculi p II, oleum vetus p IIII, olei Siconei p II, olei m*e*lini p IIII.

862 syncris*m*ae compositio. cerae albae p VI, resinae terbentinae p IIII, apoponace p libra, oleum vetus p III, propolin p III, galbanum p V, olei lentisci p IIII, olei nerini p IIII, ammoniaci p III, olei Ciprini p III, thuris polline p II, medulla cervina p II, oleum Atticum p II, oleum laurinum p IIII, oleum Syriaticum p III.

863 sincrisma optima ex herbis. medulla cervina p III, galbani p I, cerae albae p libra. haec coques ex oleo veteri, donec medull*a* *d*el*i*quescat. et bacca lauri p libra, sulfur vivum p II, serpillum Campanum p S, samsucum, herbam Sa*b*inam p libra, rosmarinum p libra. haec pistato et cernito cribro quam tenuissimo. haec coicies in vaso aeneo, cera a*d*icies singulas sic, ne aduras.

864 sincrismae compositio. cerae rufae p IIII, propolin Atticum p IIII, aeris usti p IIII, resinae terbentinae p IIII, appoponace p libra, galbanum p S, oleum vetus p IIII, oleum lentiscinum p IIII, oleum murtinum p IIII, ammoniacum p IIII, oleum citrinum p IIII, *oleum* [pur]purissimum p IIII, medulla cervina p II, ysopum silvaticum p II, oleum laurinum p II, oleum storacinum p IIII.

865 sincrismae compositio. galbani p II, storacis p II, bdellia Babilonia p II, ysopum p libra, medulla cervina p libra, oleum storacinum p libra, oleum purum p libra, oleum Cyprinum p libra, oleum amigdulacium p libra, thus p libra, oleum laurinum p II, oleum murtinum p II, oleum primum p II, oleum m*e*linum p libra, resinae terbentinae p II, cerae rufae p III, propolin *At*ticum p II, olei lentiscini p IIII, oppoponace p III, oleum Siriaticum p ℔ II, ammoniacum p II, butirum Getulum p II,

866 meconium Spanum p libra, adipem ursinum p II. haec

1 siconei = Sicyonii ‖ 2 malini ‖ 3 syncrisine ‖ 9 erbis ‖ 11 medullam relinquescat: *corr.* *B* ‖ 13 savinam ‖ 15 abicies | adurat *vel* aduras *cod.* ‖ 16 sincrisma *in fine capitis antecedentis* ‖ 20 oleum *addidi:* purpurissum *aut* oleum purum *B* ‖ 26 amigdulacium = amygdalinum ‖ 28 malinum ‖ 29 propolineticum

omnia s. s. coicies in vaso aeneo et adipem contundito ursinum et sic coicies, ut percoquatur. ad carbonem decoques, ne ad flammam aduratur. deinde percolato, donec medicamentum cum oleo commisceatur. hoc uteris ad perfectionem lumborum et ad articulos et ad nervos et ad cervicem.

syncrismae albae compositio. cerae albae | p libra, 867 152ᵛb cerusae p libra, rosae p II, ysopum p II. haec omnia quae s. s. sunt, in vaso *a*eneo decoques et coicies in vaso cerusam. et cum iam defundes, in vaso minutatim adicies, subinde commiscebis, ne cerusa diossum d*e*sideat, usque donec frigidum fiat. hoc uteris ad ext*r*actum et percussum. cer*o*tum alligabis iumento, donec sanum fiat.

malagmarum compositiones. 868

malagmam croci aro*ma*ticam sic impones. spumae argenti p IIII, resinae terbentinae p II, galbani p libra, bdelii p IIII, manna thuris p III, resinae Colofoniae p II, storacem p IIII, appoponacem p II, propolin p II, bacca lauri p ς, viscum Italicum p VI, ysopum Atticum p II, †nısum thuris p II, amomum p II, adipe taurinum p II, cerusae p IIII, olei laurini p IIII, cerae p VI.

malagmam podagricam. cardamo*m*um p I, centau*rea* p II, ageraici p I, irin Illirica p S, fenugraeci pondo trien., nitri pondo duo, ciciti semen p I, resinae terbentinae p II, cerae Punicae p II, oleum vetus p II, oleum Siriacum p II. 869

malagma coctilis. cerusae p IIII, galbani p ς, resinae terbentinae p III ς, adipem taurinum p III, ysopi Attici p II, bdelii p II, ammoniaci p II, piperis albi p V, irin Illiricae p II, aufonitra p libra, medulla cervina p libra, adipem anserinum p libra.

malagma nigra ad splenem. bitumen Iudaicum p ς, 870 fecla p ς, nitrum p ς, aes ustum p ς, axungia ⟨p ς⟩, batus p ς, thuris polline p ς.

4 perfrictionem? ‖ 7 ceruse ‖ 8 eneo ‖ 10 dissideat ‖ 11 ad ẹṣṭạṭẹm (*sic*) extactum ‖ 12 certum ‖ 13 *cf. Pelag. 446 sq.* ‖ 14 arõticam sic ‖ 19 misum p II? ‖ 21 cardamonium | centaura ‖ 23 ciciti = cicutae? cicifi *M* ‖ 29 aufonitra = ἀφρόνιτρα ‖ 32 p ς *supplevi*

malagma Terentiana †admocia et ad nervos crassos. cera p II, absungia p II, thuris masculi p II.

malagma*e* caldae compositio. auripigmentum p, libra cerusae p IIII, aes ustum p IIII, molibdena p IIII, †nısum grussiten p IIII, vini p libra, bitumen p VI, oleum p IIII.

871 malagma ad nervorum dolorem. cerae p ς, adipis taurini p ⊹, galbani p *sextan*, bdelii p I, ammoniaci p ς, piper album p ς, resinae p ꝉ ς, ammoniaci p ς, thuris polline p ς, bacca lauri p ς, storacis p ς, †eresinum gueti facesu. haec contundes singulas res, postea commisceto in unum et componito.

153ʳa 872 malagma ad genua fleminosa. sinapem | Alexandrinum emina, nasturcii semen emina, nitrum p libra, aes ustum p ς, alumen scissum p ς, thuris pollinem p ς, salis ammoniaci p ς, galbanum p ς, *b*itumen Iudeicum p libra, mel Alexandrinum p libra, oleum Ciprinum p ς.

873 malagma caustica. facit ad dorsum iumenti post ustionem confirmandum, ad tumorem *et* ad dolores et ad luxum et ad fleminam veterem et ad aquam. cerae p I, resinae p selibra, thuris polline ʒ V, galbani ʒ IIII, *videl*lae ʒ V, storacis ʒ IIII, bituminis Ispani p I, picis durae ʒ IIII, sagape*ni* ʒ III, †ulci ʒ VIII, corticis taurini ʒ 16, simul omnibus mixtis quae conficies.

malagma ad commissuras solutas. bitumen p ς, aloen p ς, haec ex . . . inter se conteres et impones.

874 malagma liquida ad nervos crassos. bitumen Iudaicum p I ς, pice Britia p I ς, lepida Cyprea p I ς, cerae p libra, thuris masculi p libra, resinae frictae p libra, oleum Sa*b*inum p libra, acetum p libra.

malagma ad nervos grossos extenuandos. ficum

---

1 aromatica *B*, *cf. p. 263,14*; admotoria? accommodata *M* || 3 malagma || 5 misum (*i. e.* *μίσυ*), cerussiten (*cf. p. 263,19*)? || 8 extan || 10 teres in unguenti faciem haec *M*; iris unguenti *B* || 16 armoniaci | uitumen || 19 sed || 20 aquam = suffusionem? aquatilia? || 22 siddele | yspani || 23 sagapeminis | olei *B*, ulicis *M* || 23 *sq.* taurini: *cf. supra p. 245, 13* || 27 *cf. supra p. 30, 10* || 30 savinum

Afrum p III, uva passa p II, cuminum tritum -ss- I, sulfur ʒ III, nitrum ʒ III.

malagma ad nervos grossos et duplices. axungia p II, calcis flos p ς, aeris flos p ς, thuris polline p ς.

malagma ad femus. malum terrae p libra, spuma 875
argenti p ς, resinae terbentinae p II, cerae p libra, nitrium p ς, salis ammoniaci p ς, oleum Sa*b*inum p IIII. haec sic decoques in cacabo novo, mittes salem, deinde singula adicies et ex lento igne coquatur bene.

malagmae albae compositio. flos nitri p II, sulfur 876
vivum p II, resinae pini p VI, resina apocima p III, cera alba p VIII, thuris manna p libra, sepum taurinum p ς. haec sic coques, cera seorsum, deinde apocima [et] resina, sepum taurinum coques et inmiscetur nitrium et sulfur et thuris polline tusum, bene una subiges et commisces, erit malagma.

malagma ad omnia. cerae rufae p V, resinae terben- 877
tinae p II, ammoniaci p II, oppoponacis p libra, galbanum p II, pice Britiae p V, oleum vetus pondo tres, resinae frictae p II.

malagma pegma. cerae albae p ς, galbani p ʒ, piperis albi ʒ, ammoniaci p ς, | resinae p ς, thuris pol- 153ʳb
line p ς, nitrium p ς.

malagma *t*raumatica. ammoniaci p ς, cerae p ς, gal- 878
bani ʒ, cerusa p ς, *r*ubricae p ʒ, murrae ʒ, spuma argenti p ς, piperis p ʒ. haec omnia ex oleo coquito.

magma croci p I, murra p I, cerae p I, ammoniaci p I, galbani p I, olei laurini pondo qua*d*ran., resina p ς, thuris p I, nitri p ς.

malagma ad duritiam *et* ad marmur. spuma argenti 879
p IIII, resinae terbentinae p II, storacis gutta p IIII, appoponacis p libra, cerusae p IIII, cardamo*mi* p III, adipis taurini p II, ammoniaci p VI, propolin p II, thuris polline p IIII, cerae p VI, bitumen p II, olei laurini p IIII ς.

---

7 savinum ‖ 24 draumatica ‖ 25 lubricae ‖ 28 quaran ‖ 30 sed ‖ 32 cardamoni

malagmae compositio ad tumores. nitrum p libra, fecla pondo libra, bitumen Iudaicum p S, absungiam pro modo.
880 malagma †iacen cerae p I, galbani p I, resinae terbentinae p I, ammoniaci ʒ, oleum Cyprinum quod satis erit. haec omnia in uno coquito.

malagma tetrafarmacum. cerae p libra, resine dura pondo libra, picis durae p I, alumen p libra. omnia in uno coquito ex . . . alumen et addito. destringe iumentum, †cyatu ninum subigito, ex oleo alumen coquito, sed contundito in pilam ex aceto. hanc malagmam utere ad fractum et intortum et ad dolores nervorum et crassitudines.

881 malagmarum crudarum compositiones. malagma cruda. cera p V, bdelii p III, opii p II, bacca lauri p II, ysopi Attici p II, resinae terbentinae p II, appoponacem Afram p II, piper album p II, piper nigrum p libra, thuris polline p II, galbani p III, ammoniaci p II, medullae cervinae pondo libra, oleum laurinum p II, propolin Atticum p II. [bacca lauri p II] haec omnia, quae s. s. sunt, singulas res contundes et p*er* cribrum tenuem traicies, deinde permiscebis et oleum laurinum
882 ad subi*g*endos illos uteris. medicamentum *f*er*v*eat, deinde per . . . subiges oleum et [subegeris] aceto acro manos subinde tangito. cum subigisse*s*, tunc facies pastillos librales. hoc malagma uteris, cum iumenti fractura ad sanitatem
153ᵛa venerit. item si rene unctionem ad articulamenta | sanus factus erit, eandem mala*gm*am imponis. item circa corium iumenti sic explica*bis* malagmam crudam. ceram rufam p libra, ysopum Atticum p IIII, storacem . . ., calcantum p IIII, apoponacem p ʒ, medulla cervina p III S, propolin Atticum p III S, bdelii p IIII.

883 malagmam crudam. haec facit ad nervorum grassitudines et podagricos. cerae p II, olei Syriaci p II, adde in utr*o*que, tunde pumicem p libra, adde in mor-

7 alumen: alipem *B* ‖ 8 ⟨oleo⟩? ‖ 9 cyatho vini *B* ‖ 20 pro ‖ 22 subiciendos | Vereat: *corr. B* ‖ 24 subigisset ‖ 27 malaginam ‖ 28 explicavit ‖ 34 uterque *vel* utrique *cod.*

tario. cum *b*ene terueris, cerne et pendito p ς, deinde
addito in mortario *marmoreo* et terito pistillo plumbeo,
addito mellis p IIII, aceto pusillum terito et deinde 884
[marmoris] contundito ammoniac*i* p I ς, deinde in pilam
pariter p*i*stillo plumbeo terito in mortario, usque dum
teras, †plumbum p ς et admisce. deinde omnia eximito
de pila et manibus malagmam subigito ex oleo vetere
et medullam. cum subi*g*eris, facito magdaleones, ut †homini videatur. inlinis linteolo spisso, si minus, in alutam.

malagmam crudam. cerae p V, galbani p III, sto- 885
racis p II, bdelii p libra, ammoniaci p libra, medullae
cervinae p libra, thuris masculi p libra, piperis albi
selibra, ysopum pondo libra, resinae terbentinae pondo
libra, resinae ero*n*a*l*e p libra, resinae Colofoniae p libra,
thuris polline p libra, bacca lauri p libra, adipis taurini
p libra, olei laurini p libra, olei veteris p libra, olei
mirtini p libra, malum †ausitum p II, galbanum p II,
storacis p II, resinae Bri*t*tiae p II, appoponacis p I ς,
olei citrei p libra.

malagmae u*t*ilis compositio. galbani p ς, cerae al- 886
bae p libra, ammoniaci p ς, thus masculum p ʒ, medulla cervina p ς, propolin Atticum p ς, oppoponace p ς,
castoreum p ς, bitumen Iudaicum p libra, bdelii p ς,
thuris polline p II.

malagma *c*ruda. cera rufa pondo libra, storace p II,
oppoponace Afram p II, propolin p libra, meconium p
libra I, galbanum p libra, adipe taurino pondo libra.

malagma cruda, quae est alio modo ad ossilagines, 887
quae solent in cruribus nasci. nitri p I, calcis vivae p
libra, vini p libra, salis ammoniaci p libra, calcitem
combustum p I, | spuma argenti p I, cineris lixiviae 153ᵛb
qc duo, aceti quartarios duos, exungia p II, con-
tunde*s* singulas res et cernes cribro. cum terere incipies,

1 uene ‖ 2 marmoreo *addidi ex l. 4* ‖ 4 ammoniace ‖ 5 pastillo ‖ 6 alumen? ‖ 8 subieris | *sq.* in heminas divideatur *M* ‖ 9 magdaleones = μαγδαλιάς ‖ 14 erolane ‖ 17 aestivum *M* ‖ 18 brictie ‖ 20 usilis ‖ 25 ruda ‖ 32 quinarios? quartarios? | contundent

commiscito in uno. hoc alligato, tertio die solvi*t* ossilaginem. cum vulnus purum fuerit, utere traumatico.

888 malagma Vi*b*iana ad flemina. calcantum p I, aes ustum p I, nitri flos p I, lepida Ci*p*rea p I, fecla Spana p I, aeruginis flos p I, lamna p I, bitumen Iudaicum p II, rododafne p II, axungiae p ς, marrubium montanum p ς, columbini stercus p II, salis nostrati p II. haec omnia contundito, donec bene coquat, et ad circulum impones, ut fleminam discutias.

889 malagma eiusdem ad duritias. aes ustum, spumam argenti, cerusae, aeruginem, salis ammoniaci, molibdena. haec omnia tundes, ex *ol*eo coques, donec in modum caustici coquantur. oleum cura, *ut* vetus sit, et cura, bene commode decoquatur. caldum bene perducis medicamenta, aequis partibus misce ʒ IIII.

malagma ad duritias et ad nervos. aerugine p ꝉ, aes ustum p ς, molibdena p libra, olei p IIII, acetum -ss- I, spuma argenti p III, salis p I ς, cerusae p ς. et in*fra* suo l*oc*o adiecta est et du*ae* scripta*e* sunt.

890 malagma ficurnea sic compones. ficum duplicem p II, nitrium p III, ficum contundito, usque dum minutum fiat, admiscito nitrium *us*tum et axungiam quod satis est, una contundito et sic componito.

ad nervos crassos et †strota in se cum fuerit. triduo alligatum alligatura permaneat. p*ost*ridie solvito, calda foveto.

891 malagma axungia sic compones. sumito axungiam quam veterissimam p libra, contundito. quae cum contunderis, addito calcis minutae quod satis est, subigito et bene [in]temperatum in linteo oblinito et iumento inponito vel homini. cottidie renova, usque dum sanus fiat.

malagma cyprisinam. baccas cypressi, aceto, coclias numero XL, axungia p libra, aeris usti p libra, fucum

1 solvito ‖ 3 viviana ‖ 4 citrea ‖ 11 armoniaci ‖ 12 eo: *suppl. B* ‖ 13 curant ‖ 19 intro suo leto: *cf. infra 892* | due scripta | 22 uemtum *sic: corr. B* ‖ 24 strota *vel* sirota *cod.*; *latetne* syrmaticum *an* scrofa? ‖ 25 pridie: IV die *B* ‖ 30 bene et

Afrum et cuminum tritum et uvam passam ad durities et ad flemina et ad ossilagines compones. | 154[r] a

compositio caldi ad duritias et ad ossilagines. spuma 892
argenti ℔ II, cerusam ℔ ς, aes ustum ℔ libra, aerugine ℔ libra, molibdene ℔ II, salis bene triti ℔ II, cadimia ℔ ς, oleum vetus ℔ I ς, aceti -ss- I.

compositio ad duritias et ad ossilaginem. olei pondo V, aceti ℔ -ss- I, salis triti pondo II, spuma argenti pondo II, molibdena pondo I ς, aes ustum pondo ς, cerusae ℔ ς I, propolin Atticum ℔ ς, aeruginem ℔ I ς. 893
appoponace ʒ. primum miscis oleum, deinde acetum decoques bene, sequens ad decocturam [ad] medicamentorum trituras mittes. habeto haec in vase fictili.

experimentatum expertus sum optimum esse ad ossilagines et duritias: aes ustum ℔ ς, aeruginis ℔ ς, molibdena ℔ ς, spuma argenti ℔ IIII, sale bene tritum ℔ I ς, cerusae ℔ ς, olei veteris ℔ II, aceti optimi ς.

ad cocturam acrum malagmarum. primum adicies 894
oleum vetus, sequens acetum, deinde salis triti, decoques bene. deinde cum bene decoctum erit, spuma argenti mittes, sequens molibdena, deinde cerusam. in mediam cocturam aeruginem mittes et curabis caldum perducere.

ad flemina discutienda. fici radicem, ervum, axungiam veterem commisces ex aceto acro.

ad flemina discutienda. sinape Alexandrinum ℔ ς, ficu ℔ ς, sale ℔ ς, axungia vetere ℔ ς.

ad flemina curanda. calcis vivae ℔ ÷, calcitem ℔ ÷, 895
nisum ℔ ÷, nitrium combustum ℔ ÷, fecla Spana ℔ ÷, nitrium ℔ ÷. in unum conteris ex lixivia et in pixida plumbea habeto.

cal*ch*icon compositio ad duritiam. cadmia Ci*p*rea ℔ ς, aes ustum ℔ ς, ammoniaci ℔ ς, sale candida trita ÷ I, cerusa ℔ III, oleum ℔ V.

ad cartilaginem emplastrandam compositio. bitumen

---

1 cuminum *vel* cominum *cod.* || 13 *sq.* in vaso fictili operimentato *B* || 23 descucienda || 31 caldicon | cadmiaci trea

Iudaicum ꝑ I, aes ustum ꝑ I, fecla ꝑ ς, aeris flos ꝑ I, alumen scissum ꝑ I, thuris pollinem ꝑ ς, nitrium ꝑ ς, coctimentum ꝑ ς, axungiae ꝑ II, ver*a*trum nigrum ꝑ ς.

896 emplastri compositionem. emplastrum sic componis. caldea ꝑ I, cerae ꝑ libra, olei nerini ꝑ ς, calcitem et caldea in unum contemperato. ubi erit temperatum, pro ceroto utere.

154ʳb emplastrum rubrum. olei ꝑ II, lepid*ae* ꝑ II, | aeris flos ꝑ ς, spuma argenti ꝑ II, aristologia ꝑ II, manna thuris pondus ʒ·, galbani pondus I, cera pondus II.

emplastrum glutinosum ad parotidas. *pice* liquida ss II, resinae ÷ V, cerusae ÷ V, spimitium ÷ V, acetum ss VI.

897 emplastrum glutinosum. bituminis ꝑ ς, cerae ꝑ ς, pice dura ꝑ ς, resinae ꝑ ς, ammoniaci ꝑ libra, calce ꝑ I ς, olei ꝑ II.

emplastrum glutinosum ad recentia vulnera. cerae ꝑ I ς, resinae terbentinae ꝑ I ς, axungia †nıennu ꝑ I ς, resinae ꝑ libra, aeris usti ꝑ I ς, visci ꝑ ς, lepida ꝑ libra, vinum Marsicum ꝑ II, sale ammoniacum ꝑ III, thuris ꝑ libra, panacis ꝑ libra, olei Spani ꝑ ς, acetum ş I.

898 emplastrum ad cartilaginosum. aes ustum pondo ς, nitrium ꝑ ε, fecla ꝑ ⫫, sale ammoniacum ꝑ ⫫, bitumen Iudaicum pondo libra, axungia quod satis fuerit et adhuc, si vis, alumen scissum, thuris polline, cera Pu*n*ica, mali corium, galbanum, viscum, oppoponacem.

899 emplastrum ad fracturam. cera Spana ꝑ libra, bitumen Iudaicum ꝑ I ς, pice Britia ꝑ II, thuris masculi ꝑ libra, lepida Cypria ꝑ libra, resina fricta pondo libra, oleum Sabinum ꝑ ς, acetum Alexandrinum quod satis erit [sive quod satis fuerit].

emplastri compositio. cerae ꝑ libra, aeris flos ꝑ libra, spuma argenti ꝑ libra, resinae adustae ꝑ libra, oleum pro modum.

---

3 coctimentum: condimentum (*cf. infra 935*) *B* | veretrum ‖ 8 lepide ‖ 11 pice *in macula rubra* ‖ 12 spimicium: = ψιμύθιον ‖ 18 bienni (*coll. supra p. 259, 27*) *B*; suina? suilla? *cf. 919* ‖ 25 pumica

emplastrum optimum. galbani p Ƨ·, murrae p Ƨ·, 900
lepida p Ƨ·, propolin Atticum p Ƨ·, folium p Ƨ·, ammoniacum p Ƨ·, pice Britia p Ƨ·, resina terbentina p Ƨ·, cera p S, spuma argenti p II, oleum vetus p II, aristologium p Ƨ·, *oleum* Cypreum p Ƨ·, centaurea p Ƨ·, irin Illirica p S, trifolium p S, radice p Ƨ·, artemisiae p Ƨ·, viscum pondus Ƨ·, Britannica p Ƨ·, argallicum p I, vetonica p I, herba urciolaria p I. coques 901
sic. oleum spuma cum ferverit, semel adicias lepidam et aeruginem et cerusam, in *u*no omnia commiscis ex aceto acro, conteris in mortario, sicut tibi videtur, temperat*o*. deinde teris et resinam et vetonicam et propolin Atticum et picem, semel subrub*r*um, ne sit aquatum, removebis, ignem adicies, mannam et galbanum et oleum conteris, res siccas contundis et adicies postea, ne comburatur. haec
uteris et ad cancer | et ad maiora vulnera, si quod 154[v]a
inter manus *c*aro crescit. a*l*ternis diebus solv*e*s, expurgabis, deinde eodem impones, donec excomedatur. sanum fiet.
causticae compositiones haec erunt. 902
causticum ordinarium sic compones. murrae p libra, aloen p libra, thus masculum p libra, oppoponace p libra, galbanum p libra, castoreum p libra, propolin p I, bdelii p libra, ammoniaci p libra, storacem p libra, viscum Italicum p libra, thuris polline p libra, alipe leon*i*num p libra, adipe ursinum p libra, medulla cervina p libra, ceram Punicam p I S, ceram albam p I S, sulfur vivum p IIII, resina terbentina p III, bitumen Iudaicum
p III, bitumen Afrum p IIII, resina Colofonia p V, resina 903
fricta p XV, resina dicam*en* p XX, resina eronale p XV, resinae ap*o*cima p X, pice dura pondo XIII, resina alba †proica p II, meconium Atticum p libra, opium S, euforbium p S, magma croci p S, piper nigrum Ƨ·, malum

5 oleum *addidi* ‖ 7 britanica ‖ 9 semel: simul? ‖ 10 vino ‖ 11 temperatum ‖ 13 simul? | sub rubum | aqua tum ‖ 17 coro | ad ternis | solus: *corr. B* ‖ 20 *cf. Chiron apud Veget. VI 14, 1* ‖ 24 alipeleon enum ‖ 29 dicam̄ *sic*: dictamni *B* ‖ 30 apecima: = *ἀπόζεμα* ‖ 31 Troica?

terrae p ϛ, ysopum Atticum p ϛ, sepum taurinum p libra, oleum laurinum p ʒ·, oleum mirtinum ʒ·, oleum C*i*prinum p ʒ·, oleum amigdalinum p ʒ·, oleum melinum p ʒ·, oleum Sabinum p ʒ·, oleum lentiscinum p II, oleum Spanum p V, [oleum laurinum p ʒ·], oleum vetus p ϛ.

904 compositio caustici. castoreum p ⊻, galbanum p ⊻, appoponace p ⊻, bdelii p V, thuris polline p V, viscum Italicum p ⊻, cera alba p libra, cera Pu*n*ica ʅʅ, sulfur vivum p III, resina terbentina p II, bitumen Iudaicum p libra, resina Colofonia p ϛ, bitumen Afrum p libra, resina fricta p V, ammoniacum p II, storaces gutta p V, resine dicam*en* p II, pice dura p IIII, resine eronale p V, pice Britia p ϛ, propolin Atticum p ϛ, oleum pro modum.

905 causticum sic*c*anum. cera rufa p libra, cera Pu*n*ica p libra, ysopi ʒ·, thus masculum p II, sulfuris vivi p I, nitrium p ⊻, resina terbentina p V, peucedanum p ⊻. oleum storacinum p ʒ·, †alpersum durum p I, ammoniacum p libra, resina cruda pondo libra, nisum p ϛ.

906 causticum termanticum. galbanum p I, appoponace p II, piper album p ⊹, piper nigrum p ⊹, murram
154ᵛb trigonita p ⊹, | ammoniacum p II, storacis p V, thuris polline p V, bdelii p ⊻, propolin p I, resinae flos p €, resinae terbentinae p ϛ, pice Britia p libra, cera alba pondo libra.

907 causticum ad armos. ammoniaci p III, picis p IIII, visci p ϛ, bitumen p IIII, galbani p III, storacis p II, bdelii p II, meconium Spanum p II, propolin p II, thuris polline p II, bacca lauri p II, resina terbentina p II, appoponace p II, resinae Colofoniae pondo duo.

causticum ad coxas. galbani p II, oppoponace p II, medulla cervina p II, resinae terbentinae p II, ammoniacum p II, propolin p II, bidella p II, visci Italici p II, pice Britia p II, bitumen p II, olei Siriaci p II, resina fricta p II, resinae Italicae p II, cerae albae p III.

---

2 ceprinum ‖ 3 mellinum ‖ 8 pumica ‖ 12 dicam̄, *cf. supra p. 271, 29* ‖ 14 sictianum | pumica ‖ 17 altercum *B* ‖ 25 *sq. Pelag. 495 (Emeriti)*

908 causticum gregalem. manna . . . sulfuris p libra, bitumen Afrum p II, bitumen Iudaicum p libra, appoponace pondo I, resina fricta p III, resinae ero*nal*e p III, cerae pondo libra, ammoniacum Afrum p I, oleum pro modum.

subpacti compositio. subpactum sic componis. ammoniacum p II, bitumen p II, picis p II, cerae p II, resinae terbentinae p II, resinae putuinae p II, visci Italici p II.

909 subpactum sic componito. pice Britia p libra, bitumen p II, ammoniacum p II, viscum Italicum p libra, resina fricta p II, cerae p II.

arteriacen compositio. murra trigoniten p do*d*ran., crocum Siculum p ς ∟, cinnamum p II, cassia dafniten p II, spica nardi p II, *fu* Ponticum p II, resinae guttae p II, piper album p II p II, bacca lauri p II, aga*r*icum p II.

910 arteriacen sic componito. cardamo*m*um p ς, crocum Siculum p II, murra triconiten p II, piper album p II, Lemniam [triconiten] p II, fuscinum p II, costum p II, sulfur vivum p II, amo*m*um p II, reuponticum p II, oleum Spanum p II. has res singulas conteres et cernes, coicies in vaso plumbeo commixta in unum. ex eo ieiuno aestivo tempore, cum incipiet tussire et non potest sustinere, sumis ʒ singulas in dies singulos in vino et admisces ea et dabis ieiuno per triduo: parebit effectus. . . . sumes p ς et ex eo medicamento ʒ II et commisces in vino, sine eum medicamentum iam bibat.

911 155ʳa arteriacen ad tussem vetustam et vo|mica in pulmone. sucum marrubii p ς coquito in ollam novam et coquito calidam. et cum decoxeris, in eodem adicies murram trigoniten p ÷, †acaste p ζ, Oxirinca cassia p ÷, aristologiam p ÷, irin Illirica p ς, croci p ς,

3 erolane ‖ 5 subacti? ‖ 7 putuine: = πιτυΐνης ‖ 12 per doran: pondo quadran (codran) *B* ‖ 14 funiponticum ‖ 15 ağaicū ‖ 17 cardamonium ‖ 19 ruscinum? *cf. p. 256, 13* ‖ 20 amonium ‖ 27 iam bibat: lambiat *B* ‖ 28 *cf. Pelag. 111* ‖ 30 addicies ‖ 31 acaciae? | *i. e.* Ὀξυρύγχου

*m*annae p ÷, appoponace p ÷, panacis radicem p ÷. haec omnia in ollam, in qua succus erit, sumito decoctum, ut non ferveat, paulisper tantum, ut s*e* animet, deinde eximito et contrito in pixidam plumbeam. uteris ex hoc coclear*ia* ex melle Attico singula argentei pondus.

912 anacollimae compositio.

thuris polline p II, magma croci p libra, flos similae p IIII, vulvos, coclias, ova †empta.

a*na*collima frigida ad articulos sive ad genua. pollinem siliginis conspargis ex vino et uteris pollinem et oleum, bitumen Iudaicum liquidum consparsum ex eo inducis in pannum et imponis.

913 anacollima sic facies. bitumen Afrum ↄ, thuris pollinem p ÷, cominum p libra, magma croci p I, flos siliginis p II, rubrica p II, ex aceto conspargis et subiges et commisces ova. ex hoc uteris sic, si lumbi laborant aut coxa trahet. idem et ad armum prodest. si supra inpones, hoc valde proficiet.

anacollimam sic componis. resina ero*nal*is p ʒ·, viscum Italicum p ς, thuris polline p I, sinopide p ς. et haec caldum commisces et addes acetum isdem quod satis erit.

914 anacollima calda, quae facit ad flemina, si se †flectere fla*v*erint. cerae mollis . . . pice p II, resina eronale p II, pollinem triticium ex alba et acetum decoquito. facit ad collectionem et ad duritia recentem. et ferventem inducis. si hoc non proficerit, butirum et melle et semen lini decoques e*t* imponis. sanum fiet.

cataplasma frigida. cocleas p II, bulbos p II, siliginis ss II, mentae viridis p II, rubrica p libra, thuris polline p II, vini quod satis erit. hoc uteris ad crus, si luxaverit, hoc impones. sanum fiet.

915 cataplasma cruda sic componis. bulbos, cocleas, sili-

---

1 amanne ‖ 2 sinito decoqui *B* ‖ 3 semi: *corr. Pel.* ‖ 5 cocleario ‖ 7 simile ‖ 8 vulvos = bulbos ‖ 9 acollima ‖ 10 uteris: conteris *aut* teris *B* ‖ 19 erolanis ‖ 23 flemina? ‖ 24 flaberint ‖ 28 ex

ginis flos, vinum | vetus, thuris polline p S, appoponace 155ʳb p I, galbani gutta p I, opium p I, magma croci p ⊣, storacis vermiculum p ⊣, bobilla p I. hoc uteris ad nervorum crassitudinem. positum simul ad sanitatem erit.

ceroticon compositiones.

cerotum ad nervorum dolores. cera rufa p IIII, oleum laurinum p II, oleum vetus p II, oppoponace p libra, medulla cervina p libra.

cerotum compositio. cera alba p libra, resinae frictae 916 p S, sinopide cocliarium, oleum pro modum.

cerotum ad perfectionem. rufa cera p IIII, oleum laurinum p X, oleum vetus p X, oleum m*u*rtinum p VIII, oleum Cyprinum p VIII.

cerotum sic componis. cera rufa p VIII, olei laurini p X, olei veteris p VIII, olei murtini p VIII, olei storacini p VIII. haec omnia in uno coques.

cerotum album ad omne genus vulneris et in pessa- 917 rium. cera Pu*n*ica p libra, mastice p I, thus masculum p ⊏, pomfoliga p ⊏, olei rosacei quod satis est.

lipparocerotum ad rasuram et ad dolores. cera alba p libra, hanc liquefacies valde et in mortario provocas, crescere facias lipparam ex posca et oleo.

*l*ipparae compositiones. spuma argenti p V, cerusae pondo libra, olei laurini p X, Ro*d*iae cretae quod satis fuerit, vini veteris congia IIII vel aceti ss III.

lipperam ad cervicem laesam et suffragines. spumam 918 argenti p X, cerusae R*o*diae p II, aeruginis p S, ova numero XX, vini albi ampullam I, olei p XX. in uno minutum suffundes vini et olei, usque donec utraque consumantur.

lippari alio modo ad vulnera et ad malandrias. calcitem ʒ IIII, resinae ʒ IIII, molibdenae ʒ IIII, cerusae ʒ IIII, aquam pluviaticam aceto mixtum. ex his poscam

4 impositum? ‖ 11 perfrictionem? ‖ 12 mortinum ‖ 18 pumica ‖ 20 lipparo cerotum ‖ 23 Cyppare ‖ 24 rose: *corr. B* ‖ 27 ceruse radie ‖ 29 consummantur

facies et oleum mirtinum addes. ex his omnibus lipparam consummabis.

919 lipparam ad omnia vulnera et adustiones. spuma argenti p libra, cerusae Rodiae p S, pompholice p Ʒ, aeruginis p I, adipis suillum recentis p II, medullae cervinae p libra, olei mirtini quod satis fuerit, vini Si-
155^{v}a culi quod capere potest. |

lipparam thermanticam. aluminis p S, medullae cervinae p I, thuris polline p I, spumae argenti ε, butiri p I, adipis suilli quam veterissimi quod sufficit. omnia bene trita subigis oleo.

920 caustici compositionem ad verrucas [causticum crudum ad verrucas]. calcis vivi p I, fecla Spana p I, auripigmenti pondo *s*estan. haec omnia teres ex cinere lixiviae.

item aliud stipticum. calcem vivam p I, nitrium p I, atramentum sutoricium p Ʒ, cinere lixivia quod satis erit.

causticum quod sine ferro aperit. fecla cocta p I, calcis flos p I, cinerem ex caprofici radice p I, nitri p Ʒ. haec omnia misces ex cinere lixivia.

921 causticum ad verrucas tollendas. herbam melidoniam, *r*ubricam, calcis flos, lasar, acetum acrissimum. ex eo in verrucam componito, ante tamen scarificato.

causticum ad verrucas. herbam centunculum et .... commisceto. hoc in verrucam imponito, aquam ne te*t*igeris.

causticum crudum ordinarium. calcis vivae p II, fecla Spana p II, auripigmenti p I, lasar p I, calcantum p I, calciten combustum p I, aerugine p II, fel taurinum p II, cinerem caprofici de radice p Ʒ. hoc macerabis ex eodem cinerem lixivam.

922 causticum ad verrucas. calcis flos p I, calcis vivi p I, veratrum minutum p II. haec teres, ex lixivia consparges et sic impones.

acrum medicamentorum compositiones. diacantaridas sic compones. eruci semen pondo Ʒ, cantaridas

---

14 estan ‖ 20 chelidoniam? ‖ 21 lubricam ‖ 24 tegeris ‖ 33 dia cantaridas

pondo ℥, tapsiae sucum pondo ℥, sinape Alexandrinum pondo ℥, picis liquidae quod satis fuerit, haec omnia bene trita, ex pice autem liquida commixtum. hoc medicamentum habeto in pixide plumbea, et ex eo ubicunque imposueris cute a corpore sublevas et pustulum facis. ex eo medicamento et hominibus *ungu*es auferuntur et lepr*a* ex corpore aufertur.

medicamentum ad clavos morticinos. herbam urceola- 923
riam et absungia et sale contundito et imponito, tertio die solvito, clav*olus* cadet. | 155ᵛ b

medicamentum ad clavum morticinum. porrum sectivum, salem, fermentum, herbam urceolariam, axungiam pusillum, conteris in unum et alliga bis per triduo, sanum fiet.

medicamentum acrum ad fistulam et ad clavos. cori- 924
andrum viridem, porrum sectivum, herbam urceolariam, marrubium masculum, atramentum sutoricium, aeruginem, calciten, pollinem ervi. haec omnia bene tusa ex pice liquida sub igne per . . . curabis sicut traumatico. ubicunque imposueris, effectum p*arebit*.

traumatici compositio. calcitem p ℥, aeruginem 925
p ℥, aes ustum pondo ℥, mellis p libra, aceti quod satis fuerit. haec omnia commixta decoques in cacabo novo, ad mellis grassitudinem evertantur. hoc uteris ad omne vulnus purgandum et ad cancer.

licium sic componis. amurcam olivae -ss- III et aceti 926
-ss- III, salis -ss- I. hoc decoque in olla et ad tertias. *et* aquae facito ut bene misceas et herbam Sa*b*inam et rosmarinum. sic coctam admiscito, diligenter facito, deinde intermittito, ut *ne* ferveat. cum coctum fuerit, reponito in vase fictili et admiscito mellis aliquid. hoc autem ad omnia vulnera utile est.

medicamentorum lenium compositio. consparsum sic compones . . . . . panacis radicem, mellis. haec omnia

---

6 inunges: *corr.* *B* | leprae ‖ 10 clauclos ‖ 19 percurabis ‖ 20 prāt *sic* ‖ 28 et aquae *B*: itaque | sauinam ‖ 30 ne *add.* *B*

aequis ponderibus in uno conteris. hoc uteris ad vulnera emplastranda.

927 tetrafarmacum sic componito. resinae dicam*en* ℘ libra, cerae ℘ libra, medulla cervina ℘ S, sepi taurini ℘ S, olei lentiscini quod satis fuerit. hoc uteris ad cicatrices claudendas.

chloram sic compones. resinae frictae ℘ libra, resinae *di*caminis ℘ libra, aeruginis ℘ S, cerae ℘ libra, sepi taurini ℘ libra, olei Cyprini quod satis fuerit.

928 licium sic componis. *fa*ecis qu*ae* aqua cocta tetigeri*t* ss XV coques ad tertias, addis herbam centauream et ita permiscito et adicies ad mellis crassitudinem. ita utere ad vulnera recentia.

Erasistrat*e*um liquidum sic componito. aeris combusti ℈ II, murrae ℈ I, croci ʒ S, anisum tostum ℈ I, aeris usti ℈ I. haec omnia conterito ex vino, ita facito in
156ʳa mortario ipso, deinde infundito [in] passi eminam, | deinde exinanito de mortario et coicito in plumbeato et ita utere. ad tumores et ad lippitudinem veterem, in palpebris aspera et quaecunque vulnera fuerint. ex eo medicamento . . .

929 ad li*n*guas vexatas. thus masculum, crocum, cassiam, murram, resinam terbentinam. haec omnia trita bene ex melle conteres. ex eo medicamento . . .

medicamentum ad vulnera, quae vix coeuntur. murrae et thus masculum et pompol*i*ga e*x* vino novo trita ad vulnus discolum hoc uteris medicamento. et ad intestinorum rupturas facit.

930 compositiones colliriorum fistularum.

collirium fistularum. auripigmentum ℘ I, nisum ℘ I, aeruginem ℘ I, fecla Campana ℘ I cum aqua caelestina quod satis erit. ex eo collirios facis et siccabis.

collirium fistulare. calcitem ℘ libra, aeruginis ℘ II,

---

3 dicam̄ *sic* ‖ 5 ad cicatrices claudendas *in cod. ad medicamentum proximum pertinet* ‖ 8 cligaminis ‖ 10 fecisque | tetigerint ‖ 14 Erassistratum ‖ 19 *sq.* ad tumores — medicamento (*l. 23*) *una serie exarata* ‖ 21 liguas ‖ 25 pompoliaga | et

veratrum p libra et teris et cernis, macerabis de cinere lexiva aut ex aceto acro. collirium facis et in umbram siccabis.

collirii compositio ad cartilaginosos. calcitem p libra, nisum p libra, calcem p ♄, cuminum p ♄·, piperis p ʒ, sucum aerugines p libra, propolin sucum p ϛ, herbam rodadafne p libra, cinere ex lexiva quod satis fuerit. ex ex eo collirium facies et uteris.

compositio collirii ad fistulas. aeris flos p ɛ, cumini **931**
p ɛ, aloen p ɛ, aceti acri pro modum.

collirium fistularem. calcitem p I, nisum p ʒ, aeris flos p I, aeruginem p ϛ, fecla p ϛ, atramentum sutoricium p ϛ, cumini p ϛ, semen hederae p ϛ. haec omnia conteris et ex aceto collirium facies.

collirium fistulare . . p ϛ, calcitem combustum, p ϛ, radicem ver*a*tri combusti p I. conincoquies in aquam tepidam et ex eo [omnium medicamenta trita curabis] collirium facies.

collirium ad cartilagines. aloen p I, aerugine p I, **932**
auripigmenti p I, gummi de cerasia p ʒ. in † quo infundis, post triduum in unum commisces et facies collirium.

collirium fistularum. faciet usum bitumen Iudaicum p S, oppoponace p ʒ, fecla Spana p I, nitri flos p I, salem ammoniacum p I, stercus columbinum p I, salis nostrati p libra. | 156ʳb

collirium fistularum. calcitem coctum p I, nisum **933**
coctum p I, aeruginem coctum p ʒ, fecla p ʒ, loncitem p ʒ, †calacani fossicium p ʒ, gummi de hedera p ÷. haec omnia conteres et ex aceto colliria facies.

collirium fistularem. aeris flos, ex aceto curabis.

collirium fistularem. aeris flos p I, fecla p ʒ, nisum p I, ex aceto acro terito, collirium facito.

---

6 erugines ‖ 7 p rodadafne libra: *transposui* ‖ 13 edere ‖ 15 *in lacuna* ɯɯɟ *sic, cf. p. 281, 6* ‖ 16 veram tricombusti: *corr. B* | conincocies: cum vino coques *B* ‖ 20 aceto? ‖ 23 facit ad contusum *B* ‖ 28 loncitem = *λογχίτην* ‖ 29 calcarium? | fossitium edera

934 collirium fistularem. calcem vivam conteres, ex pice liquida †terabis et collirium facies. hoc collirium fistulas aperit.

collirium fistularem, quod ossa scabra eicit. calcis vivae ℘ ʒ, fecla ℘ ʒ, salis ammoniaci ℘ ʒ, ca*d*mea ℘ ʒ, auripigmentum ℘ ʒ, veratri radices ℘ ʒ, lepide ℘ ʒ, aeruginis ℘ ʒ, sulfur vivum ℘ ʒ, *r*ubricae ℘ ÷, gummi de cerasa ℘ I, ut se dissolvat post fistula, acetum pro modo. facis colliria et siccabis.

935 hoc verum expe*r*imentatum collirium fistularem. salem ammoniacum, aeris su*p*rema ℘ S, ex aceto et melle Alexandrino ℘ S conteres et collirium facies.

collirium ad cartilagines. aeruginis *xis*ma ℘ S, ver*a*trum nigrum, cum melle Alexandrinum conteris et collirium facies.

collirium ad cartilagines emplastrandas. bitumen Iudaicum ℘ libra, aes ustum ℘ libra, aeris flos libra, alumen scissum libra, fecla ℘ S, thuris polline ℘ S, coctimentum ℘ S, nitrium ℘ S, ver*a*trum nigrum ℘ I, axungia exiguum.

936 medicamenta, pulvera, compositiones *isch*em*a* ad sanguinem suppremendum.

nisi ℈ X, aeris usti ℈ X, lepide ℈ IIII, corticem pellis ℈ IIII, thuris polline ℈ IIII, calcitem ℈ XV, thuris ℈ X, resine ℈ VIII. conteris haec omnia in vase fictili aut ligneo, reponito in hoc. per vetustate levius est et evanescit. recens autem ad praesens effectum adfert hoc medicamentum. cum imponis, digito supprime*s*, donec adcrescat locus, e*a*dem hora statue*s* sanguinem.

937 medicamentum ad sanguinem supprimendum. gallam Germanam, atramentum sutoricium in uno conterit*a* erunt. commiscito omnia in unum et ex eo medicamento im-

156ᵛa ponito. |

---

2 macerabis? temperabis *M*, curabis *B* ‖ 4 armoniaci | catmea ‖ 6 lubricae ‖ 7 dē *sic* ‖ 9 expedimentatum ‖ 10 armoniacum | surema: squama *B* ‖ 12 sixma: = ξύσμα | veretrum 16 condimentum (= petroselinum Macedonicum) *B* ‖ 17 veretrum ‖ 18 ischema *scripsi (cf. supra 142)*: stemō *sic* ‖ 23 hoc in: *transposui* ‖ 25 supprimēn ‖ 26 eandem | statuens ‖ 28 conterite: in vino conterito merum (= mero) *vel* contere austerum *B*

ascarotici compositiones. utere ad ascra tollenda ... p I, aerugine p I, aes ustum p I, calcitem p I, atramentum sutoricium p I. haec omnia bene trita sint et commixta. ex eo medicamento ...

spodium sic componis. nisum, grusinum, veratrum, 938 aeris flos, .. aeruginem, malum terrae, alumen scissum, mali corium. haec omnia aequali pondere contrito et cerne.

spodii compositio. auripigmentum p S, calcis vivae p II, carta combusta quod satis erit.

spodium sic componis. centaurea p S, † therenice p ÷, piperis longi p ÷, calcis combusti p ʒ.

spodi compositio. calcitem p I, nisum p I, aerugine 939 p I, ysopi p I, alumen combustum p ʒ, mali grani corium p I, calcis vivae p I.

compositio stiptici. calcitem p II, nisum pondo II, aeris flos p I, galla p IIII, nitrium p I. haec omnia contundes singulas res et cum aceto decoques in vase fictili, donec consumas aceto. hoc uteris ad vulnera maiora, si caro creverit.

stiptici compositio ad vulnera et ad duramenta et 940 ad ustos. grusiten p II, calciten p II, aerugine p II, aloen Indicum p III, galla Syriaca p II, ros Suriacum p II, aceti quod satis erit. haec omnia contundes et cribro tenui traicies.

stiptici compositio. calciten p V, nisum p V, aerugine p V, galla Syriaca p III, mali citrei cortice p III. haec omnia contundes et cribro tenui traicies, ex aceto acro temperabis et uteris ad omnia vulnera.

stiptici compositio. calciten p V, galla p III, nisu 941 p III, sulfur vivum p III, aeruginis flos p V, resina fricta p X, malum Punicum p II.

stiptici compositio. calciten p V, mellis p V, gallam Syriacam p V, sulfur Afrum p II.

---

1 ascra = *ἐσχάρια* (*i. e.* *ἐσχάραι*) *B* ‖ 5 grusinum = cerussinum ‖ 6 *in lacuna* ὑωϥ *sic, cf. p. 279, 15* ‖ 9 *Pelag. 344* ‖ 11 theriace *B*; Berenicis? ‖ 22 grusiten = cerussatum

942 medicamentorum compositiones.

medicamentum ad vulnera curanda. fecla p I, calciten p I, aerugine pondo *s*extan.

medicamentum ad vermiciosum, cadmea Cuprea, alumen scissum, ficum Afrum, calcis flos, bitumen Iudaicum.

medicamentum ad vere*t*rum si percussum fuerit. oleum in solem calefacito et commisceto spumam argenti bene
156ᵛb tritam et ceram Pu*n*icam | et vinum vetus et ex eo medicamento curato.

943 medicamentum ad vulnera purganda. berbasci folias contundito et salem admiscito et acetum imponito. idem faciet cupressum, idem marrubium.

ad ozenas medicamentum. in vasum, quod oleum non tetigit, ex aceto acro e*a* dilue*s* et eundem uteris.

item medicamentum ad ozenas. cadmea Gallica p V, sandaracae Gallicae p I, calciten p S, salis nostrati p I, aceti quod satis est. a crudo teres et in pixidam plumbeam reponis.

944 ad ozenas. rutae viridis nostrate folias p III, salis ammoniaci p I misces et teres et facies colliria ad mensuram. hoc siccabis et impones ad suffragines. cerae p ÷, adip*e* p .., sulfur p Ⱶ., bitumen p ʃ, f*a*ecis lotei p S, olei p II, sucum †cerde p S, pice liquida p II. hoc in uno conteris et ex eo curabis.

ad suffragines. f*a*ecis p̄ S, pollinem ervi, conspargis ex melle et inponis.

945 ad suffragines. aeruginis p I, alumen p I S, herb*ae* erucae p S, anetum quod satis erit.

medicamentum ad uligines. ium, veratrum, sulfur vivum tritum et cribellatum ex aceto s*u*biges.

medicamentum ad uligines. thus masculum tusum bene cernes et rosam Campanam.

3 extan ‖ 4 vermiciosum = verminosum ‖ 6 veratrum ‖ 8 pumicam ‖ 10 berbasci = verbasci ‖ 14 ediluescet: *corr. B* ‖ 17 a crudo teres: acri (*sc.* aceti) conteres *B* ‖ 19 folias p III *vel* VI *cod.* ‖ 20 armoniaci ‖ 22 adip̄ *sic* | fecis ‖ 23 cedri? ‖ 25 fecis ‖ 27 herbe ‖ 29 ium = *ἰόν* ‖ 30 sbiges *sic*

medicamentum ad suffragines. aeruginis *xis*ma p II, alumen p Ϛ, herbam sideritem p S, nisum p ÷, [aeruginis p S], aeris flos p Ϛ, aceti quod satis est.

De bobus, ovibus et suibus medicina. prudentia 946 doctrinae est docere quadrupedum gener*a* quae sunt, quibus curam adhiberi oportet. igitur cum sunt duo genera quadrupedum, quorum alterum paramus in consortium operum, sicu*t* *b*ovem, m*u*lam, equum, asinum; alterum volu*p*tatis a*c* re*dit*u*s* et custodiae caus*a*, ut ovem, capellam, suem, canem: de eo genere *primum* dicemus, cuius usus nostri laboris est particeps. nec dubium, qui*n*, ut a*i*t *V*a*r*ro, *c*eteras pecudes bos bono superare debeat, praesertim et in Italiam, qu*ae* ab hoc nuncupationem traxisse creditur, quod Graeci tauros italos | vocabant; et in eam 157ʳa urbem, cuius moenibus condendi*s* mares et femina *b*o*v*e*s* *a*ra*tro* terminum signaverunt, vel ut antiquiora repetam, 947 quod idem Attic*is* A*t*he*n*i*s* '*C*ereris et Triptolomi feritur minister: quod inter f*ul*gentissi*ma* sidera particeps caeli sit: quod denique laboriosissimu*s* adhuc hominis socius in agri cultura est. cuius tanta fuit antiquitus veneratio, ut tam capitalem esset eum occidere quam civem. ab hoc igitur incipiam curarum gener*a* disputare.

si boves febrem habuerunt, signa erunt haec. quoquo 948 tempore languebunt, idem signa faciunt, qu*a*e et veterina bestia, una signa faciunt. sed si potionem a*s*periorem acce*p*erint, non potest ferre, quomodo si asinus aut equus

1 exuna: *corr. B* ‖ 5 genere ‖ 7 *Colum. VI praef. 6 ad verbum* ‖ 8 sicuuobem malam ecum ‖ 9 volutatis agregitos | cause ‖ 10 primum *add. Col.* ‖ 11 *sq.* qui ut adit baroteteras ‖ 12 bono: honore *Col.* ‖ 13 quod ‖ 15 menibus | condendi ‖ 15 *sq.* uobe frat° ‖ 16 velutanti qui orare petam: velut pecus (petam *Sang. cod.*) *Col. perperam* ‖ 17 atticius ad hemstere riset | feritur = fertur ‖ 18 fugentissia ‖ 19 sit *om. Col.* | laboriosissimum ‖ 20 apud antiquos *Col.* ‖ 21 capital esset bovem occidere *Col.* | *sq.* ab hoc igitur promissi operis capiamus exordium *Col.* ‖ 22 genere ‖ 24 que ‖ 25 *sq.* aperiorem accerint

aut aliqua bestia veterina. *bo*v*is* autem potione da lene valde. sanguinem emittito ei de cervice, prius corium aperito et sic de vena sanguinem mittito. hanc potio-
949 nem dato. ex ervi trixaginem ss II, argimonia ss II
pisato in ligno, et tragantum et vinum Marsicum misceto et sic potionato, et lactem caprinum et melle p I. si hoc non profecerit [hoc est], lac caprinum ex aqua mulsam dato emina. si aestate aegrotabunt et vermes in labiis habebunt, osc*i*tare non potuerint, in muria lavato et oleum et picem liquidam in uno commiscito et sic ungito. sanum fiet.

950 bos si languebit et cibum non appetet, et li*n*guam et palatum fricato salem trito et coronam bubalam e*t* os suff*l*ato, li*n*guam fricato, ut possit ita quam plurimum defluere.

bovis si febricitabit, dabis ei ros Syriacum ex vino bono tritum et in os ei per cor*n*um fundito.

rana cum bovi in li*n*gua nata fuerit, *f*oleas ficulneas ex melle eam fricato, dabis bibere.

951 medicamentum ad bovem. cassiae p ʒ, cinnami p ʒ in uno tundes et ex eo medicamento ex vino potionem dabis.

medicamentum ad boves alio genere. †brecum anti*qu*um p I, cipreum p II, *fu* Ponticum p ⊦. haec in olla nova decoques et refrigerabis et melle commisces et ex eo potionem dabis.

157ʳb bovi si nervi incisi fuerint. lactucam | montanam, quae solet pisces *ext*ingere, in pilam contundito, salem addito quod satis videtur. eo *ap*plicato paucis diebus sanum fiet.

952 boves ut bona valitudine sint, dato m*a*ne eminam vini, vespere eminam, non*a* de opere ex aceto li*n*guam linito.

---

1 uobis ‖ 4 erbi ‖ 9 obstare: *corr. B* ‖ 12 Bos^{ui} *sic* | liguam ‖ 13 *sq.* ei os suffato liguam ‖ 17 corium ‖ 18 ligua | soleas: *corr. B* ‖ 23 brecummanticum: brectum *B* ‖ 24 funiponticum ‖ 28 ingere: *corr. B* ‖ 29 oplicato ‖ 31 mene ‖ 32 none | liguam

boves si li*n*guam pedu*c*lo*s*sam habuerint, *f*olei*s* ficurnei*s* perfricito, postea opium in catinum effundito, permisceto aleum et li*n*guam foris educito.

bovi si colli tument, sic canto: ... in tecto eligito ... manum adversa pertergito, sic digito ungere, ne sit. hoc canito ... exp*u*ito ieiunus sublimem.

953 boves ut bene curati sint et bene cibum faciant. amurcam puram meram primo cum cibo dabis, paululum conspargito. cum consueverint, plus amurcam addito. *a*t armurcam aqua dimidiam partem paucos dies dato bibant.

bubus pituitam dimittere. [tamen] tamarindam contusam p I, coronae bubalae p I, salis p I, silis . . bene trita in li*n*gua bovum fricato, usque dum videbitur satis pituitam derasisse. hoc facito [*hi*eme] per hibernum, per aestatem, per annum facito.

954 bos salubrem. ervi ss II commolito, vino conspargito, cottidie in singulos boves dato, usque dum morbus pereat.

de ovibus. oves si aegrotabunt, hoc signum est... erit et †anacidit et tussit et lippit et deterior fit. potione dato. centauream colligito aestate et arefacito et in pilam pisato et cernito. ex eo medicamento ex aqua mulsa ciatis IIII dato. sic sani fiunt.

955 sues si bestiolam habebunt, signa haec erunt. labia eius turgent, deinde moriuntur. et cum mortua est, in pulmone habent vesicae similes ... et si non quae terram ambulant. sic ea potionato. ex herba marrubium album colligito et arefacito et cernito per cribrum minutum et piperis p ʒ in *u*no pisato, quomodo s. *s.* est. ex vino veteri et melle admiscito, dato ciatis III per os. sani fiunt.

---

1 liguam peduglossam | solei ficurnei ‖ 3 aleum *vel* alcium *cod.* | liguam ‖ 4 sic canto: sicca *B, qui incantationem l. 6 ad l. 7 pertinere putat* ‖ 5 *sq.* unge renes et hoc canito: expuo ieiunus bulimum *B* ‖ 6 expito ‖ 8 puram *del. B* ‖ 9 at (= ad) *scripsi:* et ‖ 11 ⟨ad⟩ pituitam dimittendam *B* ‖ 13 ligua ‖ 14 geme ‖ 15 per anum *B* ‖ 16 salubre meruı ‖ 19 ⟨languida⟩? ‖ 20 lana cadit *B*; macra fit? maciabit (*i. e.* maciabitur)? ‖ 29 vino: *corr. B* | s. *alterum addidi*

956 ad boves, quae subito inflatae moriuntur. acu men*tum* sub li*n*gua ad radicem compungito, quam plurimum exeat, et supra naturam sub *cau*dam venam incides et vinum ferratum emina *ei* infundito et devoret.

157^{v}a 957 de porcis. ad sues medicamentum. | adpones fabam solidam in vase aeneo, coques †usti radicem. deinde cum coctum fuerit, coicies *s*tercus gallinacium, in uno fabam contundes *in* pileam ligneam, [et quam coctum fuerit] coicies ergo gallinaceam vivam et aquae pusillum, et cum inferverit, disparges cum eisdem de canali ligneo, addes et eos ad summum et lacte. haec omnia puer nudus aut virgo facere debebit, antequam sol prodeat.

958 medicamentum ad sues alio modo. porcam virginem occidito, ex ea particulas facito et quodquod sit †cita fuerit, sullam habebis. cottidie facies et in asse cerne esurienti cor illius, deinde dabis, ut in p*o*r*c*is incipies. des sic, ut omnes gustare possint.

idem ad sues alio modo. scobem eburneum ciatos singulos in colli*c*ias in cannales sparges. quodquod capita fuerint ... in primo v*e*re facere debebis. mane ieiun*i*s dare.

959 item ad sues. medicamentum primo *v*ere ante herbam novam dabis, veratri radices conteres in pilam ligneam, minutum facies. ieiun*i*s mane in cannales coicies et furfures quod libentius edunt. si quae praegnantes erunt, dare noli, ne deiciant.

iam de omnibus quadrupedis medicinam demonstrasse sufficit.

960 Incipiam de colliria iumentorum nomina e*t* qualitates colliriorum. [nomina et qualitates colliriorum]qu*e* unusquisque *g*eneris equini, et demonstratio

1 *sq.* acumē eum: *corr. B* ‖ 2 ligua ‖ 3 quadam: *corr. B* ‖ 4 farratum *B* | eum ‖ 6 eneo | urticae? ibisci *B* ‖ 7 estercus ‖ 8 in *addidi* ‖ 11 eos ad summum: hyoscyamum *B* ‖ 14 *sq.* quodquod capita fuerint *B (ex l. 19)* ‖ 16 pecoris: *corr. B* ‖ 19 collivias ‖ 20 urefacere: *corr. B* | ieiunus ‖ 21 urere ‖ 23 ieiunus ‖ 26 *in marg.* Explicit ‖ 28 *sq.* equalitates ‖ 29 *in marg.* De coloribus | *sq.* colliriorum *et* colorum *stultam permutationem abolere nefas esse putat B* ‖ 30 quae | teneris

haec erit. sunt autem certi colores in equis numero VIII, quorum et nomina certo vocabulo continentur sine ulla p*raesu*mptione col*o*ris ab alterutro commixti. nam extra numerum eorum, qui infra scripta sunt, plures divers*i* coloris vulgari nomine inveniuntur. quorum ratio naturalis et vocabula inveniuntur a permixtione eorum, qui infra scripta sunt. nam certa nomina coloris h*ae*c erunt. primus albus, secundus rufeus, tertius badeos, quartus murteus, quintus niger, sextus Spanus, septimus *c*er*v*inus, octavus gilus. 157^{v}b

LIBER X.

De primis pecoribus. ad purgandum *c*aput iumen- 961
tis pulverem per nares mittes die serena sole calido, et renes et cerebrum oleo inunges. suspendis modicum et post praepedit*o*. fabam integram manducent, ut eiciant, si quid in cerebro habent. euforbium ʒ IIII, piperis ʒ IIII, folium ʒ IIII, concordi ʒ IIII. haec omnia tundes et misces.

ut corpus iumentorum si fuerit exile, ad se rever- 962
tatur. potionem sic facies. folium ʒ II, costi ʒ II, aloen ʒ II, irin Illirica ʒ IIII, murrae ʒ III, samsuci ʒ II, draganti ʒ III, croci ʒ I, melliloti m. VII, xilobalsami ʒ IIII, amo*m*i ʒ IIII. haec omnia s. s. teris et crebellata mittes in *a*eneo vel stagneo et ad*i*ecto vino utere, per triduum dabis.

ad morbida iumenta et ad comitialem. ovum franges 963
et mittis in vasculo, in eodem ovo mittis liquaminis optimi o*bo*lum unum, laser in vino infusum mensuram s. s., loteum pueri virginis mensuram s. s. haec omnia simul mixta per naribus mittas et tempora et renes de oleo inunges et facies deambulare. alia die contunde cotulas

3 peremptione colliriis: *corr. B* ‖ 4 diversis ‖ 7 hoc | *sq. cf. Pallad. IV 13, 4* ‖ 9 Spanus: canus *B* | scurninus: *corr. Pallad.* ‖ 10 gilus = gilvus | *subscr.* Explicit liber nonus Chiron centaurus Et absyrtus feliciter Incipit liber decimus | (*incipit* 157^{v} b) ‖ 12 aput ‖ 15 praepedita ‖ 17 scordii? ‖ 23 amonii ‖ 24 eneo | ad recto: *corr. B* ‖ 28 ovum: *corr. B* ‖ 31 contunde: infunde?

duas, per naribus dabis et rursum hoc per triduum facies.
964 item cypressi pi*l*ulas ex vino veteri decoques et in pilam tundes et axungiam veterem tantundem contundes et unum corpus facies et sic ternas offas per triduum dabis, et vini boni sextario per triduum in singulis iumentis dabis. iterum triduo intermittis et triduo dabis. haec etiam sanis dar*i* debent.

965 ad morbum e q u o r u m, e q u a r u m e t m u l a r u m. ciconinas iam paene volantes in ollam rudi cum plumis omnibus et pinnis mittis, et postquam carbo fuerit factus, in quolibet vaso pulverem tritum habebis. et cum volueris potionare, coclia in vino veteri mittis et sic per triduum dabis, et de omni morbo emendabis.

si suspectum fuerit iumentum, sic curabis. primo sanguinem detrahes de matrice, die tertia contundis bene haec pigmenta, ex vino veteri dabis: costi ʒ II, gentianae ʒ II, aristologiae rotundae ʒ II et longae ʒ II, nasturcii
158r a ss II. misce simul et fiat medicamentum. |

966 ad omnes morbos et ad causas iumentorum potio haec erit. appoponacis ʒ IIII, bdelii ʒ II, croci ʒ II, ammoniaci ʒ II, magma croci ʒ II, bacca lauri ϛ. has res tundis et cribellabis, subigis in pilam, ex melle exeat. his †tribus pastillos facies nucis grandis magnitudinem, et cum dare voles singulos pastillos, remittes et ex vini emina, olei ciatos II, et *bov*i sic per os potionabis.

967 ad morbum comitiale potionem dabis talem. picem liquidam, castoreum, appoponacem et vinum vetus, euforbium. ista omnia terantur et mixta per cornum dabis.

iumentum si laboraverit, ut refrigeretur, hanc potionem dabis. furfure de frumento loticio decoques et sucum eiusdem cum ovis attrahis et oleo rosaceo misces et modicum lotei ve*te*ris et portulacam tritam cum algallico, hoc est conferma Graece sin*pito*, *f*und*e* per cornum, licet

2 pipulas ‖ 7 dare ‖ 8 *Pelag. 18, unde Veg. I 17, 15* ‖ 12 cocleare *Pel.* ‖ 14 suspectum: suspirium *B* ‖ 23 rebus *B* ‖ 25 obi si: et ovis II *B* ‖ 30 lotio? ‖ 32 veris ‖ 33 sinipo: *i. e.* **σύμφυτον** | tunda | licet *vel* luet *cod.*

febricitet. item aliam potionem. etiam si in rigorem inciderit, i*ei*uno iumento hoc dabis. fabae *fr*esae emina coques et teris, olei emina, mellis emina, vini veteris eminam. per triduum dabis.

ad tussem iumentorum. silis montanum, quod dicunt 968
petrosill*o*n, tritum dabis singulis modicum, et non tussiant. item alia. arbor s*a*licis corticem loco mundo comburis et ex eius cinere lixiviam facies et commiscis cum butiro aut oleo, et ova singula admiscis, per triduo singulos cornos, dabis, it*a* ut cornu sextarium capiat. biduo autem maturisce lexivam et siccabis. item aliud. murem vivum prendes, in axungia vetere involves et sic offam dabis, donec sanum fiet. item aliud. salem fricito cum oleo Afro et dabis iumento per triduo, ita ut biduum intermittas.

ad suffusionem. quodcunque pannum menstruatum 969
mulieris lavabis et aquae sextarium dabis. item aliud. de naribus cartilaginem medianam, ubi deficiat os, †sub forciore de surculi angulo, cui ven*ae* erunt, unde praecidis ita, ut anguli eius vivant et sint acuti et cartilaginem rumpant et sanguinis exeat satis. inde inambulet, quo usque digerit, et dabi*s* potionem *a*lei capitulum I, silis montanum ʒ, conteris et ex vino dabis. haec potio et ad tortionem facit.

potio hiemalis ad iumentorum capita . . . numero IIII, 970
ysopum ʒ II, irin Illirica | ʒ II, cassiae fistulae ʒ II, 158ʳb
costi ʒ I, aristologiae rotundae ʒ I et longae ʒ II, sepum caprinum ℔ I, lini semen -ss- I, fenugraeci -ss- I, coloefium porcinum, ficum duplicem, olei . . . haec omnia in unum decoquantur et sic oleum et mel miscebis et dabis.

item alia. sucum fenugraeci †unum iumento si et conditi emina [adiecta] adiecta ad -ss- I permixtos, piperis grana ℔ I. haec per triduum dabis.

potio aestiva. lactem caprinum, ova terna in singulis 971

---

2 in uno: *corr. B* | scese || 5 montanum: *superscr.* sifaleos || 6 petrosillen || 7 silicis || 10 item || 18 *sq.* substringe *B* || 19 venerunt || 22 dabit | olei: *corr. B* || 27 longe || 28 colofium || 31 vini thymosi et *B*

capitibus, ita ut tres ista mixta habeant -ss- I, quod singula capita accipere debent. adiumenta portulaca et magma croci et dragantum, si autem magma croci non fuerit, crocum misces aestimatione facta singularum harum specierum pro modo -ss- I. huic adicies *vini* veteris *in* singula capita quartaria singula.

potio aestivalis refrigerator*ia* simplex in quadriga. butiri ℔ IIII, mellis ℔ IIII, lactis caprini -ss- IIII. haec omnia inmiscebis, per triduo dabis.

972 quatinus animalibus providendum sit tempore hiemis vel aestatis. lapatium cum axungia vetere contusum dabis per triduum, ita ut in partes facias offas, in modum axungia*e* deiciantur. dabis die prima numero V, secunda septem, tertia novem, *e*t aestivo tempore refrigeratoriam, postquam acceperint offas. potionem facies talem. herbam portulacam collige et tere diligenter, facies in aqua, adicies olei rosei ℔ I, croci ℔ ϛ, *ov*a tria non cocta, vini veteris. si*c* haec omnia commisces et dabis.

973 pice galbani ʒ II, appoponacis ʒ II, castorei ʒ II, resinae terbentinae ʒ III, resinae frictae ʒ I, cerae pondo II.

ad ra*n*unculum iumentorum. ipsum locum, ubi parere coeperit, ei cum pice liquida per girum linito.

si bos febricitare coeperit, vena ei sub li*ng*ua tumescit usque ad summam li*ng*uam. cui de ea sanguis mitti debet.

974 si bobum can*cer* temptare coeperit, testudinem combures et cinerem eius ex vino dabis.

boves *si* rugo*so* aut contracto corpore erunt aut pilum demittent, solent aquam intercutem habere, et ideo ab extremam caudam usque ad . . . 4^{or} digitos sic in recto facies e*t* omnem humorem exiccabis.

---

1 res ita mixtae *B* ‖ 5 *sq.* in veteris singula: *suppl. B* ‖ 7 refrigerato | quadraga ‖ 9 ⟨vino⟩ miscebis *B* ‖ 11 lapacium ‖ 12 in partes: inpares *B* ‖ 13 axungia ‖ 14 ut ‖ 17 abatria ‖ 18 si: veteris s. (*i. e.* sextarium) I *B* ‖ 21 ad dracunculum ‖ 23 ligua ‖ 24 liguam ‖ 25 canem: *corr. B* ‖ 27 si *addidi* | rugo ‖ 28 inter cutem ‖ 29 *cf. supra 401* paracentesin facies de ventre . . . . ab umbelico IIII digitis longius ad veretrum versus; *cf. 222, 679, 708 sq.;* | *sq.* digitos sectionem facies *B* ‖ 30 ex

iumentum si spinam vel surculum vel ossum aut quodcunque in ore vel in faucibus habuerit, ut eicias, hoc ter r.ıues dicis: 'os Gorgonos'. | 158^{v}a

boves ne aegrotent. iunci trianguli radicem ex vino 975
et oleo decoques. dabis, bibant.

oves ne aegrotent. lanam combustam suam ex vino et oleo dabis, bibant.

caprae ne aegrotent. foliam rapae viridis cum adipe suillo dabis, ut edant.

ad glandulas. ivisci radicem decoques et tusam cum axungia in panno induces et impones, et remedias. hoc et ad articulos et ad omnem humorem facit.

ad articulos vel ad omnes tumores. ordeum teres et 976
cum aceto coques et cataplasmam facies et cum axungia impones inlinitum in panno.

potio aestiva iumentis. dragantum pondo tres, croci pondo I, amomi pondo III, spica Indica ℥ VI, meliloton *ton* ℔ II, ysopi ℔ II, costi ℔ II, aristologia longa ℔ I, rotundi pondo II, gentianae pondo I, murrae pondo I S, aloen pondo I, storacis ℥ III, cassiae f. ℥, irin Illiricae pondo I.

Si iumentum morsicum et calcit*ro*sum fuerit et vena- 977
lem eum producere voles, sic eum potionabis. murrae ℔ II, thus masculum ℔ II, opponace ℔ II, vini ss I. potionabis eum per os.

compositio caustici subiugalium. cerae ℔ II, resinae terbentinae ℔ II, resinae eronalis ℔ ħ, apicuma ℔ ħ,

3 hoc ter r.ıues *sic: post* r *macula atramenti, qua una litterula obscurata est;* in aures? novies? | gorgonos: *cf. Heim, Incantamenta Magica p. 480; 490; 516* || 10 iuisci = hibisci || 17 *sq.* mellilon || 20 cassiefe *sic: latetne* fistulae? || 21 *subscr.* Claudius hermeros veterinarius liber decimus Explicit feliciter || 22 calcitusum || 27 apicuma = ἀπόχυμα

bdelii p ⊢, propolin acra p ⊢, appoponace . ., aes ustum Italicum p ⊢, pice Britia p ⊢, medulla cervina p ⊢, castori p ⊢, resina fricta p II, dicam*en* p ʃ, colofoniae p II, ammoniaci p II, storacis gutta p ⊢, alumen validum p ⊢, galbani p ⊢, manna thuris p ⊢.

978 ad scabiem medicamentum sic facis. nitri p ʂ, cerae p I, sulfur rufum p ʂ, [cerae p ⊢], pice liquida p I, oleum et acetum ad modum.

ad album in oculo recentem. crocum 3 I, salis ammoniaci 3 I, piperis grana XXI, murrae trigonitae p quadran . . mellis
158ᵛb | tu*m*ini pro modo.

979 compositio potionis ae*s*ti*v*alis. tragantum p ʒ, piperis grana XX, murra trigonita p ʃ, vini ⊹⊹ III, oleum roseum ad modum, croci 3 II, thuris masculi p ʂ. uno iumento potionem dabis.

980 si quod iumentum parotidas habuerit, signa haec erunt. infra auriculas tubercula habebit tanquam mal*a* et cibum non conficiet, nam sine febribus non est. sic eum curabis. fici p I, nitri . . . conteres minute et commisces in unum et sparges aceto, inlinis in panno et impones partibus. si hoc non profecerit, spongias novas ex posca lasarata impones. si hoc non profecerit, ivisci radices cum axungia contundes et adpones. si hoc non profecerit, ex farina ordeacea et ex resina fricta pultem facies, ex aqua impones, donec pus faciat. cum maturum esse videris, aperies scarpello. ex apertura linteolis ex aceto cum oleo madidis curabis, usque dum vulnus purum fiat. cum purum fuerit, licinio curabimus spargentes pulverem ex mali cortice vel cornu cervini combusti pulvere, donec sanum fiat.

981 Nunc in*c*ipimus commentariorum omnium causarum morborumque disputatio †nasci odor. *b*estia veterina

---

1 propolin Atticam? sacra *B* ‖ 3 dicam̄ *sic, cf. 903* ‖ 7 cepae p ⊢ *B* ‖ 9 armoniaci ‖ 11 tumnini: *corr. B* (= thymini *i. e.* thymosi) ‖ 12 extibalis ‖ 17 malas ‖ 30 in quippimus | *in marg.* hic iterum explicat finem operis ‖ 31 disputationes clodere (*i. e.* claudere) *B* ‖ uestia

multis morbis tenetur obnoxia. ad articulariam, qui omnem commissuram solvit. renalis, qui spiam et renes liquidos facit. elephantiotes, qui ex interane*o* calore venit. roborosus, qui ab omni*um* *nervorum* tensuram venit. farciminoso et glanduloso, qu*i* in toto corpore collectiones et tubera faciunt. contagioso, qui omnem commissuram liquidam facit. morbo, qui appell*a*tur omni*no* morbus, est enim valitudo de hi*s* interaneorum dolor, tensio, coactio. ex his omnibus vitiis in commutando frequenter animalia periclitantur.

982 si quo*d* iumentum rabiare temptaverit, sic eum intelligis. ante tristior erit et stridet dentibus, ut putes illum aliquid habere. poste*a* fiunt oculi eius grande*s* *et* totus fictus est, quia incipit alienus fieri. sic eum observabis, ne eum rabies possideat. caput [ut] termanticis rebus calfacies. cibum non multum dabis, mollibus magis utatur. et post*e*a potionabis sic. nasturcium semen, lactucae semen, apii et carta combusta ex aqua pluviali decoques et dabis iumento bibere. si autem plus in illo invaluerit rabies et *ex*istimas | 159^{r}a eum periclitari, reclusum recenti perfundes . . . statim morietur et aliis inferet necem.

983 compositionem emplastri albi. cerus*ae* ℘ I, oleum purum ad modum et aquam pluvialem ad modum.

si quod iumentum strophosum temptaverit, sic eum intelliges. torquetur et proiciet se et totus anxiatur. sic eum curabis. sumito tepidam et oleum et cremorem facito et mellis pusillum et per cornum potionato. postero manum unges et *in* anum mittis et stercus ex eo pro . . . . subtili cauterio. sanum fiet.

984 si quod iumentum palas vertebla doluerit, diligentius eum tractato, ut scias, quid ei dolet. sic eum curabis.

---

2 quispiam: spiam = ψύαν ‖ 3 interane ‖ 4 omni verbosum ‖ 5 quin ‖ 7 appellantur | omni: *corr.* *B* ‖ 8 hic ‖ 11 quo ‖ 13 poster | grande sed ‖ 14 totus: voltus *B* ‖ 17 posta ‖ 20 aestimas ‖ 21 aqua aut *suppl.* *B*; *malim* ne ‖ 22 ēpti = emplastri | ceruse ‖ 24 *cf.* *H 150, 11* | strophosum: *sc.* morbum *idem quod* strophos ‖ 28 manum: *corr.* *B* ‖ 29 cauterio: clysterio *B*

ubicunque ei doluerit, sanguinem emitte. postero unctionibus calidis curabis, dehi*n*c acopo fricabis. sanum fiet. primo *autem* ei nares aperies, et cremorem cum adipe suillo et amulum et ordeum potionabis.

985 si quod ab ulceribus laboraverit, irin Illirica p ʒ, piper nigrum p ϛ, crocum Siculum p ϛ, murrae trigonitae p ϛ, thuris polline p ϛ, tragantum p ϛ, ova numero V commisces et sic iumentum potionabis. post*e*a melle et butirum et axungia sine sale offabis.

986 si quod iumentum apiosum erit, sic eum intelligis. caput suum in praesepium inpellit, oculi non palpebrant, extensi sunt, subito spa*s*mum patiuntur. et cum illum a loco suo petere voles, si non illum tenueris, cadet. sic eum curabis. si se sustinere potuerit, sanguinem emittito et caput illi foveto et iactato. ubi iactaveris, tunc pelliculam nigram involves. postero potionabis iumentum. cariota, semen apii, semen lactucae, semen nasturcii, butirum de mulsa decoques et sic potionabis.

987 si quod iumentum deducta descenderit. nascitur autem a nimia ferocitate, aut si plus sali*v*it aut si plus natavit, quam necesse fuit, aut si torquetur ventris dolore, tunc membranum rumpitur et deducta descendet. hoc et in hominibus evenire solet, sed non occidet, quod vocamus *inte*r*ocele*. sic eum curato, si possit sustinere, ut segreges deductam a testiculos et alliges, ut postea non descendat. fomentabis eum aquam fenugraeci et postea eum potionabis. sic sanum fiet.

988 si quod iumentum fascinatum fuerit. fit autem hoc ex indigestione sive motione. quodcunque movere voles, ita fascinatus est. sic eum intelliges. caput suum non
159^r^b portat et a*n*xiatur et tremit | totus ex contusione itineris. sic eum curabis. cibum in totum ne dederis, stratum quoque habeas mollissimum, ut se libenter proiciat. eum

2 dehic ‖ 3 ut ‖ 8 posta ‖ 12 spaumum ‖ 19 deducta: *ὁ ἀπὸ τοῦ περιτοναίου καθήκων πόρος* (*Galen. VII 8*); *aliter B 'hirnae aut ramicis genus'* ‖ 20 saliuat ‖ 24 meroyles: *intellego ἐντεροκήλη* ‖ 29 ex indigestione. sine motione, quocunque *B* ‖ 31 axitatur

quoque mollissim*a* potione potionabis. argallicum et tragantum et murra et irin Illirica et thuris polline et herbam Mercurianam ex mulsa et lacte caprino tepidum dabis ipso die. bracio quoque sinistro alligabis herbam, quae dicitur azonie.

si quod iumentum urinam difficulter facit, sic eum **989**
potionabis. merda caprina et salem ammoniacum ex vino dabis. sin autem dabis loteum caprinum montanum, *t*um mox urinam faciet.

ad coactionem omnium pecorum. dragantum ℘ ʒ, oleum rosaceum ℘ ʒ, croci ʒ II potione facies et potionabis.

si quod iumentum tussim patietur, sic eum curabis. **990**
sandonicum ℘ ÷, marrubii folia ℘ ⊢, palmas numero XXX, passum Creticum ʃʃ I, mellis Span. ÷ VI, ysopi Cretici ℘ ς. haec omnia commisces in unum et maceras, mittis vinum dulce ʃʃ III, decoques ad dimidias et dabis eminas singulas tepidum in singulis animalibus.

si quod iumentum *is*ci*ac*um fuerit, signa haec erunt. **991**
cum eum moves, ilia tensa habet, pulsum dat et gemit. sic eum curabis. tisanae sucum ʃʃ I, cilicissas ʃʃ I, gummi candidum infusum ʃʃ I, alium Gallicum ℘ ⊢ mellis Spani ÷ VI. haec omnia ex vino optimo conteris et calefactam potionem dabis.

ad vomicosos, qui sanguinem fetorosum per nares **992**
mittunt. sic eis succurris. senapis Alexandrini ʒ VI, tostum et tusum cuminum Alexandrinum ℘ ÷, tragantu tusum ℘ ʒ, bulbos Afros numero X, marubii folia viridia ℘ ⊢, mellis boni ʒ VI. haec omnia expressa bene ad mensuram vini ʃʃ II caldum dabis eminas singulas. sani fient.

ad ventris dolorem. herbae lavandariae sucum, *t*amarici sucum in vaso colas et in vino caldum bibere dabis. **993**

ad ustionem et ad omnem dolorem compositio malag*m*ae mollis. cerae ℘ I, pilulas cypressi numero XV

---

1 mollissime ‖ 8 cum ‖ 13 *inter* sando *et* nicum *spatium vacuum quattuor litteris sufficiens* ‖ 18 esticium: ischiacum *vel* ischiadicum *B*, *cf.* sciaticum *supra p.* 161 29 ‖ 30 *sq.* tramarici ‖ 32 *sq.* malagine

tundes, absungia ʒ VI, sulfur rub*r*um ℔ ϛ, ficum Africanum ʒ VI, bulbos Africanos numero XV, bacca lauri ʒ VI, pollinem tritici ʒ VI, bitumen Iudaicum ʒ VI.
159ᵛa haec omnia in uno tundes et sic uteris. |

994 si quod iumentum morbum elefantioten habuerit, signa erunt haec. toto corpore subito tuberibus implebitur. sic eum curabis. sanguinem de capite ei emittes. sulfur vivum et sale m. I et aceti ciatos IIII et marrubium tritum in uno commisces et in corno bubalino mittes et calfacies et tubera ipsa linis vesperum. vide, ut paleatum manducet. haec enim infirmitas a cruditate nascitur.

995 si quod iumentum sidoratum fuerit, signa haec erunt. labra transversa habebit, cibaria vix edere poterit. sic eum curabis. sanguinem ei de capite mittes, sed labr*u*m inferius scarificabis, aceto et sale perfricabis. ordeum maceratum manducare debebit, in vaso pleno bibat, quia a labris decipitur et non bibet. accipe adipem suillam et sulfur vivum et ervi pollinem tritum, teres et in se commisces et inde ei mamillas confrica. sed si labra eius ad se non fuerint revers*a*, uris cauteriorum capitulis, ita ut ad se rediet. sanum fiet.

996 compositio ad combusturam et ad scabiem. sepi caprini ℔ IIII, faecis olei ℔ IIII, adipis porcini quod satis est. *a*quam facies ne bibat. et dabis ei bibere stercus ursinum et mel et folium, et omnia contundes et misces et dabis ei bibere. aliud dare noli. et recides venam de media auricula. ita sanum fiet.

997 fractura aut luxatura si quod iumentum inciderit, sic curabis. accipies aquam salsam et facias *i*nde alic*a*s, infundes diligenter et fracturam alligas de madidis fasciolis laneis, et aequalibus partibus bene stringes et superaddis regulas tiliaginas, ne iumentum nocea*n*t. septimo quoque die solves. omnibus autem diebus septem statmam infundes. solutus ergo per calda et oleo fomentetur, ut

1 rubum ‖ 14 labram ‖ 20 reverse ‖ 24 aquam *B*: tanquam ‖ 29 unde alligas: *corr.* *B* ‖ 32 noceat ‖ 33 statmā *sic*: = σταθμά

cutes, qu*a*e laborant, sustinere se possit. post septimum die lanas cum vino et oleo ligabis, tertio quoque die solves et fomentabis. hoc tam diu facies, donec sanum fiet. postea causticabis et sic promoves.

de tineolis. si quod iumentum tineolas excludere non 998
potest, cauliculi sucum cum olei quod satis fuerit admixtum dabis. mox eas excludit.

ad alopiciam. muscam super locum criblabis | et 159ᵛb
cepam Germanam super muscas confricas et dimittes.

ad teredonum. lactem caprofici in locum contundes, quousque sanguinem eicias, et rasuram de suo sibi superimponis et in oleo mittes et resolves et depones, ut frigidum fiat, et uteris.

si quod iumentum freneticum fuerit, sic curabis. san- 999
guinem de collo emittes. et eum loco calido et tenebroso habeto et aqua calida foveto et fomentatum ad caput bis in die facito. tale si*t* autem fomentum: aquam calidam, farinam ordeaceam et furfure. potiones autem ei tales dato: [et] lacte misso murrae ꝑ ʒ, thuris masculi ꝑ ʒ, aristologia ꝑ ʒ, iris radice ꝑ ʒ. haec omnia bene contrito et illo potionato etc.

1 que ‖ 17 tales ita ‖ 20 yris ‖ 21 *subscr.* nichil fuit plus in exemplari sed finis voluminis huius fuit carta 3ª antecedenti.

INDICES.

INDEX NOMINUM.

Personarum.

Locorum.

INDEX GRAMMATICVS.

DECLINATIO.

SVBSTANTIVA.

PRIMA DECLINATIO.

SECVNDA DECLINATIO.

Masculina.

Neutra.

TERTIA DECLINATIO.

Verba latina.

Verba graeca.

QVARTA DECLINATIO.

QVINTA DECLINATIO.

ADIECTIVA.

NVMERALIA.

PRONOMINA.

COMPARATIO.

CONIVGATIO.

Activum pro passivo.

Passivum pro activo.

Passivum verbi intransitivi.

Coniugationes permutatae.

I *pro* III

II *pro* III

II *pro* IV

III *pro* I

III *pro* II

IV

IV *pro* III

Anomala.

Formae stirpis

I

II

III

IV

Imperativi.

Verba propter formationem notabilia.

SYNTACTICA.

COMPARATIO.

FIGVRA ETYMOLOGICA.

PLEONASMVS.

a geminis venis inferius infra digitis quatuor 182 3
ex nimia supra modum emissione 47 2
frequentia cursionis multa 74 19
ubique in omni loco 34 9
deinde in sequenti 183 1
deinde postmodum 26 27 31 3
deinde tunc 182 24; tunc deinde 169 28; tum deinde 217 18
dum interdum 57 18 117 11
rursus iterum 26 17, rursum iterum 177 1
nisi si 62 30
ita . . sic curato 174 19, ita . . sic curare 200 20
et . . exerceque 67 15
itemque et 108 21
et cruraque (quae *trad.*) 223 27
et nec . . . nec 138 22
etiam et 43 20 44 20, 24 77 27
adhuc etiam et 44 24
etiamnunc et 14 3
et *'auch' saepissime abundat*

qui hic . . . affundit 53 13
quam hanc vesicam 71 4
quam . . . intelligens eam 25 29
in quibus in his 64 18
quas (?) . . . eas 71 20
quod contingit id ex paralisin 100 26
quod contingit hoc vitium 118 26
quod . . id vitium 20 9
cuius arida maleos nec ego nec alii medicorum hanc sanare arida maleos potest 107 4
quem sic curare volens curabis eum cyclo 78 11

curato hunc, ut . . . sic curabis 28 30
ut quo facilius 52 11
in dies singulos per plures dies 82 27 *sim. Cf. ind. verb. s. cottidie*

Negationes abundantes.

non per longum tempus, non prodest 34 18
recomponere se non potest nec similari sibi non potest 24 24
nec hi admittendi non erunt 235 11
nec non resaliat 26 19
curare voles ne nunquam suffundet 33 15
nihil ex nulla re proficere possunt 57 2
sine nullo humore aliquo 24 27
nec nulla commissura pedum flectere 95 5
hunc ergo nec aridum promittere non debemus 111 8
cibum nec potum recusat 114 17
ut ne quidem venae eius nec in capite videri possunt 123 4
nunquam nemo 140 14
facere ne crescat et non claudicet 204 8
non tamen praeteream haut unum (*ex corr.*) 107 17

ORDO VERBORVM.

1. *Pronomen relativum saepe postponitur velut*

in aliquam partem quae pertinet 5 6
de coda cui autem (aut *trad.*) detrahere volueris 11 27
inferiores autem partes pedum quascunque causas habuerint 12 12
gypsodes quae dicitur 25 6
in brachiola venam extantem quo loco invenies 33 16
ilia ubi cinguntur 119 26

2. *coniunctiones postpositae.*

a) *coniunctiones 'subordinantes'.*

b) *coniunctiones 'coordinantes'.*

3. *verba male dirempta.*

INFINITIVVS IMPERATIVVS.

NOMINATIVVS ET ACCVSATIVVS ABSOLVTI.

Nominativus.

Accusativus.

INDEX VERBORVM.*)

---

*) *his compendiis usus sum*: q. = quod qc. = quodcumque i. = iumentum ii. = iumenti *eqs.* i. e. = id est *e. g.* = *exempli gratia* *med.* = *medicamentum* *mens.* = *mensura* *ind. spec.* = *index specierum* *Bue* = *Buecheler; asterisco notavi ea verba quae non inveniri videntur nisi apud Chironem* (*ex quo Vegetius hausit*).

subtus faciunt . . ambulare videtur beneficio excalefactionis et -arum (blaterarum *trad.*) sanguinis 208 2,8 si vivum sanguinem meiet, scito eum non posse vivere. si -as (siblato teias *trad.*) mixerit, scito eum posse curari 158 9. *est ergo crassus sanguis, tamquam qui ex blatta vel murice exprimitur sucus. Cf. Thes. Gloss. s. v.* blatta: blattia *θρόμβος αἵματος*. *V.* blatteiare

blat(t)eiare*: cui si non celeriter sanguis de coronis laxatur, inter ungulam et malum -at alienatus sanguis 228 28 ita non iam (omnia *trad.*) -at sanguis ex omnibus venis in pedibus 230 20. *Cf.* blatteia

bolus: *βῶλος mens.*; dato -um (*sc. medicamentorum*) in die in vino 136 28

bolutare*: *a βόλιτον derivatum 'stercus egerere', cum* volutare *confusum*; de folliculo urinam faciunt et difficiliter -at (volutat *trad.*) 46 22 si . . lumbricos habuerit . . potionem dato . . et facito -et (volutet *trad.*) 134 16. *Cf.* volutare *et* bolutatio

bolutatio*: producere caute et -nes et urinam provocare 43 30

botronatim*: *βοτρυδόν*; (stercora) cohaerentia b. procurrunt 64 21 ⟨invenies⟩ vermes b. cohaesisse 71 13

botruus: *βότρυς*; ad pilos denigrandos de nucibus grandibus -os ex oleo coques 244 30 *Cf. ind. spec.*

brachiolaris*: quae venae positae sunt in brachiolis dextra sinistra abinterius, ubi centriae -es sunt 9 27. *Cf.* centriae *et* brachiolum

brachiolum: venae positae sunt dextra sinistra foris quam musculos pectoris, supra -a iunguntur . . de -is sanguis detrahitur. quae venae positae sunt in -is 9 22, 26, 27 venas medio femore sagitta percutiuntur sicut in -is 12 5 in -o venam extantem 33 16 in -o venas intercisas 34 10 de -is sanguinem emittere *sim.*: 135 12 137 4 189 28 196 11 208 13 de suo sibi circum -o vellito et fumigato 86 9 (?)

brac(h)ium: -o quoque sinistro alligabis herbam 295 4

breviare: caudam 217 16

brevior: *'minor'*; sed si in -em (breviorum *trad.*) numerum equorum uti volueris (*sc. medicamentis*) 165 28

brucarium(s)*: spongiam mollem aut penecillum super alligato et vino bono ocularem aut -um equestrem inponito, ne alligatura cadat 174 14: *a* bruchus *'genus locustae quod volat' (Thes. gloss. s. v.) derivat Bue, qui κωνωπεῖον et* culicare *comparat, 'Mückennetz'. ego de* bruncarius *vel* buccarius *cogitaveram, quo fiscella quaedam vel πρωμετωπίδιον (v. Xenoph. de re equestri V 3 et XII 8) significari potuit. Cf.* chamus *et* curcuba

brumaticus*: postea rumpunt dentes et apparent -i et fiunt salebrosi 241 15. *Cf. Varro rr. II 7, 3* dentes brocchi; *Hipp.* 227 2 *ὀδόντας προπεπτωκότας. V. Schneideri ad Varron. ll. comment. p. 456.*

85 16 caput calidis unctionibus curabis et lanis -e (cere ballare *trad.*) iubebis uti 180 10. *Cf. Pelag. 50; Veg. III 16,6 et 11,3 c. adn. Schneideri*

cerebellum: cerebrum frigas.. et ex sacellione -um vaporabis cerebellare opposito 83 17 *V.* cerebellare

cernere: haec omnia tusa bene et creta ex melle..admixtum 60 14 thus masculum bene cernitum 258 16 *al.*

ceroticon (κηρωτικῶν) compositiones 275 3. *Cf.* cerotum

cerotum: κηρωτόν; 78 29 *bis* 157 16 188 23 194 20 258 19, 33 263 12 (certum *trad.*) 270 7 275 *saepius* id medicamentum ad -i mollitiam colabis 125 27

cersonius* (?): quorum lumbi convulserint, posterioribus summis ambulabit et capita ungularum trita habebit et -us ambulat 223 26: *coni.* cernulus *Bue.*; *ego de* cernuosius *cogitaveram: a* cernuus *derivari potuit adiectivum* cernuosus, *comparativus autem Chironi in deliciis est. de* cessorius *ἐκχωρητικός (Thes. gloss. s. v.) me admonuit Goetzius. minus verisimile est Plin. nat. hist. VIII 166 huc trahere, qui de Asturica gente generis equini agens, cui non vulgaris in cursu gradus sed mollis alterno crurum explicatu glomeratio sit,* 'hi sunt, *inquit,* quos celdones (tiheldones, tieldones *v. l.*) vocamus': *a* celdones *enim formari licuit* celdonius.

certus: hoc autem vitium pro -o ilion dixerunt 65 9 medicamentis -is curabis 183 9; *compar.* -ius iacenti 173 25

cervical: facito caput eius super -le bene componatur 26 5

cervinus: septimus (color) -us (scurninus *trad.*) 287 9; *loco corrupto* 109 10; medulla -na *saepius, v. ind. spec. s.* medulla

cervix: vesicae 69 4, 12; *plur.* -ces.. corrigito 102 28; *masc.* totum prendiderit -cem 153 8

chamum: *pro* camus κημός; si i. ⟨mentum⟩ iuxta colomellos, ubi -um sedet, eo loco fregerit 176 22

chiromata: *v.* ciromata

chirurgia: -a est qc. in corpore natum manu ferro vel cauterio curare oportet 21 22

chlora (?): χλωρά; -am sic compones: resinae.. aeruginis.. cerae sepi taurini..olei Cyprini 278 7 cloran inmittis (in vulnus)..ut cutis se temperet et melius elimpidet 211 18 tetrafarmacum et coram (*propono* cloram) solutum per †prulcum (*sic, num* ulcus?) intus inmittere 206 29

chordapsus: *v.* cordapsus

chremaster: *v.* cremaster

ciatus: κύαθος; *mens.* cyatis *abl.* 134 14 135 14 (ciatis *alibi*) cyatu 266 9 *corrupt.*

cibare: apio viride vel lactuca 85 19 escis aridis 90 27; *depon.* minus -etur 5 28 si coeperit non -ari 124 23

cibaria (cibarium): *v. supra p. 301*

cibus: *e. g.* haec potio..-um dabit 65 30 ut..bene -um faciant 285 7

cicatrix: -cem bene provenire 183 9, *al.*

succutaneam vocant . . q. est -a 217 12

facere: collirio lene quod -it ad tunicas ruptas 27 17 rebus ad urinam -entibus 159 20 226 16 *al.* miscebis salem et cinerem et in vino -ies 227 2 (*cf.* 109 10 *corrupt.*) portulacam . . tere diligenter, -ies in aqua 290 16 ficus . . decoques et -ies cum (eum *trad.*) aqua ad sextarium 81 1 omnia mixta . . defervere -ies 49 10 *et sic saepius* qui . . scalpere et parietibus se adfricare -it 53 14 promovendum -ias 8 5 -ito . . bene componatur 26 4 (*cf. ib. l. 6.* fac ut . . non possit)

facies: *plur.* qq. . . pravas -es afferunt 235 18

faeculentus: meiet -um 157 28

falangio: φαλάγγιον; de -ne 131 14 *V.* falangus

falangus: -us si momorderit i. 168 13

[**famactum** bubalum colligito et ex aceto famactum contemperato 181 1, 2: *puto* fimacium (fimum *Veg. III 39, 3*) *vel* femacium *legendum esse. Cf.* fimum]

famex: *femin.* cum -ex (fames *trad.*) facta fuerit 202 23 -icem q. appellamus femi (fenici *trad.*) 219 19

famicalis: curabis ei scalpello -i ungulam dealbare (? *cf. s. v.*) 219 22 (*Cf. Pelagon. 256* subter molliter raditur scalpello famicali)

fantasiari*: φαντασιάζεσθαι; -etur et caput demissum habeat 91 8

farcimen*: '*morbus a similitudine farciminis appellatus*' *Veg. I 14 1; graece* ὑποδερματῖτις *(Hipp. 12 sqq.) aut* περιττώματα *(Hipp. 229, 10), cf.* ferisoma. *apud nostrates* '*Wurm*' *audit. accuratius a Chirone describitur* 55 17 111 11; *Cf.* 16 18 45 27 154 26

farciminalis*: *subst.* '*stercus*'; per anum -is sero (vero *trad.*) venire solet, ut ex ipsa retortione moriantur 69 17

farciminosus*: *is qui morbum* farcimen *habet*; 52 26 55 17 89 6 111 11 251 11 293 5

farinosus: atheroma est tuberum in quo invenitur -a glacies 33 7

fartosus: de -o 89 25 si q. i. -um [in] ventrem habuerit, cum ebiberit, tantum sufflat inflatus 123 29

fartum: de -o 123 29 *V.* fartosus

fascia: -a munito eum 183 5 *Cf.* fasciola

fasciare: *membra aegrota* 11 9 12 12 23 19 26 23 29 17 31 15 119 8 137 4 (*ex corr.*) 227 3

fasciculus: -um fenugraeci 260 15 *med.*

fascinare: *part. perf. pass.* -ato . . infunde per nares . . sulfur 163 7 si . . -tum fuerit. fit autem hoc ex indigestione . . ita -tus est 294 28, 30

fascinatio: de -ne 131 4 163 6 (fascione *trad.*) *Cf.* fascinare

fasciola: venae . . post sanguinis emissionem -ā constringuntur 10 25 post decursionem -ā alligabis (venam) 12 3 conligato -is genua 36 23 -am quam tenerissimam . . diligenter fasciolato 176 28, et rursum iterum alia fasciola bene fasciolato (men-

Cf. Thes. gloss. s. v.: infertat ministrat apportat. *an* infertent *pro* inferciantur *dictum est? nam loco laudato unice convenit notio 'eindringen'. Cf.* infestare
infervere: cum -erit (aqua), disparges 286 10
infestare: *intr.* ex qua corruptione necesse habent nervi -are 13 6
infirmitas: circa alia quadrupedia incipientes -tes . . ⟨si⟩ coeperint infirmari 163 11
infisiacus*: ἐμφυσιακός; non sunt -i (infictiaci *trad.*) 68 10; *cf. Veg. II 16, 2* inflati, *unde etiam* inflaticii *conicias*
inflare: -abitur ergo ⟨non⟩ dispumatus 7 22
inflaticius: *v.* infisciacus
inflatio: venarum 5 9 in pedibus 19 19 longaonis 70 15 71 1 ventris 89 33; -o est hoc q. dicitur anhelatio 102 12 flegmon (-e?) quae appellatur -o 120 26 post -nem coxae leniuntur 161 25
inflatus: -a tenuat (*sc.* ustio) 13 32 qc. i. -os pedes fecerit 218 11
inflexus: *part.* ungulas -as gerit 224 13
infra: *praep. c. abl.* armum . . i. articulis aequaliter duces 188 1
infricare: ⟨non⟩ sine dolore caudam assidue parieti -ant 71 19
ingens: duritia 70 18 dolor 71 1 tumor 92 13 140 25 tortio 142 28 *Cf.* grandis
ingressus: '*passus*'; quando producitur, succubat ad singulos -ūs 169 6
inhabilis: est enim corpus -e et exiguo sanguine natus (*sc.* asinus) 8 20
inhabilitatio*: sine -ne (inhabitatione *trad.*) escam suam conficit 38 19
inhaerere: pro felle -ent eis nervi graciles laxantes 104 12
inibi: incipiet humor foris evocari i. 222 16
inimicus: coactio est -a corporis iumentorum 46 12
initium: in -o deplendus erit 56 2
iniustus: '*molestus*'; tollet et ante stercora ano inhaerentia et -a 84 2
inlidere: *refl.* in pariete -et se 98 27 *Cf.* impingere
inligare: posteriora crura -ata habebit 50 2 prioribus armis -atus (m) erit 109 29 136 33
inmaturus: -os abortus 237 5
inmoderatio: tunc enim herbae novae (hebano de *trad.*) -nem sentiunt 38 4
innovare: sanguinem 7 16; *de med.* 72 4 84 1 161 26
inpactum: *v.* impingere
inpendigo: *v. l. pro* impetigo
inradere: cornu cervinum -ito 136 26 *med.*
inregibilis: praesepium exilit . . et exfrenat et -is impingit 77 13
insanabilis: curatio 54 12 107 6 harum [succutationum ex qua] sunt aliquae sanabiles, aliae -es 106 17
insania: -ā plenum 85 1 -a temptatum 85 23 -am patitur 86 24 ⟨in⟩sanies sequi solet 173 5 *al. V. supra p. 300*
insanus: 9 11 76 15 77 12 82 4 87 21; [*compar.* -ius (-is *trad.*, *ubi rectius ponitur* -us) 84 15]
in se: '*simul*'; puncta (urens)

teat procitare *verbum et ipsum sane inauditum* (*cf.* citare) *V. Thes. gloss. s. v.:* destricare (*vel* districare) consummare

prout: 6 27 45 11 74 29 82 6 87 19 158 24 191 11 197 23 *ubique cum fut. exacto*; cui nec p. [se] causa fuerit, medicina subvenias, sanum fieri non potest 62 20 *c. adn.* detractio .. non est contraria, sic (si *trad.*) tamen p. impetum causae cognoveris 180 12

provenire: haec enim res difficiliter -it 27 21 ita enim medicina .. in omnibus -ire potest 59 24 saepissime solent remedia -ire 110 24 difficiliter quidem -iunt. . raro -iet 119 17, 19 solent haec curationes ad ustionem -ire 193 8

providus: perducis ad sanitatem, si causa recens fuerit; si minus, -a causa docebit 189 3

provocare: *refl.* stercora si se . . -averint 69 27 (*cf.* evocare sevocare); alii. . quasi in cursu se -antes 71 10; *trans.* cera(m) . . liquefacies valde in mortario -as 275 21

proximare: cuicunque sanguilentus humor per nares profluet et croceus, morti -at (proxima *trad.*) 53 2

proxime: *v.* prope

pruna: -am (prumam *trad.*) et cinerem converrito et eum ibi statuito 203 3

prurigo: exulcerat (uligo) totos pedes et leprosos facit cum quadam aspredine ex nimia -ine 20 11

(p)tisana: *v. ind. spec.*

pubescere: pastillos ex herbis, ubi frumentum -it 255 3

puerilis: oblinies. . sordes de balneo -em (γλοιὸν παιδικόν) . . et sordes -es de balneo . . exfervefacies 196 13, 16 *V. ind. spec. s.* sordes

pullamen: qui plerumque mortibus nascitur in -inibus . . quamvis difficiliter -ina ex ea causa liberentur 60 2, 6 quod si tenerum fuerit, ipsum -en expellere oportebit 237 12

pullaria: παρουλίς; de -ibus 21 12 -ia nascitur pullis in prima calefactione dentionis . . inter maxillas 30 27 quibus et glandulae inter maxillas, ubi -ia nasci solent, increscent 57 9

pullitia: glandulas. . quae fiunt in -a 30 15 de glandulis quae fiunt in -a ex prima dentione . . ex quo contingit in pullis magis 179 7

pullus: 30 27 (*v.* pullaria) *al.*

pulmentarium: conditum (catulum lactantem) similiter ut -um 61 11 condis eum quomodo -um 250 7 *Cf.* pulmentum

pulmentum: conditur eodem modo (catulus lactans) ut -um sub tritura 61 1 *Cf.* pulmentarium

pulmo: 1) '*Lunge*' 9 19 113 16 *al.* 2) '*Fleischlappen*' *pro* '*pulmunculus*' (*quod cf.*) 186 29 222 28, 29

pulmunculus: '*Fleischlappen*' qc. . . in dorsum -um habuerit . . -um in dorso scalpello aperies . . subicito ancistrum et -um teneto . . prendis et decarnabis eum -um 210 29, 31 211 1, 4 si. . pantex carnibus

reliquae (*i., e.* reliquiae): equa si mortum eicere non potuerit . . suffundito per os. ita celerius eiciet -as et secundas 238 5 *Cf.* secundae

remediare: si . . nervi obriguerint, haec -are (*pro imperat.*) 189 4 radicem . . impones, et -as 291 11 quidquid caloris beneficio . . conceptum fuerit, rigore -antur 56 14

remedium: saepissime solent -a provenire . . pro -o secabis inter nares 110 24, 25 *al.*

remissio: quod ⟨si⟩ -nem [non] fecerit (feceris *trad.*) *pro* ἐνδόσεως γενομένης

remittere: 1) '*reddere*' granum tanquam ptisanam -e 38 16 2) '*cacare*' -it stercus durum 120 28 quidquid -it, nimis humidum erit 158 29 3) '*deicere*' ventrem ad terram -et 152 7 4) '*curare*' (?) difficiliter -ere eum debebis 179 2 *loco corrupto* ‖

remollire: *intr.* cum -ierit (marmor), inponis malagma crudam 190 19

renalis: morbus 4 10 20 19 umbone -i 217 25

renovare: (malagma) 19 1 268 31

[**repare** vexati esse 137 2 *corruptum*]

repercutere: in frigore -ussi . . ex nimio rigore . . si -ussi fuerint, statim rovorosi fieri solent 95 10, 15

repetere: haec omnia trita bene et cribellata cum fuerit, -es ex vino Marsico 246 13

reponere: si . . articulum fregerit, conlocato et -ito commissuram suo quoque loco. si tumor non tam magnus erit, minute (minus te *Bue*) intelligis -uisse 192 4, 5

reprehendere: *proprie* -nsa lingua ii. per os rem suffundes 105 20

reprehensio: si vendere volueris (equum), sanum vendes sine -ne 211 27

repremere: quam (ypochima) rursus iterum -ito 26 17; *cf.* quam capulo paracenteteri depremes 26 12

reprobare: qui . . mobiles caudas . . ferunt . . in castris -antur (reprobrantur *trad.*) 225 13

repromissio: '*Garantie*' hoc quidem sine -ne sinceritatis censeo 19 23 hunc sine -ne curato 111 3

repugnare: *part. praes.* quae sint aliae res . . adversus morbum maleos -antes 60 26

repurgare: simili modo -et (*pro* repurgetur? *an pro* repurges?), post modum lemniscos eximito 36 11; *refl.* donec se omnis caro putris -et 219 12

[**requetus**: nec nisi -o spurcities separaverit se a sanguine 51 1; *cf.* itaque requieto etiam bene intelligito et sic curato 137 3]

requies: -em ex hac ratione patiuntur 66 26

resalire: solet enim (palpebrum) -ire loco suo . . repremito, donec se diossum commodet et non -iat q. si . . non -iat 26 16, 18, 19 si quando potio -ierit eis in spiritalis pulmonis 164 31; *cf.* a cibo resilit (residit *trad.*) 163 22 165 32

rescindere: si volueris eum (pulmunculum) non -ere . . dorsum urito . . utere, quomodo volueris, non -et (?) 211 29, 33

INDEX SPECIERVM.